

Växjö
kommun

Fördjupad uppföljning Hållbara Växjö 2030

Ansvarig: Hållbarhets- och utvecklingschef

Projektperiod: juni – december 2022

Projektledare: Hållbarhetsstrateg

Klassning: publik

Innehåll

1. Inledning	3
Bakgrund	3
Fördjupad analys.....	3
Metod	3
2. Slutsatser	4
3. Målbild - Klimat- och miljösmart.....	9
Klimat	10
Energi.....	15
Transporter och resande	18
Avfall	22
Vatten.....	25
Mat.....	31
Åkermark	33
Hållbart byggande	34
4. Målbild - Tryggt och tillitsfullt.....	37
Brottslighet	40
Trygghet och tillit.....	48
Robusthet, resiliens, klimatanpassning och cybersäkerhet.....	59
5. Målbild - Rättvist och ansvarstagande	63
Inkomst och boende	66
Jämställdhet	84
Demokrati	87
Ungdomars delaktighet och inflytande.....	93
Barnrättsarbete	96
6. Målbild - Växande och inkluderande.....	99
Arbetsmarknad	101
Näringsliv och tillväxt.....	109
Skola och utbildning	115
Bygga miljöer som bidrar till inkludering	121
Segregation.....	135
Kultur och evenemang.....	139
7. Målbild - Grönt och hälsosamt	143
Folkhälsa.....	145
Friluftsliv	158
Föreningsliv	160
Grönstruktur	166
Luftkvalitet.....	170
8. Referenser	175
9. Bilaga 1 – Nyckeltal.....	186
10. Bilaga 2 - Folkhälsomyndigheten	187
11. Bilaga 3 - Dataunderlag Grönt & hälsosamt.....	189
12. Bilaga 3 - Diagram befolkningsutveckling.....	190

1. Inledning

Bakgrund

Hösten 2019 antog Växjö kommun, Växjö, hållbarhetsprogrammet "Hållbara Växjö 2030"¹. Hållbara Växjö 2030 pekar ut målbilder och insatser för att tillsammans kunna skapa en fantastisk plats för alla som lever, bor och verkar i Växjö både nu och i framtiden. Hållbara Växjö 2030 innehåller fem övergripande målbilder. Utgångspunkten för hållbarhetsprogrammet är Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Dessa globala mål likt målbilderna i Hållbara Växjö 2030 är odelbara, vilket innebär att inget mål kan uppnås på bekostnad av ett annat. Målbilderna vägleder i hur alla ska kunna leva och arbeta på ett hållbart sätt. För att vända eventuella negativa trender krävs beslut, vägval och även politiska prioriteringar på alla nivåer som leder oss i en mer hållbar riktning.

Varje målbild har ett spektrum av nyckeltal kopplade till sig. Med hjälp av nyckeltalen kan Växjö kommun följa trenderna i utvecklingen mot ett mer hållbart samhälle. Nyckeltalen följs upp årligen och en djupare trendanalys görs vart fjärde år; 2022, 2026 och 2030. Ansvarig för trendanalys, tolkning och förändring i riktning och målbilder i programmet är Kommunstyrelsens hållbarhetsutskott.

Fördjupad analys

Den fördjupade analysen har genomförts under perioden juni till december 2022 med utgångspunkt i hållbarhetsprogrammets målbilder. Syftet med den fördjupade analysen är att skapa ett kunskapsunderlag för det fortsatta arbetet med Hållbara Växjö 2030 med målet i ökad framdrift för att nå målbilderna. Underlaget ger dessutom ett mer strategiskt perspektiv och visar vägen där kraftsamling och politisk prioritering på alla nivåer behöver ske för att nå målbilderna. I processen har cirka 50 sakkunniga från hela organisationen varit delaktiga. I projektet har det skett en fördjupad samverkan inom organisationen, vilket varit en viktig framgångsfaktor i analysen. Den fördjupade analysen är den första av sitt slag i Växjö kommun, varpå en viktig del har varit att sätta struktur och metod för den fördjupade uppföljningen.

Metod

Detta är en deskriptiv analys av Växjö kommun som geografiskt område. Växjö kommunkoncern har både direkt och indirekt påverkan på det geografiska området som helhet. De ingående momenten kopplade till analysen har varit; nulägesanalys, omvärldsanalys, trendanalys, tolkning och förändring i riktning mot målbilder i hållbarhetsprogrammet. Analysen har i huvudsak utgått från de nyckeltal som finns kopplade till Hållbara Växjö 2030, men även försökt greppa den bredd som finns beskriven i målbilden med andra kvalitetssäkrade och jämförbara nyckeltal. Den fördjupade analysen kan inte ses som heltäckande över hur hållbart Växjö är eller kommer vara 2030. För att fånga in ett bredare perspektiv innehåller analysen jämförelser på nationell (exv. större stad²) och internationell nivå. Dessutom har relevant forskning och andra studier lyfts in för att ge ytterligare ett perspektiv på analysen.

¹ Hållbarhetsprogrammet - "Hållbara Växjö 2030"

² Större stad - kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten. För mer information om [kommunindelning](#) se SKR.se.

2. Slutsatser

Hållbarhetsutmaningarna är stora i hela samhället. Detta avspeglar sig även i den fördjupade analysen av Hållbara Växjö 2030. För att nå en mer hållbar utveckling i Växjö kommun behöver beslut, vägval och prioriteringar i nämnder och styrelser ske i samtliga av Hållbara Växjös målbilder. Insatser behöver ske parallellt med ökad tillämpning av teknik, innovation samt ökad samverkan och förändring av beteende.

I rapporten har Växjö kommuns hållbarhetsprogram, Hållbara Växjö 2030, analyserats på ett djupare plan med utgångspunkt i målbilderna och tillhörande nyckeltal. Målbilderna är Klimat- och miljösmart, Tryggt och tillitsfullt, Rättvist och ansvarstagande, Växande och inkluderande samt Grönt och hälsosamt.

Inom målbilden **Klimat- och miljösmart** kan vi se att Växjö kommun tagit stora kliv gällande åtgärder för minskat **klimatavtryck**. För att nå målsättningen om klimatneutral³ kommun fram till 2030 behöver klimatarbetet accelereras med särskilt stor insats inom **transport och resande** som idag utgör det område med störst klimatavtryck, men också **negativa utsläpp** genom bio-CCS. Vidare inom **energi** har Växjö kommit långt och detta mycket tack vare den fossilfria fjärrvärmens och elproduktionen. På resan vidare behöver energieffektiviseringen fortsätta samt mer förnybar energi etableras i takt med ökat behov drivet av ökad befolkningsmängd och elektrifiering. De konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen ligger högt i Växjö likt övriga delar av Sverige och skapar ett stort ekologiskt fotavtryck. Mängderna **avfall** ökar i Växjö. För att vända trenden behöver vi dels se till att avfall inte uppkommer, dels cirkulera mer både ur ett privat- och företagsperspektiv, exempelvis textilier och byggmaterial. Växjö är erkänt duktiga inom **hållbart byggande** särskilt inom träbyggnation där även forskningen har varit involverad. Området berörs av ökade lagkrav, klimat- och miljöcertifieringar, vilka samtidigt driver på den hållbara utvecklingen. Arealen åkermark har varit relativt oförändrad de senaste åren. **Åkermark** spelar en mycket viktig roll för den biologiska mångfalden och utgör en viktig näring för samhällets livsmedelproduktion. Andelen ekologiskt odlad åkermark inom Växjö kommun är hälften så stor i jämförelse med gruppen större städer. Växjö har efter flera års strukturerat och strategiskt arbete nått en hög andel ekologisk och svenskproducerad **mat** inom den kommunala måltidsorganisationen. Andelen svenska livsmedel uppgick till 40 procent. Växjös miljöarbete startade i mångt och mycket genom rening av sjöarna. Ett mångårigt och idogt arbete har resulterat i badvänligt **vatten**. Men arbetet med att rena våra sjöar måste fortsätta parallellt med de utmaningar som uppstår i vattenmiljöer i takt med ett varmare klimat.

Målbilden **Tryggt och tillitsfullt** delas bland annat upp i delområdena **brottslighet** samt **trygghet och tillit**. Växjö ligger lägre i jämförelse med andra jämförbara kommuner och städer vad gäller anmälda våldsbrott. Trenden inom stöld- och tillgreppsbrott är likt övriga landet minskande. En negativ trend finns dock inom grov kvinnofridskränkning som har gått från att ha legat på en nivå under jämförbara kommuner till att de senaste två åren ligga över. I Växjö finns det fortsatt de som känner sig **otrygga**. I Växjö är det 32 procent år 2021 som har uppgett att de ofta eller ibland avstår från att gå ut ensam på grund av rädsla för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Det är något större andel jämfört med nationellt och jämförbara kommuner. Generellt är mellanmänsklig **tillit** hög i Sverige, viss forskning har dock visat på att tilliten hos vissa socialt utsatta grupper har blivit allt lägre. I Växjö kommun är det 29 procent som har en avsaknad av tillit till andra, det är på samma nivå som större stad och en procentenhet högre andel än nationellt. I målbilden återfinns även delområdet **robusthet, resiliens, klimatanpassning** och **cybersäkerhet**. Det framgår i analysen att Växjö i nuläget är motståndskraftigt och rustat för klimat- och samhällsförändringar, men samtidigt kräver området kontinuerliga analyser och insatser. Likt samhället i övrigt utmanas Växjö av ett försämrat säkerhetsläge. Växjö bedöms ha en grundläggande förmåga i trygga samhällsviktiga verksamheter vid störningar i exempelvis livsmedelsförsörjning, elförsörjning och drivmedelsförsörjning. Cybersäkerhet har vidare blivit ett alltmer aktuellt ämne. I takt med den snabbt ökande

³ [Klimatkontrakt 2030](#) - Mellan Växjö kommun och myndigheterna Energimyndigheten, Vinnova, Formas, Tillväxtverket, Trafikverket, Naturvårdsverket samt Viable Cities.

digitaliseringen har det öppnats upp för fler sårbarheter och ett ökat antal cyberattacker, vilket innebär att vid en ökad digitalisering riskerar sårbarheten öka.

I målbilden **Rättvist och ansvarstagande** visar det redovisade utfallet i djupanalysen på både positiva och negativa trender. I delområden **inkomst och boende** går utvecklingen åt rätt håll gällande trångboddhet och **jämställdhet**. Delområde där utvecklingen går åt fel håll är **ungas delaktighet och inflytande**. När det gäller den ekonomiska dimensionen av hållbarhet visar det redovisade utfallet på både en positiv och en negativ trend. Andelen invånare med låg ekonomisk standard, det vill säga andelen som har en **inkomst** under 60 procent av medianinkomsten, har ökat i Växjö och är vanligare för barn och vuxna i områden med socioekonomiska utmaningar. Andelen invånare med låg ekonomisk standard är högre i Växjö än i förhållande till genomsnittet i riket. Samtidigt minskar andel barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll, det vill säga hushåll med låg inkomst eller ekonomiskt bistånd. Viktigt att poängtera är att för en enskild indikator kan utvecklingen gå åt rätt håll på övergripande nivå, däremot kan utfallet se olika ut för olika grupper av invånare i Växjö. För en positiv utveckling mot målbilden 2030 behöver Växjö fortsatt fokusera på tidiga samordnade och förebyggande insatser för att motverka utanförskap. Gällande **barnrättsarbete** har i samband med att barnkonventionen blev svensk lag år 2020 Växjö kommunkoncern genomfört en rad insatser. I lagen har barnets rättssäkerhet stärkts och barnets bästa på ett tydligare sätt hamnat i främsta rummet. För att säkerställa efterlevnad av lagen krävs ett systematiskt och kontinuerligt fortsatt arbete inom området.

I målbilden **Växande och inkluderande** ser vi både positiva och negativa trender. Vi har ett **näringsliv** som utvecklas i positiv riktning samt **utbildningsnivåer** som visar på en uppåtgående trend. **Skolan** behöver fortsätta satsningar för att bibehålla trenden samt på att fånga upp än fler ungdomar som saknar behörighet till gymnasiet och eftergymnasial utbildning. I analysen synliggörs sårbarheten inom **arbetsmarknaden** där tillgången till rätt arbetskraft utmanar oss stort redan i dag och än mer i framtiden. En annan viktig del är att fortsätta jobba mot **segregation**. Genom att fortsätta att stötta unga i deras väg mot en utbildning, att skapa förutsättningar för grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden samt att skapa attraktiva och hållbara **byggda miljöer** bidrar vi till att det skapas förutsättningar för inkludering och samhörighet mellan människor. Ytterligare stärkt samverkan mellan näringslivet, Växjö kommun och det offentliga systemet är av yttersta vikt för att både kunna ta tillvara möjligheterna och samtidigt klara de utmaningar vi står inför framöver. Växjö har ett rikt **kulturliv** och stort utbud av **evenemang** och är idag attraktiv som stad. Kontinuerligt sker satsningar mot en stärkt destinationsutveckling för att göra Växjö fortsatt attraktiv som kommun för besökare, invånare och företag.

I målbilden **Grönt och hälsosamt** visar den fördjupade analysen både på positiva och negativa trender. Inom delområde **folkhälsa** ser vi att den självskattade hälsan förbättrats för gruppen 30+ och uppåt, medan den däremot har försämrats i åldersgruppen 16–29 år. I rapporten framgår att vuxna i Växjö tenderar att bli än mer stillasittande samt att andelen aktiva ungdomar minskar. I en cykelundersökning synliggörs att cykelresorna, till och från skolan, mellan 2004 och 2022 minskat till förmån för skjutsningen i bil. Andelen personer med övervikt eller fetma, och andelen med fetma har ökat sedan 2006 i samtliga åldersgrupper och socioekonomiska grupper. Denna utveckling synliggör vikten av rörelse. Inom delområdet **grönstruktur** visar tillhörande nyckeltal på en negativ utveckling. I Växjö kommun är 3,7 procent av naturen skyddad jämfört med drygt 6,1 procent i jämförbara kommuner. Fler av de skyddade områdena ligger nära bebyggelse, vilket innebär att många invånare har skyddad naturmark alldeles inpå knuten. Det finns tydliga synergieffekter mellan grönstruktur, **friluftsliv** och hälsa. Därav är tillgängligheten till park och natur av stor vikt för oss människor. Det finns dessutom en konstaterad effekt för folkhälsan att värna och utveckla gröna miljöer. Det är inte bara det självskattade välmåendet som påverkas av grönstruktur, utan vinsterna för folkhälsan är också mätbara på andra sätt. Den biologiska mångfalden, de gröna och blåa miljöerna är också grundläggande för de ekosystemtjänster som naturen levererar.

I rapporten framgår att Växjö kommun likt övriga Sverige och världen påverkats av flera omvärldsfaktorer som exempelvis coronapandemi och Rysslands invasion av Ukraina. Dessa omvärldsfaktorer påverkar allt från säkerhetsläget till folkhälsan och har inneburet krishantering. Parallellt med detta pågår dessutom flertalet händelser i omvärlden och trender som påverkar både statusen av Hållbara Växjö och dess framtida utveckling.

Slutligen visar rapporten på att beslut, vägval och politiska prioriteringar behövs inom flera delområden för en positiv utveckling mot målbilderna. Grundläggande för att nå en hållbar social och ekonomisk utveckling är att vi håller oss inom de ekologiska gränserna. I analysen framgår att vårt klimatavtryck inte minskas i den takt som erfordras fram till 2030 samt att vårt vatten och luft kräver fortsatt stora insatser för att hållas rent och hälsosamt. Det ekologiska utmanas av att befolkningen ökar och att mark och grönytor behöver bebyggas för att bli till bostadsområden och nya verksamhetsområden. Dessutom står vi inför stora demografiska förändringar. Antalet äldre beräknas öka väsentligt samtidigt beräknas antalet personer i yrkesverksam ålder – som också ska bidra till den samlade välfärden – inte ökar i samma utsträckning. Vi kommer varken ha ekonomi eller personella resurser för att klara vårt välfärdsuppdrag såvida vi inte gör en omställning med bättre nyttjande av teknik, innovation och ökat samarbete med andra offentliga verksamheter, invånare, företag och besökare.

I rapporten framgår att fler har ett stort behov av rörelse för minskad stress och fetma. Samtidigt synliggörs det i analysen att det finns goda förutsättningar och närhet till natur och grönska. Detta belyser vikten av högt ställda hållbarhetskrav vid utveckling av befintliga områden och nyetableringar. Krav som inkluderar sociala värden, hållbara byggnader, grönska och samtidigt gör oss mer rustade för klimatförändringar med tillhörande utmaningar. Dessa krav är avgörande för att vi ska kunna ha ett fantastiskt framtida Växjö att leva, bo och verka i.

En samlad bild kring prognos och trend för att nå respektive delområde 2030 finns i tabell⁴ nedan. Prognosen visar de bedömda förutsättningarna att nå hållbarhet inom delområdet 2030 baserat på nuvarande analys, insatser och åtgärder. Bedömningarna gällande prognosen är genomförda tillsammans med sakkunniga inom området och en validering är därefter genomförd. I valideringen ingår identifiering av delmålet hållbarhetspåverkan samt bedömning av sannolikhet, konsekvens, omfattning och möjligheten att påverka. Trend visar på utvecklingen och är baserad på analys från nyckeltal samt övrig statistik de senaste 6 åren. n/a är angivet där tillräcklig statistik saknas.

⁴ Anm. Bedömning av delområdena är framåtsyftande och inte jämförbara med målbildernas färger i årsredovisningen. Bedömning baseras på nuvarande analys, insatser och åtgärder.

Målbild	Delområde	Prognos 2030	Trend	Exempel på behov av utveckling inom delområde
	Klimat			Konsumera klimatsmart, resa hållbart, bio-CCS
	Energi			Öka förnybart, energieffektivisera
	Transporter och resande			Res mer hållbart, transportera klimatsmart
	Avfall			Cirkulera mera, konsumera mindre
	Vatten			Värna och säkra rent vatten
	Mat			Mer klimatsmart, ekologisk och svensk mat
	Åkermark			Värna och stärka åkerarealen
	Hållbart byggande			Bygga mer hållbart och återbrukat
	Brottslighet			Fortsatt brottsförebyggande insatser
	Trygghet och tillit			Öka tryggheten i samhället
	Robusthet, klimatanpassning, resiliens, cybersäkerhet		n/a	Värna och stärka anpassning och säkerhet
	Inkomst och boende			Stärka självförsörjningsgraden och kompetensen
	Jämställdhet			Öka strategiskt jämställdhets- och jämlikhetsarbete
	Demokrati			Ökad insyn, dialog och delaktighet
	Ungdomars delaktighet och inflytande			Främja ungdomars förutsättning för inflytande och delaktighet
	Barnrättsarbete		n/a	Stärka barns delaktighet
	Arbetsmarknad			Stärka självförsörjningsgraden och kompetensen och tidiga samordnade insatser
	Näringsliv och tillväxt			Öka samverkan och bidra till stärkt företagsklimat
	Skola och utbildning			Öka insatserna mot skolsegregation, stärkt strategisk kompetensförsörjning och elevhälsa
	Bygda miljöer som bidrar till inkludering			Främja funktionsblandning och minska barriäreffekter för ökad inkludering
	Segregation		n/a	Främja funktionsblandning i samhällsplaneringen i kombination med individanpassade åtgärder
	Kultur och evenemang		n/a	Strategiskt arbete med aktiviteter och upplevelser
	Folkhälsa			Förebygga och främja aktiviteter för hälsa och välbefinnande, särskilt för barn och unga
	Grönstruktur			Bevara och stärk gröna områden och kvalitéer
	Friluftsliv		n/a	Uppmärksamma kvalitéer som ger naturupplevelser
	Föreningsliv			Värna om och främja föreningslivet
	Luftkvalité			Värna om luftkvalitén

	Goda förutsättningar för att delområde är hållbart 2030		Positiv trend
	Signifikanta utmaningar kvarstår för att delområde är hållbart 2030		Stagnerande
	Stora utmaningar kvarstår för att delområde är hållbart 2030		Negativ trend

Växjös målbilder

Vidare i dokumentet följer de fem målbilderna med dispositionen:

- Sammanfattning av målbild
- Nuläge
 - Lägesbedömning
 - Trender och tendenser
 - Insatser och åtgärder
 - Eventuella risker och konsekvenser
- Omvärld och framtid

3. Målbild - Klimat- och miljösmart

Målbilden Klimat- och miljösmart - Vårt samhälle är utformat så att alla kan bo, leva och verka med så låg påverkan på miljön och klimatet som möjligt. Hög kunskap leder till hållbara konsumtions- och beteendemönster. Vi är ett kretsloppssamhälle där jordens resurser tillvaratas på ett effektivt sätt. Växjö är fossilbränslefritt och vi fortsätter att vara framstående genom att hitta nya innovativa lösningar tillsammans. Vi är stolta över våra resultat och inspirerar andra genom att vara Europas grönaste stad.

Centrala nyckelord för målbilden: klimat, energi, transporter och resande, avfall, vatten, mat, åkermark, hållbart byggande.

3.1 Sammanfattning av Klimat- och miljösmart

Sett över den senaste femårsperioden är utvecklingen för målbilden över lag rätt god, även om det finns utmaningar inom främst transporter och avfall. Klimatfrågan har länge varit utmärkande för Växjös miljöarbete och det har gett goda resultat. De territoriella utsläppen av växthusgaser i Växjö var knappt 2,4 ton per invånare år 2021, vilket är långt under genomsnittet för Sverige, mycket tack vare en lyckad energiomställning. Viktigt för framtiden är ökad lokal förnybar elproduktion samtidigt som användningen av energi effektiviseras. Merparten av de kvarvarande utsläppen kommer från transportsektorn och här är det svårt att få till den utveckling som krävs för att Växjös utsläpp ska minska i takt med vad som är nödvändigt i enlighet med Parisavtalet, det vill säga en årlig minskningstakt av utsläppen med 10–20 procent. Växjös målsättning om en fossilbränslefri kommun ser inte ut att nås till 2030, men däremot ser det ut som klimatneutralitet kan komma att nås under förutsättning att VEAB:s planerade satsning på bio-CCS, det vill säga koldioxidinfångning, realiserar. Det kan till och med innebära negativa utsläpp från det geografiska området. Sett till ett konsumtionsbaserat perspektiv ligger Växjös klimatpåverkan i nivå med övriga Sverige och här kommer det bli mycket svårare att nå klimatneutralitet till 2030.

Av energin som tillfördes Växjö under 2021 kom 74 procent från förnybara källor, framför allt inom uppvärmning och elanvändning. I transportsektorn var den förnybara andelen 26 procent. Sedan 1993 har det skett en energieffektivisering med 13 procent i Växjö. EU:s inställning att bioenergibaserade verksamheter ska ses som övergångsverksamheter som ska fasas ut ur ett hållbart energisystem kan påverka vilka satsningar som blir möjliga att göra i Växjö under den närmsta tiden.

Pandemin innebar ett minskat resande med bil som dock verkade börja redan innan pandemin, men även ett kraftigt minskat resande med kollektivtrafiken. Tendensen är ändå att bussresandet snart är tillbaka på sin tidigare nivå. För att nå ett hållbart transportsystem är det dock viktigt att lokala, nationella och europeiska styrmedel samverkar så att gång, cykel och buss prioriteras. Samhällsbyggandet måste ske på ett sätt som inte underlättar för bil, oavsett om alla bilar drivs med el eller gas. Här arbetar Växjö kommun med flera insatser för att öka trygghet och framkomlighet för fotgängare och cyklister.

Flera åtgärder har vidtagits nyligen som inneburit att vi i Växjö ökat andelen avfall som samlats in för materialåtervinning eller biologisk behandling, vilket är positivt. Införandet av fastighetsnära fyrfackstömning är en bidragande förklaring till den snabba förändringen. Samtidigt har de totala avfallsmängderna per invånare ökat, vilket är en utveckling som går åt fel håll. Avfallsmängderna i Växjö är dessutom högre än i jämförbara städer. För att bidra till målbilden och dessutom nå målen i avfallsplanen behöver den här trenden vändas. I Växjö behövs ett ökat engagemang för att förebygga avfall, då det är den mest prioriterade insatsen i avfallshierarkin. Möjligheter till återbruk och cirkulära flöden behöver också förbättras.

Växjös arbete med att restaurera sjöar har varit mycket framgångsrikt. De senaste insatserna med aluminiumbehandling av Södra Bergundasjöns bottensediment har gjort att fosforhalten där nu ligger på samma nivå som i Trummen, en kraftig förbättring på bara några få år. Men framgångarna är en färskvara och arbetet med sjömiljön måste fortsätta. Om

bottenbehandlingen avbryts kommer fosforbelastningen öka igen. Även Norra Bergundasjön skulle behöva behandlas. För att försöka mäta Växjös påverkan på Östersjön följer vi upp fosforhalten i Åsnens utlopp. Det finns dock så många parametrar som påverkar detta, så bättre vore att mäta vid inloppet från Aggää.

Växjö kommun serverar runt 25 000 portioner mat dagligen vilket innebär att kommunkoncernen har en stor påverkan att introducera olika hållbarhetsaspekter på maten för invånarna. Den ekologiska andelen ökar medan den svenska andelen är rätt stabil över åren. När det gäller den ekologiska andelen är Växjö tionde bäst i Sverige. Även klimatpåverkan från Växjö kommuns serverade mat har en minskande trend.

Att den ekologiska maten ökar i andel får dock inte samma genomslag på andelen ekologisk åkermark i kommunen. Den har under flera år legat på 10–11 procent vilket är hälften av andelen i andra större städer. Växjö kommun värnar jordbruksmark i samhällsbyggandet, vilket kan bidra till att öka den lokala matproduktionen för att minska sårbarheten i en orolig omvärld.

Växjö är också framträdande i arbetet med hållbart byggande, eller mer specifikt träbyggnation. Vi kombinerar klimatsmart träkonstruktion med hög energieffektivitet och planerar för att kunna begränsa klimatpåverkan från byggandet ännu mer. Däremot behöver Växjö hitta bra system och strukturer för att öka användning av återbrukat material.

Sammanfattningsvis, Växjö har en solid grund att stå på inom målbilden och det märks tydligt på resultaten inom klimat, energi, mat, vatten och hållbart byggande. Samtidigt som det finns en del förbättringar att göra inom hållbart resande och avfall är det också viktigt att Växjö inte lutar sig tillbaka i arbetet med målbilden. Miljöarbetet i Växjö måste fortsätta präglas av engagemang, innovation och delaktighet så att positionerna flyttas fram ytterligare.

Klimat

3.2 Nuläge

Redan år 1996 togs ett enhälligt politiskt beslut om fossilbränslefrihet i Växjö kommun. Det fossilbränslefria Växjö omfattar hela det geografiska området och ska vara uppnått år 2030. Detta mål omfattar enbart territoriella utsläpp av koldioxid från fossila bränslen. Men klimatpåverkan är större än så. Den territoriella klimatpåverkan omfattar också andra utsläpp av växthusgaser, och ännu mer nödvändigt är att minska klimatpåverkan ur ett konsumtionsperspektiv. Båda dessa delar hanteras i hållbarhetsprogrammet genom skrivningen "Vi som lever, bor och verkar i Växjö år 2030 orsakar som samhälle ingen negativ påverkan på klimatet". I och med Växjös deltagande i satsningen Klimatneutrala städer 2030⁵ har kommunen tagit fram ett så kallat Klimatkontrakt, med målsättningen att bli klimatneutrala till 2030.

3.2.1 Lägesbedömning

Växjö kommun gör varje år en uppföljning av de geografiska växthusgasutsläppen. År 2021 uppgick dessa till knappt 228 000 ton koldioxidekvivalenter, motsvarande 2,37 ton per invånare. Detta bestod av 62 procent koldioxid, 19 procent metan, 15 procent lustgas och 4 procent övriga gaser. Transporter och arbetsmaskiner står för 60 procent av växthusgasutsläppen. Metan från idisslande djur står för 13 procent. Utsläpp av metan och lustgas från gödsel, plöjning och annan bearbetning av jordar inom jordbruket står även det för 13 procent. Resterande delar av utsläppen kommer från energianvändning (5 procent), avfall och avlopp (5 procent) samt produktanvändning (4 procent) (SMHI, 2022; SCB, 2022).

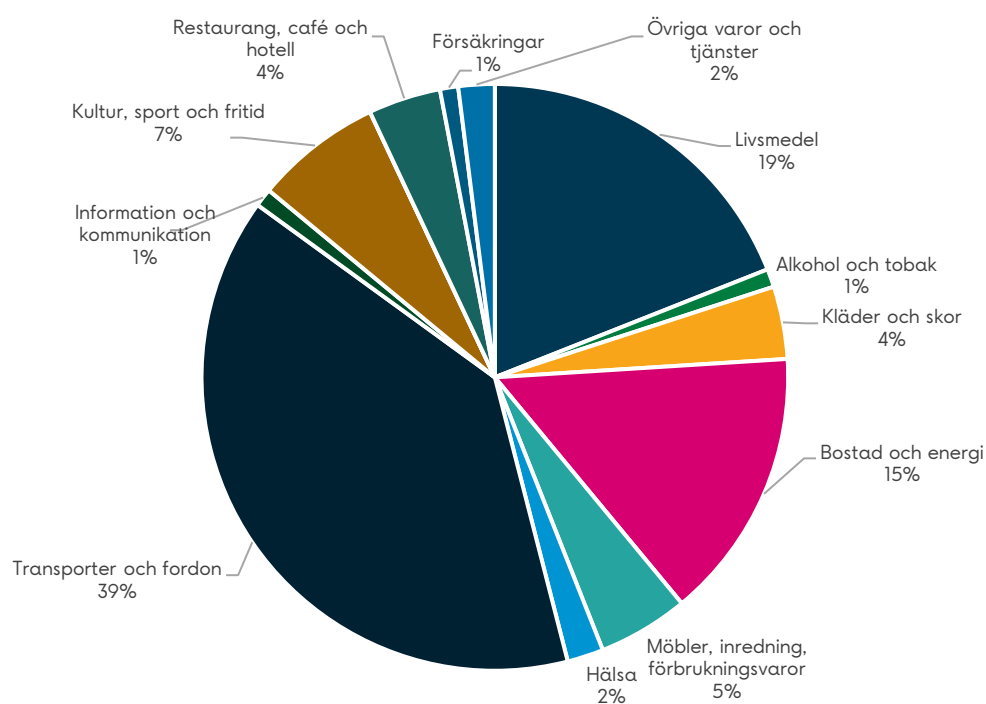
Vid uppföljning av målsättningen om att vara en fossilbränslefri kommun senast 2030 kan det konstateras att de fossila koldioxidutsläppen uppgår till 1,47 ton per invånare. Växjös framgångsrika omställning av energisektorn innebär att

⁵ Klimatneutrala städer 2030 är en satsning inom innovationsprogrammet Viable Cities, finansierat av Energimyndigheten, Formas och Tillväxtverket. Syftet är att hitta sätt att skynda på klimatomställningen till ett klimatneutralt samhälle med ett gott liv för alla inom de planetära gränserna senast 2030.

transporter och arbetsmaskiner står för hela 95 procent av utsläppen. Drygt hälften av utsläppen kommer från personbilar.

Det är skillnad på territoriella utsläpp och faktisk klimatpåverkan. Växjöbornas totala klimatpåverkan fås fram genom att titta på utsläppen ur ett konsumtionsbaserat perspektiv. Det förklaras i princip av alla utsläpp som uppstår i Växjö, plus utsläpp från import minus utsläpp från export. Därtill läggs de utsläpp som växjöbor ger upphov till i andra delar av Sverige och världen utifrån sina resor och konsumtion, minus de utsläpp som faller på andra som handlar i Växjö.

Att beräkna de lokala utsläppsnivåerna ur ett konsumtionsbaserat perspektiv är därför svårt och nationella myndigheter kan inte heller publicera denna information på samma sätt som för territoriella utsläpp. Stockholm Environmental Institute har i utvecklingen av verktyget Konsumtionskompassen beräknat konsumtionsbaserade utsläpp på kommunnivå (Konsumtionskompassen, 2022). För Växjös del uppgick detta till 9,8 ton per invånare år 2019. Av detta står hushållens konsumtion för cirka 60 procent (6,1 ton). Här är det tydligt att utsläpp från resande samt produktion av fordon och drivmedel är den absolut största posten, men också att livsmedel står för en betydande del.

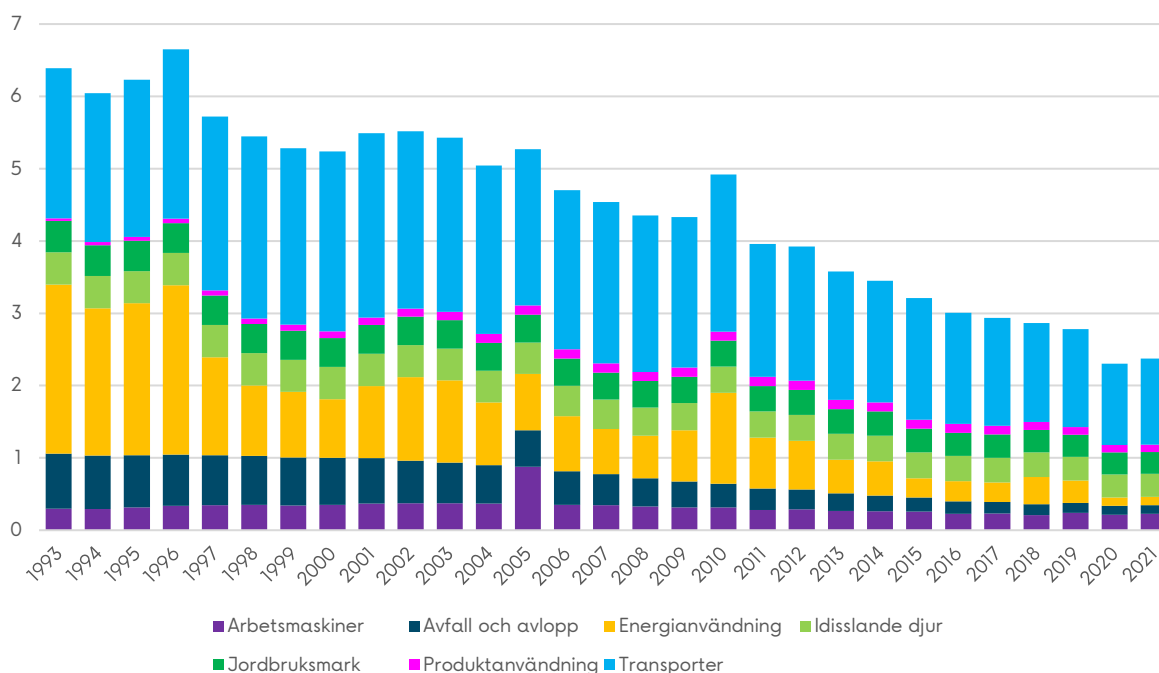
Figur: Hushållens utsläpp av växthusgaser i Växjö 2019 ur ett konsumtionsbaserat perspektiv. Källa: Konsumtionskompassen, Stockholm Environmental Institute.

Konsumtionskompassen visar också hur utsläppsnivåerna skiljer sig mellan olika postnummerområden. De lägsta utsläppsnivåerna mellan 4,2 och 5,4 ton hittas i Araby, på Campus och i Lammhult. De högsta utsläppsnivåerna mellan 7,2 och 8,2 ton hittas framför allt i olika delar av Centrum. Intressant är att utsläppsnivåerna i övriga delar av Växjö stad är relativt likvärdiga med nivåerna på landsbygden. En viktig skillnad är dock att medan landsbygdsinvånarna har högre utsläpp från bilanvändning, har stadens invånare större utsläpp från flygresor. Utsläppen från livsmedelskonsumtion är högst i Centrum och på Campus.

3.2.2 Trender och tendenser

Mellan 1993 och 2021 har de årliga territoriella utsläppen av växthusgaser i Växjö minskat från 456 000 ton till 228 000 ton, vilket alltså innebär att utsläppen har halverats. De största minskningarna har gjorts inom energiproduktion- och användning (-93 procent, motsvarande 156 000 ton), avfall och avlopp (-79 procent, motsvarande 43 000 ton) samt

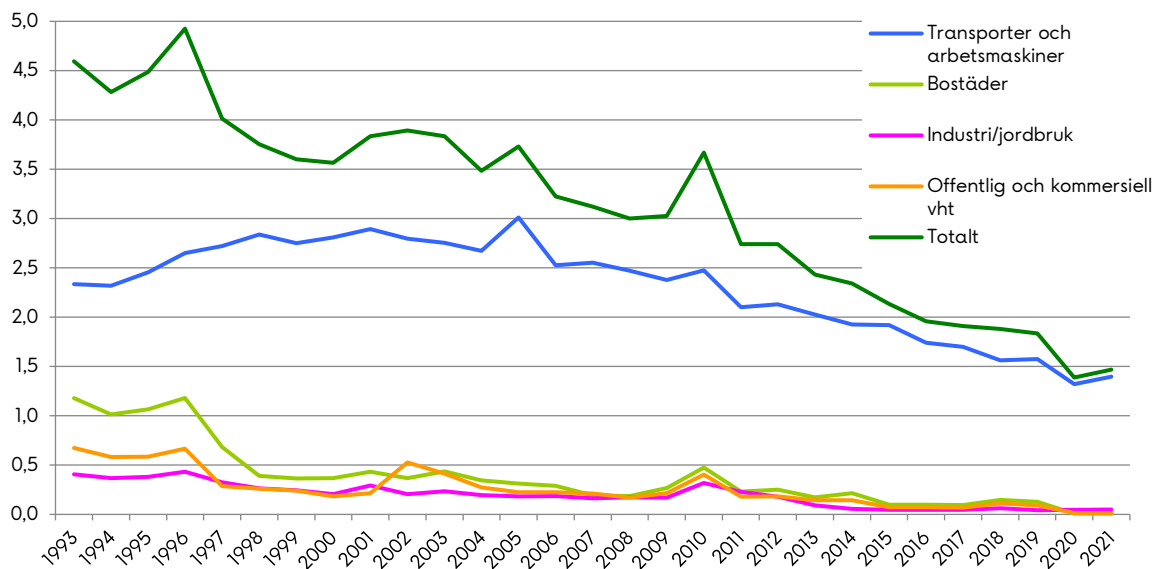
vägtransporter (-23 procent, motsvarande 34 000 ton). Den stora minskningen inom energisektorn hänger ihop med omställningen från olja till bioenergi i produktionen av fjärrvärme och el. Minskningen inom avfallssektorn beror främst på införandet av deponiförbud av hushållsavfall, medan minskningarna från vägtransporterna främst hänger ihop med en hög inblandning av biodrivmedel i fossila drivmedel.

Figur: Utsläpp av växthusgaser per invånare i Växjö 1993–2021. Källa: SCB, SMHI, energibolag med mera.

Räknat per invånare har växthusgasutsläppen minskat med 63 procent under samma period, till en nivå på 2,37 ton per invånare. Detta kan ställas i relation till att Sverige låg på 4,46 ton per år 2020 medan utsläppsnivån i kommungruppen större stad var 5,08 ton per år 2020 (Kolada, 2022). Framför allt beror skillnaderna på att utsläppen från industrisektorn är betydligt lägre i Växjö än i kommungruppen större stad. Däremot är Växjös utsläpp från jordbrukssektorn dubbelt så hög som i övriga större städer.

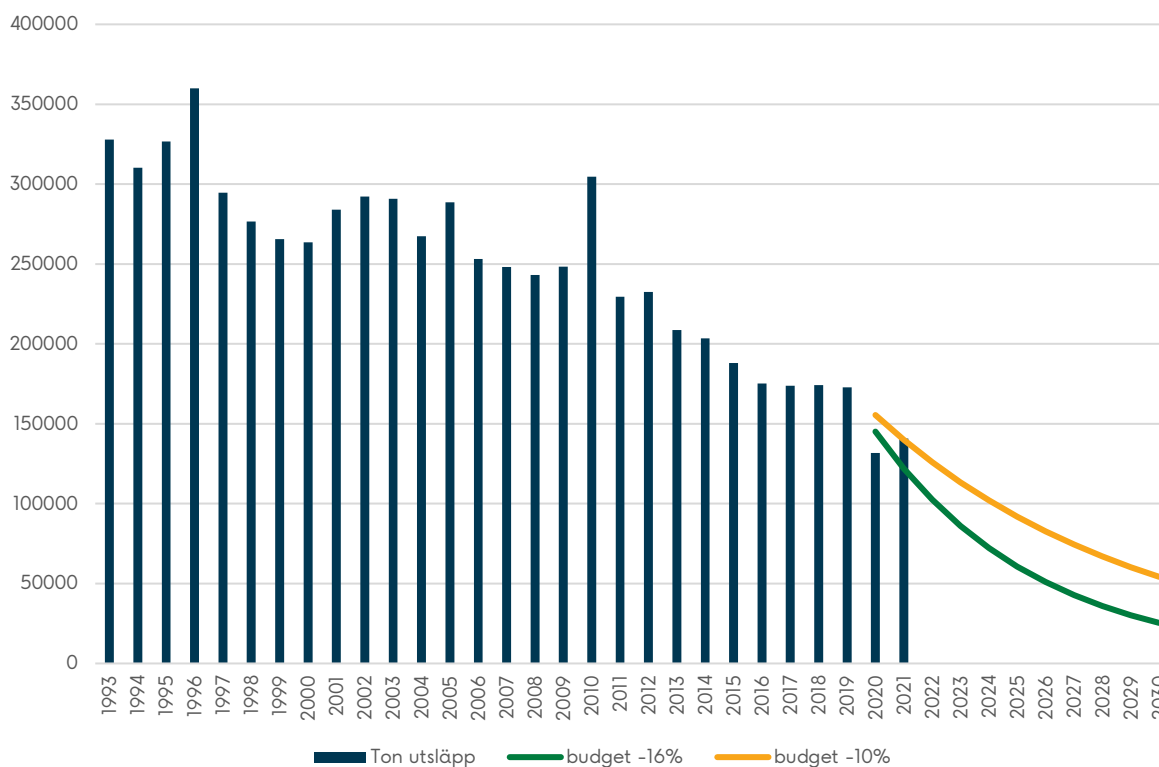
De territoriella utsläppen av fossil koldioxid har under samma period minskat med 57 procent, eller 68 procent per invånare. Då 95 procent av resterande utsläpp är kopplade till transportsektorn blir det svårare att nå stora årliga minskningar, då omställningen inom transportsektorn kräver en förändring hos väldigt många. Dessutom finns ett beroende till vilken politik som förs nationellt och inom EU, vilket innebär Växjö kommun behöver fortsätta bedriva påverkansarbete i sina nätverk.

Figur: Utsläpp av koldioxid per invånare i Växjö 1993–2021. Källa: SCB, SMHI, energibolag med mera.

Det är inte troligt att målet om en fossilbränslefri kommun nås till 2030. Växjö kan däremot bli en klimatneutral kommun, eller till och med ha negativa utsläpp vad gäller de territoriella utsläppen innan dess. Den planerade satsningen på infångning och lagring av biogen koldioxid, som beskrivs mer nedan, är förklaringen till detta.

Världens länder har i Parisavtalet enats om att den globala temperaturökningen ska hållas under 2 grader jämfört med förindustriell tid, helst under 1,5 grader. För att ha 50 procent chans att klara 1,5-gradersmålet återstår cirka 500 Gton koldioxidekvivalenter att släppa ut från 2020 och framåt (IPCC, 2021). En 50-procentig chans att istället klara en temperaturökning med 2 grader ger ett utrymme på 1 350 Gton koldioxidekvivalenter, men då med större klimatförändringar som konsekvens. Jämnt fördelat på världens invånare återstår alltså i storleksordningen 60–170 ton koldioxidekvivalenter, vilket innebär att vi i Sverige/Växjö, med fortsatt samma nivå på vår klimatpåverkan ur ett konsumtionsperspektiv, har en återstående klimatbudget på 7–19 år. Därför är det väsentliga egentligen inte att minska utsläppen med x procent till ett visst år, utan att ha en så låg nivå som möjligt på de ackumulerade utsläppen. Uppsala universitet har beräknat att den svenska koldioxidbudgeten är 321 Mton koldioxid från 2020 och framåt (UU, 2022). En årlig utsläppsminskning på någonstans mellan 10 och 20 procent behövs för att ligga inom ramen för Parisavtalet. Växjö lyckades med den minskningstakten under 2020, jämfört med 2019, men sen har utsläppen ökat. Det troliga är att Växjö inte kommer kunna ha en utsläppsminskning i linje med Parisavtalet.

Figur: Historiska utsläpp av koldioxid i Växjö samt vad vi har att förhålla oss till vid årliga minskningar med 10 respektive 16 procent.

På nationell nivå beräknas Sveriges konsumtionsbaserade utsläppsnivå år 2020 till cirka 8 ton per invånare, enligt naturvårdsverket (Naturvårdsverket, 2022). Detta innebär en minskning med 35 procent jämfört med år 2008. I detta ingår inte internationella flygresor som beräknas till ytterligare cirka 1 ton per invånare. Drygt 60 procent av de konsumtionsbaserade utsläppen uppstår utanför Sveriges gränser.

Utsläppen är dock ojämnt fördelade i Sverige. Den rikaste procenten av Sveriges befolkning släpper ut cirka 43 ton koldioxidekvivalenter per person, vilket är tio gånger högre än de fattigaste 50 procenten (Oxfam, 2020). Det är rimligt att anta att det råder stora ojämlikheter mellan individer även i Växjö.

3.2.3 Insatser och åtgärder

Minskade utsläpp av växthusgasar är ett resultat av insatser som görs inom energi, transporter, avfall, byggnation med mera. Vad som har gjorts och planeras beskrivs därför i stor utsträckning under dessa delar i den här djupanalysen. Sammanfattningsvis kan ändå sägas att omställningen till ett fossilbränsleffritt energisystem är den största insatsen för att nå de resultat som uppnåtts i Växjö.

Inom ramen för satsningen Klimatneutrala Växjö står det i det så kallade klimatkontraktet att varje kommun ska ta fram en klimatinvesteringsplan. Den planen ska beskriva alla de insatser som behöver göras av alla aktörer för att nå ett klimatneutralt samhälle till år 2030. I detta ingår att beskriva såväl effekter som kostnader och ansvar. Ett första utkast till en sådan klimatinvesteringsplan finns troligen på plats under 2023.

När det gäller de territoriella växthusgasutsläppen är det som tidigare nämnts transportsektorn som står för en stor majoritet av utsläppen. Det är därför inom detta område fokus måste ligga och kraftfulla åtgärder sättas in om målen ska nås. Men Växjö har också stora utsläpp från jordbruket. Eftersom det dessutom är viktigt att öka resiliens i den lokala matproduktionen och vi vill ha en levande landsbygd, kan inte fokus vara att fasa ut jordbrukets alla växthusgasutsläpp. Här kan i stället kompensation vara en lösning, vilket framför allt Växjö Energis planerade satsning på infångning av

biogen koldioxid kan bidra till (VEAB, 2022). En sådan anläggning skulle kunna stå färdig 2027 och väntas kunna fånga in cirka 200 000 ton koldioxid per år, vilket kan jämföras med Växjös totala utsläpp av växthusgaser på 228 000 ton år 2021.

För att komma åt utsläpp ur ett konsumtionsbaserat perspektiv behövs förändringar i vårt sätt att leva. Produkter som konsumeras behöver ingå i cirkulära system samtidigt som vi behöver tänka mer på göra mer klimatsmarta val när det till exempel gäller resande och mat.

3.2.4 Eventuella risker och konsekvenser

För att nå Parisavtalets målsättningar krävs att tempot i klimatomställningen ökar, såväl internationellt som nationellt och lokalt. Växjös utsläpp ökade igen under 2021 jämfört med 2020 och det finns en risk att de fortsätter öka, främst om våra resmönster återgår till hur de såg ut innan pandemin.

Eftersom en så stor del av Växjös kvarvarande utsläpp är kopplade till transportsektorn är den lokala rådigheten för kraftfulla insatser mindre. Vi är starkt beroende av att det finns nationella och internationella styrmedel som kan bidra till kraftiga utsläppsminskningar i närtid.

3.2.5 Omvärld och framtid

FN:s miljöprogram, UNEP, beräknar att med nuvarande styrmedel hamnar den globala temperaturökningen på 2,8 grader (UNEP, 2022). Det innebär att det blir svårt att nå målsättningarna i Parisavtalet utan att världens länder utlovar konkreta åtgärder för minskade utsläpp.

EU:s klimatmål är en minskning av växthusgasutsläppen med 55 procent mellan 2005 och 2030. I november 2022 gjordes en preliminär överenskommelse om att skärpa kraven på utsläppsminskningar inom de delar som inte omfattas av handel med utsläppsrätter. För Sveriges del innebär det att utsläppen från bland annat vägtransporter, uppvärmning, jordbruk och avfallshantering ska minska med 50 procent till 2030.

Den tunga industrin i Sverige, inte minst stålindustrin, satsar hårt på att fasa ut kolet ur produktionsprocessen. Det kan minska de svenska utsläppen rejält. I Växjö är inte förekomsten av energiintensiva industrier med stor användning av fossila bränslen särskilt stor, varpå motsvarande effekter inte kan väntas i Växjö. Däremot skulle det kunna vara tänkbart att industrier söker sig till Växjö under förutsättning att det finns tillgång till tillräckligt mycket förnybar el.

Energi

3.3 Nuläge

Det är tack vare tidiga satsningar på en omställning i energiproduktionen som Växjös utsläpp är så låga. År 1980 blev Växjö första kommunen i Sverige att börja använda biobränsle för fjärrvärmeproduktion, om än i liten skala. Vid tidpunkten för Växjös beslut om fossilbränslefrihet var cirka hälften av energitillförseln till kraftvärmeverket förnybar och numera är 99,99 procent av all värme, kyla, el och drivmedel som produceras i Växjö förnybar.

År 2021 antogs en ny energiplan för Växjö kommun. Planen fokuserar på fyra utvecklingsområden som är viktiga för den lokala omställningen till ett mer hållbart energisystem: hållbar samhällsplanering, ökad andel förnybar energi, effektiv resurs- och energianvändning samt god försörjningstrygghet.

3.3.1 Lägesbedömning

Den totala energitillförseln till Växjö år 2021 var 2 464 GWh, motsvarande 25,7 MWh per invånare. Närmare 74 procent av energin kom från förnybara källor, 22 procent från fossila källor och 4 procent från kärnkraft. Andelen förnybart i Växjö är därmed hög, vilket huvudsakligen beror på att den lokala energiproduktionen är förnybar.

År 2021 tillfördes 1 171 GWh för att producera värme, kyla och el i kommunen (då är inte enskilda pannor och luftvärmepumpar inkluderade). 97 procent av detta tillfördes kraftvärmeverk och fjärrvärmeverk för att producera fjärrvärme, fjärrkyla och el. Resterande avser elproduktion från vattenkraftverk, vindkraftverk, biogas och solceller.

Förnybar fjärrvärme produceras i Växjö, Braås, Rottne, Ingelstad och Lammhult. Det innebär att en stor del av invånarna och verksamheterna i kommunen har tillgång till förnybar uppvärmning. Utanför fjärrvärmeområdena används oftast el som energibärare (direktverkande el, elpannor eller värmepumpar).

Den lokala elproduktionen motsvarar 46 procent av den totala konsumtionen på 670 GWh. Växjö har aldrig haft så här stor självförsörjningsgrad på el.

Sektor	Tillförd energi (GWh)	Andel förnybart (procent)
Bostäder	991	96
Offentliga och kommersiella lokaler	616	91
Industri och jordbrukslokaler	167	77
Transporter och arbetsmaskiner	690	26

Tabell: Energitillförsel och andel förnybar energi i olika sektorer i Växjö 2021.

Det framgår tydligt av tabellen ovan att den energi som används i byggnader är förnybar. Det beror till stor del på att all energi som produceras i Växjö är förnybar och att en stor del av den svenske elproduktionen också är det. Oljepannorna är nästan helt utfasade och finns framför allt kvar i en del industrier, men även där i en väldigt liten omfattning. Transportsektorn står för 28 procent av Växjös energitillförsel men hela 96 procent av den fossila andelen, huvudsakligen bestående av diesel, bensin och flygbränsle. Detta visar att det är inom transportsektorn det mesta omställningsarbetet måste till för att nå ett klimatneutralt Växjö. Över hälften av den förnybara andelen består av biodrivmedel som är inblandat i bensin och diesel.

3.3.2 Trender och tendenser

Mellan 1993 och 2021 ökade energitillförseln med 17 procent, från 2 115 GWh till 2 464 GWh, men har legat på en rätt stabil nivå sedan 2001. Eftersom Växjös invånarantal ökat är det ändå så att det skett en energieffektivisering per invånare motsvarande 13 procent.

Under samma tidsperiod har andelen förnybar energi ökat från 33 procent år 1993 till 74 procent år 2021. Detta kan jämföras med att den förnybara energianvändningen i Sverige år 2020 var drygt 60 procent (Energimyndigheten 2022). Noterbara förändringar är att torvanvändningen helt försvunnit, oljeanvändningen har minskat med 95 procent, bensin användningen har minskat med 52 procent medan användningen av träbränslen ökat med 250 procent. Intressant är också att även om andelen solenergi fortfarande står för en liten del av energitillförseln så har den ökat med över 1 300 procent. Intresset ökar dessutom i takt med att elpriserna stiger.

I Kolada presenteras uppgifter för den slutliga energianvändningen i stället för energitillförseln (det vill säga energiförluster är inte inkluderade). Enligt Kolada ligger Växjö på 21 MWh per invånare år 2019. Motsvarande siffra för Sverige var 38 MWh per invånare och större stad 44 MWh per invånare. I den här jämförelsen blir det väldigt tydligt att kommuner med energikrävande industrier drar upp såväl jämförelsevärde för Sverige som för större stad.

3.3.3 Insatser och åtgärder

Omställningen till energiproduktion i Växjö som i huvudsak är baserad på restprodukter från skogsindustrin har bidragit till att Växjö redan har kommit långt på vägen mot ett hållbart energisystem.

När det gäller elproduktionen ser det ut som att andelen lokalproducerad el kommer att öka dramatiskt under 2022–2023, då två nya vindkraftparker i Målajord och Furuby sammantaget väntas producera i storleksordningen 250 GWh el (Energimyndigheten 2022). Detta innebär dels att andelen förnybar energitillförsel i Växjö ökar, dels att riskerna minskas för effektbrist i kommunen. Investeringar i solceller blir allt vanligare, såväl på kommunägda lokaler och bostäder som hos företag och hushåll.

Växjö Energi har tagit fram en strategisk plan för sin affärsutveckling till 2030. När det gäller energiproduktion är det framför allt att utveckla de befintliga anläggningarna för produktion av värme, kyla och el. Detta skulle kunna inkludera att börja producera el på något av de mindre fjärrvärmeverken. Inte minst väntas en stor ökning av produktionen av kyla. Till detta kommer att aktivt stödja och delta i utbyggnad av sol- och vindkraft i Växjö.

En målsättning är att bygga ihop Växjö's fjärrvärmesystem med Alvestas fjärrvärmesystem, med färdig anslutning 2027. Det skulle kunna möjliggöra fjärrvärmeanslutningar av byggnader även i Gemla, och på så vis ytterligare öka underlaget för produktion av el från biomassa med cirka 35 GWh.

Växjöbostäder och Vidingehem deltar i Allmännyttans klimatinitiativ med mål att effektivisera energianvändningen med 30 procent till 2030 jämfört med 2007/2008. Genom optimering av uppvärmningssystem, omfattande renoveringar och energieffektiva nyproduktioner har bolagen kommit långt men det krävs ett fortsatt stort engagemang för att nå hela vägen.

Växjö Energi deltar i projekt med syfte att producera förnybart flygbränsle från skogsrester (VEAB, 2022). Detta är en innovativ satsning som kommer bidra till minskad klimatpåverkan från flyget.

3.3.4 Eventuella risker och konsekvenser

Sedan 2021 har priserna på energi, inte minst el, ökat kraftigt. För flera företag och organisationer har detta inneburit stora svårigheter att bedriva sin verksamhet. Även för många hushåll har ökade elpriser blivit en stor ekonomisk utmaning. Samtidigt har detta inneburit att intresset att energieffektivisera, konvertera från elvärme till fjärrvärme och installera solceller ökat, vilket i sig är en positiv utveckling för energisystemet.

Klimatförändringarna kan få påverkan på ekosystemen, vilket i sin tur kan påverka skogsindustrin och därmed tillgången till energiråvara. Ett varmare klimat kan vara mer gynnsamt för granbarkborrar, vilket kan göra att mer oanvändbart virke kan användas som energiråvara. Samtidigt kan klimatförändringar påverka vilka trädarter som trivs bäst i våra trakter.

3.3.5 Omvärld och framtid

Den 1 januari 2023 träder EU:s nya taxonomiförordning (2020/852) i kraft om inte Europaparlamentet eller Europeiska Rådet har några invändningar (europa.eu, 2022). Förordningen syftar till att definiera vilka verksamheter som anses vara miljömässigt hållbara och kommer vara ett viktigt underlag för investerare framöver. EU:s inställning enligt taxonomin är att bioenergebaserade verksamheter ses som övergångsverksamheter som ska fasas ut, vilket kan påverka möjligheterna för aktörer i Växjö och Sverige att hitta finansiering till framtida nödvändiga investeringar där den tänkta energiråvaran är restprodukter från skogsindustrin.

Regeringen har i budgeten från hösten 2022 aviserat en ny inriktning på den nationella klimatpolitiken. Enligt deras egen analys väntas detta öka koldioxidutsläppen i närtid.

Den ökade elektrifieringen i samhället, vilket i Växjöregionen huvudsakligen är kopplat till transportsektorn, ökar behovet av mer elproduktion. Samtidigt visar det på vikten att effektivisera den elanvändning som används för andra ändamål.

Transporter och resande

3.4 Nuläge

I ett fungerande samhälle är det nödvändigt för invånarna att kunna resa och för olika aktörer att kunna transportera varor och gods av olika slag. Det gör att livsnödvändiga varor blir tillgängliga och resandet gör att vi kan ta oss till jobb, skola, fritidsaktiviteter med mera. Tillgång till bra transportinfrastruktur för olika transportslag underlättar för oss att bo överallt i kommunen. Men samtidigt ger transportsektorn upphov till olika sorters miljö- och hälsopåverkan, trängsel, trafikolyckor och otrygghet.

År 2021 antog Växjö kommun en ny transportplan. Planen fokuserar på sju utvecklingsområden som är viktiga för den lokala omställningen till ett mer hållbart transportsystem: hållbar samhällsplanering, mobility management, gång och gaturummet, cykel och små elfordon, kollektivtrafik, godstransport och logistik, samt hållbar motorfordonstrafik.

3.4.1 Lägesbedömning

Resvanor. Senaste resvaneundersökningen för Växjö kommun från 2012 visade att 62 procent av alla personresor sker med bil. 19 procent sker med cykel, 13 procent sker till fots och endast 6 procent av resorna sker med kollektivtrafik. Andelen bilresor på sträckan 5 km eller kortare är 48 procent, enligt resvaneundersökningen, vilket innebär att det finns en stor potential för överflyttning till gång och cykel.

Enligt Trafikanalys nationella resvaneundersökning 2021 gör män fler resor än kvinnor per person och dag. Däremot lägger män och kvinnor ungefär lika mycket tid på resor, knappt 45 minuter per person och dag (Trafikanalys, 2021). Männen har något längre restid till eller från arbetsplats, skola eller i tjänsten, medan kvinnor lägger mer restid på resor för service och inköp. Även om restiden inte skiljer sig nämnvärt mellan män och kvinnor reser män längre, 32 kilometer per dag jämfört med 24 kilometer per dag för kvinnor. Män använder bil nästan 26 kilometer per dag medan det för kvinnor uppgår till knappt 19 kilometer per dag. Knappt en kilometer per dag sker med såväl cykel som till fots, medan runt 4 kilometer sker med kollektiva färd sätt.

Hållbar samhällsplanering. I en analys har kommunen undersökt vilken närhet som finns till olika samhällsfunktioner (skola, förskola, lekplats, idrottsplats och livsmedelsbutik) inom 5 minuter med cykel eller 15 minuter till fots. Flera stadsdelar bedöms ha god tillgänglighet.

Resor med cykel. I enkätundersökningen *Cyklistveloemetern* som genomförs av Cykelfrämjandet och Trafikverket svarade 800 växjöbor år 2022 om hur de upplever cykelmöjligheterna i kommunen. 51 procent anser att Växjö generellt är en bra cykelkommun och 34 procent anser att det är tryggt att cykla i Växjö.

Resor med buss. Under 2021 gjordes 18 resor med stadsbussarna per kommuninvånare. Detta är en ovanligt låg nivå för Växjö som de senaste fem åren legat på över 40 resor per invånare. Detta kan kopplas till bland annat lågt resande till arbete och skola under pandemin. Närheten till kollektivtrafik är relativt god i kommunen. År 2020 bodde 84,7 procent av invånarna i kollektivtrafiknära läge⁶. Däremot är det stor skillnad geografiskt. 94,2 procent av invånarna i tätort bor kollektivtrafiknära, medan samma siffra för invånare utanför tätort bara är 19,9 procent.

Resor med bil. Vid utgången av år 2021 fanns det 44 952 personbilar i trafik i Växjö. Av personbilarna ägdes 53 procent av män, 29 procent av kvinnor och 18 procent av juridiska personer. Antalet bilar per 1000 invånare uppgick till 469 st.

Av personbilarna drevs 53 procent med bensen, 36 procent med diesel, 5 procent med etanol, 5 procent med el (inklusive laddhybrider) och 1 procent med biogas. Av de 2 449 nyregistrerade personbilarna 2021 drevs 46 procent med bensen, 39 procent med el, 13 procent med diesel och 2 procent med gas eller etanol. Den genomsnittliga körsträckan med bil per invånare i Växjö var 597 mil år 2021.

⁶ Andel invånare som har max 500 m till en hållplats som trafikeras med minst en avgång per timme, vardagar 06.00-20.00. Källa: SCB

Trygghet i trafiken. I samband med att Växjö transportplan skulle revideras genomförde Växjö kommun en medborgarundersökning 2020 i syfte att samla in åsikter kring trygghet och säkerhet i olika trafikmiljöer. Enligt den tycker 80 procent av de svarande att nuvarande utformning av gatumiljöer behöver förändras för att öka trygghet och säkerhet. Gatumiljöer som bedömdes var i centrum, vid skolor, handelsplatser och bostäder. Det efterfrågas trafikmiljöer som prioriterar mer utrymme för gång och cykel.

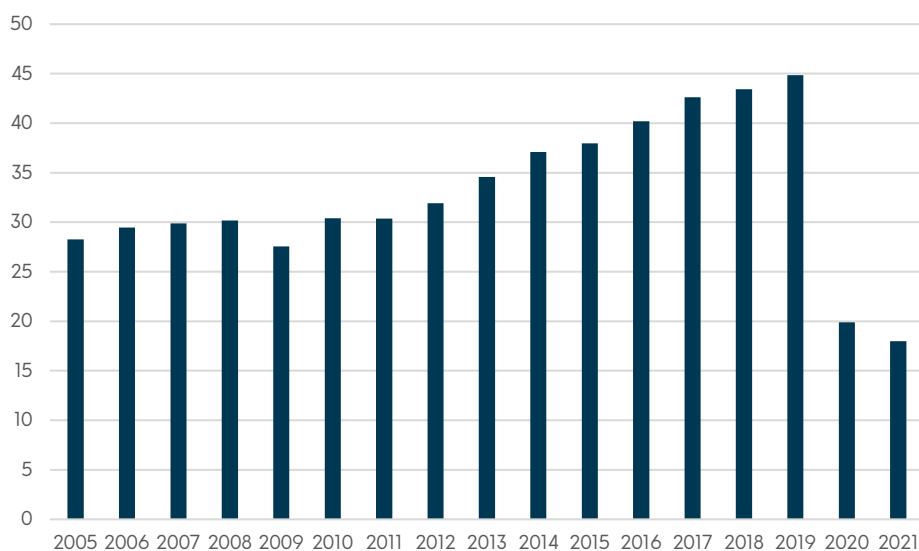
3.4.2 Trender och tendenser

Resvanor. Analyser från 2019, innan pandemin, bedömer att andelen resande med kollektivtrafik har ökat sedan 2012 och tagit två procentandelar från cykel och biltrafik. Av de uppföljningar som gjorts i samband med medborgarundersökningar verkar trenderna vara att om kollektivtrafiken görs mer attraktiv så är det främst cyklister och fotgängare som väljer buss istället. En ny resvaneundersökning planeras tillsammans med Region Kronoberg för att fånga upp ett ”efter pandemitillstånd”.

Resor med cykel. I mätpunkterna för cyklingen ses en blygsam positiv utveckling från 2017 och framåt. Under pandemiåren har cyklingen gått ner igen vilket kan kopplas till råden att arbeta hemifrån. Under 2022 är tendensen återigen en ökning. Med så få mätpunkter råder dock en viss osäkerhet med jämförelser från år till år. Mellan åren kan nya cykelvägar ha tillkommit och även vädret kan variera från år till år.

Enligt Cykelfrämjandets årliga nationella undersökning om kommuners satsningar på cykelarbete, *kommunvelometern*, har investeringsnivån för Växjö kommun varit på en låg nivå jämfört med andra kommuner. Vid endast två av elva år har Växjö kommun haft investeringsbelopp av cykelinfrastruktur, som varit över medelvärdet, per invånare, jämfört med andra medverkande kommuner i undersökningen.

Resor med buss. Mellan 2005 och 2019 ökade antalet resor per invånare med stadsbussarna från 28 till 45 resor per år, en ökning med cirka 60 procent. Pandemin bidrog till att antalet resor minskade kraftigt till 20 resor per invånare och år 2020 och 18 resor år 2021. Efter sommaren och skolstarten har resandet med kollektivtrafik ökat markant och är nu enbart 5 procent under nivån för 2019. Även resandet med den regionala kollektivtrafiken har återhämtat sig men ligger fortfarande 20 procent under 2019 års utfall.

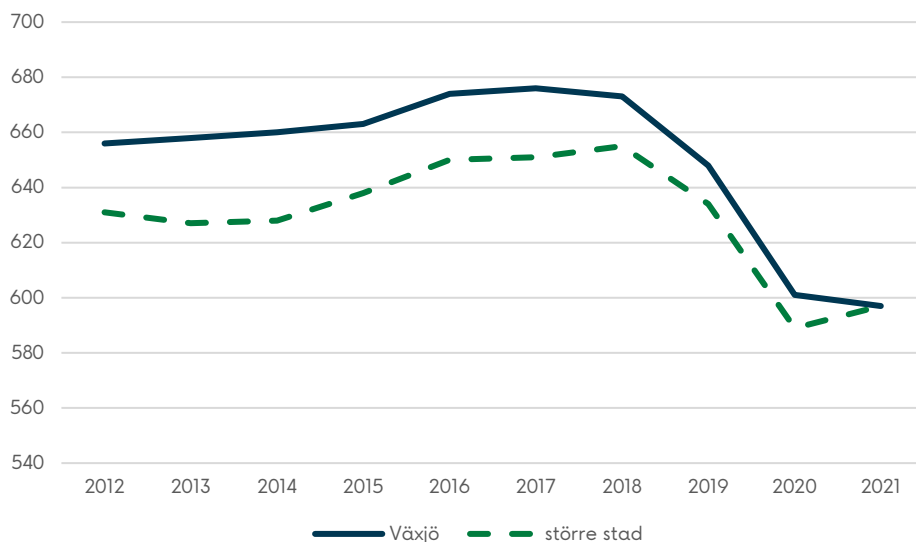

Figur: Utveckling av antal resor med stadsbussarna per invånare och år. Källa: Region Kronoberg.

Andelen invånare som bor i kollektivtrafknära läge har sedan 2014 legat mellan 83 och 85 procent. En liten ökning skedde mellan 2017 och 2018 vilket verkar bero på att tillgången till kollektivtrafik blev märkbart bättre utanför tätort. I Växjö bor

som nämnts 84,7 procent av invånarna i kollektivtrafikhöga läge, vilket är bättre än riket (81,1 procent) men under genomsnittet för större stad (88,4 procent).

Resor med bil. Antalet personbilar som är i trafik i Växjö ökar varje år, men ökningstakten verkar ha avtagit sedan 2017. Detta innebär också att bilinnehavet per 1000 invånare minskar. Andelen personbilar som drivs med annat drivmedel än bensin och diesel låg under hela perioden 2012–2019 stadigt på cirka 8 procent. Under 2020 och 2021 har andelen ökat upp till 11 procent som ett resultat av en kraftig ökning av antalet eldrivna bilar.

Figur: Genomsnittlig körsträcka med personbil, mil/invånare. Källa: Trafikanalys

Den genomsnittliga körsträckan med personbil per invånare ligger på samma nivå som övriga större städer. Även trenden under den senaste tioårsperioden har varit lika, även om Växjö har haft något längre körsträcka än i andra större städer. Pandemin förklarar en stor del av minskningen i Växjö under 2020 och 2021, men minskningen påbörjades redan mellan 2018 och 2019.

3.4.3 Insatser och åtgärder

Hållbar samhällsplanering. Längs med de prioriterade huvudcykelvägarna har flera cykelöverfarter byggts i korsningar så att framkomligheten och tryggheten för cykel ökar. Det finns 33 cykelöverfarter och fler planeras. Ett arbete med "Trygg och levande stad" (cirkulationsplan) skall förankras politiskt och fortsätta utredas under 2023. Med styrning av motorfordon till mer lämpliga gator och minskad trafik på vissa gator uppnås ökad trygghet och tillgänglighet för gång- och cykeltrafik. På Teleborgsvägen, Storgatan och Liedbergsgatan finns det kollektivtrafikkörfält för att prioritera kollektivtrafik. Ett arbete med att skapa detsamma på Sandsbrovägen har pågått men lösningarna har bedömts för dyra att genomföra hittills. Arbetet med nya förslag på lösningar pågår då Länstrafiken bygger en ny depå för elbussar vid Norremark vilket ökar behovet av god framkomlighet för alla bussar på Sandsbrovägen.

Mobility Management. Pandemin har bidragit till att fler använder resfria möten och kompetensen är hög för att använda webbmöten. Ett arbete pågår med att på nytt etablera *Cykelvänlig arbetsplats* efter pandemin för att på så vis påverka fler medborgare att cykla mer till arbetet. Möjligheter till att korttidshyra olika typer av cyklar finns via cykelbiblioteket. Sedan 2021 finns det en elsparkcykeloperatör med 400 elsparkcyklar i staden. Citysamverkan har handlat upp ett system för att erbjuda olika elcyklar samt lastcyklar till medborgare under 2022. Länstrafiken har kontinuerligt kampanjer för att få fler resenärer till kollektivtrafiken. Det finns i dagsläget inga bilpoolsuthyrare i kommunen. Växjö kommun har via bygglövsbeviljat nedsättning av parkeringsnormen för att etablera bilpooler på 4–5 fastigheter.

Gång och gaturummet. Det pågår ett kontinuerligt arbete med trafiksäkerheten och tillgängligheten i samband med ombyggnationer av korsningar samt vid planerade nya vägprojekt. Utifrån fotgångarplanen har det gjorts flera nya övergångsställen för att få tryggare, trafiksäkrare och tillgänglighetsanpassade förbindelser för gående, främst vid skolor.

Varje år tas det fram olycksstatistik för de olika trafikslagen. Detta återrapporteras till samhällsbyggnadsnämnden för framtida prioriteringar i investeringsportföljen.

Cykel och små elfordon. Ett arbete med att utöka cykelparkeringen i centrum är pågående och skall vara färdigt till våren 2023 för att hantera ett ökat behov av parkering av både cyklar och framför allt elsparkcyklar, som enligt ny lagstiftning behöver ha parkeringsplatser.

Sopsaltning av cykelvägarna har utökats under vintern 2022/2023 med ytterligare 16 km för att förbättra driften och underhållet av cykelvägarna.

I enlighet med cykelvägplanen har upprustningar påbörjats av sex befintliga prioriterade huvudcykelvägar. En ny cykelväg har färdigställts och en är på gång enligt planens lista över nyinvesteringar. Sju cykelvägar med bristfällig belysning har åtgärdats. Därutöver har fler cykelvägar genomförts i samband med utbyggnaden av nya områden i staden.

Utifrån den regionala cykelvägplanen pågår ett arbete med att förbättra förutsättningarna för cykling i hela kommunen.

Kollektivtrafik. Resecentrum har invigts under året och nya bussgator intill håller på att färdigställas. Med hjälp av bidrag från Stadsmiljöavtalet får 14 hållplatser en upprustning under 2022/2023. Ett planeringsarbete har påbörjats för att undersöka förutsättningarna för att utveckla hållplatser och bytespunkter till mobilitetshubbar i och utanför staden.

Stadsbussarna kommer bytas ut från biogasdrift till eldrift.

Hållbar motorfordonstrafik. Det finns några pendelparkeringar som utvecklas på kommunal mark. Den senaste är vid Högstorp, i anslutning till riksväg 25. Ett arbete pågår med att planera ett första exempel på mobilitetshubb i anslutning till det nya parkeringshuset vid kvarteret Fabriken.

Infrastrukturen för laddning av elfordon förbättras ständigt, av såväl offentliga som privata aktörer. Utifrån olika appar går det få fram att det finns runt 40 olika platser att ladda bilar på. Varje plats har i sin tur mellan två och tio laddningsuttag, vilket innebär att det uppskattningsvis finns 100–150 offentliga laddplatser i kommunen. Främst finns dessa i Växjö stad. Det finns två gasmackar för tankning av biogas samt två för HVO i kommunen.

3.4.4 Eventuella risker och konsekvenser

Med liten eller ingen styrning av biltrafiken så kommer inte andelen hållbara transporter att öka i den takt som behövs för att nå målbilden till 2030. Styrning av biltrafiken ökar förutsättningar för mer hållbara transporter, då tryggheten ökar för gång och cykeltrafik. Det ger också goda förutsättningar för ett mer levande centrum. Erfarenheter från ett flertal europeiska städer som har genomfört olika bilstyrningsåtgärder för att skapa levande och trygga städer bör utvärderas. Antalet städer i Europa med bilstyrande åtgärder ökade betydligt i samband med pandemin.

Höga bränslepriser och stark förändring av fordonsflottan till en större andel elbilar leder till minskade utsläpp av fossil koldioxid i kommunen vilket minskar transportsektorns klimatpåverkan. Bilen, precis som andra transportmedel, behövs i samhället, men för att komma åt andra problem förknippade med bilism, såsom trängsel, buller, säkerhet är det nödvändigt att skapa förutsättningar för infrastruktur som underlättar ett hållbart resande.

3.4.5 Omvärld och framtid

Pandemin påverkade resmönstret kraftigt och förde med sig att fler fick större mognad och erfarenhet av resfria möten och arbete på distans. Av de som har möjlighet är det många som fortsätter att arbeta hemifrån några dagar i veckan även efter pandemin vilket innebär färre arbetsresor.

I rapporten "Förslag som leder till transportsektorns klimatomställning" beskriver Trafikanalys resultatet av ett regeringsuppdrag om att ta fram underlag till den kommande nationella klimathandlingsplanen (Trafikanalys, 2021). I uppdraget ingick att analysera och föreslå hur befintliga styrmedel kan utvecklas så att den samlade styrningen bidrar till att nå klimatmålen för inrikestransporter. Rapporten konstaterar att dagens beslutade styrmedel räcker för att nå målet till 2030 men inte till 2045, under förutsättning att det finns en ändamålsenlig laddinfrastruktur för elfordon och att hållbara förnybara drivmedel finns att tillgå. Trafikanalys ser ett fortsatt behov av justeringar och ytterligare styrmedel och åtgärder, inte minst i ljuset av att vi måste ta sikte på nollutsläpp från transportsektorn 2045, men också för att nå målen på ett mer hållbart, kostnadseffektivt och robust sätt.

Regeringen har i budgeten från hösten 2022 aviserat en ny inriktning på den nationella klimatpolitiken. Enligt deras egen analys väntas detta öka koldioxidutsläppen i närtid, inte minst från transportsektorn. Det gör att det blir än viktigare för kommunen att hitta lösningar för att de lokala målen ska kunna nås.

Kriget i Ukraina och dess effekter på energimarknaden har bland annat bidragit till ökade drivmedelspriser. I Europa har olika länder infört åtgärder för att minska bilberoendet. Exempelvis kan nämnas den tyska subventionen av kollektivtrafik som innebär att alla kunde resa obegränsat under en månad för enbart 9 euro, vilket också ledde till en minskad biltrafik i städerna.

Avfall

3.5 Nuläge

SSAM ansvarar för förebyggande, insamling och behandling av hushållsavfall i bland annat Växjö kommun. Sedan bolaget bildades 2019 har ett intensivt och målstyrt arbete bedrivits mot att minska mängden avfall som går till förbränning. Tidigt fattades ett beslut om att anta visionen "Ett Småland utan avfall" samt branschorganisationen Avfall Sveriges mål att minska mängden rest- och matavfall med 25 procent år 2025 jämfört med 2015 (Avfall Sverige, 2022). Även brännbart grovavfall togs med i SSAM:s målsättning. Dessa utgör grunden för avfallsplanen "På väg mot ett Småland utan avfall".

3.5.1 Lägesbedömning

En rad insatser har genomförts för att nå målen i avfallsplanen. Det mest omfattande har varit att byta insamlingssystem från insamling av rest- och matavfall till fyrfacksinsamling då även förpackningar sorteras ut vid småhus. Detta var fullt ut infört 2021. För att minska mängden brännbart grovavfall har fler fraktioner sorterats ut för återvinning, exempelvis hårdplast, gips och böcker. Insamling av material för återbruk har också påbörjats sedan bolaget bildades, både textil, byggmaterial samt övrigt återbruk (möbler, köksgeråd, prylar med mera).

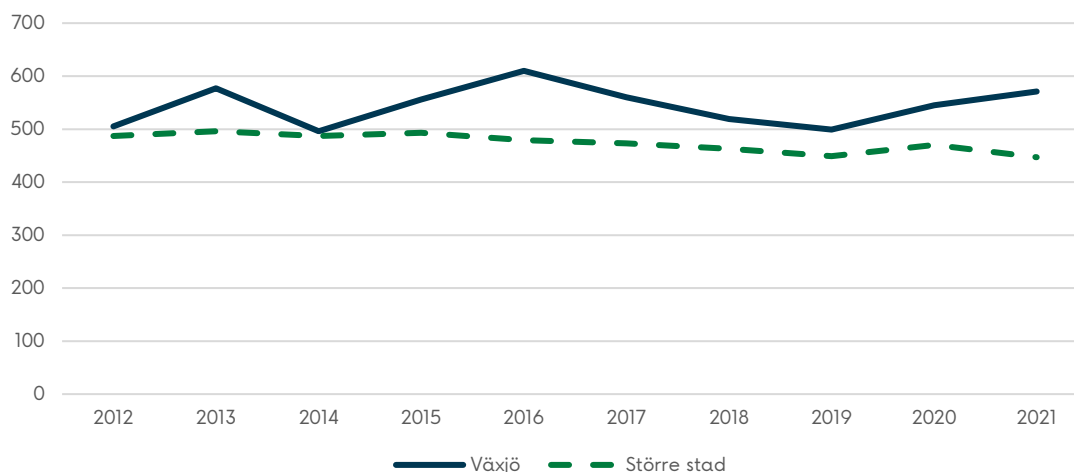
Fortfarande finns en stor potential att minska mängden avfall som går till deponi och förbränning, både i restavfallet i hushållen och i grovavfallet på återvinningscentraler. Den senaste plockanalysen av grovavfall för år 2020 visade att cirka 40 procent var korrekt sorterat, övrigt avfall hade kunnat sorteras antingen för återvinning eller återbruk. 16 procent utgjordes av material möjligt att återbruka, 21 procent utgjordes av textil med mera. I senaste plockanalysen för restavfall i villor i Växjö för år 2021 framgår att 54 procent utgjordes av korrekt sorterat restavfall, resten hade kunnat sorteras ut för återvinning, exempelvis 14 procent matavfall och 17 procent förpackningar, trots att alla dessa kunder har fyrfacksinsamling. Dessa siffror ligger i linje med andra kommuner som har fyrfacksinsamling.

Enligt statistik som presenteras från databasen Kolada samlades 571 kg kommunalt avfall per invånare år 2021. Av detta var 94 kg förpackningar och returpapper som samlats in för återvinning. 208 kg var mat- och restavfall medan 248 kg var insamlat grovavfall. På det hela taget var det 50 procent av avfallet som samlades in för materialåtervinning eller biologisk behandling år 2021.

Insamling av material för återbruk på Norremarks kretsloppspark uppgick till 206 ton, bestående av textil, husgeråd, möbler, byggmaterial med mera. Det motsvarar drygt 20 procent av de mängder grovavfall som skickas till förbränning från Norremark.

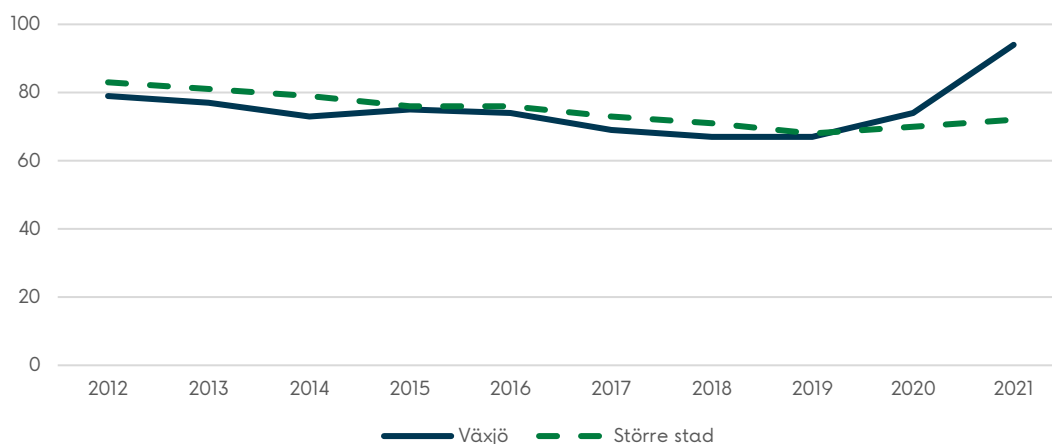
3.5.2 Trender och tendenser

Sett över tid varierar mängderna insamlat kommunalt avfall per invånare, vilket ibland kan bero på svårigheterna att ta fram tillräckligt bra dataunderlag. Några trender kan ändå skönjas. Den generella trenden är att Växjö har högre avfallsnivåer än andra större städer – under den senaste femårsperioden ligger Växjö närmare 80 kg högre per invånare än andra större städer. Den andra är att i Växjö verkar avfallsmängderna nu öka till skillnad från i andra större städer, där utvecklingen är mer stillastående. En del av ökningen skulle kunna vara kopplad till att många under pandemin passat på att rensa ut förråd och renovera i sina hem, vilket genererar mer avfall. Men det förklarar inte varför Växjö har en annorlunda trend jämfört med större städer.

Figur: Insamlade mängder kommunalt avfall, kg/invånare, i Växjö kommun respektive kommungruppen större stad. Källa: Avfall Sverige

Under de senaste åren syns också en kraftig ökning av insamlade förpackningar och returpapper. Den insamlade mängden per invånare har ökat med 40 procent på tre år. Detta sammanfaller med införandet av fyrfacksinsamling av hushållsavfallet.

Insamlade mängder förpackningar och returpapper, kg/invånare, i Växjö kommun respektive kommungruppen större stad.
Källa: Avfall Sverige

Andelen avfall som samlats in för materialåtervinning och biologisk behandling har ökat från 40 procent år 2018 till 50 procent år 2021. Även här ligger Växjö på en betydligt högre andel än större städer som har ett genomsnitt på 42 procent år 2021.

Något som talar för att målen nås inom området är dels konjunkturen, den allmänna opinionen kring klimat och beslutad lagstiftning om krav på separat insamling av förpackningsavfall och matavfall.

3.5.3 Insatser och åtgärder

Möbelcirkeln är ett bra exempel på cirkulär funktion i kommunens egen regi. Marknaden för cirkulära tjänster verkar vara mer mogen inom möbelbranschen jämfört med många andra produkter.

Biogastillverkning av matavfall har pågått under en längre tid men mängderna insamlat matavfall har ökat sedan övriga ägarkommuner i SSAM anslöts till insamlingen. Kommande krav på obligatorisk matavfallsinsamling kommer ytterligare öka mängderna matavfall som samlas in.

Diverse kunskapshöjande insatser där hållbar avfallshantering och förebyggande av avfall kommuniceras, exempelvis under MAT2022 då det genomfördes ett antal seminarier kring matsvinn.

SSAM skulle kunna samla in mer material för återbruk, framför allt byggmaterial, men också mer möbler och annat. Dock finns inte tillräckliga försäljningskanaler. De återbruksaktörer som omhändertar insamlat material idag tar bara emot material de säkert kan sälja med förtjänst, det vill säga allt material som är skadat eller där det inte finns någon efterfrågan ratas. Här finns behov av reparations- och upcycle-verksamhet, något som hittills har varit svårt att få ekonomi i.

Fortfarande utgörs restavfallet av cirka 14 procent plastavfall. Idag finns teknik för mekanisk utsortering av plast och detta skulle kunna genomföras i Växjö enligt resultatet av en förstudie, men då krävs investering och samverkan med ett flertal andra kommuner för att nå skalfördelar.

Insamlat park- och trädgårdsavfall blir idag biobränsle. Genom att tillverka biokol av materialet skulle det innebära att koldioxid motsvarande 2 procent av Växjö's utsläpp bands i marken samtidigt som värme och biokol tillverkas. För att genomföra detta krävs avsättning av värmen som ger en nödvändig intäkt.

3.5.4 Eventuella risker och konsekvenser

I ett makroperspektiv utgör hög kostnad på lokaler och personal och förhållandevis låga råvarukostnader en svårighet att återbruka, reparera och återvinna mer material. En lågkonjunktur med höga materialkostnader och lägre inkomster i hushållen kan eventuellt medföra förbättrade förutsättningar för att minska nykonsumtionen och möjliggöra fler återbruksinitiativ.

I dagsläget genomförs få åtgärder kring förebyggande av avfall, både inom kommunorganisationen och i SSAM:s regi, trots att detta är den mest prioriterade metoden i avfallshierarkin. Genom att jobba mot lämpliga målgrupper med förebyggande åtgärder hade avfallsmängderna kunnat minska ytterligare. Anledningen till frånvaron av förebyggande åtgärder är sannolikt en kombination av prioriteringar, brist på kunskap, resurser och kanske att materiell konsumtion ses som en viktig del för en ökad tillväxt. Det finns dock goda exempel, exempelvis aktivt arbete med att minska matsvinn inom kommunens kök.

Det är en utmaning att begreppet cirkulär ekonomi är stort och inte riktigt definierbart och att vi behöver en formulering och definition att förhålla oss till. Affärsmodeller från linjär till cirkulär ekonomi behöver stärkas i många branscher, och kanske även internt i kommunkoncernen. Linjär ekonomi har vi över hundra års erfarenhet och därmed mer fungerande affärsmodeller. För att hitta fungerande affärsmodeller för cirkulär ekonomi krävs mycket, bland annat kan kommunen stimulera genom upphandlingar, initiera och/eller utlysa projekt, samverka eller ta initiativ i egen regi. Växjö Linneaus Science Park har fått i uppdrag att arbeta med detta.

3.5.5 Omvärld och framtid

I SSAM:s Klimatbokslut 2021 finns uppgifter om klimatbesparing för respektive avfallslag, där redovisas att bland annat utsortering av plast och textil har mycket stor klimatbesparing (SSAM, 2021).

Från och med 1 januari 2024 kommer kommunerna, det vill säga SSAM i Växjö, ansvara för insamling av allt förpackningsavfall och det kommer också bli obligatoriskt för fastighetsägare att tillhandahålla fastighetsnära sortering av matavfall och förpackningsavfall. Detta bedöms öka mängderna insamlade förpackningar och minska mängden brännbart restavfall, framför allt i flerbostadshusen där det idag kan saknas källsortering (framför allt hos mindre fastighetsägare) samt hos de cirka 5 procent småhus som inte är anslutna till fyrackssystemet idag.

Regeringen har i budgeten från hösten 2022 aviserat höjd moms på reparationer, vilket enligt deras egen analys väntas försämra förutsättningar för cirkularitet.

Den skatt som har funnits på förbränning av avfall sedan några år, och som har drivit på minskade förbränningsmängder, togs bort till årsskiftet 2022/2023. Detta kan minska incitamenten för SSAM att sortera ut material för återvinning och återbruk. Bland annat hade det varit lättare att motivera insatser i förebyggande åtgärder som informationskampanjer om alternativet, det vill säga förbränning, varit högre.

Senast 2025 ska textilavfall samlas in separat enligt EU:s nya avfallsdirektiv. Det innebär att en större mängd textil kommer samlas in för återvinning och återbruk. Sverige har tidigare utrett ett producentansvar på textil, men något förslag på lagstiftning har ännu inte kommit.

Vatten

3.6 Nuläge

För drygt 50 år sedan utgjorde behovet av att minska övergödningen i de stadsnära sjöarna starten på Växjö miljöarbete. Sedan dess har Växjö framgångsrikt restaurerat sjöarna så att de blivit en resurs för staden och dess invånare. Arbetet med sjöarna har också visat att om vi bara vill så kan vi nå goda resultat – väldigt konkreta förändringar är synbara för allmänheten som kommer ihåg hur sjöarna såg ut förr.

Men vatten är inte enbart sjömiljö. I det här avsnittet diskuteras också avloppsvatten, dagvatten och vattenförsörjning i olika utsträckning.

3.6.1 Lägesbedömning

Sjömiljö. Arbetet med restaureringen av Växjösjöarna har gett goda resultat. Genom att ta bort bottensediment, bedriva reduktionsfiske, behandla bottarna med aluminium med mera har fosforhalterna i vattnet minskat i Trummen, Växjösjön och Bergundasjöarna. För att uppnå en god ekologisk status med avseende på fosfor ska fosforhalten inte vara högre än 20 µg/liter. År 2021 ligger Växjösjön under denna nivå (19 µg/liter), men även Trummen och Södra Bergundasjön ligger mycket nära, båda på 23 µg/liter.

Växjö kommun gör mätningar på vattnet i sjöar och vattendrag, i flera olika mätpunkter. Mätningarna i Växjösjöarna blir ett sätt att följa upp resultatet av sjörestaureringen, men säger inte så mycket om hela Växjö utsläpp av fosfor. I arbetet med Hållbara Växjö 2030 bestämdes därför också att inkludera mätvärden för Åsnen, för att på vis få en indikation på hur stora utsläpp av fosfor som Växjö kommun i stort bidrar med nedströms. Fosforhalten i Åsnens utlopp var 24 µg/liter vatten under 2021. Vi mäter i Åsnens utlopp, vilket dock skapar en del osäkerheter. Halten av fosfor i Åsnen påverkas av fler faktorer än vad som släpps ut från källor i Växjö kommun. Halten påverkas av nederbörden och av interna processer i sjön som påverkar hur mycket fosfor som lämnar utloppet. Dessutom, till Åsnen kommer även vatten från vattendrag i andra kommuner – en stor källa är det renade avloppsvattnet från reningsverket i Alvesta. Ett alternativ vore att mäta vid inloppet till Åsnen från Aggaå, men då fångas inte heller hela kommunens påverkan upp. Det är alltså inte helt lätt att få en rättvisande bild av kommunens påverkan på näringstillförseln nedströms, men oavsett behöver jämförelser göras under långa tidsperioder.

Avloppsvatten. Avloppsreningsverket Sundet i Växjö är ett väl fungerande avloppsreningsverk som renar vattnet i flera steg – mekaniskt, kemiskt och biologiskt – innan det renade vattnet släpps ut i Norra Bergundasjön. Avloppsslam hygieniseras genom upphettning för att minska spridning av sjukdomar. Slammet används också för produktion av biogas och rötresten är Revaq-certifierad⁷ och kan spridas ut på åkrar. Men för att göra detta är det viktigt att slammet inte innehåller för höga halter av skadliga ämnen, såsom kadmium. Kadmium är en tungmetall som lätt tas upp av växter och kan sedan lagras i kroppen när vi äter växterna. År 2021 tillfördes 0,7 kg kadmium till Sundets reningsverk via det inkommande avloppsvattnet.

Dagvatten och skyfallshantering. Växjö kommun har kommit långt i arbetet med dagvattenhantering både vad gäller reduktion av föroreningar innan recipient och med att utjämna flöden i ledningsnätet. Detta innebär att vi kan hantera relativt kraftiga regn i befintlig miljö tack vare många utjämningsmagasin. I nybyggda områden har vi en större marginal då vi även tittar på skyfallsvägar ovan mark och dimensionerar system för betydligt större regn än vad VA-kollektivet ansvarar för enligt branschstandard. Vi har flera anläggningar där vi kombinerar användningen av dagvattenhantering med trevlig parkmiljö och lekyta vilket ger ett mervärde även när anläggningen inte används för dagvattenhantering. Vi har dessutom byggt ett antal anläggningar som kombinerar dagvattenhantering med trädplanteringar i gatumiljöer som minskar belastningen på dagvattensystemet samtidigt som träden både ger skugga och minskar föroreningar.

Genom att reducera mängden föroreningar från dagvattnet i olika reningsanläggningar minskar vi belastningen till våra sjöar och vattendrag vilket är en viktig del i arbetet med att förbättra sjöarnas status.

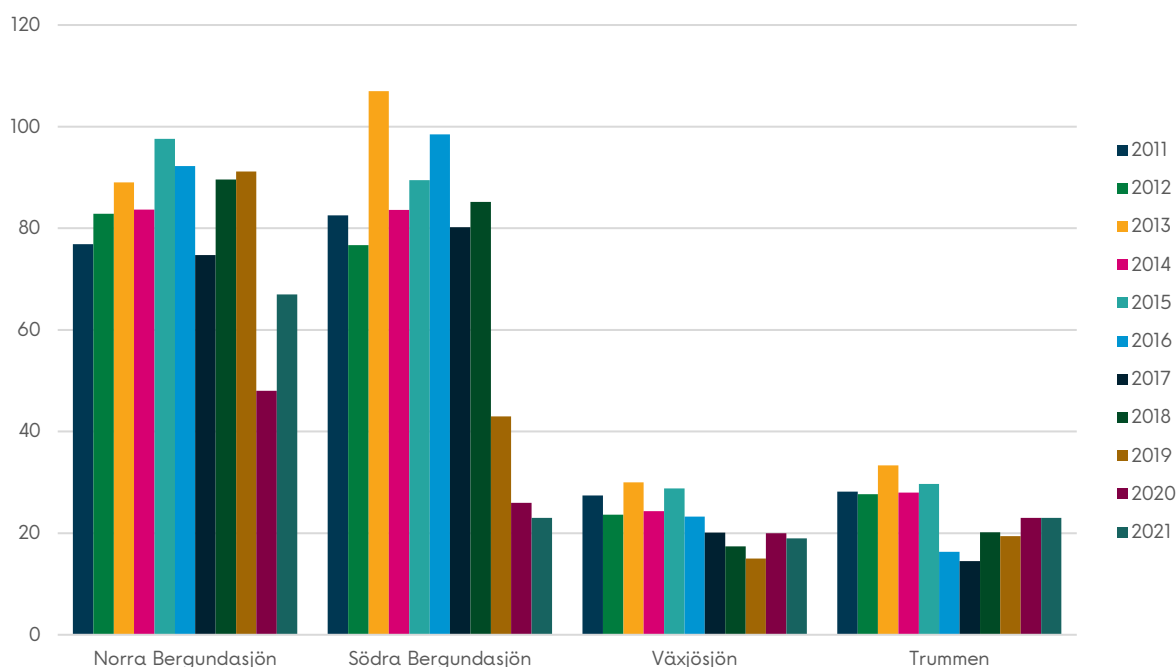
Vattenförsörjning. Vi har i dag sex vattenverk i kommunen där två är ytvattenverk och fyra är grundvattenverk. Vårt största vattenverk i Bergaåsen förser 90 000 personer med dricksvatten. Vi har ett vattenverk som planeras att byggas om i Braås men också andra verk som inom snar framtid behöver ses över för att säkra framtidens vattenförsörjning. Att hushålla med vårt dricksvatten är också viktigt vilket görs genom att åtgärda vattenläckor, minska användningen av dricksvatten till gaturengöring etcetera.

⁷ Enligt Svenskt Vatten: Revaq är ett certifieringssystem med syfte att minska flödet av farliga ämnen till reningsverk, skapa en hållbar återföring av växtnäring samt att hantera riskerna på vägen dit.

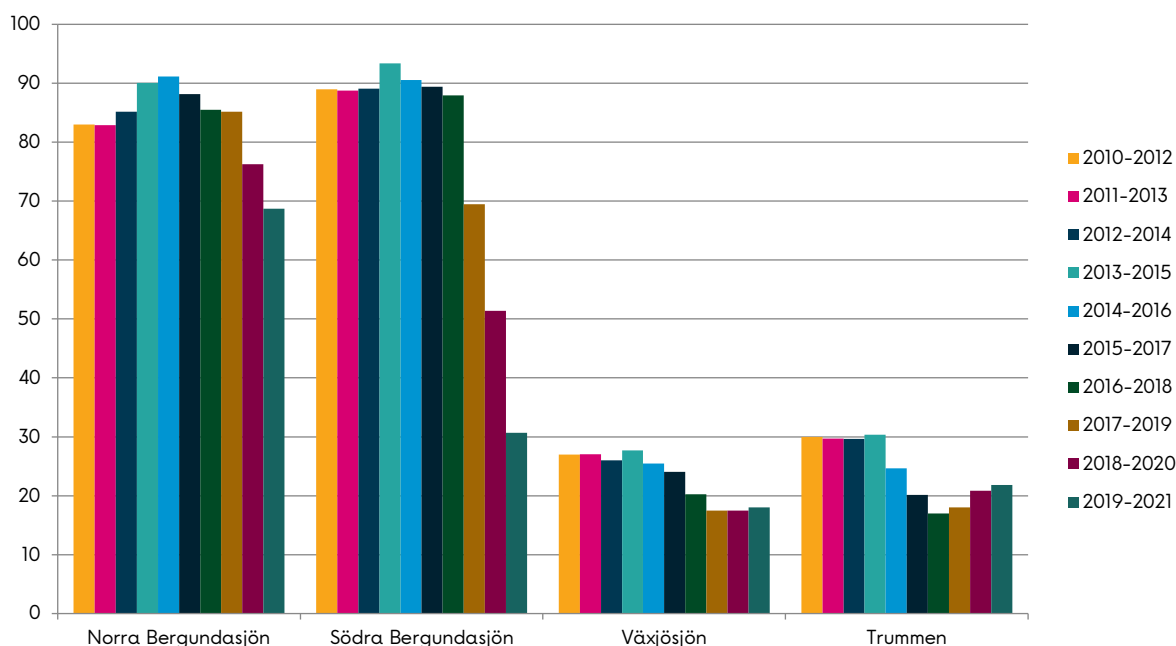
Kretsloppssamhälle. På Sundets reningsverk produceras biogas av sedimenterat slam och inkommande matavfall från SSAM. Under 2021 har det genom rötning producerats cirka 2 000 000 Nm³ biogas. Gasen har i första hand uppgraderats till fordonsgas som förser stadsbussarna i Växjö med biogas. Den rötrest som kvarstår hygieniseras och återförs som näring till jordbruket. Under året har cirka 7 500 m³ rötrest från Sundets reningsverk använts som gödsel på jordbruksmark, vilket möjliggör en återföring av näringsämnen med cirka 60 ton fosfor (Miljörapport Sundet 2021).

3.6.2 Trender och tendenser

Sjömiljö. Arbetet med restaureringen av Växjösjöarna har gett mycket goda resultat över tid – en minskning av fosforhalterna med 50–70 procent jämfört med mitten av 90-talet (Mörrumsåns Vattenråd). Trots att arbetet med Växjösjön och Trummen startade för flera decennier sedan går det ändå se positiva trender med avseende på fosfor även under de senaste tio åren. Allra mest imponerande är ändå utvecklingen i Södra Bergundasjön, där fosforhalterna har gått från 80–100 µg/liter vatten till drygt 20 µg/liter mellan 2018 och 2021. Det kan helt tillföras att botten i Södra Bergundasjön har behandlats med aluminium som binder till sig fosfor. Det har i sin tur fått positiva effekter även på Norra Bergundasjön, men där väntas det vara en tillfällig effekt. För att få ner fosforhalterna där skulle även den sjön behöva bottenbehandlas med aluminium.

Figur: Fosforhalt i Växjösjöarna, µg fosfor per liter vatten, ettårsmedelvärde.

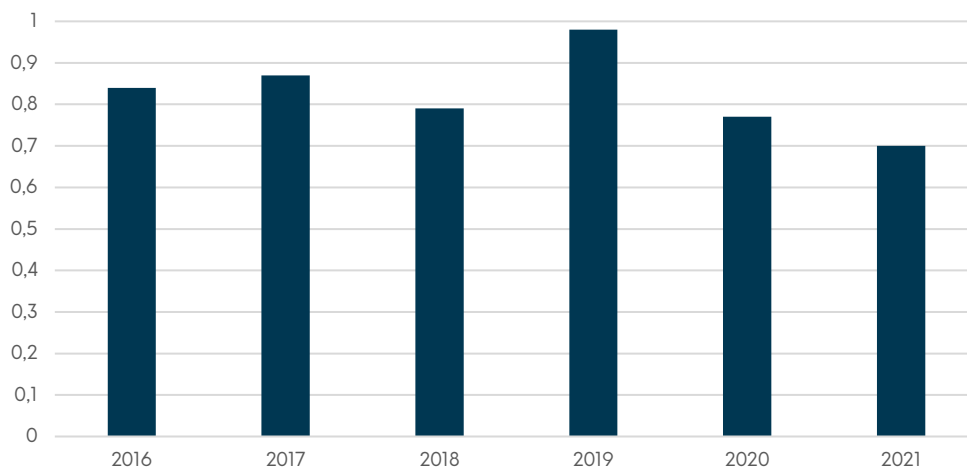

Figur: Fosforhalt i Växjösjöarna, µg fosfor per liter vatten, treårsmedelvärde. Treårsmedelvärdet bidrar till att utjämna enstaka skillnader mellan åren och ger en överskådligare bild av utvecklingen.

För att minska Växjö kommuns samlade fosfortransport är det av vikt att slutföra sjörestaureringen av Växjösjöarna. Om bottenbehandlingen skulle avbrytas av Växjösjön och Södra Bergundasjön skulle den internbelastningen starta på nytt och kommunen skulle både utsläppsmässigt och ur sjörestaureringssynpunkt landa tillbaka på ruta 1, med återigen hög intern belastning, algblomningar och högt utsläpp av fosfor nedströms. Att minska mindre källor av fosforutsläpp till Mörrumsån är också av värde, både vad gäller kontroll av enskilda avlopp eller att en åtgärdssamordnare kan hjälpa markägare att minska sina utsläpp, exempelvis genom att anlägga våtmarker på strategiska platser där näringsläckage förekommer.

Utflödet av fosfor via vattendrag från Sverige som helhet ligger på mellan 3000 och 5000 ton fosfor per år. Variationerna är stora och beror till stor del på varierande mängd nederbörd, (Havs och Vattenmyndigheten, 2022). Mörrumsån stod i medeltal för år 2018-2020 för cirka 0,6 procent av fosfortillförseln och 0,4 procent av vattentillförseln till Östersjön.

Avloppsvatten. Mängden kadmium i det inkommande avloppsvattnet till reningsverket Sundet har en minskande trend. Även i det utgående renade vattnet minskar kadmiummängderna och ligger idag på cirka 0,15 kg. Det innebär att mellanskillnaden hamnat i slammet och trots en minskande kadmiummängd i det inkommande vattnet innehåller slammet kadmiumhalter som ligger nära gränsen för vad som är godkänt för spridning av slammet på åkermark enligt Revaq-certifieringen. Detta beror på att även mängden fosfor till Sundets reningsverk minskar och det som analyseras enligt Revaq-certifieringen är förhållandet mellan fosfor och kadmium.

Figur: Mängd kadmium i inkommande avloppsvatten 2016–2021, enhet i kg.

3.6.3 Insatser och åtgärder

Sjömiljö. Det finns flera angreppssätt för att minska Växjö kommuns påverkan på fosfor i våra vatten. En stor källa är att slutföra bottenbehandlingen av Växjösjön och Södra Bergundasjön, samt att genomföra en bottenbehandling av Norra Bergundasjön. För att kunna behandla Norra Bergundasjön behöver Sundets avloppsreningsverk släppa ut sitt renade avloppsvatten till en annan recipient, i det här fallet till Bergunda våtmark som behöver anläggas. Här finns även potential att koppla på Alvesta reningsverk till Sundets reningsverk, vilket skulle bidra till ett minskat utsläpp av fosfor till Mörrumsån och Åsnen. En förvaltningsplan för Växjösjöarna antogs under våren 2022, där planen är att fullfölja sjörestaureringen och anlägga Bergunda våtmark.

Sjörestaureringsarbetet med reduktionsfiske och en första bottenbehandling av Växjösjön och Södra Bergundasjön har hittills gett mycket gott resultat. Totalt sett har åtgärderna bidragit till en minskad fosfortransport nedströms med cirka 200 kg/år.

Gällande andra diffusa utsläpp av fosfor i systemet så finns en plan för kontroll av enskilda avlopp som genomförs av Växjö kommun. En annan angreppspunkt för att minska fosforutsläppen är att anlita en åtgärdssamordnare för att bistå markägare med arbetet att minska sina utsläpp.

Avloppsvatten. Det är viktigt att fortsätta utveckla uppströmsarbetet och tillsätta mer resurser för informationskampanjer och kontroller så att vi kan hitta eventuella större källor för kadmium. Vi vet att det finns kadmium i dagvatten men det är oklart hur tillskottsvattnet (vatten som letar sig in i spillvattenledningen vid nederbörd på grund av otäta ledningar eller felkopplade ytor) bidrar till kadmiummängden till Sundet. Genom att öka förnyelsetakten på ledningsnätet kan vi minska tillskottsvattnet till Sundets reningsverk. Det krävs en insats även på fastigheternas ledningsnät för att nå effekt då vi annars ofta bara flyttar inläckaget från gatan till fastighetens ledningar.

Dagvatten och skyfallshantering. I nya områden dimensioneras och höjdsätts områdena för att hantera ökade regnmängder och skyfallsvägar. Vår utmaning är att hantera befintliga områden där det är bekymmer med instängda områden och vägar som översvämmas och hindrar framkomligheten. Det går inte att bygga bort problemen helt utan det viktiga är att säkra framkomligheten där det behövs och leda vattnet dit där det gör minst skada.

Vattenförsörjning. Vi behöver intensifiera arbetet med att uppdatera nödvattenplanen men även börja titta än mer på reservvatten och att samarbeta med närliggande kommuner för att trygga vattenförsörjningen i framtiden och framför allt i händelse av kris. Vi behöver också minska den negativa påverkan på vårt vatten över lag så att vi säkrar vattenförsörjning både kommunalt, och för enskilda brunnar.

3.6.4 Eventuella risker och konsekvenser

Sjömiljö. Det är viktigt att bottenbehandlingen av Växjösjöarna fortsätts och slutförs, annars kommer den kvarvarande mobila fosfor i sedimentet att börja läcka på nytt och skapa intern belastning och algbloomningar. Det kommer leda till att den aluminium som finns i botten kommer att lösas upp och frigöra den fosfor som den bundit till. Kort sagt kommer tidigare sjörestaureringsinsatser att gå om intet om bottenbehandlingen inte slutförs i tid.

Samma aluminiumsalt som används för bottenbehandlingen används för produktion av dricksvatten, vilket kan innebära en intressekonflikt om det blir brist på aluminiumsalt på marknaden.

Avloppsvatten. Om vi inte lyckas minska inkommande mängd kadmium som motsvarar fosfor/kadmium-kvoten finns en risk att vi inte får avsättning för slammet på åkermark, vilket ger ökade kostnader för hantering av slammet.

Dagvatten och skyfallshantering. Om vi inte planerar områden rätt med höjdsättning, skyfallsvägar och tillräckliga ytor för dagvattnet kommer vi få ökade kostnader för hantering av skador till följd av översvämningar. Genom en god planering kan ytor avsättas för att hålla vatten vid olika scenarier så att skador minskas.

Vattenförsörjning. Risk finns att det är svårt att hitta bra dricksvatten både för kommunen och för enskilda vilket kan ställa ökade krav på att lösa dricksvattenfrågan i ett större sammanhang enligt §6 LAV. Vi ser redan idag att vi på vissa ställen har svårt att hitta vatten med tillräcklig kvalitet och i tillräcklig mängd. Samarbete mellan kommuner kan bli nödvändigt på sikt för att trygga framtidens försörjning och speciellt i händelse av kris i någon form med redundanta system som kopplas ihop.

3.6.5 Omvärld och framtid

Sjömiljö. Tidigare sjörestaurering har genomförts med hjälp av finansiering från statliga LOVA-bidrag. Möjligheterna för Växjö kommun att fortsätta genomföra framgångsrika sjömiljöåtgärder är därför delvis kopplat till hur stora LOVA-bidrag som finns att söka i framtiden.

En konsekvens av kriget i Ukraina är ökade drivmedelspriser vilket också föranleder ökade transportkostnader för bottenbehandlingen. Det finns även risk för att aluminiumsaltet som används vid behandlingen blir en bristvara.

Förväntade effekter av klimatförändringar och ökad global temperatur är att även den interna belastningen ökar vid förhöjda temperaturer, på grund av interna processer i sjöar (DHI, 2019). Detta gäller dock inte om fosfor är stabilt bunden till aluminium. I hela avrinningsområdet kan ökat extremväder med intensiva skyfall också bidra till ökade näringstransporter genom att mer näringsrikt sediment virvlas upp och transporteras vidare nedströms (Huser, 2021).

Dagvatten och skyfallshantering. Klimatförändringar kommer sannolikt att innebära mildare, blötare vintrar och varmare, torrare somrar. Kombinationen av ökade regnmängder och mildare vintrar kan ge helt andra förutsättningar för områden där stora markområden ingår i avrinningsområden med ledningsnät som inte dimensionerats för att ta hand om vatten från naturmark. Det finns också risk för mer intensiva lokala regn på torr hård mark som rännstensbrunnar och ledningsnät inte klarar av att leda bort och då hamnar i lågpunkter som inestängda områden, tunnlar etcetera

Vattenförsörjning. Torrare somrar kommer med stor sannolikhet att ge lägre nivåer i vattenmagasin inklusive sjöar. Det kan då bli svårare att hitta bra dricksvatten både för enskilda och kommunala behov både gällande kvalitet som kvantitet.

Ökade krav på säkerhetsklassning och reservvatten/nödvatten innebär regionala samarbeten och aktuella vattenskyddsområden för både befintliga och framtida vattentäkter. Det kan även innebära ytterligare skyddsåtgärder på anläggningarna.

Vi ser ett ökat behov av att lösa dricksvattenförsörjningen i ett större sammanhang genom §6 områden i LAV då vi genom kontroller av dricksvattenkvaliteten i samband med miljöutredningar upptäcker brister i vattenkvaliteten.

Mat

3.7 Nuläge

Produktion och konsumtion av mat har stor påverkan på hållbar utveckling ur flera dimensioner. Växjö kommun har antagit en mat- och måltidsplan som bland annat belyser klimatpåverkan, ekologisk mat och matsvinn men också delaktighet och trygghet. Växjö kommun serverar dagligen 25 000 portioner.

3.7.1 Lägesbedömning

Då det är svårt att få någon bra statistik över just växjöbornas konsumtion av livsmedel fokuserar vi i det här avsnittet huvudsakligen på kommunens verksamheter (exklusive bolagen). Växjö kommun serverar i sin verksamhet runt 25 000 portioner mat dagligen, inklusive frukost.

Det är viktigt att komma ihåg att data om kommunens livsmedelsinköp mäts i kronor, inte i kilo. Alla data som presenteras kommer från analysverktyget Hantera Livs.

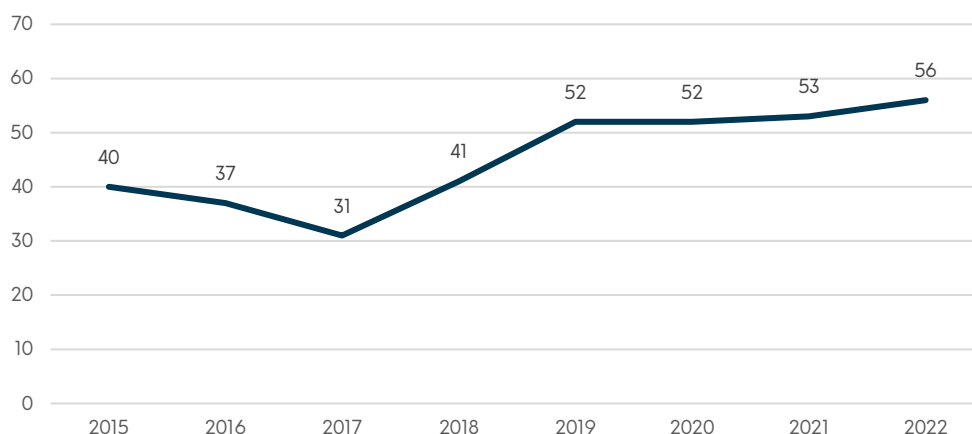
Under 2022, till och med september, var 56 procent av livsmedelsinköpen i kommunens förvaltningar ekologiskt producerade⁸. Andelen svenska livsmedel uppgick till 40 procent. Ungefär en tredjedel av alla livsmedelsinköp var både ekologiska och svenska.

Kommunen följer också upp vilken klimatpåverkan maten har. År 2022 beräknades det till 1,78 kg CO₂e/kg livsmedel.

3.7.2 Trender och tendenser

Växjö kommuns måltidsorganisation konstaterar att kommunens kostnader för maten har ökat under de senaste åren. Det senaste årets prisökningar får därmed också utslag på utvecklingen av den data som presenteras – beroende på vilka varugrupper det är som ökar och hur och var de är producerade. Den prisförändring som sker för kommunen är inte samma som allmänheten upplever i butikerna, eftersom kommunen är knuten till sina avtal.

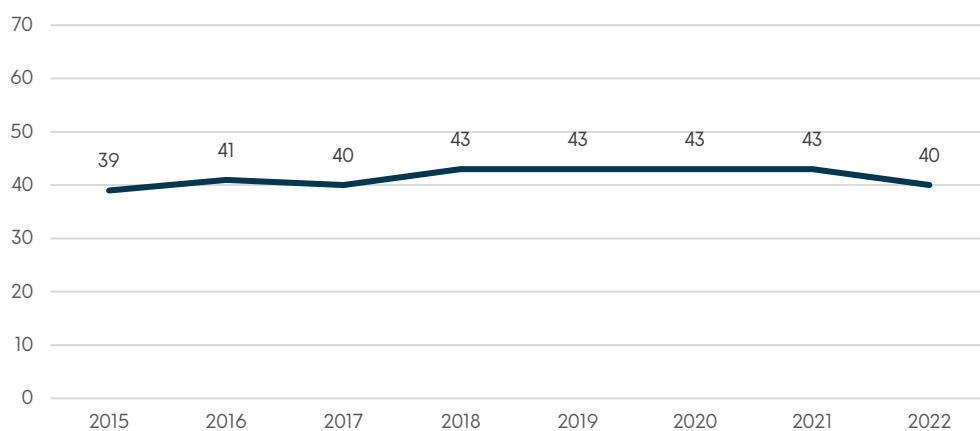
Sedan 2015 har andelen ekologiska livsmedel i kommunen ökat från 40 till 56 procent. År 2021 låg Växjö på 53 procent vilket kan jämföras med kommungruppen större stad som låg på 44 procent. Ekomatscentrum sammanställer årligen Ekomatligan över Sveriges kommuner. År 2021 blev Växjö tionde bästa kommun i denna, samt sjuttonde bästa i Svekomatligan, där man tittar på det som är både svenskt och ekologiskt.

Figur: Andel ekologiska livsmedel i kommunens förvaltningar, period 2015–september 2022, procent. Källa: Hantera Livs

⁸ Det är viktigt att komma ihåg att data om kommunens livsmedelsinköp mäts i kronor, inte i kilo. Prisutvecklingen kan därför påverka utfallet över tid. Alla data som presenteras kommer från analysverktyget Hantera Livs.

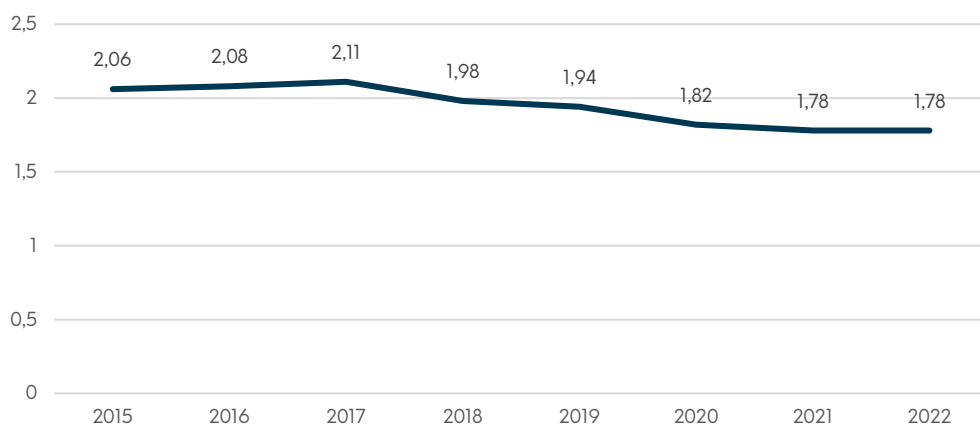
Andelen livsmedel som är producerade i Sverige har varit relativt oförändrad sedan 2015. Värdet för 2022 kan öka något då det historiskt sett brukar köpas in fler svenska livsmedel under hösten och vintern. 99 procent av allt kött som köps in är svenskt.

Figur: Andel svenskproducerade livsmedel i kommunens förvaltningar, period 2015–september 2022, procent. Källa: Hantera Livs

Klimatpåverkan från kommunens livsmedel är sakta avtagande. Här mäts den samlade effekten av råvarornas påverkan på klimatet. Det som främst påverkar kurvans utveckling är kombinationen av råvaror i måltidsorganisationens menyer och recept. Det är stor skillnad mellan olika typer av livsmedel. Samma sorts livsmedel kan också ha olika påverkan beroende på var och hur livsmedlet producerats och transporterats. Klimatpåverkan från Växjö kommuns mat har en minskande trend. I mat- och måltidsplanen anges att matens klimatpåverkan ska minska, den politiska målsättningen är att klimatmålen ska bibehållas genom att genomföra ytterligare åtgärder trots att ett animaliskt alternativ ska serveras varje dag på skolor och förskolor.

Generellt kan sägas att nötkött och mejeriprodukter har stor klimatpåverkan medan potatis, rotfrukter, baljväxter och pasta har låg klimatpåverkan (Ri.se, 2021).

Figur: Klimatpåverkan per kg livsmedel i kommunens förvaltningar, kg CO₂e/kg livsmedel. Källa: Hantera Livs

3.7.3 Insatser och åtgärder

Arbete sker inom måltidsorganisationen med menyer och recept för att öka andelen ekologiskt och svenskproducerat samtidigt som klimatpåverkan minskar. Detta är också viktiga aspekter i kommunens upphandlingar.

Under 2022 drogs ett kommunövergripande fokusarbete i gång om klimatsmart mat och matsvinn. Tanken är att kommunkoncernens medarbetare ska höja sin kompetens om matens påverkan på ett hållbart samhälle, vilket i förlängningen också påverkar hela Växjö.

3.7.4 Eventuella risker och konsekvenser

Ökande livsmedelspriser gör det svårare att prioritera ekologiska livsmedel såväl i kommunens förvaltningar som i samhället i stort.

3.7.5 Omvärld och framtid

Under det senaste året har matpriserna ökat. Producenter har fått ökade kostnader för råvaror, foder, gödsel, drivmedel och energi vilket påverkat hela kedjan.

Det kan dock gå att se något positivt i detta. Många bör ha ökat sin förståelse för att matproduktionen är sårbar, vilket i sig kan medföra att fler intresserar sig för att producera sin egen mat.

Åkermark

3.8 Nuläge

Jordbruket är en viktig del av ett hållbart samhälle då det genererar flertalet ekosystemtjänster, som exempelvis livsmedelsproduktion, biologisk mångfald och öppna landskap, samtidigt som det ger sysselsättningseffekter som bidrar till en levande landsbygd.

3.8.1 Lägesbedömning

Arealen åkermark i Växjö kommun uppgick enligt Jordbruksverket till 13 328 hektar år 2021. Av detta utgörs 68 procent av produktion av slätter- och betesvall, medan 24 procent utgörs av spannmålsproduktion, huvudsakligen korn och havre.

10,8 procent av åkermarken odlades ekologiskt år 2021.

3.8.2 Trender och tendenser

År 2016 var arealen uppe i 13 452 hektar, varpå en minskning med 150 hektar skedde till 2018. Sedan dess har åkerarealen varit relativt konstant. Även om det inte är några större förändringar i vad som odlas kan det ändå konstateras en ökning av arealen som används för produktion av majs respektive potatis.

Åkerareal som ligger i träda har en minskande trend och uppgick år 2021 till 216 hektar.

Andelen ekologiskt odlad åkermark har legat stabilt på 10–11 procent under mer än tio år. I andra större städer ligger andelen på ca 20 procent. Även sett till den totala ytan ekologiskt odlad åkermark i kommunen ligger Växjö bland de sämsta, vilket bland annat beror på att flera i av kommunerna i kommungruppen större stad har en betydligt större åkerareal än Växjö.

3.8.3 Insatser och åtgärder

För att öka andelen ekologisk åkermark behöver lantbrukarna känna att regelverk och ekonomiska förutsättningar finns på plats för att ställa om till ekologisk odling. Detta innebär också att efterfrågan på ekologiska produkter behöver öka. Växjö kommunkoncern spelar en viktig roll här genom att dels i mat- och måltidsplanen visa att en ökad andel ekologisk mat efterfrågas, dels i upphandlingsarbetet underlätta för lokala odlare att lämna anbud.

Växjö kommun har tagit fram en plan för odling i staden, tätorterna och den tätortsnära landsbygden i Växjö kommun.

3.8.4 Eventuella risker och konsekvenser

Växjö kommun värnar jordbruksmark i samhällsbyggandet och det finns riktlinjer för detta i den nya översiktsplanen. Där konstateras bland annat att jordbruket är viktigt att värna och stärka, men att det samtidigt på vissa platser kan finnas intresse av bebyggelse på jordbruksmark, i synnerhet i anslutning till kommunens tätorter och områden med sammanhållen bebyggelse. Den jordbruksmark som finns i direkt anslutning till tätorter eller sammanhållen bebyggelse utgör endast en liten del av den totala jordbruksarealen men för att kunna peka ut bebyggelseområden på jordbruksmark krävs det att intresset för byggnation väger tyngre än intresset att bevara marken för ett aktivt jordbruk. Det krävs således ett väsentligt samhällsintresse för byggnation.

3.8.5 Omvärld och framtid

Klimatförändringar, krig och andra händelser som sker i andra delar av världen nu och i framtiden kan medföra brister och störningar i produktion och transport av livsmedel. Sverige och Växjö är kraftigt beroende av import av livsmedel från andra länder och skulle därmed riskera att drabbas negativt. Ett bevarande och stärkande av åkerarealen i Sverige och Växjö bidrar till ökad självförsörjningsgrad och motståndskraft (PWC, 2019).

Hållbart byggande

3.9 Nuläge

I Växjö har vi nästan 30 års erfarenhet av att bygga flerbostadshus med trästomme. Växjö var en av de första kommunerna som fick dispens att bygga mer än två våningar i trä 1994, då Växjös första hus stod färdigt på området som kallas Välle Broar. År 2005 antog Växjö en träbyggnadspolicy, som sedan ledde fram till träbyggnadsstrategin. I denna skiftas fokuset till ett större perspektiv och inkluderar inte enbart trä som material, utan även vilken klimatpåverkan som byggnationen har.

I Växjö har vi fortsatta mål att bolagen inom kommunkoncernen ska pröva att bygga allt i trä, minst 50 procent med trästomme när vi bygger nytt. Numera finns tillägget att ha lägst klimatpåverkan och att det kan komma att få prioritet vid nybyggnation.

Växjö kommun saknar däremot en målsättning eller strategi som stöder återbruk av byggmaterial.

3.9.1 Lägesbedömning

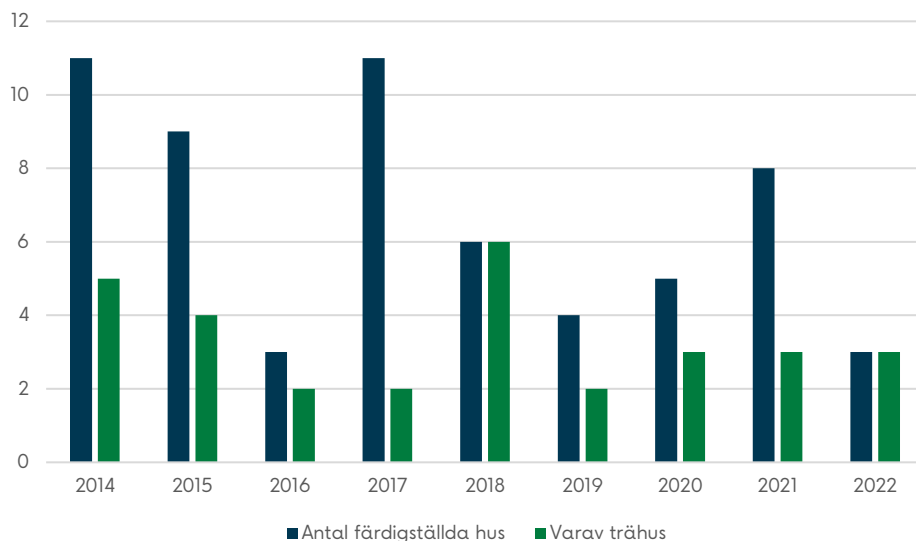
Hållbarhetskriterier för nybyggnation utgår ofta från kriterierna från miljöcertifieringen *Miljöbyggnad* vilket innebär att man tittar på byggnadens miljöprestanda och kraven för att uppfylla dessa. Den mesta nybyggnationen i kommunkoncernen utgår eller prövas utifrån träbyggnadsstrategin där trä används i så stor utsträckning som möjligt. Med det menas att man har rätt material på rätt plats för att undvika framtida problem. Exempelvis används betong för de ytor som storkök finns då det är mycket vatten som används vid rengöring vilket kan skapa problem i framtiden.

Energiprestandan är en annan parameter som styr vid nyproduktion. Där har Vöfab fortsatt att följa de riktningsvärden som angavs i energiplanen som antogs 2016. Den gav riktvärden för energibehovet för nybyggnation av lokaler på 50 kWh/m²/år och för elvärmade lokaler 30 kWh/m²/år. Den nya energiplanen har inte angett någon specifik riktningsvärde utan utgår från en strävan att ligga under kraven enligt boverkets byggregler (BBR).

I dagsläget har Vöfab en energikonsumtion i fastigheterna på 144 kWh/m²/år medan Vidingehems lokaler ligger på 128 kWh/m²/år. I dessa siffror ingår även verksamhetens energiförbrukning.

3.9.2 Trender och tendenser

Från 2018 har målet om 50 procent träbyggnation i kommunkoncernens byggnation nåtts med råge. Sett från 2014 är utfallet 48 procent träbyggnation av det totala beståndet.

Figur: Antal färdigställda trähus i förhållande till alla färdigställda hus i kommunkoncernen under perioden 2014–2022.

Växjöbostäder har internt tagit beslut om att nyproduktion ska byggas med krav på energiprestanda för nyproduktion på 70 procent av högsta tillåtna primärenergital i gällande BBR. Vid ombyggnation ställs krav på högsta tillåtna primärenergital i gällande BBR.

Vöfab har energirenoverat Norregårdskolan där energiåtgången sjönk från 180 till 54 kWh/m²/år. Detta visar att det går att få goda resultat inom energiåtgången vid renovering.

Vöfab prövar nu även att bygga enligt passivhusteknik och nya Furutåskolan planeras att ha en energiprestanda under 15 kWh/m²/år. För att kunna nå kraven förutsätts att byggnader förses med solceller.

Byggindustrin ger fortsatt upphov till stora mängder avfall och trenden pekar inte riktigt än på en nedåtgående trend. Däremot har företag inom byggindustrin börjat att titta på cirkulära affärsmodeller kopplat till att återvinna eller återbruka befintligt material från sin redan befintliga industri. Här finns olika företag som tar emot och återbrukar eller återvinner rivet tegel, linoleumgolv respektive planglas.

3.9.3 Insatser och åtgärder

För att kunna möjliggöra utvecklingen i träbyggandet valde Växjö kommun ut området Välle Broar för att ge utrymme för innovation, utveckling av träbyggnadstekniker och nya upphandlingsmodeller genom markanvisningstävlingar. Kravet på aktörerna som valde att delta i uppbyggnaden av den nya stadsdelen var att följa Växjös träbyggnadsstrategi.

Det var inte helt enkelt i början att hitta entreprenörer som ville bygga flerfamiljsbostäder i trä, men några aktörer var tidigt ute. Området fungerar nu som ett centrum och en samverkansyta för industrin, arkitekturen och hållbarhetsfrågorna.

Trenden pekar åt att samarbete och samverkan är ett krav i framtiden för att lyckas med framgång om en hållbar livsmiljö. Därför har kommunen i Bäckaslövsområdet gått ut med markanvisningstävling med tydlig inriktning på samarbete mellan olika företag för att få till en blandning av hållbart byggda kommersiella lokaler och bostäder. Här läggs förutom byggmaterial stor vikt på biologisk mångfald, förnybar energi, social hållbarhet, ny teknik och mobilitetslösningar.

Växjö kommun är medlemmar i föreningen Trästad Sverige, där flertalet projekt pågått och pågår. Ett av de senaste projekten som ligger i trenden med återbruk med mera är *Timber on top* där man tittar på möjligheten att bygga på befintliga hus med ytterligare en våning med trä. Detta skapar nya möjligheter att förtäta samhällen, bygga på redan befintlig grund och bygga fler bostäder utan större klimatpåverkan.

För att få upp näringslivets intresse för att bygga mer i trä, så har Växjö kommun sedan ett par år tillbaka delat ut träbyggnadspriset.

Temagruppen GodaHåll som leds av Goda Hus startade 2020 och har inriktningen hållbart byggande. Fokus har hittills varit på återbruk och cirkulärt byggande.

Växjöbostäder har gjort återbruksinventering i kvarteret Ansgarius och via återbrukskonsult avyttrat dörrar, undertaksplattor, glaspartier med mera till annan part. Vid ett takbyte testades att plocka ner tegelpannorna, sedan rengöra dem och sätta tillbaka igen, i stället för att skaffa nya. I ett projekt där Växjöbostäder byter fönster har krav ställts på att fönstren ska monteras ner hela för att möjliggöra materialåtervinning av fönsterglas.

3.9.4 Eventuella risker och konsekvenser

En risk när vi vill bygga energieffektivt är att det inte alltid är helt enkelt att avgöra vad som är mest optimalt ur primärenergisynpunkt. Är det viktigare att bygga passivhus eller hus som inte är lika energieffektiva, använder fjärrvärme och därmed ger underlag för mer grön elproduktion?

Det finns många olika certifieringar för hållbart byggande – Svanen, BREEAM, Leed, NollCO₂, Miljöbyggnad med flera. Det kan göra det rörigt vid anbudsförfarande vid markanvisningstävlingar.

Höga ambitioner på hållbar byggnation och renoveringar kan stå i konflikt med socioekonomisk hållbarhet. En avvägning behöver därför göras för att se vilka konsekvenser som exempelvis renovering med höga ambitioner gällande ekologisk hållbarhet av bostäder i socioekonomiskt utsatta områden kan få.

3.9.5 Omvärld och framtid

Lagstiftningen om klimatdeklarationer trädde i kraft 2022. Växjöbostäder har hittills inte haft något projekt som omfattas men har testat att göra klimatberäkningar på ett hus i lärosyfte. Klimatberäkningar kommer framöver ge oss en stor kunskap i vilka material som har hög och låg klimatpåverkan och vi kan med stöd av den kunskapen ställa bättre krav kring materialets klimatpåverkan. Klimatdeklarationerna kan öka incitamenten att ytterligare jobba med återbruk.

Att få till återbruk i större skala inom byggsektorn innebär stora utmaningar och där har vi lång väg kvar i Växjö. Inom en snar framtid har vi troligen varken råd eller möjlighet att fortsätta med jungfruliga materialval om vi ska klara framtida klimatkrav.

4. Målbild - Tryggt och tillitsfullt

Målbilden Tryggt och tillitsfullt - Vi känner trygghet och tillit till samhället och till varandra. Samhällsservicen är tillgänglig och omfattar alla. I Växjö tar vi hand om varandra och verkar för att ingen känner sig ensam och utan stöd. Vi har ett samhälle fritt från våld. Våra stads- och landsbygdsmiljöer är och upplevs som trygga och de möjliggör för olika invånare att mötas, trivas och utvecklas. Växjö är motståndskraftigt och rustat för klimat och samhällsförändringar.

Analysen kommer huvudsakligen utgå från de nyckeltal⁹ som återfinns i Hållbara Växjö 2030 under målbilden Tryggt och tillitsfullt, analysen har därtill breddats något utifrån det som står skrivet i målbilden. Analysen kan dock inte ses som heltäckande analys av målbilden. Analysen kommer bland annat inte behandla våldsbejakande extremism, organiserad brottslighet och otillåten påverkan eller djupare analyser kring olika våldsbrott. Analysen tar heller inte ett helhetsgrepp inom andra områden som till exempel robusthet/resiliens, klimatanpassning och cybersäkerhet.

Centrala nyckelord för målbilden: brottslighet, trygghet och tillit, robusthet, resiliens, klimatanpassning och cybersäkerhet.

4.1 Sammanfattning av Tryggt och tillitsfullt

Målbilden innefattar ett samhälle fritt från våld. Under år 2021 var det 841 anmälda våldsbrott per 100 000 invånare, vilket är mellan 120 - 160 färre jämfört med jämförbara kommuner och nationellt. Antalet anmälda våldsbrott har i Växjö kommun haft en relativ stabil trend över tid men med vissa mindre förändringar från år till år, det följer i stort samma trend som kan ses nationellt. Över tid så kan man även se en minskande trend gällande stöld- och tillgreppsbrott, det följer vidare samma trend som man kan se nationellt. År 2021 var vidare antalet anmälda stöld- och tillgreppsbrott per 1000 invånare på en lägre nivå jämfört med större stad och nationellt. När det kommer till antalet anmälda brott om grov kvinnofridskränkning ligger Växjö med 15 anmälda brott per 100 000 invånare, på en högre nivå jämfört med större stad och nationellt. Anmälda brott om grov kvinnofridskränkning har haft en negativ trend de senaste åren i Växjö kommun och har gått från att ha legat på en nivå under jämförbara kommuner till att de senaste två åren ligga över.

Även om antalet anmälda brott gällande vissa brott visar på en viss minskning över tid så är det fortsatt en del som känner sig otrygga. Trygghet är ett komplext begrepp och det finns flera olika aspekter som kan inrymmas i begreppet. Trygghet är en känsla som i stort baseras på en individuell bedömning över risken att utsättas för brott och den upplevda känslan av trygghet kan påverka hur och var vi väljer att röra oss, vilka aktiviteter vi väljer att göra samt hur vi mår. Den upplevda tryggheten kan vidare påverkas av allt från kön, ålder, etnicitet, tidigare utsatthet och information som personen tar del av genom vardagliga samtal och media, till faktiskt förekomst av brott. Den upplevda tryggheten kan därav variera mellan olika personer och olika grupper i samhället och en plats som upplevs som trygg av en person kan upplevas som otrygg av en annan person. I Växjö kommun är det 32 procent år 2021 som har uppgett att de ofta eller ibland avstår från att gå ut ensam på grund av rädsla för överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Det är något större andel jämfört med nationellt och jämförbara kommuner. Av den lokala trygghetsmätningen 2021 som polisen gör tillsammans med kommunen framgår att det i Växjö kommun är 29 procent som känner sig otrygga när de är ute ensamma sent på kvällen, det finns dock stora skillnader i den upplevda tryggheten inom olika delar av kommunen. Tryggheten i skolorna är generellt hög och bland elever i årskurs nio är det 81 procent som uppgett att de känner sig trygga i skolan. Även i kommunens egen undersökning är den upplevda tryggheten i skolan hög bland elever. Samtidigt visar nationella undersökningar att skolan är en vanlig plats att utsättas för och utsätta andra för våld.

⁹ Nyckeltalen inom målbilden tryggt och tillitsfullt är: Anmälda stöld- och tillgreppsbrott, antal/1000inv, Anmälda brott om grov kvinnofridskränkning i kommunen, antal/100 000inv, Anmälda våldsbrott, antal/100 000inv, Invånare 16-84 år som avstår från att gå ut ensam, andel (%), Invånare 16-84 år med avsaknad av tillit till andra, andel (%), Elever i åk 9: Jag känner mig trygg i skolan, positiva svar, andel (%), Invånare 16-84 år med lågt socialt deltagande, andel (%), och Brukarbedömning hemtjänst äldreomsorg - besvärar ofta av ensamhet, andel (%).

Tillit och trygghet kan i många fall kopplas samman, när personer känner tillit så har de en större tro att andra medmänniskor vill dem väl. Generellt är mellanmänsklig tillit hög i Sverige, viss forskning har dock visat på att tilliten hos vissa socialt utsatta grupper har blivit allt lägre. I Växjö kommun är det 29 procent som har en avsaknad av tillit till andra, det är på samma nivå som större stad och en procentenhet högre andel än nationellt. Ensamhet och avsaknad av sociala kontakter kan vidare få en negativ påverkan på både fysisk och psykisk hälsa. I Växjö kommun är det cirka en femtedel som bedöms ha ett lågt socialt deltagande år 2021, det är en lägre andel än jämfört med jämförbara kommuner och nationellt.

I Socialstyrelsens brukarundersökning svarar vidare 16 procent av Växjös omsorgstagare i ordinärt boende med hemtjänst att de ofta besväras av ensamhet, vilket är i något högre grad än nationellt och jämförbara kommuner.

Växjö kommun är motståndskraftigt och rustat för klimat och samhällsförändringar. Säkerhetsläget i omvärlden har under en längre tid följt en negativ trend och i och med Rysslands krig mot Ukraina som påbörjades i februari 2022 har säkerhetsläget kraftigt försämrats. Växjö kommun bedöms ha en grundläggande förmåga i att trygga samhällsviktiga verksamheter vid störningar i exempelvis livsmedelsförsörjning, elförsörjning och drivmedelsförsörjning. Bedömningen av en grundläggande förmåga är dock anpassad, och även delvis prövad, mot tidigare kriser och kan därav vara bristfällig om man behöver hantera liknande kriser eller problem men i andra kontexter. Bedömningen av att Växjö kommun har en grundläggande förmåga är även gjort mot de krav och kontextbeskrivningar som finns angivna i MSB och Försvarsmaktens rapport Handlingskraft. Cybersäkerhet har vidare blivit ett alltmer aktuellt ämne. I takt med den snabbt ökande digitaliseringen har det öppnats upp för fler sårbarheter och ett ökat antal cyberattacker.

Det genomförs en mängd insatser och aktiviteter i Växjö kommun i syfte att förebygga brott och otrygghet. Växjö kommun har ett kommunkoncerngemensamt brottsförebyggande- och trygghetsskapande arbete på strategisk nivå genom Lokala brottsförebyggande råd (Brå) och på styrning av resurser på operativ nivå, genom Tisdagsgruppen utifrån lokala lägesbilder. Det genomförs vidare ett flertal insatser som syftar till att upptäcka barn och unga i behov av stöd eller som är i riskzon för normbrytande beteende och kriminalitet, såsom exempelvis fältgruppen, mobila team, skolsociologer och Barnens bästa gäller!. Gällande våld i nära relation så har Växjö kommun under de senaste åren börjat ta ett mer samlat grepp om frågan våld i nära relationer. Genom insatsen Familjefrid Kronoberg erbjuds vidare bland annat utsatta, utövare och barn kostnadsfri krisbearbetning och behandling. Därtill genomförs olika insatser i syfte att synliggöra och uppmärksamma våld i nära relation och mäns våld mot kvinnor, såsom exempelvis En vecka fri från våld (Orange Week).

Därtill arbetar Växjö kommun med närvaro i offentlig miljö på olika sätt, bland annat genom nattvandring och vuxenvandring. Det genomförs vidare trygghetsvandringar och åtgärder i fysisk miljö i syfte att öka tryggheten. Det pågår även arbete för att öka tryggheten i skolorna, varav det inom utbildningsförvaltningen pågår ett arbete som ämnar utveckla ett systematiskt kvalitetsarbete. Detta är grundat på evidensbaserade metoder för att kartlägga och följa upp skolornas arbete kring nolltolerans mot all form av våld, hot, mobbning och trakasserier i skolan.

Kommunen möjliggör och anordnar även olika mötesplatser där invånare kan mötas och delta i olika aktiviteter, såsom exempelvis Araby Park arena och Tallgården. Därtill arbetar Växjö kommun även främjande och förebyggande genom att arrangera en mängd olika aktiviteter och mötesplatser för barn och unga där trygga vuxna är närvarande, såsom exempelvis fritidsgårdar och Bergendahlska Gården. För att motverka och förhindra ensamhet bland äldre pågår ett antal olika initiativ i Växjö kommun, däribland ett initiativ för att identifiera omsorgstagare som upplever ofrivillig ensamhet och sätta in insatser i syfte att minska isolering. Träffpunkterna är vidare en insats riktad mot äldre, och Växjö kommun har även tecknat partnerskapsavtal med bland annat Röda Korset och Anhörigföreningen i syfte att motverka ofrivillig ensamhet.

Inför varje ny mandatperiod görs vidare en risk- och sårbarhetsanalys. I analysen värderas risker (sannolikhet och konsekvens) för framtida kriser. Under år 2022 krigsplacerades även kommunkoncernens tillsvidareanställda personal som inte redan var krigsplacerad hos annan aktör och ett arbete kring kartläggning av försörjningsberedskap gällande

livsmedel har påbörjats. Därtill har Växjö kommun tagit fram klimatanpassningsplan, varav den senaste planen utvärderades och reviderades år 2021 utifrån rådande klimatläge och aktuella klimatscenarier.

En av grundstenarna för att Växjö kommun ska vara en attraktiv plats att leva, bo och verka på är att medborgarna känner sig trygga och säkra. För att arbeta brottsförebyggande och trygghetsskapande finns behov av att dels fortsatt arbeta socialt brottförebyggande genom att påverka de riskfaktorer som kan ha en påverkan på en persons brottsbenägenhet eller involvering i brottslig verksamhet, och stärka skyddsfaktorer hos personen. Dels att arbeta med situationell prevention genom att förebygga brott och brottslig verksamhet genom att påverka och/eller förändra situationer och platser där brott sker för att minimera faktorer som gör det möjligt att begå brott. I juli 2023 förväntas en ny lag om kommunens brottsförebyggande ansvar träda i kraft, i lagförslaget föreslås att det ska bli krav på att alla kommuner ska ta fram en lägesbild och orsaksanalys, och utifrån lägesbilden och kunskap om vad som kan vara verkningsfullt ska kommunen ta ställning till om det finns behov av förebyggande åtgärder och formulera det i en åtgärdsplan. Det framgår vidare att lägesbilden och åtgärdsplanen ska uppdateras och eventuellt revideras minst vartannat år.

Nationellt har man sett att skjutvapenvåldet har ökat, och att det i många fall är starkt förknippat med kriminella miljöer i utsatta områden. Det finns även konsekvenser i form av ökade kostnader för att hantera våldsbrott och andra brottstyper, samt de konsekvenser som kan följa i dess spår. I arbetet med att vända utvecklingen i utsatta områden finns det behov av att arbeta på ett strukturerat sätt med helhetsperspektiv med barn och ungas uppväxtvillkor, att det finns en grundläggande säkerhet och trygghet i området, att det finns arbete och boende, relationer och erkännande, samt representation.

Det finns vidare en pågående vapensmuggling till Sverige, där polismyndigheten har konstaterat att illegal handel med vapen med koppling till kriget i Ukraina redan har inletts och att smugglingen av vapen från Ukraina förväntas öka i framtiden. Under de senaste åren har vidare flera myndigheter och kommuner flaggat för att kommunala verksamheter i ökad utsträckning utgör en måltavla för organiserad brottslighet.

Även tilliten till andra och samhället i stort är något som fortsatt behöver prioriteras. Det är fortsatt hög mellanmännisklig tillit generellt i Sverige. Dock har viss forskning visat på att tilliten hos vissa socialt utsatta grupper såsom arbetslösa, personer med sjuk- och aktivitetsersättning, bland personer med dålig hälsa och bland unga har blivit allt lägre, och man har sett en minskande trend i tillit under 2000-talet bland dessa grupper.

När det kommer till klimat och samhällsförändringar finns flertal risker och säkerhetsläget i omvärlden har under en längre tid följt en negativ trend och i och med Rysslands krig mot Ukraina som påbörjades i februari 2022 har säkerhetsläget kraftigt försämrats. En säkerhetspolitiskt osäker omvärld, klimatförändringar och jordens begränsade resurser kan driva upp konfliktläget mellan människor och mellan grupper av människor, klimatförändringar väntas innebära fler extrema väderhändelser med skyfallsregn, värmeböljor och fler skogsbränder, vårt ökade resande innebär sannolikt att pandemier kommer oftare, risken finns att bakterier blir multiresistenta. Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge kan vidare ytterligare öka olika typer av risker, så som krig i vårt närområde, flyktingströmmar, energibrist, cyberangrepp och it-attacker samt påtryckningsaktioner.

Brottslighet

4.2 Nuläge

4.2.1 Lägesbedömning

Våldsbrott. I målbilden Tryggt och tillitsfullt beskrivs att vi ska ha ett samhälle fritt från våld. När man tittar på anmälda våldsbrott per 100 000 invånare¹ i Växjö kommun framgår att det är 841 anmälda våldsbrott per 100 000 invånare¹⁰. Det är något lägre än både nationellt där det är 962 anmälda våldsbrott och jämfört med större stad¹¹ där det är 1006 anmälda våldsbrott per 100 000 invånare. Antalet anmälda våldsbrott har även minskat i Växjö från 902 anmälda brott år 2020 till 841 anmälda brott 2021 (Kolada, 2022). Däremot har det totala antalet anmälda brott gällande skjutvapenrelaterat våld¹² ökat från 5 anmälda brott år 2020 till 10 anmälda brott år 2021 (Kommunpolis i Växjö).

Av polisens och kommunens gemensamma lokala trygghetsmätning¹³ i Växjö kommun framkommer att det år 2021 totalt är 1 procent (n=1845) som uppgav att de under de senaste 12 månaderna varit utsatt för fysiskt våld. Det är något färre än nationellt där det var 2,8 procent av invånare 16–84 år som uppgav att de blivit utsatta för misshandel (Brå, 2022). Det är vidare inte någon skillnad generellt i Växjö mellan kvinnor och män i hur de svarade kring utsatthet för fysiskt våld (Trygghetsmätning, 2021). Det finns vidare en viss variation när man tittar på utsatthet för fysiskt våld i olika områden i Växjö, där det är störst andel bland de svarande på Campus som uppgav att de blivit utsatta för fysiskt våld, där det var 4 procent (n= 109) som uppgav att de någon gång det senaste året har blivit utsatta (Trygghetsmätning, 2021).

Av LUPP¹⁴ undersökningen 2021 framgår att det i Växjö är cirka 6–7 procent av ungdomar i åk 8 (n= 712) och åk 2 i gymnasier (n=979) som uppgav att de utsatts för sexuellt våld och/eller utnyttjande, samt att det är 5–6 procent som uppgav att de blivit utsatta för misshandel. Det var en större andel tjejer än killar som uppgav att de blivit utsatta för sexuellt våld och/eller utnyttjande, medan killar uppgav i större utsträckning att de blivit utsatta för misshandel, hot och stöld. (LUPP, 2021). I den nationella skolundersökningen framgår att det är cirka 19 procent av eleverna som uppgav att de blivit utsatta för misshandel de senaste tolv månaderna. Det är vidare vanligare att killar utsätts jämfört med tjejer (Brå, 2020).

Grov kvinnofridskränkning. Våld i nära relationer kan innefatta bland annat fysiskt, psykiskt, ekonomiskt, materiellt och sexuellt våld. Det är främst kvinnor som söker sig till stöd, hjälp och skydd, men även män blir utsatta för våld i nära relationer. Det förekommer även i samkönade relationer, i både ungas- och äldres relationer och barn som utsätts av närstående vuxen (se vidare Brå, 2022a). Sedan 1998 finns den könsspecifika brottsrubriceringen grov kvinnofridskränkning i brottsbalken.¹⁵ När man tittar på antalet anmälda brott om grov kvinnofridskränkning i kommunen per 100 000 invånare framgår att Växjö kommun år 2021 har något fler anmälda brott (15 anmälda brott) jämfört med större stad (11 anmälda brott) och nationellt (12 anmälda brott). Antalet anmälda brott i Växjö kommun är på en liknande nivå som år 2020 (Kolada, 2022a). Sedan juli 2021 finns en ny brottskategori i form av barnfridsbrott. Under år 2021 har

¹⁰ Kolada. Avser summering av: Försök till mord eller dråp, misshandel inkl. Grov, våldtäkt inkl. grov, Grov kvinnofridskränkning, våld mot tjänsteman, och Rån inkl. grovt, antal/100 000 inv. statistiken redovisas efter den kommun där brottet har begåtts (brottsplats) från och med 2015 avser uppgifterna per kommun enbart de brott som kunnat härledas till kommunen. Tidigare år fanns det med brott om begåtts i regionen men inte kunnat kopplas till en specifik kommun. För detta nyckeltal räknas bortfall som 0.

¹¹ Kolada. Större stad omfattar: Borlänge, Borås, Eskilstuna, Gävle, Halmstad, Helsingborg, Jönköping, Karlstad, Linköping, Luleå, Lund, Norrköping, Sundsvall, Södertälje, Trollhättan, Umeå, Uppsala, Västerås, Växjö, Örebro, Östersund.

¹² Innefattande försök, förberedelse eller stämpling till mord/dråp med skjutvapen, fullbordat mord/dråp med skjutvapen, rån med skjutvapen.

¹³ Polisen gör, tillsammans med kommunen, årligen en trygghetsmätning i Växjö kommun. Sedan 2019 är det Origo Group som genomför datainsamlingen. Syftet med trygghetsmätningen är att fånga upp allmänhetens uppfattning av den lokala problembilden. Det är en enkätundersökning där personerna som deltar i undersökningen får svara på ett antal frågor som berör problem i bostadsområdet, utsatthet för brott, oro för att utsättas för brott, konkret känsla av otrygghet samt upplevelse av polisens agerande mot problem i området. Trygghetsmätningen riktar sig till personer i åldern 16–85 år som är folkbokförda i Växjö kommun. Det har gjorts ett stratifierat urval baserat på tio geografiska områden i kommunen. Det är 300 personer som slumpmässigt väljs ut från varje geografiska område för att delta i trygghetsmätningen och som därefter har fått en enkät hemskickad med posten. År 2021 var det totalt 1 845 personer som deltog i trygghetsmätningen. källa: Origo Group.

¹⁴ Sedan 2002 har kommuner och regionförbund haft möjlighet att kartlägga ungas situation och upplevelser genom ungdomsenkäten LUPP (Lokal uppföljning av ungdomspolitik). Det är MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälle) som är samordnare och stöd för enkätinsamlingen. Enkäten besvaras på skoltid av elever som går i årskurs 8 eller gymnasieskolans årskurs 2. I enkäten får unga svara på cirka 75 frågor som ger en uppfattning om deras tillvaro i samhället.

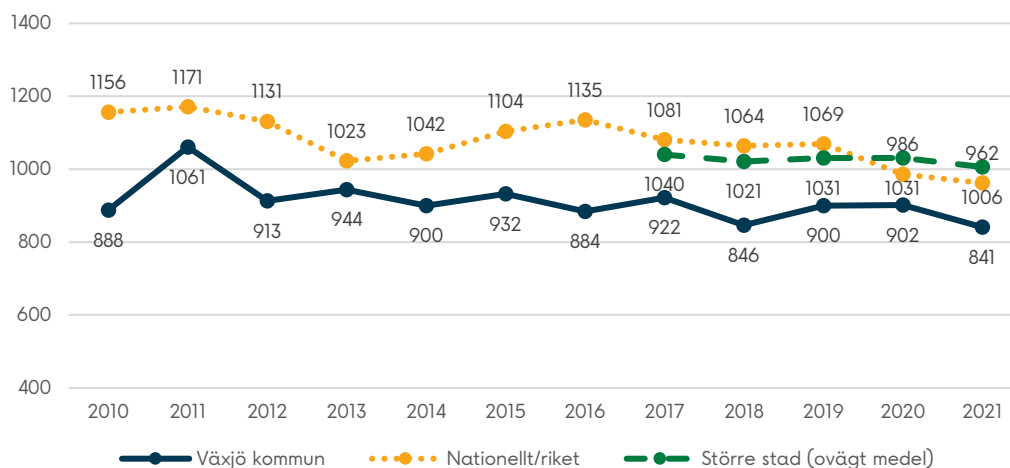
¹⁵ Grov kvinnofridskränkning är en underkategori till brottet grov fridskränkning. Brottsrubriceringen fokuserar på upprepad kränkningar i form av våld- frids- eller sexualbrott som en man begår mot en kvinna i en nära relation. De handlingar som avses är exempelvis misshandel, olaga hot, olaga tvång, sexuellt eller annat ofredande samt sexuellt utnyttjande. Den 1 juli 2013 ändrades lagen till att också omfatta skadegörelsebrott och överträdelse av kontaktförbud. Från den 1 januari 2022 ingår också brottet förtal i grov kvinnofridskränkning.

samtliga kommuner i Kronobergs län haft ärenden inom barnfridsbrott, sett till invånarantal sticker flera av de mindre kommunerna ut. Alvesta (19 stycken) och Lessebo (12 stycken) har relativt höga siffror i jämförelse med både Ljungby (10 stycken) och Växjö (42 stycken) som är bland de största kommunerna i länet.

Stöld- och tillgreppsbrott. I Växjö kommun var det år 2021 30 anmälda stöld- och tillgreppsbrott per 1000 invånare. Det är något färre jämför med både nationellt (37) och genomsnittet för större stad (40). Det ligger vidare på samma nivå som år 2020 (Kolada 2022b). Av den lokala trygghetsmätningen i Växjö kommun framkommer att det år 2021 var 8 procent (n=1845) som uppgav att de blivit utsatta för stöld. Det är på samma nivå som år 2020. Det var vidare något fler män (10 procent) som uppgav att de utsatts än kvinnor (7 procent). Av Nationella trygghetsundersökningen 2022, NTU 2022, framgår att det är 13 procent av hushållen som blivit utsatt för bilstöld, stöld ur eller från fordon, cykelstöld och/eller bostadsinbrott (Brå, 2022). Av LUPP 2021 framkommer att det bland åk 8 och åk 2 i gymnasiet är ungefär 11–13 procent som uppgav att de har blivit utsatta för stöld, det är fler killar (16–17 procent) som blivit utsatta jämfört med tjejer (7–9 procent). Det är ett lägre antal jämfört med nationellt där 27 procent i åk 9 år 2019 uppgav att de blivit utsatta för någon form av stöld de senaste tolv månaderna, det är vidare cirka 25 procent av tjejerna och 29 procent av killarna som uppgav att de utsatts för stöld (Brå, 2020).¹⁶

4.2.2 Trender och tendenser

Antalet anmälda våldsbrott i Växjö kommun har legat på en relativt jämn nivå de senaste tio åren. Det följer vidare i stort samma trend som syns både nationellt och större stad (Kolada, 2022). När det kommer till självrapporterad utsatthet för fysiskt våld visar även den lokala trygghetsmätningen på att det har varit på ganska jämn nivå över tid i Växjö kommun. Men att det från 2005 fram till 2021 har varit en viss tendens till minskning, även om det har rört sig om en skillnad över tid från 3 procent till 1 procent som uppgav att de blivit utsatt för fysiskt våld (Trygghetsmätning 2021). Av en analys från Brå kring brottsutvecklingen till och med år 2021 framgår att under tidsperioden 2006 - 2015 syns en svag minskning av andelen som uppgav att de utsatts för våld, därefter ökade andelen tillfälligt fram till 2019, för att under 2020 återigen minska till samma nivå som under 2015 (Brå, 2022b).

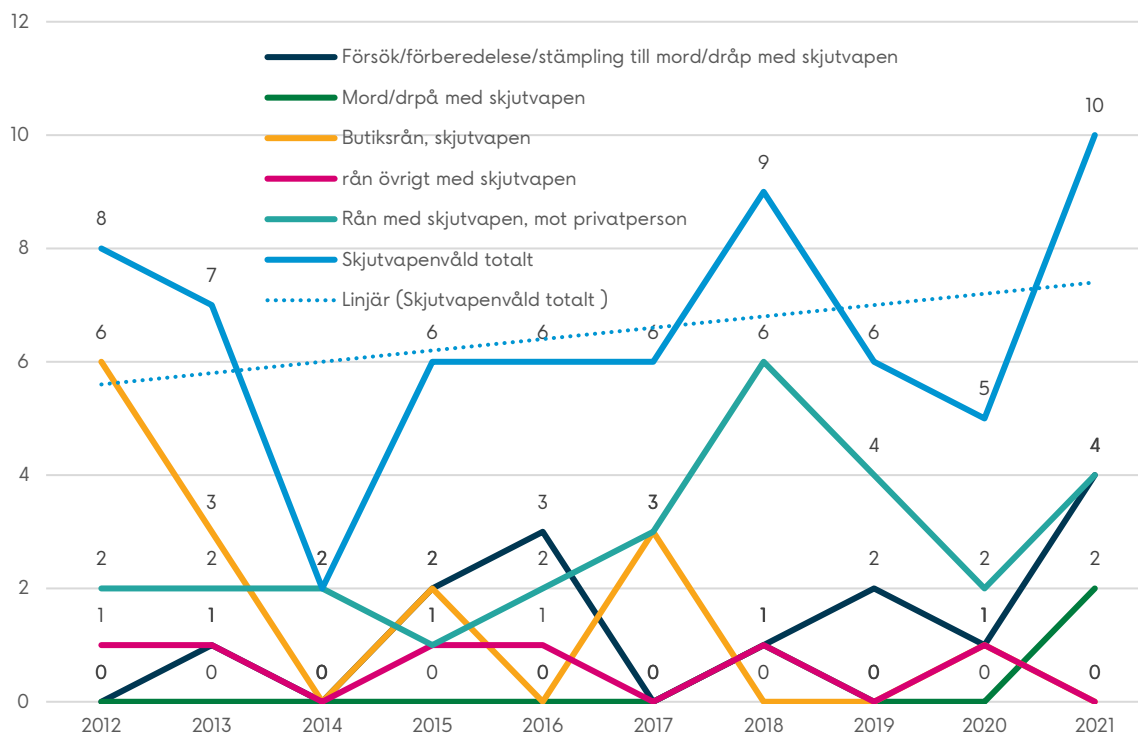

Figur: Antal anmälda våldsbrott per 100 000 invånare. Källa: Kolada

I Sverige generellt har det skett en minskning av det grövre våldet sedan 2008, med undantag för kniv- och skjutvapenrelaterat våld som ökat under 2010-talet (Brå, 2022b). Forskning visar på att det skett en kraftig ökning av specifikt skjutvapenrelaterat våld i Sverige bland män mellan 15 - 29 år de senaste 20 åren. Skjutvapenvåldet är även på en högre nivå i Sverige jämfört med andre västeuropeiska länder bland män i ålder 15 - 29 år (Sturup, et.al. 2018). Det dödliga

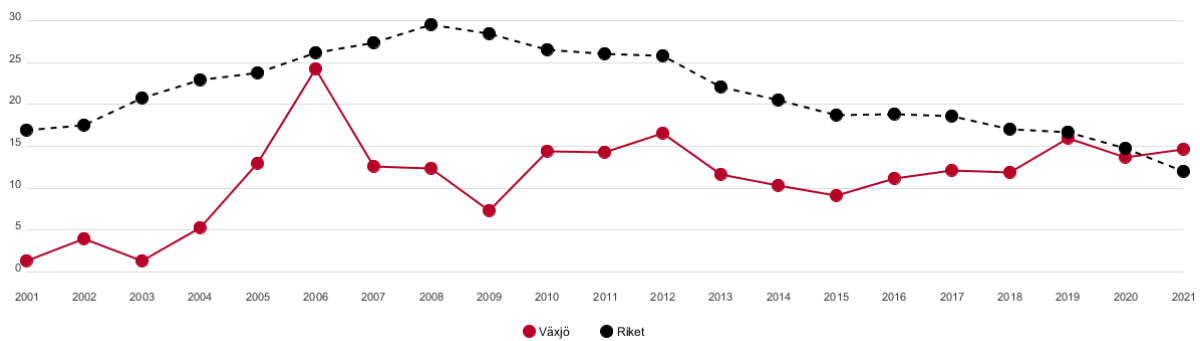
¹⁶ Jämförelser med andra undersökningar bör göras med viss försiktighet eftersom urval, frågeställning och ordning på frågor kan få en påverkan på resultatet.

våldet mot kvinnor har legat på en relativt konstant nivå under samma period (Brå, 2022b). Det dödliga våldet var fram till år 2013 i Sverige på liknande nivå som övriga Europa. Från år 2013 kan man se en ökning av det dödliga våldet i Sverige, som inte följer samma utveckling som resten av Europa. I Sverige kan man framför allt se en ökning av skjutvapenvåld från år 2005 med en tydlig ökning från år 2013 och framåt, en trend som inte motsvarar utvecklingen i övriga Europa (Brå, 2021). Även i Växjö kommun kan man se en viss men relativt svag tendens till ökning av skjutvapenrelaterat våld under de senaste tio åren i Växjö kommun, även om antalet händelser har varierat från år till år (Kommunpolis Växjö).

Figur: Antal anmälda brott i Växjö kommun gällande skjutvapenrelaterat våld.

När det kommer till grov kvinnofridskränkning ökade antalet anmälda brott, antalet personupplärade brott och antalet lagföringar med grov kvinnofridskränkning under de första åren efter brottstypens tillkomst. Men under de senaste 15 åren har såväl antalet anmälda brott som personupplärade brott och lagföringar avseende grov kvinnofridskränkning minskat. Anmälda brott om grov kvinnofridskränkning har haft en negativ trend de senaste åren i Växjö kommun och har gått från att ha legat på en nivå under jämförbara kommuner till att de senaste två åren ligga över. Antal fall per 100 000 invånare år 2021 relativt få (15 stycken), vilket försvårar möjligheten att bedöma om det finns en reell trend i ökning. Samtidigt framkommer i en rapport från Brå att en minskning inte behöver bero på varken en faktisk minskad utsatthet eller en minskad anmälningsbenägenhet hos den utsatta. Utan att minskningen kan bero på att brotts handlingar i högre grad registreras som underbrott vid anmälan i stället för som grov kvinnofridskränkning eller rubriceras som grov fridskränkning (Brå, 2019).

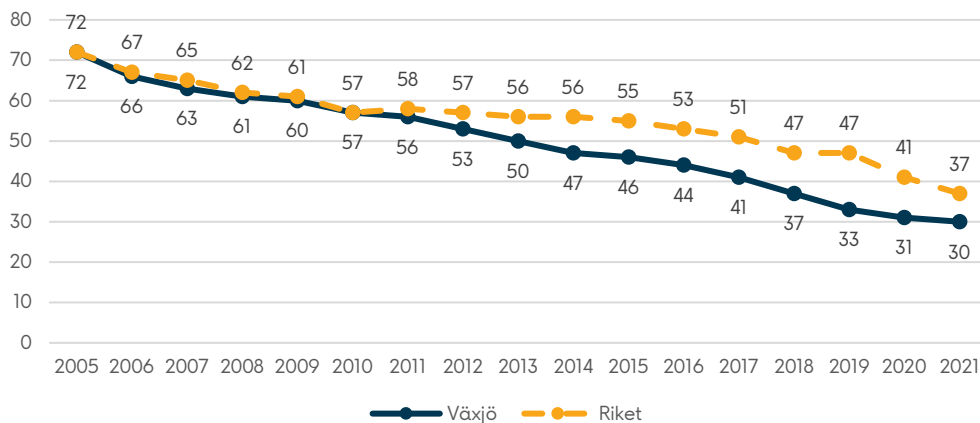

Figur: Antal anmälda brott om grov kvinnofridskränkning per 100 000 invånare. Källa: Kolada

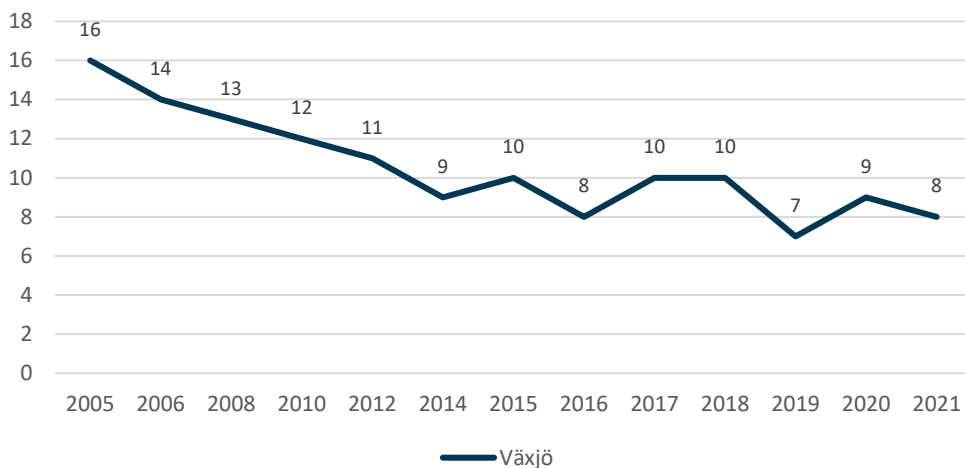
Även när man på tittar på antalet anmälda stöld- och tillgreppsbrott per 1000 invånare över tid så kan man se att det har skett en minskning över tid mellan 2005 och 2021, där det har gått från 72 anmälda brott per 1000 invånare år 2005 till att år 2021 var 30 anmälda brott. Det följer samma trend som man kan se nationellt (Kolada, 2022b).

Även när man tittar på självrapporterad utsatthet i den lokala trygghetsmätningen 2021 kan man se att det har skett en minskning i andelen personer som uppgav att de blivit utsatta för stöld mellan år 2005 och 2021. Där det år 2005 var 16 procent som uppgav sig blivit utsatta, till 8 procent år 2021 (Trygghetsmätningen 2021).

När man granskar utvecklingen nationellt över tid de senaste två decennierna kan man se att bostadsinbrotten har minskat något över tid medan bilstölder och stöld ur fordon har varit på relativt samma nivå och cykelstölder har ökat något. Det har även skett en minskning av kortbedrägerier medan försäljningsbedrägerier har fortsatt att öka (Brå, 2022b).

Figur: Antal anmälda stöld- och tillgreppsbrott per 1000 invånare. Källa: Kolada

Figur: Självrapporterad utsatthet för stöld. Källa: Trygghetsmätning, Polisen

Det totala antalet anmälda våldsbrott och självrapporterad utsatthet för fysiskt våld har över tid varit på relativt samma nivå i Växjö kommun men med en svagt minskande trend. Däremot har antalet anmälda brott gällande skjutvapenrelaterat våld och försök till mord eller dråp en viss tendens till ökande trend.

4.2.3 Insatser och åtgärder

Det genomförs en mängd insatser i Växjö kommun i syfte att förebygga brott och otrygghet. En del av dem genomförs av Växjö kommun, andra av polis, olika offentliga myndigheter, civilsamhället med flera. Många av de insatser som sker genomförs i samverkan mellan olika aktörer i samhället. Kommunens arbete med att förebygga brott och otrygghet handlar i många fall om att arbeta mot de bakomliggande orsakerna till problemen och att arbeta med att försöka motverka de riskfaktorer som tenderar att leda till att en individ dras in i kriminalitet eller begår brott. Samt att stärka de skyddsfaktorer som finns kring individen och som bidrar till att förhindra att individen utvecklar ett normbrytande beteende. En stor del av det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete sker genom kommunens ordinarie verksamhet. Det arbete som bedrivs dagligen av skola, förskola, socialtjänst, fritidsgårdar och mötesplatser är kärnan i kommunens förebyggande arbete. I sitt dagliga arbete bidrar socialtjänsten och skolan på olika sätt med att förebygga problem med brott och ordningsstörningar kopplat till ungdomar. Genom att arbeta för en likvärdig utbildning bidrar skolan till att skapa framtidstro och förutsättningar för barn och unga. Genom att erbjuda stöd till barn som far illa, familjer i utsatthet och unga med missbruksproblem så bidrar socialtjänsten till att förebygga att individer dras in i kriminalitet.

Växjö kommunkoncerns gemensamma brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete utgör vidare en del av och komplement till det övriga brottsförebyggande- och trygghetsskapande arbete som sker inom kommunens ordinarie verksamhet såsom skola och socialtjänst. Det kommunkoncernövergripande brottsförebyggande- och trygghetsskapande arbetet är i stort organiserat från två funktioner; dels ett strategiskt brottsförebyggande arbete som sker genom ett Lokalt brottsförebyggande råd (Lokalt BRÅ) som arbetar strategiskt med planering, utformning och uppföljning, dels ett operativt brottsförebyggande arbete som sker genom Tisdagsgruppen. Arbetet sker vidare i samverkan med polismyndigheten men även andra aktörer. Tisdagsgruppen är en del av kommunens operativa/kortsiktiga brottsförebyggande arbete. Arbetet utgår från arbetsmetoden Effektiv samordning trygghet (EST) vilket är ett systematiskt arbetssätt som i stora drag utgörs av kartläggning och lägesbild över brott och otrygghet, analys, insatser, och uppföljning. På Tisdagsgruppen träffas ett relativt stort antal olika aktörer en gång i veckan för att skapa och analysera en gemensam lägesbild som kan utgöra ett underlag för styrning av det operativa arbetet på kort sikt (vecka). Målsättningen är att minska och förebygga otrygghet och brott genom att identifiera problem och tidigt rikta eller sätta in operativa insatser när problem uppstår eller är på väg att uppstå.

Därtill finns det Områdesteam i kommunens prioriterade områden, Araby, Teleborg, Braås och Lammhult. Områdesteam har sin grund i Växjö kommuns integrationsplan som antogs 2017, i vilket det framgår att områdesteam ska etableras i kommunens prioriterade områden. Till en början var fokus på integration men med tiden har Områdesteamen utvecklats till att snarare behandla segregation och social hållbarhet. Områdesteamen behandlar och berör således flertalet av de aspekter som benämns under målbilden Tryggt och tillitsfullt, såsom trygghet, brottsförebyggande, tillit och social delaktighet. Områdesteamen är vidare något olika uppbyggda och strukturerade i de olika områdena och det finns skillnader i hur långt i arbetet de olika teamen är. Teamen är strategiska snarare än operativa och består av representanter från hela samhället, baserat på en modell som utgår från fem F: Folket, Förvaltningar; Föreningar; Forskning och Företag, utifrån grundprincipen att vi behöver lösa komplexa samhällsutmaningar tillsammans. Inom ramen för uppdraget återfinns att i samverkan ta fram strategiska stadsdelplaner för respektive bostadsområde.

För att upptäcka barn och unga i behov av stöd på olika sätt och/eller kan vara i riskzon för bland annat normbrytande beteende genomförs olika insatser såsom exempelvis mobila team, skolsocionomer och Barnens bästa gäller! Det bedrivs även insatser som syftar till att ge stöd tidigt till blivande föräldrar genom bland annat Araby familjecentral och tidiga sociala insatser. Fältgruppen är vidare en aktör som arbetar med unga genom insatser riktade till alla (universell nivå), riktade till riskgrupper (selektiv nivå) och riktade mot specifika individer och/eller grupper (indikerad nivå) för att förebygga att unga bland annat dras in i kriminalitet eller missbruk. I arbetet används även olika typer av metoder/verktyg som exempelvis ANDT-coach¹⁷ och Machofabriken¹⁸. Kommunen har även tecknat ett IOP med Öster i samhället, som bedriver aktiviteter såsom exempelvis nattfotboll, kvartersfotboll, karriärsakademien, sida vid sida etcetera som ska bidra till meningsfull fritid; stärkta familjerelationer, förbättrade nätverk, ökad integration och tryggare bostadsområden. Samt att kommunen har skrivit avtal med Neighbourhood/Ulriksbergskyrkan kring skolsociala insatser. Även Araby Park Arena bedriver verksamhet riktade mot bland annat barn och unga.

Upp i rök är vidare en årlig insats riktad mot ungdomar i åk 7 i samverkan mellan kommun, polis och räddningstjänst. Upp i rök är en utbildning som i grunden behandlar konsekvenser av skolbränder samt elevers egna beteende och handlande. Målet i stort är att minska samhällets problem med bränder och annan vandalisering i skolor. Det kan vidare även finnas andra teman kopplat till utbildningen, exempelvis psykisk ohälsa.

Växjö kommun genomför vidare olika situationella insatser och/eller åtgärder för att på olika sätt försvåra och öka ansträngningen som krävs för att begå brottet, minska vinsten med att begå brottet, ta bort provokation som kan leda till att brott begås och ta bort ursäkt till att begå brott. Vilka i många fall syftar till att både förebygga brott likväl som att öka tryggheten. Kommunen arbetar med närvaro i den offentliga miljön genom bland annat nattvandring i olika områden i kommunen, vuxenvandring. Växjö kommun har undertecknat ett samverkansavtal med Växjö Charity om bland annat ökad närvaro i offentlig miljö, och Grannsamverkan unga. Vidare insatser är ansökan om § 3 - område på stationsområdet som möjliggör för patrullerande ordningsvakter; kamerabevakning; samt samverkan kring fyrverkerier för att bland annat förebygga stölder.

Det finns en relativt stark koppling mellan alkoholpåverkan och brott, speciellt när det handlar om misshandelsbrott (Brå, 2015). Kommunen har tidigare arbetat exempelvis genom Stökfritt – för en tryggare krogmiljö, som är ett samarbete mellan krögare och myndigheter i Växjö kommun, i syfte att skapa en tryggare krogmiljö. Stökfritt innebär bland annat onyktra gäster ska avvisas, inga underåriga ska serveras alkohol, att kontakta polis vid misstanke om narkotikabrott och eller narkotikapåverkan, att hot, våld och/eller sexuella trakasserier medför avvisning och polisanmälan. Samt att gäster som bjuder minderåriga på alkohol ska avvisas från krogen eller restaurangen. Tanken är att Stökfritt ska återupptas men i nuläget är det oklart när det kommer ske.

Gällande våld i nära relation så har Växjö kommun under de senaste åren börjat ta ett mer samlat grepp om frågan våld i nära relationer och startat upp processer kring handlingsplaner, kompetensförsörjning och insatser för såväl utsatta som

¹⁷ ANDT-coach är ett utbildnings- och närverkskoncept kring alkohol-, narkotika-, doping- och tobaksprevention riktad till vuxna som möter barn och unga i sin yrkesroll. ANDT-coacherna har spetskompetens inom ANDT-frågor och ska kunna föra diskussioner inom området med barn och unga. Se vidare [ANDT-coach - Socialstyrelsen](#) och [Fler ANDTS-coacher utbildade - Livsstil Kronoberg](#)

¹⁸ Matchofabriken är ett verktyg för att arbeta med jämställdhet och mot våld bland unga, och består av olika filmer, övningar och samtalsunderlag. För mer information, se vidare [Om Machofabriken | Machofabriken](#)

utövare. 2020 fastställde Kommunfullmäktige en kommunövergripande plan för arbetet mot våld i nära relationer och hedersförtryck. Planen syftar till att tydliggöra den politiska viljeriktningen för att tydliggöra arbetet mot våld i nära relationer och hedersförtryck. Det finns vidare ett uppdrag att ta fram ett utbildningsmaterial för chefer inom kommunkoncernen i att möta medarbetare som är utsatta för våld i nära relationer. Det finns dock ett behov att Växjö kommun tar ett samlat grepp kring implementeringen av den handlingsplan som antagits av kommunfullmäktige och göra den känd inom koncernen. Det behöver även tas fram stöd för att underlätta för förvaltningar och bolag att implementera frågan om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck i sin verksamhet och organisation.

Genom insatsen Familjefrid Kronoberg erbjuds vidare bland annat utsatta, utövare och barn kostnadsfri krisbearbetning och behandling. Utöver Familjefrid finns även en länsövergripande satsning i form av pilotprojektet Resurscentrum heder som är organiserad under förvaltningen Arbete och välfärd. Den utgör en stödresurs i form av konsultationer för professionella som möter utsatta personer för hedersrelaterat våld och förtryck i deras yrkesutövning. Vidare insats är Barnahus i Kronoberg som startade upp 2017 och är en samverkan mellan polis, åklagare, socialtjänst från länets samtliga kommuner, barnmedicin och barn- och ungdomspsykiatri. Därtill genomförs olika insatser i syfte att synliggöra och uppmärksamma våld i nära relation och mäns våld mot kvinnor, såsom En vecka fri från våld (orange week), Familjefrid Kronobergs fackeltåg för våldsfria relationer, samt ett pågående arbete med att ta fram material och filmer för sociala medier.

Det är svårt att avgöra vilken effekt olika insatser har haft speciellt när det kommer till det främjande och förebyggande arbetet kring barn och unga. För att närmare avgöra effekten krävs utvärderingar kring specifika insatser och/eller mot specifika problem och det kan trots det vara svårt att avgöra om insatser har gett en effekt eller om det är något annat som har påverkat utgången.

4.2.4 Eventuella risker och konsekvenser

När man tittar på anmälda brott är det dock viktigt att ha med sig att alla brott som begås inte anmäls till polisen och det finns således ett mörkertal. Anmälningbenägenhet kan även påverkas av ett antal olika faktorer såsom exempelvis typ av brott, brottets allvarlighetsgrad, relation till gärningsperson kan påverka, och ålder (Brå, 2021a; Brå, 2008). Genom att även titta på undersökningar där invånare själva får uppge sin egen utsatthet kan man få med brott som eventuellt inte kommer med i brottsstatistiken. Det är dock värt att nämna att de mer marginaliserade i samhället inte brukar vara representerade i eller nås genom enkätstudier (Heber, 2008). Det är vidare en relativt liten del av befolkningen som både begår och blir utsatta för brott och om dessa personer inte kommer med i statistik eller enkätundersökningar finns risk att man får en snedvriden bild av hur verkligheten ser ut.

Det finns även konsekvenser i form av ökade kostnader för att hantera våldsbrott och andra brottstyper, samt de konsekvenser som kan följa i dess spår. Exempelvis har Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE) utifrån beräkningarna för hela EU uppskattat att kostnader för könsrelaterat våld mot kvinnor i Sverige uppgår till cirka 6,6 miljarder euro (under 2019). I samma beräkning landar det könsrelaterade våldet mot män på 1,8 miljarder euro. Det partnerrelaterade våldet landar kostnaderna för våld mot kvinnor på uppskattningsvis 3,4 miljarder euro och mot män på 600 miljoner euro (SOU 2015:55). Individens upplevda trygghet kan även påverkas av egen eller närståendes utsatthet för brott, vilket kan få en påverkan på individens handlings- och rörelsefrihet, vilket i sin tur kan få en påverkan på individens livskvalitet.

År 2021 togs Araby bort från polisens Nationella operativa avdelnings (NOA) lista över särskilt utsatta områden och klassas för närvarande, av NOA, som ett riskområde.¹⁹ Förutom Araby var det tre andra områden i Sverige som tidigare bedömdes som särskilt utsatta som år 2021 bedömdes som riskområde. NOA beskriver att förändringen generellt för de fyra områdena i stort kan hänga samman med att det har skett förändring i den öppna narkotikahandel och förändring kring hot, våld och trakasserier mot polispersonal. Samt att det skett förändring i den kriminella miljön, vilket exempelvis kan hänga samman med frihetsberövanden eller att det skett förändringar i kriminella grupperingarnas tillväxttakt (NOA,

¹⁹ NOA gör bedömningar av bostadsområden utifrån bland annat hur stor påverkan kriminella nätverk har på bostadsområdet. NOA har vidare olika definitioner och kriterier som ska vara uppfyllda för att ett område ska klassas som utsatt område, särskilt utsatt område, eller riskområde. Se vidare NOA, 2021; och Hallin & Westerdahl, 2020 för hur NOA definierar de olika områdena.

2021). Att det är ett riskområde innebär att det är ett område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status, där de kriminella ha en inverkan på lokalsamhället, och om inte genomtänkta riktande insatser sätts in finns en risk att området riskerar att bli ett särskilt utsatt område (Hallin & Westerdahl, 2020). I februari 2022 tog kommunfullmäktige beslut om strategisk stadsdelsplan Araby, vilken föranleddes av en utredning Hållbara Araby 2030 – Nulägesbeskrivning och omvärldsanalys, enligt uppdrag. Det är av vikt att stadsdelsplanen fortsatt implementeras i Araby och att vi arbetar långsiktigt, sektorsövergripande, samordnat och i samverkan, där insatser som genomförs är kunskapsbaserade, beaktar ett helhetsperspektiv och att det sker inom ramen för en övergripande strategi.²⁰

4.2.5 Omvärld och framtid

Nationellt har man sett att skjutvapenvåldet har ökat (Sturup et.al, 2018; Brå, 2021; Brå, 2022b), och att det är starkt förknippat med kriminella miljöer i utsatta områden (Brå, 2021). Där det finns risk för att våldsspiraler uppstår, där skjutningar leder till fler skjutningar. Även om skjutningar sker i betydligt större utsträckning i områden i storstäderna, förekommer det skjutningar i både stora och små städer i hela Sverige (Gerell, 2020). För att vända utvecklingen och förbättra livsvillkoren i utsatta områden är det av vikt att arbeta med barns och ungas uppväxtvillkor, att det finns en grundläggande säkerhet och trygghet i området, stärka möjligheten till arbete och boende, stärka relationer och erkännande, samt representation och jämlikt deltagande. (Hallin, 2020) Björge (2016) lyfter även vikten av att, förutom att arbeta med rekrytering till kriminella gäng, bygga normativa barriärer mot våld och brott, öka risken med att vara med i gäng och ta bort vinsten med att vara med i gäng, arbeta med att få individer att hoppa av kriminella gäng och avsluta sin kriminella livsstil.

Skolan lyfts vidare upp som en vanlig plats när unga blir utsatta för brott. I den nationella skolundersökningen²¹ om brott framkommer att skolan är den vanligaste platsen att utsättas för både lindrig och grövre misshandel samt för fysiska sexuella kränkningar, samt den näst vanligaste platsen att utsättas för rån. Det är vidare vanligast att utsättas för hot på internet och i sociala medier (Brå, 2022c).

Forskning visar vidare på att för att en insats ska vara effektiv och verka förebyggande för brott och återfall i brott i arbetet med specifika individer bör insatser vidare utformas så att de påverkar individens risk- och skyddsfaktorer för brott och normbrytande beteende. (Engdahl, 2011; Welsh & Farrington, 2007; Andershed & Andershed, 2019) Tidigare forskning visar även på att faktorer som är av vikt för att en insats ska vara effektiv i arbetet med individer bör innehålla någon form av skicklighetsbyggande moment, vara handlingsinriktad, fokuserar på att etablera prosociala normer och värderingar, och grundas på positiv förstärkning. Det är även av vikt att individen får ett kontinuerligt stöd i och under tiden individen genomgår förändringsprocessen (Engdahl, 2011).

Det finns vidare en pågående vapensmuggling till Sverige. Krig och konflikzoner ökar generellt risken för illegal vapenhandel. Polismyndigheten har exempelvis konstaterat att illegal handel med vapen med koppling till kriget i Ukraina redan har inletts, och att smugglingen av vapen från Ukraina förväntas öka i framtiden. Redan i nuläget framgår från material ur kommunikationstjänsten Encrochat att tillgången på vapen inom kriminella nätverk i Sverige är god (Justitiedepartementet, 2022). Vidare kan ökade priser på varor, el och drivmedel medföra en risk för ökad andel stölder²² och det kan även riskera att öppna upp för svart/illegal handel av varor.

Under de senaste åren har flera myndigheter och kommuner flaggat för att kommunala verksamheter i ökad utsträckning utgör en måltavla för organiserad brottslighet. Bara de senaste åren har media vid återkommande tillfällen rapporterat om grova miljöbrott i ett flertal kommuner, (Se t.ex. Hökerberg, 2021; Lärka, 2022; Naturvårdsverket, 2021.) stora härvor inom hemtjänsten där kriminella organisationer genom ekonomiska oegentligheter och felaktiga utbetalningar fått

²⁰ Se vidare utredning Hållbara Växjö 2030 och Strategisk stadsdelsplan Araby).

²¹ Skolundersökningen om brott genomförs vartannat år bland elever i årskurs nio. I undersökningen för år 2021 är det 5 050 elever som har svarat på frågor om utsatthet för och delaktighet i brott under de senaste tolv åren.

²² Se vidare exempelvis Svensk handel (2022) Stölderna inom handeln fortsätter att öka, hämtad från <https://via.tt.se/pressmeddelande/stolderna-inom-handeln-fortsatter-att-oka?publisherId=1718444&releaseId=3332228>

miljonbelopp från kommunala verksamheter (Hjort Klingberg & Martinsson, 2022) och ökade problem med otillåten påverkan mot kommunala tjänstepersoner (se t.ex. Ekström, 2021; SKR, 2021).

I juli 2023 förväntas en ny lag om kommunens brottsförebyggande ansvar träda i kraft. I utredningen, SOU 2921:49, om kommuners lagstadgade brottsförebyggande ansvar föreslås att det ska bli krav på att alla kommuner ska ta fram en lägesbild som beskriver brottsligheten och dess konsekvenser inom kommunens geografiska område. Lägesbilden ska vidare innefatta en analys av bakomliggande orsaker till de problem som identifieras. Utifrån lägesbilden och kunskap om vad som kan vara verkningsfullt ska kommunerna ta ställning till om det finns behov av förebyggande åtgärder och formulera det i en åtgärdsplan. Det framgår vidare att lägesbilden och åtgärdsplanen ska uppdateras och eventuellt revideras minst vartannat år, och arbetet ska kontinuerligt följas upp. Lägesbilden och åtgärdsplanen bör vidare tas fram i samverkan med andra aktörer och särskilt i samverkan med polismyndigheten.

Trygghet och tillit

4.3 Nuläge

4.3.1 Lägesbedömning

Trygghet. Det är 32 procent i Växjö kommun som har uppgett att de ofta eller ibland avstår från att gå ut ensam på grund av oro och otrygghet²³, det är samma nivå som föregående år. Det är något större andel jämfört med nationellt (28 procent) och större stad (30 procent). Det finns skillnader mellan män och kvinnor. I Växjö är det 50 procent av kvinnorna som 2021 uppger att de avstår från att gå ut ensam, medan det var 15 procent av männen som uppger att de avstår. Samma skillnad mellan män och kvinnor kan även ses nationellt och i större stad (Kolada, 2022c).

Av lokala trygghetsmätningen 2021 framgår att det i Växjö kommun är 29 procent ($n=1845$) som känner sig otrygga när de är ute ensamma sent på kvällen, vilket är på samma nivå som föregående år. Kvinnor känner sig i större utsträckning otrygga än vad män gör. Andelen kvinnor som känner sig otrygga har även ökat något jämfört med 2020 där det var 37 procent som upplever otrygghet 2021 jämfört med 35 procent föregående år. Bland männen kan vi däremot se det motsatta, där andelen otrygga har minskat från 21 procent år 2020 till 18 procent 2021. Det finns en variation i hur otrygg man känner sig i sitt bostadsområde beroende på vilket kommunområde som berörs. De områden där flest uppger att de känner sig otrygga när de vistas ute ensamma i sitt bostadsområde på kvällen är i Araby, Växjö City, Campus samt på Teleborg. I Araby uppger 51 procent att de känner sig otrygga. Motsvarande siffra för Växjö city och Campus är 50 respektive 47 procent. På Teleborg uppger 40 procent att de känner sig otrygga ute ensam sen kväll. På Campus uppger 75 procent ($n=59$) av kvinnorna att de känner sig otrygga i sitt bostadsområde. Campus är även det område där skillnaden är som störst mellan kvinnor och män, där det är en skillnad på 61 procent mellan kvinnor och mäns upplevda otrygghet. Andelen kvinnor som känner sig otrygga är även högt i Växjö city ($n=114$) och Araby ($n=81$), här ligger motsvarande siffra på 61 respektive 57 procent. Även på Teleborg ($n=103$) är andelen otrygga hög, där 52 procent av kvinnorna känner sig otrygga i sitt bostadsområde (Trygghetsmätningen, 2021).

Av trygghetsmätningen 2021 framkommer att det är 17 procent som uppger att de någon gång avstått från någon typ av aktivitet (bio, teater; restaurang, bar eller disco; sportevenemang; föreningsmöten, kurser eller liknande; åka buss eller tåg) på grund av otrygghet eller rädsla för att bli hotad, ofredad eller utsatt för våld. Det är vidare 19 procent av kvinnorna som avstått år 2021, vilket är en ökning från 16 procent år 2020. Det är 14 procent bland männen som 2021 uppger att de någon gång avstått (Trygghetsmätning, 2021). I den Nationella trygghetsundersökningen är det 12 procent som uppger att de ofta avstått från aktivitet till följd av oro (Brå, 2022).²⁴

²³ Kolada: Antal som uppgett att de ofta eller ibland avstår från att gå ut ensam av rädsla för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad dividerat med antal som besvarat frågan. Avser år T-3 till T. folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor (HLV).

²⁴ Det är dock viktigt att betona att jämförelser mellan olika undersökningen bör göras med försiktighet. Det kan finnas skillnader i urval av respondenter, hur frågor ställs och i vilken ordning frågor ställs, vilka alla kan påverka resultatet. Det kan dock ge en viss indikation eller tendens på hur det ser ut, men direkta jämförelser bör göras med försiktighet.

Andelen som uppgett att de känner sig trygga när de vistas ute ensam på kvällen i området där de bor är fortsatt på samma nivå som 2020. År 2021 är det 59 procent som uppger att de känner sig trygga. Det finns även skillnader mellan de olika kommundelarna i hur stor andel som känner sig trygga. På landsbygden (Växjö övrig landsbygd) uppger 83 procent att de känner sig trygga i sitt område. Medan motsvarande siffra för Araby Dalbo är 34 procent och för Växjö City är 39 procent. Andelen som uppger att de känner sig trygga har legat på en relativt jämn nivå, men en svag minskning sedan 2015 (Trygghetsmätning, 2021).

Av LUPP:en 2021 framgår att en stor andel ungdomar i både åk 8 och åk 2 på gymnasiet i Växjö uppger att de känner sig otrygga i kollektivtrafik (21 - 22 procent), stan/centrum (19 - 23 procent), samt på internet (12-13 procent). Det är en större andel tjejer (27 - 28 procent) som uppger att de sällan eller aldrig känner sig trygga på buss, tåg eller liknande än killar (12 - 13 procent). Tjejer uppger även i större utsträckning än killar att de aldrig eller sällan känner sig trygga på stan och/eller centrum. Det är vidare något fler tjejer som uppger att de aldrig eller sällan känner sig trygga i sitt bostadsområde och i skolan än killar, men här är skillnaden relativt liten.

Trygghet i skolor. När det kommer till hur trygg man känner sig i skolan är det 81 procent av eleverna i årskurs 9 som svarade att det stämmer helt eller ganska bra.²⁵ I kommunens egen undersökning visar resultaten att trygghetsupplevelsen generellt sett är hög, 85-94 procent i grundskola uppger att de känner sig trygga. Upplevelse av trygghet och trivsel är lägst i åk 9 och högst i förskoleklassen. Det är relativt små skillnader i upplevd trygghet mellan flickor och pojkar. Flickors trivsel är högre än pojkars i lägre åldrar, pojkars trivsel är högre än flickors i högre åldrar men generellt små skillnader. Icke binära elever upplever betydligt lägre grad av trygghet och trivsel. Trygghetsupplevelsen är marginellt större i inomhusmiljö och generellt något högre gentemot personal än gentemot andra elever i skolan. Även i LUPP-undersökningen framkommer det att majoriteten känner sig trygga. Det är vidare 12 procent av tjejerna i årskurs 8 och fem procent av tjejerna i årskurs två i gymnasiet som dock uppger att de känner sig otrygga i skolan, motsvarande för killar var åtta procent respektive sju procent.

Tillit och socialt deltagande. Tillit och trygghet kan i många fall kopplas samman, när en person känner tillit så har de en större tro att andra medmänniskor vill dem väl. Personer med många och starka sociala relationer är även generellt mindre oroliga för brott. När tilliten är riktad mot myndigheter eller institutioner brukar man snarare benämna det som förtroende (Heber, 2008). I Växjö kommun är det 29 procent bland invånare 16 - 84 år som har en avsaknad av tillit till andra²⁶, det är på samma nivå som större stad och en procentenhet högre andel än nationellt. Några större variationer mellan könen kan inte utläsas. Av SOM-institutets undersökning framkommer att det nationellt är 58 procent som bedöms ha hög mellanmänsklig tillit, 31 som bedöms ha medelhög tillit och 11 procent som bedöms ha låg tillit.²⁷ (SOM-institutet) Det framkommer vidare att det nationellt är fyra procent som uppger att de år 2021 har mycket stort förtroende för kommunstyrelsen, jämfört med riksdag där åtta procent uppger att de har mycket stort förtroende och regeringen där nio procent har mycket stort förtroende (SOM-institutet, u.å).

I Växjö kommun är det vidare 18 procent som bedöms ha ett lågt socialt deltagande²⁸ år 2021. Det är dock en större andel med lågt socialt deltagande år 2021 jämfört med 2020 där det var 15 procent. Det är en mindre andel än jämfört med större stad (25 procent) och nationellt (28 procent). Det är inte några skillnader i Växjö kommun mellan män och kvinnor.

I Kronobergs län är det under åren 2018 - 2021 29 procent som har lågt socialt deltagande. Det är en procentenhet högre andel som har lågt socialt deltagande jämfört med riket (28 procent). Det är en ökning jämfört med perioden innan

²⁵ Antal elever som angivit något av alternativen "stämmer helt och hållet" eller "stämmer ganska bra" som svar på påståendet "Jag känner mig trygg i skolan", dividerat med det totala antalet elever som svarat på enkäten. Uppgifterna kommer från Skolinspektionens "Skolenkäten" som en gång under två läsår (T-1 och T) tillfrågat skolans elever i årskurs 9. För data på kommunnivå avser uppgifterna enbart elever i kommunala skolor i den aktuella kommunen, medan uppgifterna på enhetsnivå och för riket även inkluderar skolor med annan huvudman. Ingår i Kommunens kvalitet i korthet (KKiK), andelsuppgifter från 2020. För insamlingscykeln 2019-2020 saknas en fjärdedel av kommunerna då ingen insamling gjordes HT-20. Källa: Skolinspektionen.

²⁶ Detta är ett utvecklingsnyckeltal som visar resultaten av 4-årsmedelvärden hämtade från den nationella enkäten Hälsa på lika villkor från Folkhälsomyndigheten och mäter andel (%) invånare mellan 16-84 år med avsaknad av tillit till andra. Resultaten är 4-årsmedelvärden hämtade från den nationella enkäten Hälsa på lika villkor. Källa: Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor (HLV)

²⁷ Frågan är formulerad som "enligt din uppfattning, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?" på en skala på 0-10, där 0 innebär att "det inte går att lita på människor i allmänhet" och 10 att "det går att lita på människor i allmänhet".

²⁸ Detta är ett utvecklingsnyckeltal. Andel (%) invånare 18 - 80 år med lågt socialt deltagande. Resultaten är hämtade från den nationella enkäten Hälsa på lika villkor (Statens folkhälsainstitut) och frågan: Har du deltagit i någon av följande aktiviteter (13 listade aktiviteter sam en övrig) under de senaste tolv månaderna? Indikatorn redovisas som andel (%) med låg social delaktighet, det vill säga de som deltagit i högst en aktivitet. Uppgiften avser år T-2 till år T. Källa: Folkhälsomyndigheten

mellan åren 2017 - 2020 där det var 18 procent med lågt deltagande, samma ökning kan även ses nationellt. Det syntes inte några skillnader mellan män och kvinnor gällande socialt deltagande.²⁹

Ensamhet bland äldre. I Socialstyrelsens brukarundersökning³⁰ (Socialstyrelsen, 2022) svarar 16 procent av Växjös omsorgstagare i ordinärt boende med hemtjänst att de ofta besväras av ensamhet, vilket är i något högre grad än motsvarande befolkningsgrupp på såväl riksnivå (14 procent) som för kommungruppen större stad (14 procent) och Kronobergs läns kommuner (13 procent). Kvinnor upplever sig i högre utsträckning som ensamma (18 procent) jämfört med män i samma befolkningsgrupp (14 procent), motsvarande fördelning syns även för riket, kommungruppen större stad och Kronobergs läns kommuner. Det är även en trend som man kan se över tid. Det är störst andel personer inom den yngsta ålderskategorin, 65–74 år som 2022 svarat att de ofta besväras av ensamhet (21 procent). Minst andel omsorgstagare som ofta besväras av ensamhet finns i åldersgruppen 85–94 år (15 procent).

Skillnader i upplevd ensamhet kan ses vid jämförelse mellan olika bostadsområden inom kommunen, men det går inte att dra några generella slutsatser av resultatet avseende landsbygd kontra mer stadnära bostadsområden. Däremot kan man se att omsorgstagare i Växjö med hemtjänstutförare i offentlig regi upplever sig mindre ensamma (15 procent) än de omsorgstagare i Växjö som valt en privat utförare (23 procent). Skillnad i regiform noteras inte i samma utsträckning på nationell nivå.

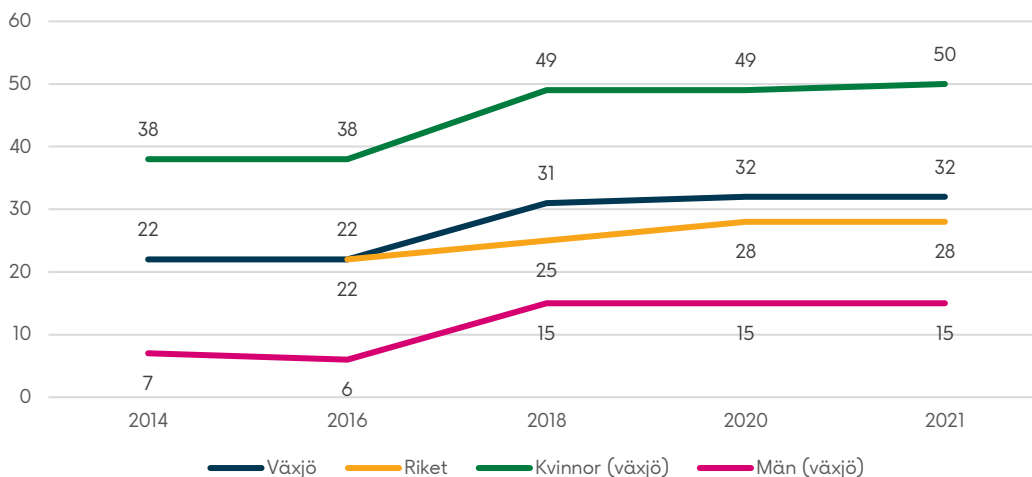
På grund av coronapandemin rekommenderades befolkningen, under stora delar av 2020 och 2021 att undvika sociala kontakter och att hålla avstånd till varandra. Personer 70 år och äldre uppmanades att vara extra försiktiga. Därutöver infördes tillfälliga besöksförbud på särskilda boenden för äldre för att förhindra spridningen av covid-19. Med anledning av detta ställdes en extra fråga vid en brukarundersökning inom äldreomsorgen (Socialstyrelsen, 2022). På frågan "I vilken utsträckning har du under coronapandemin besvärats av ensamhet jämfört med tidigare?" svarar för Växjös del 26 procent av männen och 39 procent av kvinnorna att de under coronapandemin besvärats mer av ensamhet än tidigare. Motsvarande siffror för hela Kronobergs län ligger en respektive två procentenheter under Växjös resultat, medan svaren för riket ligger ytterligare någon procentenhet lägre för både kvinnor och män. För Växjös del är den ökade ensamheten under pandemin som störst i den äldsta åldersgruppen, 95 år och äldre. Motsvarande tendens syns inte på länsnivå för Kronoberg, inte heller för riket i stort.

4.3.2 Trender och tendenser

Trygghet. När man tittar på utvecklingen över tid bland invånare 16–84 år som avstått från att gå ut ensam på grund av otrygghet eller rädsla att utsättas för brott kan man se att det mellan åren 2014–2016 var relativt oförändrat, följt av en påtaglig ökning år 2018. Mellan åren 2018–2021 har andelen varit relativt oförändrad. Utvecklingen följer samma mönster bland både män och kvinnor, men kvinnor har i större utsträckning avstått från att gå ut ensam än män. Det följer samma mönster som nationellt, även om ökningen inte har varit lika påtaglig.

²⁹ Coronapandemin och efterföljande restriktioner kan tänkas ha en påverkan på resultatet.

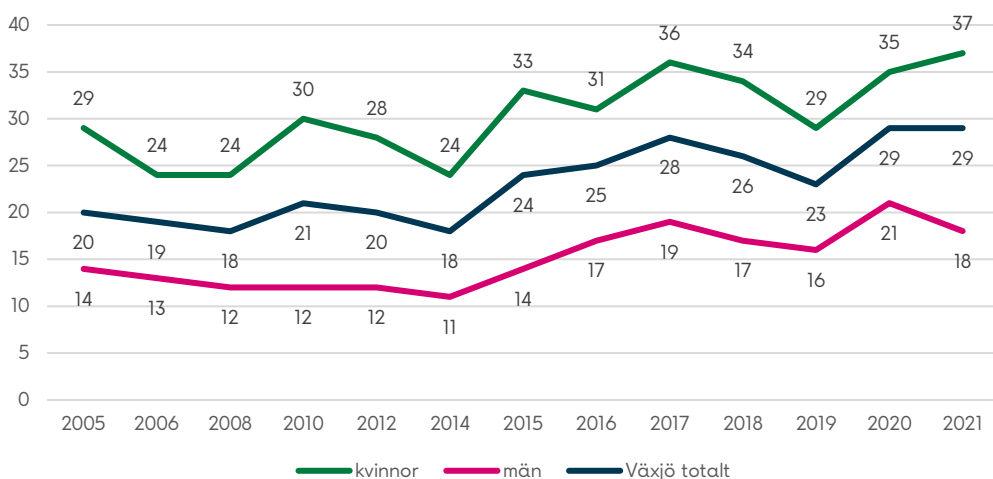
³⁰ Nyckeltalet grundar sig på resultat från Socialstyrelsens brukarundersökning riktad till omsorgstagare med hemtjänst i ordinärt boende. Frågan som nyckeltalet baseras på är formulerad "Händer det att du besväras av ensamhet?". Svaren som redovisas nedan är från de som svarat "Ja, ofta" på frågan. Undersökningen genomförs årligen, men på grund av leverantörsupphandling hos Socialstyrelsen genomfördes den inte under 2021. Resultaten från 2022 års undersökning bör ses i kontexten av att coronapandemin pågått i två år när svaren samlades in i januari – mars 2022. Pandemins effekter har påverkat samhället generellt och tillvaron för många äldre personer med äldreomsorg i synnerhet.

Figur: Antal invånare som uppgett att de ofta eller ibland avstår från att gå ut ensam av rädsla för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad, andel i procent. Källa: Kolada

När man tittar på lokala trygghetsmätningen 2021 kan man se att andelen som uppgav att de känner sig otrygga ensam sen kväll över tid har ökat något. Fram till 2014 var andelen som uppgav att de känner sig otrygga på en relativt jämn nivå, men från 2014 fram till år 2017 kan man se en ökning av andelen som uppgav att de känner sig otrygga. Mellan 2017 till 2019 minskade andelen något, för att från år 2019 återigen öka. Andelen otrygga var oförändrad från år 2020 till år 2021. Dock var det en ökning av andelen kvinnor som känner sig otrygga år 2021 jämfört med år 2020, medan andelen män som uppgav att de känner sig otrygga minskade. Kvinnor upplever generellt otrygghet i betydligt högre utsträckning än män, men utvecklingen över tid är ändå likartad. Även om kvinnors otrygghet har varit mer varierad från år till år än bland männen.

I NTU 2021 har andelen otrygga var relativt oförändrat fram till och med 2015, följt av en påtaglig ökning året därpå. Mellan 2016 - 2021 har andelen återigen varit oförändrat bortsett från en tillfällig liten ökning 2020.

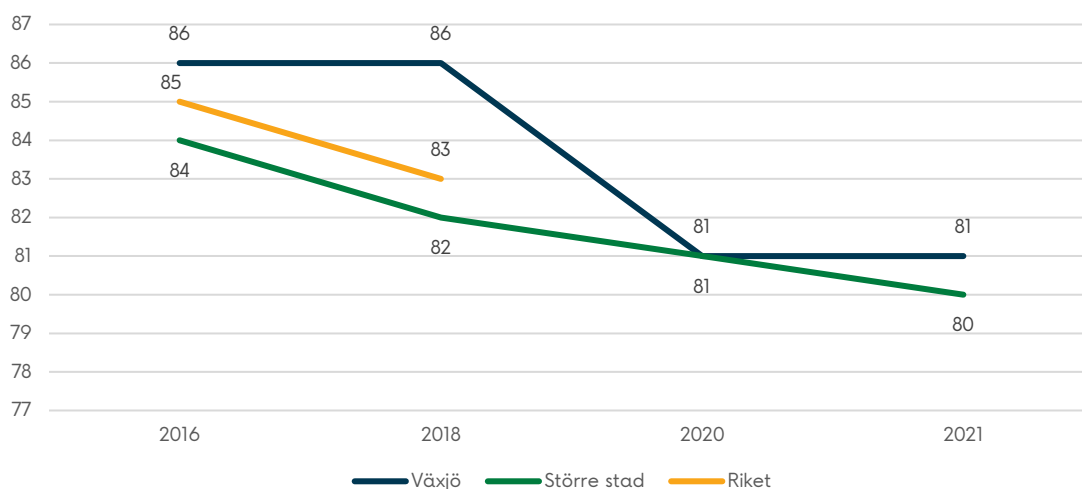

Figur: Självrapporterad otrygghet ute ensam sen kväll i sitt bostadsområde, i procent. Källa: Trygghetsmätning 2021, Polisen.

Trygghet i skola. Upplevelsen av trygghet i skolan har över en fyraårsperiod varit relativt konstant och det har enbart varit någon procentenhets skillnad mellan de olika åren. Det kan dock konstateras att andelen som svarat "stämmer helt" på om de känner sig trygga har minskat över tid från 51 procent 2019 till 44 procent 2022. Pojkar uppger i högre grad än flickor att de är trygga, vilket är ett mönster som bestått över tid.

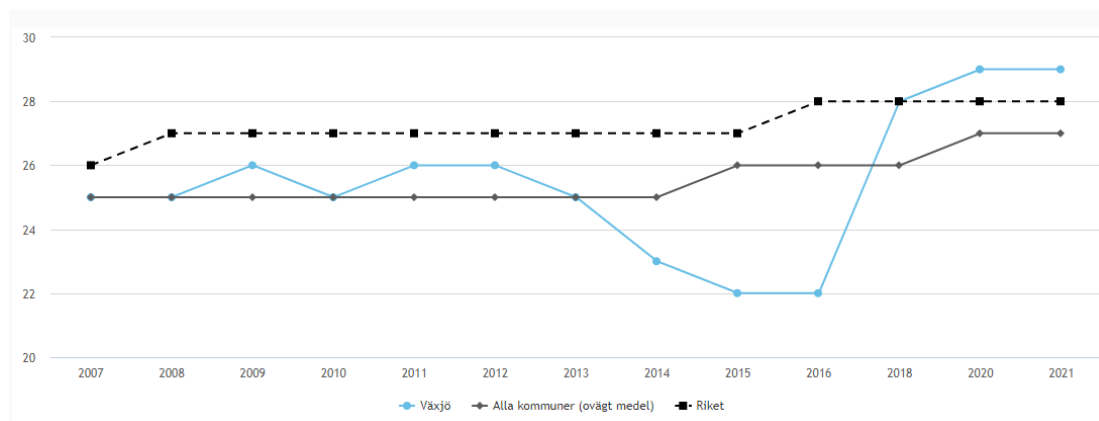
I jämförelse nationellt följer Växjö kommun i stora delar Skolverkets uppföljningar som påvisar att en klar majoritet av eleverna i grund- och gymnasieskolan oftast eller alltid känner sig trygga i skolan. Flertalet elever upplever också att de har arbetsro i skolan. I båda dessa fall har elevernas uppfattningar varit relativt stabila sett över de senaste tio åren. Jämfört med genomsnittet i OECD anger svenska lärare att de behöver lägga mindre tid under lektionerna på att skapa arbetsro och därmed kan lägga mer tid på undervisning. Nationella studier visar Sverige har en låg andel unga som uppger att de blivit utsatta för mobbning i skolan jämfört med andra europeiska länder. De flesta elever anser också att deras skola arbetar aktivt för att motverka kränkande behandling.

När man tittar på andelen elever i åk 9 som känner sig trygga i skolan kan man se att det mellan 2018 och 2020 skedde en minskning i andelen som känner sig trygga, från 86 procent år 2018 till 81 procent 2020, och Växjö kommun år 2021 på liknande nivå som större stad (Kolada, 2022).

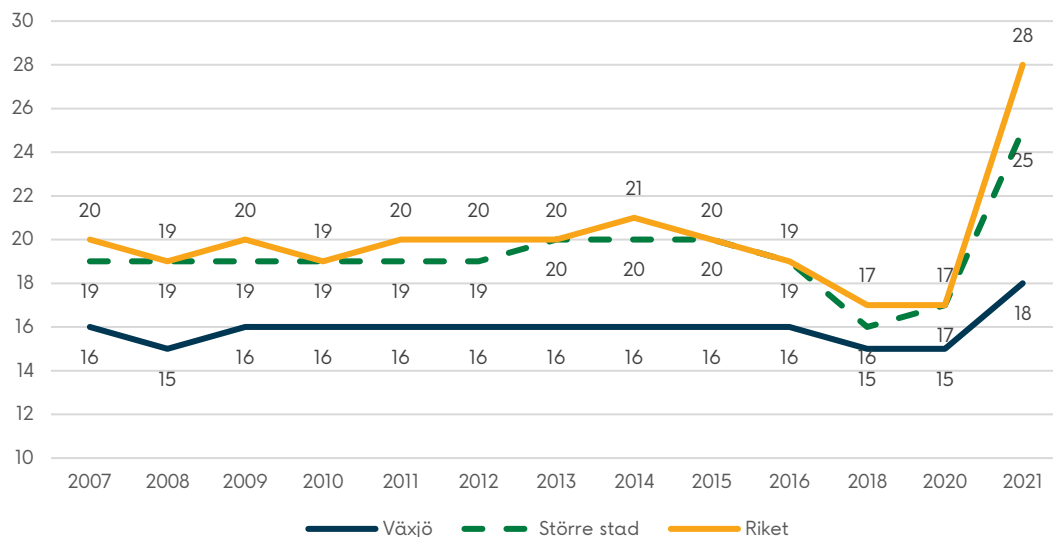
Figur: Svar på frågan ” Jag känner mig trygg i skolan”, positiva svar. Andel elever i årskurs 9 som uppgett att de känner sig trygga i skolan år 2021, i procent. Källa: Kolada

Avsaknad av tillit till andra. Mellan 2016 och 2018 skedde en förändring bland de svarande i Växjö kommun. Från en nedåtgående trend mellan 2012 och 2015 syns en förändring i statistiken och andelen som uppger att de saknar tillit till andra ökade från 22 procent till 28 procent, och har fortsatt att öka sedan dess. Utvecklingen skiljer sig från nationellt samt med alla kommuner. Växjö ligger nu även på en nivå över snittet för riket när det kommer till avsaknad av tillit till andra. (Folkhälsomyndigheten, 2021a) Av SOM-institutets undersökning framgår att nationellt så har mellanmännisklig tillit över tid varit relativt stabil, och att det varit runt 55 - 60 procent som har hög tillit de senaste 25 åren (SOM-institutet).

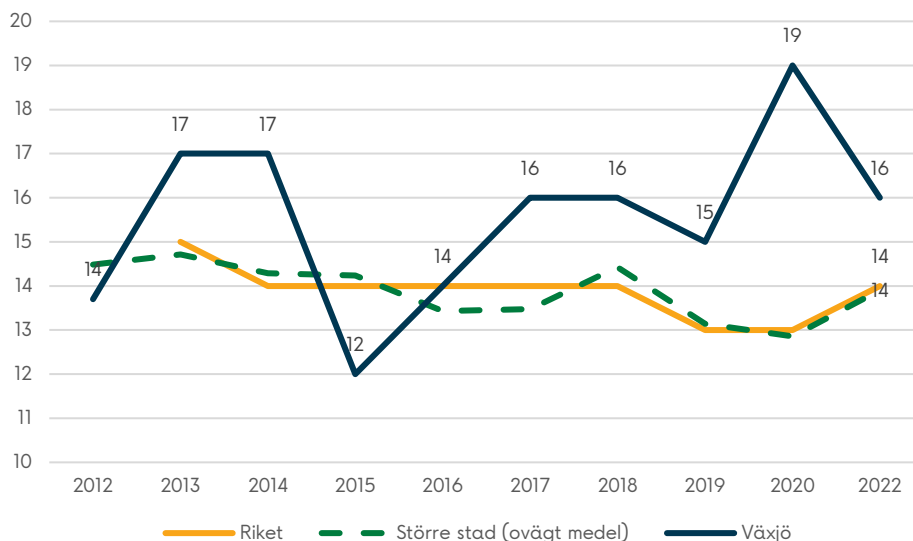
Figur: Invånare 16 - 84 år med avsaknad av tillit till andra, andel i procent.

Socialt deltagande. Andelen invånare med lågt socialt deltagande har över tid varit på en relativt jämn nivå. Det är något mindre andel med lågt deltagande i Växjö än jämfört med större stad och nationellt. Trenden följer i stort samma för Växjö som större stad och nationellt. År 2020 skedde en ökning i andelen med lågt social deltagande generellt, det var dock något mindre ökning i Växjö än i större stad och nationellt.

Figur: Invånare 16 – 84 år med lågt socialt deltagande, andel procent. Källa: Kolada

Ensamhet bland äldre. Vid en granskning av nyckeltalets utveckling från år 2012 och framåt syns ingen tydlig trend. Den högsta siffran rapporterades för Växjös del 2020, då 19 procent av de svarande sa sig uppleva sig som ofrivilligt ensamma ofta. Undersökningen genomfördes då under Corona-pandemins inledande och, ur ett restriktionsperspektiv, intensiva månader (mars – maj 2020). När man tittar på utvecklingen över tid för Växjö i förhållande till riket och kommungruppen större stad, utmärker sig Växjö med en högre ofrivillig ensamhet. Skillnaderna är dock relativt små, men samma tendens har kunnat ses de senaste fem åren. Vid jämförelse på riksnivå kan också konstateras att Växjö kommun vid samtliga mätningar sedan 2017, med undantag för 2019, tillhört de 25 procent kommuner i landet med högst andel hemtjänsttagare som ofta upplever ofrivillig ensamhet. Den uppgång i andelen ensamma som för Växjös del kunde identifieras 2020, ses inte på nationell nivå. Som nämnts ovan är det omsorgstagare i ålderskategorin 65–74 år som i störst utsträckning upplever ofrivillig ensamhet ofta. Motsvarande trend syns för Växjös del även vid föregående mätning 2020. För mätningen 2019 går det inte att dra motsvarande slutsats, där var upplevelsen av ensamhet mer jämnt fördelat mellan de olika åldersgrupperna i Växjö kommuns hemtjänst.

Figur: Utveckling av nyckeltalet "Brukarbedömning hemtjänst äldreomsorg, besväras ofta av ensamhet (procent)", Växjö i relation till Riket och Större stad (ovägt medel).

I Växjö kommun syns även en skillnad mellan ofta upplevd ofrivillig ensamhet baserat på om man som omsorgstagare valt en kommunal eller privat hemtjänstutförare, där de som har en privat utförare upplever ofrivillig ensamhet i högre utsträckning än de med kommunal utförare. Samma tendens syns för Växjös del även vid mätningar 2020 och 2019, samt i viss mån även 2018, medan skillnad i regiform inte noteras i samma utsträckning på nationell nivå.

För att kunna dra tydliga slutsatser avseende hur coronapandemin påverkat samt huruvida den ofrivilliga ensamheten kommer minska i tillräckligt hög utsträckning fram till 2030, krävs en framtida kontinuerlig uppföljning av nyckeltalet över tid. Dessutom behöver de initiativ som Växjö startat upp under 2021 och 2022, i syfte att motverka och minska den ofrivilliga ensamheten, ges tid att utvecklas och ge effekt.

4.3.3 Insatser och åtgärder

Växjö kommun pågår arbete för att öka tryggheten på flertal olika sätt. Tisdagsgruppen är samverkan mellan ett flertal aktörer där syftet är att kartlägga och få en gemensam lägesbild över otrygghet och brott, och utifrån lägesbilden avgöra behov av och riktning av insatser på veckosikt i syfte att förebygga brott och öka tryggheten. Kommunen genomför Trygghetsvandringar tillsammans med olika aktörer, för att analysera otrygga platser med syftet att identifiera möjliga insatser som kan öka tryggheten på platsen. Vidare insatser som genomförs är en ökad närvaro i offentlig miljö genom bland annat nattvandring och vuxenvandring. Under 2021 initierades även en samverkan på Campus med syfte att gemensamt arbeta för att öka tryggheten på Campus, där arbete har gjorts i den fysiska miljön samt att ett arbete kring information kring brott och trygghet riktat till studenter pågår. Kommunen arbetar även löpande i ordinarie verksamhet med att ta bort klotter, se över belysning och hantera nedskräpning.

Det pågår även arbete för att öka tryggheten i skolorna. Inom utbildningsförvaltningen pågår exempelvis ett arbete som ämnar utveckla ett systematiskt kvalitetsarbete grundat på evidensbaserade metoder för att kartlägga och följa upp skolornas arbete kring nolltolerans³¹ mot all form av våld, hot, mobbning och trakasserier i skolan. Inom ramen för det arbetet finns idag ett uppdrag med fokus på värdegrund. Det ska skapa möjligheter för likabehandling gentemot samtliga skolor och en möjlighet för stöd i planarbetet kring nolltolerans. Syftet är att stärka och arbeta aktivt med värdegrundsfrågor. Det förutsätter att skolorna behöver arbeta med kartläggning, planarbete med aktiva åtgärder, analys

³¹ Nolltolerans är ett begrepp som brukar användas för att beskriva ett perspektiv som handlar om att alla vuxna i skolan ska ingripa varje gång de ser att en elev bryter mot lagen eller ordningsregler. Forskning påvisar att elever är tryggare i skolor där personalen ingriper. En annan anledning till att personalen ska ingripa handlar om att det finns en risk för att brott i skolan normaliseras om ingripande inte görs.

och utvärdering tillsammans med huvudmannen. Vidare syftar det till att stärka det brottsförebyggande arbetet kopplat till utbildningsförvaltningen och Växjö kommunkoncerns övergripande trygghetsarbete. För att stärka det arbetet som idag bedrivs på skolorna i Växjö kommun krävs det en samverkan med andra aktörer som polis, socialtjänst och fältverksamhet. I studien "Dom kallar oss värstingar: om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis" påvisar resultatet att effektiva samhällsinsatser för unga i problem är samtal och möten som ger den unga ett lärande om sig själv och samhället. Resultaten lyfter betydelsen av goda relationer och tidiga insatser, och att samarbete är väsentligt. (Ekberg, 2010)

Kommunen möjliggör och anordnar även olika mötesplatser där invånare kan mötas och delta i olika aktiviteter. Araby Park arena är en arena som anordnar aktiviteter inom både idrott och kultur, samt olika möten för integration och sysselsättning. Tallgården är en mötesplats för invånarna där även medborgarkontor och bibliotek inryms. Därtill arbetar Växjö kommun även främjande och förebyggande genom att arrangera en mängd olika aktiviteter och mötesplatser för barn och unga där trygga vuxna är närvarande. Såsom Fritidsgårdar, Bergendahlska Gården, Idéburet offentligt partnerskap med öster i samhället samt med 4H-gården. Därtill anordnar även kommunala fastighetsbolag aktiviteter och lovverksamhet för boende. Det kan dock finnas ett behov av mötesplats för alla åldrar på Teleborg för att öka tryggheten och socialt deltagande i området, då det på Teleborg till vissa delar saknas gemensamma mötesplatser där invånare kan mötas.

Ytterligare insatser som främjar en god ekonomisk utveckling, folkhälsa, utbildning och rättsstat och som motverkar korrupktion är vidare sannolikt insatser som kan främja den sociala tilliten. En aktiv fritid och insatser för att öka invånarnas delaktighet i beslutsprocessen, genom exempelvis medborgardialog, gärna till riktade grupper som normalt sätt inte deltar i samhället är vidare ett sätt att öka tilliten och stärka det sociala deltagandet (Bergh, 2022).

För att motverka och förhindra ensamhet bland äldre pågår ett antal olika initiativ i Växjö kommun, däribland ett initiativ för att identifiera omsorgstagare som upplever ofrivillig ensamhet och för att sätta in insatser i syfte att minska isolering. Träffpunkterna är en insats riktad mot äldre. Vidare genomför även omsorgsförvaltningens biståndshandläggare en ensamhetsscreening av alla nyansökningar om hemtjänst i syfte att uppmärksamma ofrivillig ensamhet. De personer som upplever ofrivillig ensamhet guidas sedan till relevant stöd och insatser. I nuläget pågår ett pilotarbete för att utveckla ensamhetsscreeningen och säkerställa hur den på bästa sätt kan bidra till att minska ofrivillig ensamhet.

Som ett delprojekt inom kommunens omställningsarbete till en *God och nära vård och omsorg* pågår ett initiativ där fler insatser för att motverka ofrivillig ensamhet ska identifieras och implementeras. Delprojektet har med hjälp av tjänstedesign kunnat konstatera att många äldre i samhället inte upplever att det föreligger en brist på aktiviteter för deras mål-/åldersgrupp. Risken för ofrivillig ensamhet och isolering beror i stället i många fall på att det finns hinder på vägen för den äldre att ta sig från hemmet till de aktiviteter som erbjuds för socialt umgänge. Projektet arbetar även nu med att hitta lämpliga aktiviteter som skulle kunna komplettera de redan befintliga insatserna. Projektet undersöker möjligheten till att erbjuda helgöppna aktiviteter. Dessutom pågår arbete med att matcha ihop äldre personer som bor nära varandra och som har anmält intresse för det som förvaltningen kallar "hitta en vän", vilket i nuläget testas inom ett hemtjänstområde. Vidare erbjuds omsorgstagare som i sitt biståndsbeslut är beviljade promenader möjligheten till gemensam promenad med en annan omsorgstagare och personal i syfte att skapa en naturlig kontaktyta.

I syfte att ytterligare motverka ofrivillig ensamhet har Växjö kommun tecknat partnerskapsavtal med Röda Korset, Anhörigföreningen, Korpen och PRO. Föreningarna erhåller en viss ekonomisk ersättning i utbyte mot att de, inom ramen för sin verksamhet, bidrar till att Växjö kommun når sina målsättningar avseende att bland annat bryta isolering och förebygga ofrivillig ensamhet bland äldre personer och personer som vårdar en närstående. Exempel på aktiviteter som föreningarna bidrar med är studiecirklar, föreläsningar, studiebesök, resor och kulturella upplevelser, hälso- och friskvårdsaktiviteter, anhörigstöd, telefonkedjor och hembesök. Uppföljning av partnerskapsavtalen sker årligen.

4.3.4 Eventuella risker och konsekvenser

Otryggheten kan leda till flertal negativa konsekvenser. Det kan begränsa en individs handlings- och rörelsefrihet, och kan leda till att individer avstår från att göra aktiviteter och att röra sig ute i bostadsområdet. Att känns sig otrygg kan även påverka individens livskvalitet och kan leda till negativ utveckling för individen, både psykiskt, socialt och hälsomässigt.

En ungdom som är rädd för, eller konkret utsatt för, kränkningar och mobbning i exempelvis skolan kan riskera att både prestera dåligt i skolan och må psykiskt dåligt. Elevernas trygghet och studiero är ett område som fortsatt behöver uppmärksammas, Skolinspektionen ser att det är ett av de områden där det finns störst antal brister, där det är huvudman och rektor som ansvarar för att ge lärare goda förutsättningar att bedriva en undervisning som präglas av studiero. Det behöver vidare bedrivas ett främjande och förebyggande arbete som involverar skolans samlade elevhälsa, och som säkerställer att enskilda lärare, eller annan personal, inte lämnas ensamma att lösa eventuella problem. Tryggheten i skolan är även något som ofta lyfts utifrån ett medialt perspektiv, vilket kan påverka hur trygghetsbilden i skolan uppfattas. Forskning har visat på att information som man får från media men även i samtal med andra kan få en påverkan på den upplevda trygghetskänslan även om forskning eller statistik kan visa på något annat.

Coronapandemin har inneburit stora förändringar i vardagen för många, men särskilt för personer över 70 år. Förutom ökad risk för dödsfall till följd av sjukdomen har äldre också rekommenderats att begränsa sin vardag mer än yngre åldersgrupper. I mars 2020 rekommenderade Folkhälsomyndigheten att personer över 70 år skulle begränsa sina sociala kontakter och undvika folksamlingar. Rekommendationen infördes i syfte att skydda riskgrupper – där äldre personer ingår – från att smittas av Covid-19. Folkhälsomyndigheten publicerade i oktober 2020 en rapport som belyser de konsekvenser som smittskyddsrekommendationerna fått för personer över 70 år. Rapporten konstaterar bland annat att rekommendationerna lett till sämre psykisk hälsa för vissa grupper, bland annat utifrån att det digitala utanförskapet blivit tydligare när man inte kunde träffas fysiskt samt att saknaden efter sociala sammanhang varit stor. (Folkhälsomyndigheten, 2020)

Vidare publicerade Folkhälsomyndigheten en litteraturöversikt i juni 2021 där det konstateras att det i befintlig forskning om hälsa bland äldre personer under pandemin fanns indikationer på att ensamhet och hälsa bland befolkningsgruppen har påverkats negativt av pandemin samt att gruppen kan ha upplevt ökade psykiska påfrestningar. Folkhälsomyndigheten konstaterar även att äldre som hade övat på att använda sociala medier hade känt sig mindre ensamma under pandemin än de som inte hade digitala kunskaper. Rapporten från Folkhälsomyndigheten konstaterar dock att det ännu är för tidigt att dra några klara slutsatser om hur pandemin och smittskyddsåtgärderna påverkat ensamheten i åldersgruppen 70 år och äldre (Folkhälsomyndigheten, 2021).

I takt med att vaccinationerna mot Covid-19 implementerats i samhället har smittskyddsrekommendationerna förändrats och några särskilda råd kopplat till socialt umgänge specifikt riktat till äldre personer finns inte längre. Pandemin har dock medfört att många människor förändrat sina levnadsmönster (Folkhälsomyndigheten, 2020), vilket gör det viktigt att även fortsättningsvis följa utvecklingen av aktuellt nyckeltal och arbeta med screening och förebyggande åtgärder för att motverka isolering och ofrivillig ensamhet.

4.3.5 Omvärld och framtid

Trygghet är ett komplext begrepp och känslan av trygghet kan påverkas av en mängd olika faktorer så som exempelvis personens ålder, kön, etnicitet, utbildningsnivå, hälsa och familjesituation (Heber, 2008) och känslan av trygghet kan även variera mellan olika personer och grupper i samhället (Tryggare Sverige, 2019; Uittenbogaard et al., 2018). I såväl svensk som internationell forskning har man kunnat påvisa att kvinnor tenderar att uppleva högre otrygghet än män (Heber, 2008). I områden med hög arbetslöshet, låg inkomstnivå, där det finns en stor andel personer med utländsk bakgrund samt där det finns en stor andel unga personer i området, är otryggheten generellt högre (Ivert, Torstensson Levander, & Mellgren, 2016). Tidigare utsatthet för brott eller information kring brottslighet är vidare faktorer som kan påverka den

upplevda tryggheten. Individens medvetenhet om brott och information som personen får genom bland annat media och i samtal med andra personer kan påverka känslan av trygghet. Flertal studier har även visat på att en stor del av information vi får kring förekomst av brott och otrygga platser fås från vänner och bekanta genom vardagliga samtal (Uittenbogaard et al., 2018, Heber, 2008; Girling, Loader & Sparks, 2000). Trygghet påverkas inte bara av individuella faktorer utan även av faktorer i samhället, ett exempel på en sådan faktor är känslan av kontroll. För att människor ska känna sig trygga behöver de känna att det råder kontroll. Även olika situationella faktorer och faktorer i miljön kan påverka den upplevda tryggheten (Doyle, Frogner, Andershed, 2015).

För att öka tryggheten kan man även arbeta med situationella åtgärder på olika platser i syfte att påverka eller förändra platser och situationer där brott sker för att därigenom försvåra möjligheten till att begå brott (se vidare Björge, 2016). Det kan även vara att på olika sätt förändra utformningen av den fysiska miljön för att öka tryggheten, det kan exempelvis vara genom att exempelvis skapa överblickbarhet på en plats, förbättra orienterbarheten på platsen, förutsättningar för en mix av aktiviteter på en plats för att högre närvaro av blandad befolkning, och skapa en social miljö som även möjliggör för social kontroll (Botryggt2030).

Trygghet och trivsel är i mångt grundens för elevernas delaktighet och inflytande i sin skolsituation. Det finns studier som indikerar att elever som får vara delaktiga i planeringen av sina studier, exempelvis kring planering av prov och läxor och arbetsbelastningen över terminerna, också får bättre förmåga att hantera kraven, med mindre stress och hälsobesvär som följd (Forte 2015; Wennerholm Juslin & Bremberg 2004), samtidigt är det inte säkert att alltid behöver innebära att det är fördelaktigt för alla elever att ha ett större ansvar och del i planering av sina studier. Andra betydelsefulla faktorer är höga förväntningar på eleverna och ett visat intresse för elever bland personalen, ett fokus på centrala "basfärdigheter" och förmågor, tydliga mål för lärandet och frekventa uppföljningar av elevernas progression (Se t. ex. Grosin 1994; Jarl et al. 2017). Skolor som arbetar på detta sätt kan vara bättre på att kompensera för ogynnsamma faktorer i elevers sociala bakgrund, och har därmed större förutsättningar att fungera som skyddsfaktor för mer resurssvaga elevers etablering i samhället. Forskning pekar tydligt mot vikten av fullföljda studier. Det är väl klarlagt att fullföljda studier utgör en skyddsfaktor, medan skolmisslyckanden ökar risken för bland annat psykisk ohälsa (Gustafsson m. fl. 2010; Westling Allodi 2010) och normbrytande beteende (Andershed & Andershed, 2019).

Betydelsen av att arbeta systematiskt med rutiner och förhållningssätt som omfattar all personal och med elevers delaktighet lyfts fram av forskarna i Skolverkets rapport *"Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning"* (Skolverket, 2011). Gemensamma attityder, normer, värderingar och delaktighet lyfts vidare fram som bidragande orsaker till ett gott skolklimat. Elevernas medverkan i det förebyggande arbetet mot mobbning blir ett uttryck för ett demokratiskt förhållningssätt, vilket i sin tur skapar förutsättningar för engagemang (Skolverket, 2011). Skolinspektionens analyser av såväl elevernas som lärarnas upplevelser av skolan pekar ut ett antal områden som är centrala och ytterst relevanta när det handlar om att förklara skillnaderna i elevernas upplevda trygghet. I skolor med en hög andel trygga elever har man även: respekt för varandras olikheter, ömsesidig respekt mellan elever och lärare, ett aktivt/målinriktat arbete mot kränkande behandling, vuxna på skolan som reagerar om de får reda på att en elev blivit kränkt, få (eller inga) elever som är rädda för andra elever och få (eller inga) elever som är rädda för personal på skolan (Skolinspektionen, 2015).

Det är fortsatt hög mellanmännisklig tillit generellt i Sverige. Dock har viss forskning visat på att tilliten hos vissa socialt utsatta grupper såsom arbetslösa, personer med sjuk- och aktivitetsersättning, bland personer med dålig hälsa och bland unga har blivit allt lägre, och man har sett en minskande trend i tillit under 2000-talet bland dessa grupper. Vidare har man kunnat se att personer som stöder något "övrigt parti" eller som är utan partipreferenser och personer med politisk hemvist hos Sverigedemokraterna har en lägre mellanmännisklig tillit än genomsnittet. Man har dock inte kunnat utläsa samma minskande trend i social tillit över tid hos dessa som hos ovan nämnda grupper (Holmberg & Rothstein, 2022). Tankesmedjan Fores publicerade i maj 2022 ett policypaper med titeln *Social tillit – varför är den viktig och hur främjas den?* (Bergh, 2022) I denna görs en sammanställning av den forskning som finns kring social tillit och visar på flera samband som kan hjälpa oss att förklara mönster kopplade till tillit, både kring den sociala tillitens ursprung och hur robust den är. Dessa kan sammanfattas i ett antal slutsatser såsom bland annat att social tillit går delvis i arv över

generationer, social tillit förklarar variation i institutionell kvalitet, samt att social tillit är en relativt trögrörlig individuell attityd. Men det går samtidigt går att främja tillit.

Det finns forskning som visar på att det på individnivå finns ett samband mellan utbildning och social tillit, där högre utbildning generellt medför en högre tillit. En omdiskuterad fråga är däremot hur samband mellan tillit och hög självskattad hälsa och högre inkomst ser ut och ska tolkas, och det pågår forskning kring det. Mycket tyder på att sambandet kan vara dubbelriktat; förbättringar av människors hälsa och inkomst tycks vara tillitsfrämjande, och en högre tillit kan i sin tur leda till bättre hälsa och högre inkomster. Slutligen kan tillit ha ett samband med etnisk tillhörighet, vi tenderar i stort att lita mer på människor av vår egen etniska bakgrund och tilliten är generellt högre i bostadsområden som är etnisk homogena. Det kan dock nämnas att är resultaten kring samband mellan social tillit och etnisk heterogenitet är blandade, i vissa fall kan kontakter mellan olika grupper öka ömsesidig förståelse och tillit medan i andra fall kan påtvingande kontakter mellan grupper som inte litar på varandra få en negativ effekt på tilliten (Bergh, 2022).

För att unga ska välja att delta i fritidsverksamhet är det av vikt att unga känner sig trygga inom verksamheten. Tidigare studier i vilka MUCF har intervjuat fokusgrupper om tillgång till fritid har det visat att det finns fall där unga har upplevt det som att mötesplatser tagits över av vissa grupper där grupperna i vissa fall även har hindrat andra ungdomar från att komma dit (MUCF 2018b). Det finns även skillnader mellan olika grupper, varav unga HBTQ-personer och unga med funktionsnedsättningar i större utsträckning avstår från att delta på fritidsaktiviteter av rädsla för att bli dåligt behandlade (MUCF 2018b). För att fler unga ska känna sig trygga och vilja delta i öppen fritidsverksamhet arbetar MUCF med att sprida kunskap om hur den öppna fritidsverksamheten kan arbeta för att välkomna alla unga. Detta genom bland annat stödmaterialet *Öppna fritidsverksamheten* som ger fritidsledare och chefer inom öppen fritidsverksamhet kunskaper om normer, HBTQ och inkludering. MUCF ser vidare tecken på att föreningsaktiviteten bland unga har minskat något under de senaste 20 åren när det gäller medlemskap och deltagande i olika typer av aktiviteter (MUCF 2014). Det framkommer vidare i rapport som MUCF tagit fram att baserat på uppgifter från nationella ungdomsenkäten att andelen unga i åldern 16–25 år som är medlemmar i minst en förening över tid har minskat från 69 procent år 2007 till 60 procent år 2018. Andelen som idrottar i en förening har minskat från 36 procent 2009 till 29 procent 2018 (MUCF 2018b).

En långvarig, ofrivillig ensamhet innebär en kronisk, lågintensiv stress som i förlängningen kan ge risk för högt blodtryck och inflammationer i kroppen, vilket i sin tur ökar risken för sjukdomar som hjärtinfarkt, stroke och demens. Utöver detta innebär ofrivillig ensamhet en högre risk för depression (Strang, 2014). Långvarig ensamhet kan vidare leda till försämrad livskvalitet och till och med en ökad risk för att dö. Att ha en nedsatt fysisk och psykisk förmåga, somatisk sjukdom, förlust av en partner och dålig ekonomi är några riskfaktorer som identifierats för att uppleva ensamhet. (Siren et.al. 2021)

En studie av Lena Dahlberg med flera, visar att sociala faktorer är av stor betydelse för risken att drabbas av ofrivillig ensamhet. Exempelvis är det vanligare bland ogifta/ensamstående att känna sig ensam och allra vanligast är det bland personer vars partner avlidit. Vidare visar studien att många äldre som upplever sig som ensamma också lider av psykisk ohälsa. Att arbeta med insatser som stödjer social integrering och en känsla av tillhörighet är därmed en viktig uppgift för samhället (Dahlberg et al. 2018). Pavlidis et. al. (2022) konstaterar i en studie om hur äldre personers exkludering från sociala relationer hänger ihop med psykisk hälsa och välmående, att ensamhet dock inte alltid är något dåligt. Ofrivillig ensamhet och missnöjdhet med sina sociala relationer har en koppling till lägre livskvalitet och nedstämdhet, men det finns också äldre personer som i studien beskrivs som "lyckligt ensamma". De "lyckligt ensamma" har en hög livskvalitet som ligger i nivå med de äldre personer som har ett socialt nätverk och är nöjda med sina sociala relationer.

Vikten av att förebygga och uppmärksamma ofrivillig ensamhet har uppmärksammats i den av regeringen beslutade översynen av socialtjänstlagen (dir.2017:39) som publicerat utredningen *Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag*, SOU 2020:47. Utredningen föreslår att den nya socialtjänstlagen, som föreslås träda i kraft 1 januari 2023, ska ställa krav på kommunerna att ha ett förebyggande perspektiv i sin socialtjänst. Man exemplifierar med att kommuner bör erbjuda samordnade och rehabiliterande insatser till äldre personer som riskerar exempelvis ensamhet och psykisk ohälsa. I nuvarande socialtjänstlag (2001:453) finns också en bestämmelse som går ut på att socialtjänsten ska verka för att äldre

människor får möjlighet till en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Denna bestämmelse föreslås också finnas kvar i den nya socialtjänstlagen.

Enligt en kartläggning gjord av Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2017) kan utbildning i och användning av till exempel dator och internet vara en förebyggande insats som minskar känslan av ensamhet bland äldre personer. Borås stad är ett exempel på en kommun som erbjuder digitalt stöd som en biståndsinsats till medborgare som är 75 år och äldre. Stödet innebär praktisk vägledning i olika tjänster och användningsområden för digital teknik (Borås stad, 2021).

Ytterligare en lagstiftning som på ett positivt sätt kan komma att förbättra möjligheten att förebygga ofrivillig ensamhet bland äldre är bestämmelserna om fast omsorgskontakt i hemtjänsten som infördes i socialtjänstlagen (2001:453) fr.o.m. den 1 juli 2022. Syftet med fast omsorgskontakt är att tillgodose den äldres behov av trygghet, individanpassad omsorg och samordning. Med en god personkänedom om omsorgstagaren kan omsorgskontakten spela en viktig roll bland annat i det förebyggande arbetet. Den fasta omsorgskontakten kan också bidra till att bryta isolering och ofrivillig ensamhet (Socialstyrelsen, 2022). I Växjö kommun pågår implementering av fast omsorgskontakt i hemtjänsten, vilket planeras införas under februari 2023. Detta innebär att alla omsorgstagare inom bland annat hemtjänstverksamheten får möjligheten att ha en kontaktman. Senare när Socialstyrelsen delgivit landets kommuner vägledningmaterial kommer vidare planering ske för att uppnå de avsedda målen. Detta innebär att vissa anpassningar kan behöva göras för att uppfylla den nya lagstiftningen.

Robusthet, resiliens, klimatanpassning och cybersäkerhet

4.4 Nuläge

4.4.1 Lägesbedömning

I målbilden återfinns att Växjö kommun är motståndskraftigt och rustat för klimat och samhällsförändringar. Säkerhetsläget i omvärlden har under en längre tid följt en negativ trend och i och med Rysslands krig mot Ukraina som påbörjades i februari 2022 har säkerhetsläget kraftigt försämrats. Försvarsmakten har efter krigets utbrott även gjort bedömningen att tröskeln för våldshandlingar som medel för politiska påtryckningar har sänkts avsevärt i Östersjöområdet.

Växjö kommun bedöms ha en grundläggande förmåga i att trygga samhällsviktiga verksamheter vid störningar i exempelvis livsmedelsförsörjning, elförsörjning och drivmedelsförsörjning. Bedömningen av en grundläggande förmåga är dock anpassad, och även delvis prövad, mot tidigare kriser och kan därav vara bristfällig om man behöver hantera liknande kriser eller problem men i andra kontexter. Bedömningen av att Växjö kommun har en grundläggande förmåga är även gjord mot de krav och kontextbeskrivningar som finns angivna i MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) och Försvarsmaktens rapport "Handlingskraft" från 2021, vilken även utgör en stor del av gällande planeringsanvisningar för civilt försvar.

Cybersäkerhet har blivit ett alltmer aktuellt ämne. I takt med den snabbt ökande digitaliseringen har det öppnats upp för fler sårbarheter och ett ökat antal cyberattacker. Motiven bakom cyberattacker kan variera, det vanligaste motivet är ekonomisk vinst och angreppet sker då oftast genom *ransomware*. I dessa fall tillskansar sig angriparen filer eller hela system, ofta genom att infektera offrens system med skadlig kod, kryptera data och hota med att publicera eller förstöra den om inte en lösensumma betalas. Betalning av en lösensumma innebär dock inga garantier att data återfås och kan förvärra situationen för den som utsätts då det åskådliggjort villighet att betala för att återfå data. Samtidigt som angrepp från cyberkriminella har blivit vanligare bedöms de allvarligaste cyberhoten mot Sverige i nuläget komma från andra stater. Detta eftersom det framför allt är stater som har resurser att utveckla avancerade virus som kan ta sig in i IT-

system som styr elnät, vattenverk och industrier. Stater kan vidare använda cyberangrepp dels för att gagna sina ekonomiska intressen, dels för att orsaka allvarliga samhällsstörningar.

4.4.2 Trender och tendenser

Under de senaste decennierna har samhället utvecklats i en strävan att bli mer effektiva både utifrån en kostnad och tidsaspekt. Samhället har blivit starkt beroende av fungerande IT-system för livsmedelsförsörjning, transporter och energiförsörjning men även till sjukvård, räddningsinsatser och polisiära och militära insatser. Ett annat exempel är ”just-in-time-konceptet” där lagerhållning ofta sker i lastbilar och containrar under transport. Vårt moderna samhälle är också starkt beroende av en fungerande energiförsörjning, där el, bränsle och värme är centralt för att samhället ska fungera.

Nämnda utveckling ger många fördelar men gör också samhället mer sårbart. Detta samtidigt som flera av hoten tenderar att ha ökat. Klimatförändringar väntas innebära fler extrema väderhändelser med skyfallsregn, värmeböljor och fler skogsbränder, vårt ökade resande innebär sannolikt att pandemier kommer oftare, risken finns att bakterier blir multiresistenta. Det kan också, av olika skäl, bli stopp i leveranser och import av viktiga varor, exempelvis läkemedel. Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge kan vidare ytterligare öka olika typer av risker, så som krig i vårt närområde, flyktingströmmar, energibrist, it-attacker och påtryckningsaktioner. Mycket i utvecklingen som beskrivs ovan talar mot att målbilden nås. Däremot så har det säkerhetspolitiska läget och inträffade händelser skapat ett synligt behov och en förståelse för att hela samhället, och på alla nivåer, måste vidta åtgärder. Sedan slutet av 1900-talet så har vi främst förberett oss för fredstida kriser och börjar nu ställa om för att kunna hantera höjd beredskap och krig.

Även när det kommer till cybersäkerhet så har antalet attacker mot verksamheter globalt ökat med 40 procent under år 2021 jämfört med 2020. I september 2021 drabbades verksamheter globalt i snitt av 870 attacker per vecka, vilket är mer än dubbelt så många som i mars 2020. I Sverige drabbas verksamheter i snitt av 713 attacker per vecka, vilket är en ökning med 131 procent jämfört med 2020. Det är en siffra som är avsevärt högre än för resten av Europa, där verksamheter i snitt drabbas av 655 attacker per vecka, och en ökning med 65 procent från 2020.

De sektorer som upplever de största mängderna cyberattacker är utbildning och forskning med ett globalt snitt på 1 468 attacker per verksamhet och vecka (något som ökat med 60 procent från 2020), följt av myndigheter och försvar som i snitt drabbas av 1 082 attacker per vecka (40 procent ökning från 2020). Därefter kommer sjukvård med 752 attacker per verksamhet och vecka (en ökning med 55 procent från 2020) (Checkpoint, 2021). I nuläget finns inte några siffror för hur Växjö kommuns myndigheter och näringsliv står sig i förhållande till Sveriges generella siffror, därav kan man inte dra någon slutsats kring hur stor påverkan är i kommunen.

4.4.3 Insatser och åtgärder

Inför varje ny mandatperiod görs en risk- och sårbarhetsanalys (RSA). I denna värderas risker (sannolikhet och konsekvens) för fredstida kriser. Av analysen följer ett antal åtgärder som syftar till att begränsa händelsernas negativa konsekvenser. En övergripande åtgärd är kommunens arbete med kontinuitetshandling. I den identifieras kritiska aktiviteter och beroenden inom samhällsviktig verksamhet och åtgärder vidtas för att öka robusthet och för att skapa kontinuitetsplaner. Förutom risker som identifieras i RSA så påverkas målområdet i hög grad av inträffade händelser. Exempelvis visade Covid-19-pandemin på behovet av lager av skyddsutrustning och läkemedel, cyberangrepp, bland annat mot Kalix kommun, belyste behovet av IT-säkerhet och den senaste tidens energikris har visat på behov att ha alternativa el-värmekällor.

Därtill har Växjö kommun tagit fram klimatanpassningsplan, varav den senaste planen utvärderades och reviderades år 2021 utifrån rådande klimatläge och aktuella klimatscenarier. Syftet är att skapa förutsättningar för kommunkoncernen såväl som Växjö kommun som geografiskt område att stå bättre rustad inför de konsekvenser som klimatförändringar kan medföra. I samband med att klimatanpassningsplanen från år 2013 reviderades skedde även uppföljning av de åtgärder som fanns i planen. Av uppföljningen framkommer att Växjö kommun har genomfört ett antal olika åtgärder och har bland annat tagit fram en investeringsplan för dagvattenåtgärder, samt att en plan görs i samband med nybyggnation för hur

dagvatten hanteras i ledning både under normala förhållanden och för kraftigare regn via ythantering. Man har vidare synliggjort områden som riskerar att bli översvämmade och ytor som behövs för dagvattenhantering i handläggarkartan och delvis i grönstrukturprogrammet. Man har även slutfört en inventering av beräknat högsta flöde, vilken även det finns i handläggarkartan. Därtill sker ett antal åtgärder löpnade och vid behov, såsom exempelvis att informera allmänheten om hälsoeffekter av värmeböljor, identifiering av skredriskområden i samband med att ny byggnation planeras och/eller genomförs (Växjö kommun, 2020).

Under år 2022 krigsplacerades även kommunkoncernens tillsvidareanställda personal som inte redan var krigsplacerad hos annan aktör. Detta gjordes som ett första steg i att skapa en krigsorganisation. Andra arbeten som påbörjats är kartläggning av försörjningsberedskap gällande livsmedel.

När det kommer till cybersäkerhet så behöver teknikutvecklingen mötas med rätt säkerhetsåtgärder. Kunskap kring cybersäkerhet är vidare en viktig del i arbetet med cybersäkerhet. I en undersökning som PWC gjort visar även att bland 100 svenska bolag är det 96 procent som tycker att cybersäkerhet bör involveras redan i grund- och gymnasieskolan som en del av lärandet om digitalisering (PWC, 2020). Det finns ett behov av mer av utbildning och det finns även ett stort intresse i samhället kring cybersäkerhetsfrågorna, inte minst bland yngre människor. I dag är det dock upp till skolorna själva att styra in delar av it-undervisningen mot cybersäkerhet. I näringslivet behöver bolag bli bättre på att se cybersäkerhet som en del av den övergripande riskhanteringen i lednings- och styrelsearbete.

4.4.4 Eventuella risker och konsekvenser

Det finns flertal olika risker inom området; en säkerhetspolitiskt osäker omvärld, klimatförändringar och jordens begränsade resurser kan driva upp konfliktläget mellan människor och mellan grupper av människor. Ännu okända sjukdomar kan uppkomma och spridas och allvarliga olyckor kan inträffa. Risken finns att vi bortser från de varningar vi får och har fått och inte tillräckligt förbereder oss för det som kan hända och att arbete inte bedrivs för att som helhet göra samhället mindre sårbart. Att bygga säkerhet och redundans kostar dock pengar och risken finns att andra ekonomiska aspekter tar överhanden. Därtill finns det alltid en risk att det uppstår händelser och/eller situationer som vi inte ens visste skulle kunna komma att inträffa.

Det finns även risker kopplade till cyberangrepp och den ökade digitaliseringen medför att fler angreppsytor skapas, vilka i sin tur riskeras att utsättas för angrepp och därigenom behöver skyddas. År 2017 upptäckte FRA (Försvarets radioanstalt) ungefär 10 000 aktiviteter från statliga utländska angripare, denna siffra har ökat betydligt under de senaste åren. Det bakomliggande syftet med aktiviteterna beskrevs som att kunna vara att identifiera sårbarheter i kritisk infrastruktur, samla information om försvarsförmåga och försvarsplanering men även att tillskansa sig patent, forskningsresultat och industrihemligheter.

Ett exempel på ett cyberangrepp som påverkade infrastrukturer är det DDoD-angreppet riktat mot Trafikverkets internetleverantör TDC och DGS, vilket påverkade tågtrafiken runt om i Sverige och orsakade förseningar. Angreppet beskrevs som ett standardmässigt DDoS-angrepp och de reservsystem som skulle träda in när det ordinarie inte fungerade gjorde det. Det finns flera tänkbara motiv bakom angreppet även om motiven inte kommunicerades offentligt kan det inte uteslutas att det kan utgjort ett slags trycktest för att observera dels hur väl reservsystemen och återställningen fungerade, dels för att observera allmänhetens reaktioner på störningarna och tiden det tog för att återställa systemen. På senare år har både offentlig verksamhet och näringsliv i Sverige drabbas av olika typer av attacker. Kalix kommun drabbades av ransomware 2021, där IT-system slogs ut och det tog en månad till de var helt återställda vilket hade stor påverkan på hela verksamheten, och sommaren 2021 drabbades bland annat Coops kassasystem av en ransomwareattack vilket i princip innebar att alla Coops butiker var tvungna att stänga under en period. Ett annat område man använder Cyberangrepp till är att försöka påverka demokratin. Exempel på det är Rysslands försök under presidentvalet i USA 2016 (ri.se, 2022).

4.4.5 Omvärld och framtid

För att stå rustad för klimat- och samhällsförändringar har man kunnat se ett skifte och förändring, där fokus alltmer riktas från att förbereda sig för kriser i fredstid till att alltmer förbereda sig för höjd beredskap och krig. Detta är vidare en återgång till det fokus som rådde fram till 1990-talet.

Även cyberangrepp förväntas öka och den årliga globala kostnaden för it-brottslighet uppskattas, enligt Cyber Security Venture Magazine, uppgå till 10,5 biljoner dollar år 2025. Det är en ökning med 15 procent årligen under de kommande åren.

5. Målbild – Rättvist och ansvarstagande

Målbilden Rättvist och ansvarstagande - I Växjö ges förutsättningar för jämlika och jämställda livsvillkor där ingen känner sig diskriminerad. Alla har möjlighet och förmåga att påverka och ta eget ansvar för samhällets och demokratins utveckling. Vi står upp för våra och andras rättigheter och skyldigheter. Vi bidrar genom vårt sätt att leva till att kommande generationer och människor här och i andra delar av världen har möjlighet till ett gott liv.

Centrala nyckelord för målbilden: Inkomst och boende, jämställdhet, demokrati, ungdomars delaktighet och inflytande och barnrättsarbete.

5.1 Sammanfattning av Rättvist och ansvarstagande

Sammantaget visar det redovisade utfallet i djupanalysen på både positiva och negativa trender inom målbilden. Områden där utvecklingen går åt rätt håll är trångboddhet och jämställdhet – utifrån nyckeltalen som avser föräldrapenningdagar respektive tillfälliga föräldrapenningdagar som tas ut av män samt kvinnors medianinkomst som andel av mäns. Område där utvecklingen går åt fel håll är ungas delaktighet och inflytande – utifrån nyckeltalet andel elever i årskurs 8 som vill vara med och påverka i frågor som rör kommunen. När det gäller den ekonomiska dimensionen av hållbarhet visar det redovisade utfallet på både en positiv och en negativ trend. Andelen med låg ekonomisk standard, det vill säga andelen som har en inkomst under 60 procent av medianinkomsten, har ökat i Växjö och är vanligare för barn och vuxna i områden med socioekonomiska utmaningar. Andelen invånare med låg ekonomisk standard är högre i Växjö än i förhållande till genomsnittet i riket. Samtidigt minskar andel barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll, det vill säga hushåll med låg inkomst eller ekonomiskt bistånd. Viktigt att poängtera är att för en enskild indikator kan utvecklingen gå åt rätt håll på övergripande nivå, däremot kan utfallet se olika ut för olika grupper av invånare i Växjö.

Orsakerna till utfallet av en indikator inom målbilden kan finnas under en annan målbild, då det finns synergier mellan målbilderna i Hållbara Växjö 2030. Tydliga kopplingar finns mellan inkomststandard, boendesituation, hälsa, arbete och utbildning. Målbilden Rättvist och ansvarstagande har därmed tydliga kopplingar till målbilderna Växande och inkluderande, Tryggt och tillitsfullt och Grönt och hälsosamt. Jämställdhet och jämlikhet påverkar utfallet inom alla målbilder.

För att nå målbilden 2030 behöver Växjö fortsatt fokus på tidiga samordnade och förebyggande insatser för att motverka utanförskap.

Inkomst och ekonomisk utsatthet. Kvinnors mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst uppgår i Växjö till 80,6 procent (2020). Enligt SCB har inkomstskillnaderna mellan könen nationellt minskat under de senaste 20 åren, en utveckling som även kan ses i Växjö.

Förekomsten av ekonomisk utsatthet varierar i storlek beroende på vilket mått som används. I Växjö uppgick andel invånare 18–64 år med låg inkomst till 16,3 procent år 2020, vilket innebär att Växjö ligger på i stort sett samma nivå som andelen i jämförelsekategorin större stad (16,5 procent 2020), men något högre i förhållande till andelen i riket (14,9 procent 2020). Statistik visar att andelen personer med låg ekonomisk standard har ökat i Växjö under en tioårsperiod, från 14 procent år 2011 till 16 procent år 2020. I Växjö är andelen personer med låg ekonomisk standard högre bland utrikes födda (36,8 procent) i förhållande till personer födda i Sverige (11,3 procent). Växjö har därmed en något högre andel utrikes födda personer med låg ekonomisk standard i förhållande till andelen i riket (29,9 procent). Det är vanligare för invånare i områden med socioekonomiska utmaningar att leva med låg ekonomisk standard, och det är vanligare för barn (0–19 år) att leva med låg ekonomisk standard (21 procent år 2020) än vuxna i åldern 20–64 år (15 procent). Precis som för vuxna är det stora skillnader beroende på geografiskt område i Växjö. Sett till indikatorn låg ekonomisk standard pekar resultatet utifrån olika områden i Växjö på skillnader i livsvillkor som skapar en ojämlikhet.

Samtidigt minskar andel barn (0–19 år) som lever i ekonomiskt utsatta hushåll, det vill säga hushåll med låg inkomst eller ekonomiskt bistånd, och Växjö har en lägre andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll (9,1 procent 2020) i jämförelse med större stad (9,8 procent). Resultatet pekar därmed på att utvecklingen går åt rätt håll i Växjö. Andelen vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd har haft en positiv utveckling i Växjö över tid, andelen har minskat från 1,5 procent av befolkningen år 2012 till 1,2 procent år 2020. Under perioden har även andel barn i befolkningen som ingår i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd minskat, från 3,8 procent 2012 till 2,9 procent år 2020. Ekonomisk utsatthet kan bland annat påverka barns skolresultat, hälsa och trygghet (Socialstyrelsen, 2021).

Arbete är den viktigaste källan till inkomst och risken att leva med låg ekonomisk standard är därför högre i hushåll där en eller flera vuxna är arbetslösa (Folkhälsomyndigheten, 2022). Sammantaget pågår flertalet insatser som bidrar positivt till målbilden Rättvist och ansvarstagande. Växjö kommuns arbetsmarknads- och utbildningsinsatser bidrar till minskad ekonomisk utsatthet och minskad ojämlikhet. Växjö kommun arbetar för att få fler personer i sysselsättning, särskilt riktat till individer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Under 2022 har en förstärkning av arbetsträningsplatser och arbetsmarknadsanställningar gjorts som ger personer som står långt från arbetsmarknaden möjlighet att påbörja steg mot egen försörjning. Ett flertal initiativ har tagits för samverkan med civilsamhället i syfte att stärka integrationen och minska och motverka segregation, exempelvis projekt som Stadsdelsmammor, Föräldrasvenska och samhällsorientering. Under 2022 har en utveckling av budget- och skuldrådgivning påbörjats i förebyggande syfte för ungdomar och föräldrar för att motverka skulder, genom att sprida kunskap om hur de ekonomiska förutsättningarna kan påverka personers liv och hälsa och förebygga ohälsa.

Sedan 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnens rättigheter (barnkonventionen) lag i Sverige, vilket stärker barn och ungas rättigheter till goda levnadsvillkor. Med utgångspunkt i konventionens fyra vägledande grundprinciperna ska varje kommun skapa de bästa förutsättningarna för barn och unga. Växjö kommun har under flera år arbetat med tidiga insatser för att förebygga psykisk ohälsa, pressa tillbaka utanförskap och minska social utsatthet för att barn ska få möjlighet att utvecklas utifrån sin egen potential. Detta arbete fortsätter. Tidiga insatser finns i Araby, Braås, Lammhult och Teleborg. På Araby finns Araby familjecenter och under 2022 har en öppen förskola öppnats i Lammhult. Arbete för och förberedelser för en familjecentral i Braås och på Teleborg är i gång. Växjö kommuns arbete med tidiga insatser för att förebygga psykisk ohälsa, pressa tillbaka utanförskap och minska social utsatthet för att barn ska få möjlighet att utvecklas utifrån sin egen potential behöver fortsätta för att minska ojämlikheter i samhället.

Boende. När det gäller utvecklingen av trångboddhet, som är ett mått på boendestandard, kan en positiv utveckling ses de senaste två åren, vilket pekar på att utvecklingen går åt rätt håll. Enligt Boverkets statistik räknas 7,3 procent hushåll som trångbodda i Växjö kommun år 2021, vilket är lägre än rikssnittet (9,9 procent). Fler stora lägenheter till rimliga priser behövs för att motverka trångboddhet. Åtgärder som minskar trångboddhetens negativa konsekvenser omfattar att skapa rum för studiero tillsammans med ideella läxhjälsorganisationer, skapa rum för meningsfull fritid i anslutning till bostadsområdet samt öka vistelsekvaliteter på bostadsgårdarna.

Bostadssociala insatser sker för att skapa en socialt inkluderande boendemiljö och förebygga utanförskap. Växjö kommun har sedan ett antal år tillbaka arbetat med områdesteam i kommunens prioriterade områden, ett arbete som har fokus på att minska effekterna av segregationen i områdena. Områdesteamen arbetar med att ta fram stadsdelsplaner för de prioriterade stadsdelarna. Under 2022 har kommunfullmäktige beslutat om en strategisk stadsdelsplan för Araby.

Jämställdhet. Att män och kvinnor delar på föräldraledigheten är viktigt för att nå jämställdhet. Andel föräldrapenningdagar som tas ut av män har under en tjuugoårsperiod ökat markant i Växjö, från 12,6 procent år 2001 till 29 procent år 2021. Den positiva utvecklingen har dock avstannat då andelen varit oförändrad de senaste tre åren. Även när de gäller tillfälliga föräldrapenningdagar som tas ut av män visar statistiken på en positiv utveckling även om utvecklingen inte är linjär. År 2021 uppgick andel av antal dagar av tillfälliga föräldrapenningdagar som tas ut av män till 41 procent i Växjö, vilket är något högre än utfallet för riket (39,7 procent).

Insatser som kan ha positiv påverkan på målbilden är att in ta ett jämställdhetsperspektiv vid framtagande av planer, policies och andra styrdokument, att analysera individbaserad statistik uppdelad på kön, ställa jämställdhetskrav i upphandlingar samt att genomföra konsekvensanalyser utifrån ett intersektionellt perspektiv vid relevanta beslut. Därtill är det viktigt med insatser som syftar på att öka medvetenheten bland både kvinnor och män om deras rättigheter och möjligheter.

Demokrati. Valdeltagandet i Växjö kommun har, liksom i hela Sverige, minskat. I riksdagsvalet 2022 var Växjö kommuns valdeltagande 86,4 procent. Det valdistrikt som hade lägst valdeltagande i Växjö kommun var Dalbo centrum, med ett valdeltagande på 58,4 procent, högst valdeltagande hade Värends Nöbbel med 93,1 procent. Det är dock värt att notera att 27 av 56 valdistrikt har ritats om i Växjö kommun mellan riksdagsvalen 2018 och 2022, vilket gör att en jämförelse mellan distrikt bör göras med viss reservation.

De förvaltningar och bolag i Växjö kommun som använder ärendehanteringssystemet Ciceron har möjlighet att publicera sitt diarium på kommunens webbplats. Medborgare kan på egen hand söka efter aktuella ärenden och dokument i diarierna och ta del av vissa dokument i fulltext. En möjlighet för medborgare att själva lyfta frågor till politiken och påverka kommunens verksamhet är genom medborgarförslag. I Växjö kommun har processen för invånardialog kartlagts och ett flertal verktyg för att genomföra invånardialoger har tagits fram. Genom Växjös kommunala pensionärsråd fungerar invalda representanter från olika pensionärsorganisationer som remissorgan och har möjlighet att framföra pensionärers önskemål i en rad frågor och sedan flera år finns en etablerad samverkan med handikapporganisationerna i samverkan med Växjö kommun (HSV) och Funkibator Ideell Förening.

För utökad insyn och delaktighet skulle e-petitioner kunna användas. Att publicera medborgarförslag som inkommer på webben skulle också kunna öka intresset och engagemanget.

Ungas delaktighet och inflytande. Att stärka barn och ungas rättigheter är grundläggande för en hållbar utveckling och är en del av det som ska genomsyra Växjö kommuns hållbarhetsarbete. Kommunen behöver möta ungdomars önskemål om nya, mer direkta former för inflytande och delaktighet, vilket ställer krav på våra verksamheter som hanterar frågor som berör ungdomar. Under senare år har tonvikten på ungas rätt till delaktighet, röst och inflytande stärkts av att barnkonventionen har införlivats i svensk lagstiftning och konventionen har också tydligt inkorporerats i ungdomspolitik.

I den senaste ungdomsenkäten LUPP (Lokal uppföljning av ungdomspolitik, 2021) påvisas att ungdomar i lägre utsträckning är intresserade av samhällsfrågor än vid föregående mätning 2018, och intresset för att vara med och påverka i frågor som rör sin kommun varierar stort. På frågan om du "Vill vara med och påverka i frågor som rör din kommun?" har andelen ungdomar som har svarat ja, att de vill vara med och påverka minskat stort sedan 2018, bland såväl elever i årskurs 8 som gymnasieelever. Även intresset för politik har minskat. Andel ungdomar som har svarat ja, att de är intresserade av politik, har minskat avsevärt sedan 2018 både i årskurs 8 och i årskurs 2 på gymnasiet.

Att vara delaktig och att ha inflytande är en central aspekt för hur elever upplever sin tillvaro i skolan. Sammantaget kan det konstateras att drygt hälften av skolungdomarna i årskurs 8 och strax under hälften i gymnasiet har begränsad kännedom om sina möjligheter till inflytande och/eller inte uppleva att skolan uppmuntrar till elevdemokrati genom formella kanaler för elevinflytande.

Varje förskola och skola arbetar utifrån läroplan med barns och ungdomar inflytande och delaktighet över sin tillvaro i förskola och skola. Därtill genomförs flera insatser i Växjö kommun för att stärka inflytande på ett övergripande plan som sätter fokus mot ungdomars inflytande och delaktighet som exempelvis anställning av feriearbetare, Unga kommunutvecklare under sommaren 2021 och 2022 som arbetat med särskilt fokus på att stärka ungas delaktighet och inflytande. År 2021 genomfördes LUPP-undersökningen. Ungdomar har involverats i analysarbetet för att få in ungdomsperspektivet i analys och slutsatser, och i relation till resultatet arrangerades en workshop med unga, tjänstepersoner och politiker våren 2022 som satte särskilt fokus på den ökade psykiska ohälsan bland ungdomar.

Barnrättsarbete. Enligt barnkonventionens artikel 3.1 ska vad som bedöms vara barnets bästa beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn. Barnkonventionen påverkar samtliga verksamhetsområden inom kommunkoncernen, på så vis att den bedömning som ligger till grund för ett beslut som rör barn, både direkt och indirekt, ska innehålla en prövning av barnets bästa. I januari 2023 har barnkonventionen varit svensk lag i tre år. Även om arbetet med implementering och stärkandet av barnrättsperspektivet fortsatt pågår på flera håll inom kommunkoncernen, finns en risk att tillämpningstakten är lägre än vad som bör vara önskvärt. Detta synliggörs inte minst i den alltigenom låga användningsgraden av mallen för barnrättsbaserat beslutsunderlag i nämndernas tjänsteskrivelser.

Inom förvaltningen för arbete och välfärd finns sedan 2021 en barnrättsgrupp med medarbetarrepresentanter från samtliga avdelningar som arbetar med olika barnrättsrelaterade uppdrag, exempelvis ett stödmaterial för barnrättsperspektiv i socialtjänstens myndighetsutövning som lanserades hösten 2022. I Växjö kommun har under 2022 barnrättsombud utsetts, som är sakkunniga i generella frågor som uppkommer om tillämpningen av barnkonventionen. De har under året bland annat arbetat med att ta fram en tydliggörande rutin för hur deras arbete ska genomföras.

Det kan inom kommunkoncernen vara betydelsefullt att sträva mot att skapa gemensamma förståelser av delaktighetsbegreppet (artikel 12 om barns rätt till delaktighet) samt att utarbeta arbetssätt och modeller som stärker barns delaktighet inom olika områden och nivåer. Därtill är det sannolikt en god idé att använda de implementeringsnycklar för uppföljning av barnrättsarbete som tagits fram av Sveriges kommuner och Regioner.

Inkomst och boende

5.2 Nuläge

I detta avsnitt bedöms befintligt läge i Växjö dels utifrån nyckeltal som ingår i Hållbara Växjö 2030, dels utifrån nyckeltal som kan ge en bredare bild av nuläget och utvecklingen av området. Följande nyckeltal finns i hållbarhetsprogrammet:

- Invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll, andel (procent)
- Invånare 18–64 år med låg inkomst, andel (procent)
- Kvinnors mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst, andel (procent)
- Trångboddhet i flerbostadshus, enligt norm 2, andel (procent)

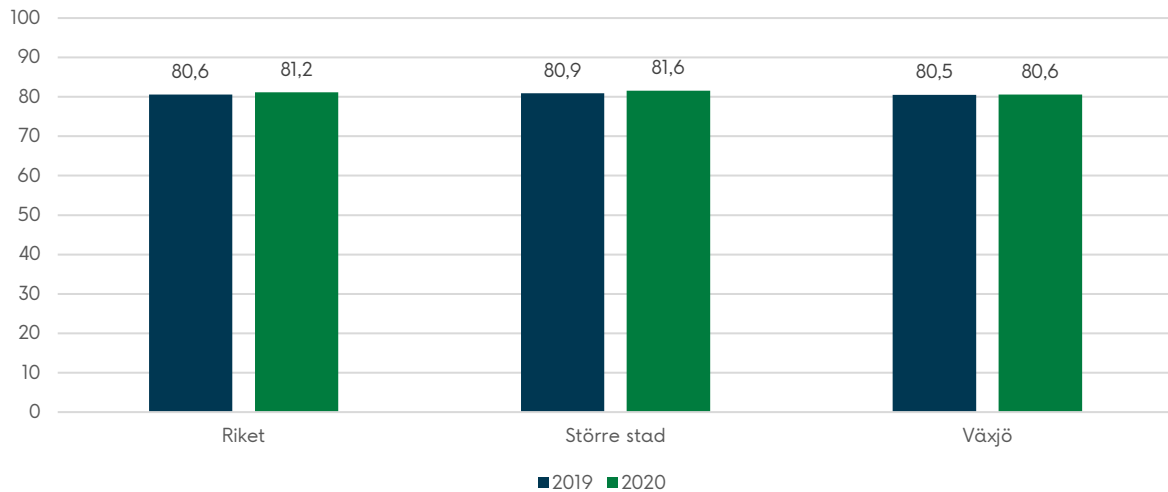
5.2.1 Lägesbedömning

Jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det förutsätter samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter på livets alla områden. Jämlikhet avser rättvisa förhållanden mellan alla individer och grupper i samhället och utgår ifrån att alla människor har lika värde oavsett kön, etnicitet, religion, social tillhörighet med mera. Ekonomisk jämställdhet är centralt för egenmakt och självständighet i alla delar av livet (Jämställdhetsmyndigheten, u.å). Sverige har en hög levnadsstandard och ett väl utbyggt välfärdssystem. Sverige är ett av de mest jämlika länderna i världen, men är samtidigt det OECD³²-land där den ekonomiska ojämlikheten ökar mest. Ökande inkomstskillnader samt bostads- och arbetsmarknadssegregation är två utmaningar. Landets kommuner har genom sitt ansvar för skola, omsorg och socialt stöd goda möjligheter att motverka ojämlikhet mellan olika individer och grupper av både barn och vuxna. Kommunernas ansvar för det sociala stödet och omsorgen innebär att de som lever i den största ekonomiska utsattheten kan få hjälp att ta sig ur den (Glokala Sverige, u.å).

Inkomstskillnader mellan kön. Vid jämförelser av inkomster används ofta medianinkomst. Det betyder den mittersta inkomsten när alla inkomster sorterats i stigande ordning. Inkomstnivåerna skiljer sig mycket mellan olika delar av Sverige där de flesta kommuner med hög medianinkomst ligger i storstadsområdena. I Växjö uppgår kvinnors

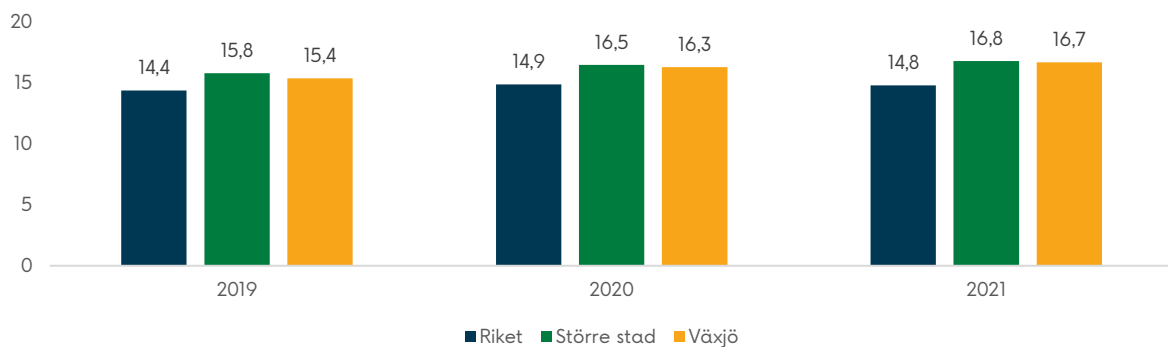
³² OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Sverige är medlem i OECD sedan organisationen grundades 1961.

mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst³³ till 80,6 procent år 2020, vilket innebär en ökning med 0,1 procentenhet från 2019 då utfallet var 80,5 procent. Även på riksnivå och i jämförelsegruppen större stad har kvinnors mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst ökar något från föregående mätning, se figur nedan (Kolada, 2022).

Figur: Kvinnors mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst, andel (procent). Källa: Kolada

Invånare med låg inkomst och låg ekonomisk standard. Förekomsten av ekonomisk utsatthet varierar i storlek beroende på vilket mått som används. Nyckeltalen i hållbarhetsprogrammet kompletteras i avsnittet med ytterligare mått för att få en bredare bild av nuläget och utvecklingen i såväl Växjö som i jämförbara städer och i riket. I Växjö uppgick andel invånare 18–64 år med låg inkomst³⁴ till 16,7 procent år 2021. Med låg inkomst avses här en inkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten i riket för personer 18–64 år. Andel Växjöbor med låg inkomst har ökat med 0,4 procentenheter från föregående mätning (2020), då andelen uppgick till 16,3 procent. Andelen ligger på i stort sett samma nivå som andelen i jämförelsekategori Större stad (16,8 procent 2021), men något högre i förhållande till andelen i riket (14,8 procent 2021), vilket framgår av tabell 2. (Kolada, 2022).

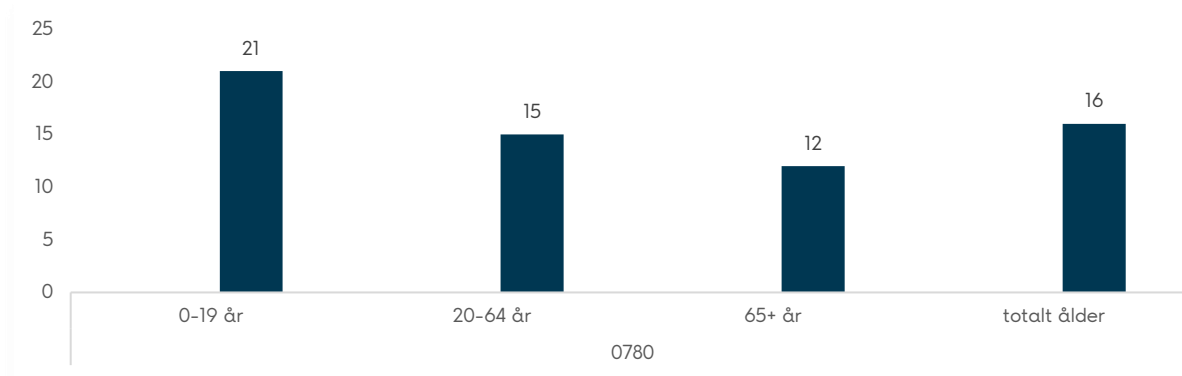
Figur: Invånare 18–64 år med låg inkomst, andel (procent). Källa: Kolada

³³ Kolada ID:N00952. Kvinnors disponibla mediannettoinkomst som andel av mäns disponibla mediannettoinkomst, avser personer 20 år och äldre som är folkbokförda i området. Nettoinkomsten är summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster som förvärvs- och kapitalinkomster och transfereringar minus skatt och övriga negativa transfer. Inkomsten är beräknad per individ. Inkomster som riktar sig till hela hushållet, som ekonomiskt bistånd och bostadsstöd, har i förekommande fall delats upp på de vuxna i hushållet dividerat med personer som var folkbokförda både den 1 januari och den 31 december, och som tillhörde en familj med disponibel inkomst skild från noll kronor. Källa: SCB.

³⁴ Kolada ID: U01803. Antal invånare 18–64 år som har en inkomst understigande 60 procent av medianinkomsten i riket för personer 18–64 år dividerat med antal invånare 18–64 år i kommunen. Inkomst avser totalinkomst, dvs. inkomst från förvärvsarbete, pension, kapital mm, samt transfereringar, exklusive ekonomiskt bistånd. 2019 ändrades definitionen för låg inkomst för att bättre överensstämma med den officiella statistiken varför jämförelser mot tidigare år är missvisande. Källa: SCB:s register över totalbefolkningen (RTB) samt Inkomst och taxeringsregistret (IoT)

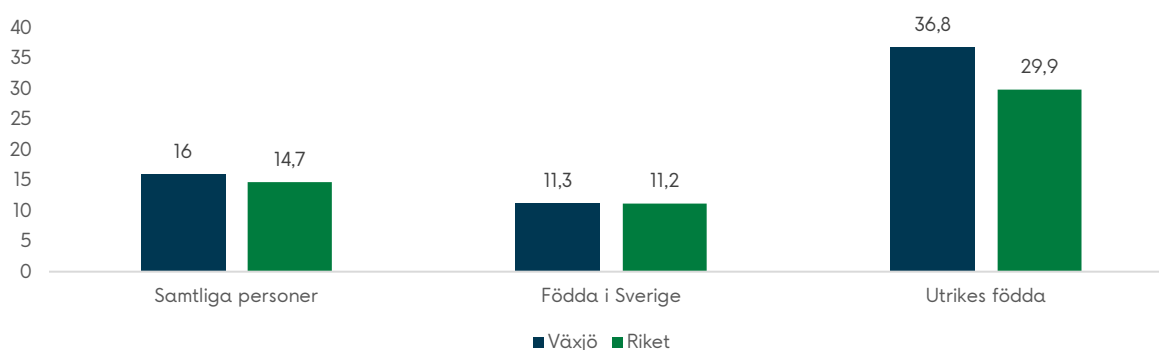
Med låg ekonomisk standard³⁵ avses andelen personer som lever i hushåll vars ekonomiska standard är mindre än 60 procent av medianvärdet för riket.

År 2020 har 21 procent av invånarna i åldern 0–19 år, 15 procent av vuxna personer i åldern 20–64 år respektive 12 procent av vuxna personer 65 år eller äldre i Växjö en låg ekonomisk standard, figur nedan (SCB, 2022).

Figur: Andel personer med låg ekonomisk standard (procent), per ålder, Växjö 2020 Källa: SCB. Låg ekonomisk standard, procent efter region, ålder och år.

Utrikes födda har en högre andel personer med låg ekonomisk standard (36,8 procent) i förhållande till personer födda i Sverige (11,3 procent). Motsvarande andel på riksnivå är 11,2 procent bland personer födda i Sverige och 29,9 procent utrikes födda, se figur nedan (SCB, 2022a). Växjö har därmed en något högre andel utrikes födda personer med låg ekonomisk standard i förhållande till andelen i riket.

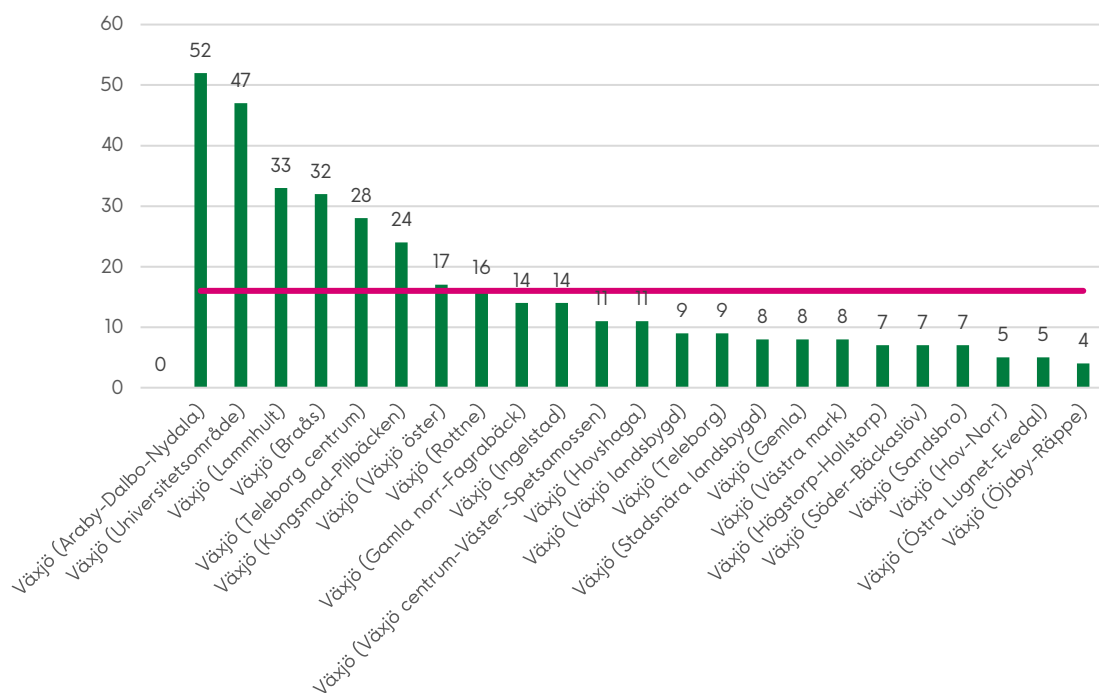

Figur: Ekonomisk standard, andel personer med inkomst <60 procent av medianvärdet, efter födelseregion, år 2020. Källa: SCB. Ekonomisk standard för personer efter region, födelseland, antal år i Sverige och ålder 2011 – 2020 (Disponibel inkomst <60 procent av medianinkomsten på riksnivå)

I Växjö finns tydliga geografiska skillnader avseende andel invånare med låg ekonomisk standard. Totalt sju områden i Växjö; Araby-Dalbo-Nydala, Universitetsområdet, Lammhult, Braås, Teleborg centrum, Kungsmad-Pilbäcken och Växjö Öster, har år 2020 en högre andel invånare med låg ekonomisk standard i förhållande till andel invånare med låg ekonomisk standard i Växjö, vilket framgår av figur nedan. Samtidigt har ett flertal (15) områden i Växjö en lägre andel invånare med låg ekonomisk standard i förhållande till andelen invånare med låg ekonomisk standard i kommunen som helhet (SCB, 2022). Stora skillnader finns mellan området med högst respektive lägst andel personer med låg ekonomisk

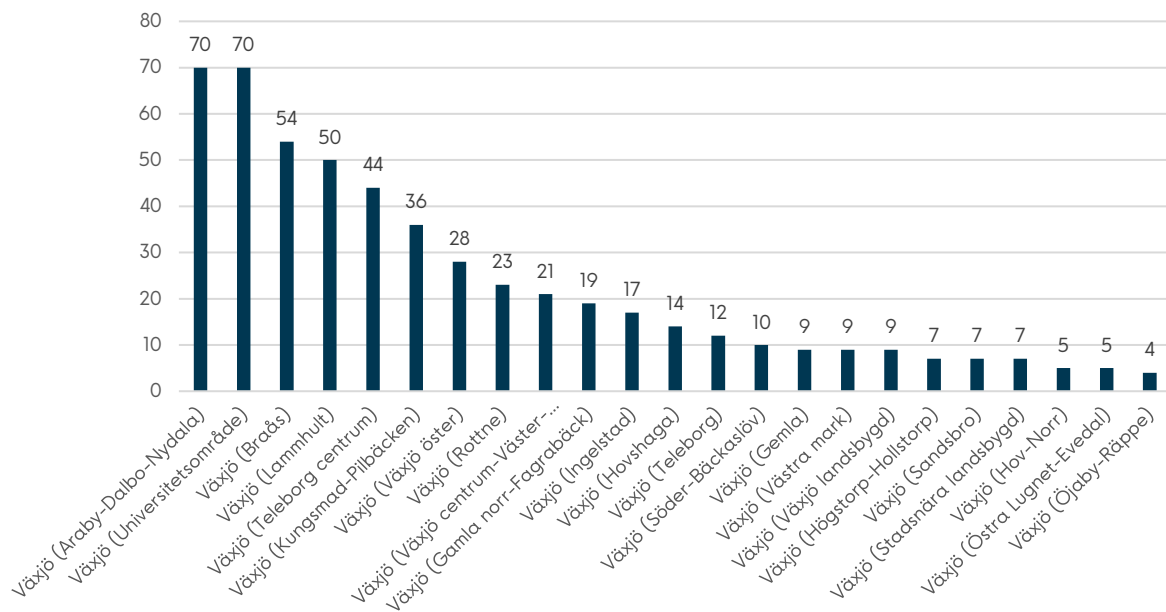
³⁵ Ekonomisk standard har hushållet som inkomstenhet och individen som analysenhet. Det betyder att alla hushållsmedlemmars disponibla inkomster summeras. Därefter justeras hushållets totala disponibla inkomst utifrån hushållets storlek och sammansättning och fördelas lika mellan hushållets medlemmar. Låg ekonomisk standard avser andelen personer som lever i hushåll vars ekonomiska standard är mindre än 60 procent av medianvärdet för riket. (SCB) Låg ekonomisk standard är ett internationellt vedertaget relativt inkomstmått som visar hur många som lever i hushåll med en disponibel inkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten i landet.

standard. Högst andel finns i området Araby-Dalbo-Nydala (52 procent), lägst andel finns i området Öjaby-Räppe (4 procent).

Figur: Andel personer med låg ekonomisk standard (totalt ålder) per områden i Växjö, år 2020 (procent). Källa: SCB. Statistikdatabasen, Låg ekonomisk standard, procent efter region, ålder och år

Tydliga geografiska skillnader finns även sett till andel barn 0–19 år med låg ekonomisk standard. Högst andel barn (0–19 år) med låg ekonomisk standard finns i områdena Araby-Dalbo-Nydala samt Universitetsområdet, där andelen uppgår till 70 procent. Lägst andel barn med låg ekonomisk standard finns i området Öjaby-Räppe, där andelen uppgår till 4 procent (SCB, 2022). Sett till indikatorn låg ekonomisk standard finns därmed skillnader i livsvillkor som skapar ojämlikhet mellan olika områden i Växjö.

Figur: Låg ekonomisk standard (procent) per område i Växjö, 0–19 år, år 2020. Källa: SCB. Statistikdatabasen, Låg ekonomisk standard, procent efter region, ålder och år

Barn (0–19 år) i ekonomiskt utsatta hushåll. Ett annat mått på ekonomisk utsatthet är nyckeltalet invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll³⁶, med vilket avses hushåll med låg inkomst eller ekonomiskt bistånd. Andel invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll uppgår år 2020 i Växjö till 9,1 procent. Växjö har en lägre andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll i förhållande till jämförelsekategori större stad (9,8 procent), men något högre än motsvarande andel för riket (8,8 procent) (Kolada, 2022c). Andelen kan ställas i relation till barns rätt till skälig levnadsstandard inklusive bostad, kläder och mat enligt artikel 27 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Långvarigt ekonomiskt bistånd. Socialtjänstens ekonomiska bistånd är välfärdssystemens yttersta skyddsnät och har i första hand till uppgift att träda in tillfälligtvis vid försörjningsproblem som inte kan tillgodoses på annat sätt. Ekonomiskt bistånd ska ge enskilda personer och familjer en skälig levnadsnivå.³⁷ Behovsprövningen ska vara individuell och ta hänsyn till omständigheterna i det specifika fallet.

Bland vuxna Växjöbor var det 1,20 procent som fick ekonomiskt bistånd i minst tio månader år 2021, vilket räknas som långvarigt ekonomiskt bistånd³⁸. En något större andel män (1,22 procent) än kvinnor (1,18 procent) uppbar långvarigt ekonomiskt bistånd 2021. (Kolada, 2022) Växjö har en lägre andel vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd av befolkningen än jämförelsekategori Större stad (1,66 procent) och riket (1,32 procent). (Kolada, 2022) Andel barn i befolkningen som ingår i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd³⁹ uppgick i Växjö år 2020 till 2,9 procent, vilket

³⁶ Kolada ID: N02904. Antal invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll dividerat med totalt antal invånare 0–19 år, multiplicerat med 100. Med ekonomiskt utsatta avses hushåll med låg inkomst eller ekonomiskt bistånd (tidigare kallat socialbidrag). Med låg inkomst avses lägsta utgiftsnivå baserad på den socialbidragsnorm som fastställdes på 1980-talet (med inflationsuppräknningar) och en norm för boendeutgifter. Om inkomsterna understiger dessa normer definieras detta som låg inkomst. Med ekonomiskt bistånd menas att sådant erhållits minst en gång under året. Nyckeltalet beräknas på samma sätt som Rädda barnens Barnfattigdomsindex som dock använder åldersgruppen 0–17 år. Fr.o.m 2011 framtaget med det nya hushållsbegreppet (tidigare familjer) samt ny populationsavgränsning: De som inkluderas är folkbokförda hos en vårdnadshavare och ingår i helårshushåll vilket innebär att de vuxna i hushållet ska ha varit folkbokförda både 1 jan och 31 dec aktuellt år samt att hushållets disponibla inkomst ska vara skild från 0 kr. Inkomster från grannländerna för svenska gränspendlare saknas i stor utsträckning. Källa: SCB.

³⁷ 1 § 4 kap. socialtjänstlag (2001:453)

³⁸ Kolada ID: N31816. Vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd, andel (%) av befolkningen

Vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd under året dividerat med antalet vuxna invånare (18 år och äldre). Långvarigt bistånd avser 10–12 månader under året. Reviderad metod för framtagning av Vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd från 2021 men data har reviderats från år 2017. Den nya metoden identifierar nu personer med 10 eller fler månader med ekonomiskt bistånd under året oavsett vilken kommun personen registrerats i. För att fastställa till vilken kommun personen ska tillhöra, så väljs den sista registrerade kommunen under året. I den tidigare metoden har troligtvis en underskattning skett i och med att personer kan ha bott i olika kommuner under året och därmed inte kommit upp i 10 månader i en kommun. Källa Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd.

³⁹ Kolada ID: U31809. Barn i befolkningen som ingår i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd, andel (%). Antal barn som ingår i hushåll som någon gång under året mottagit långvarigt ekonomiskt bistånd dividerat med antal barn i kommunen. Barn avser personer under 18 år. Långvarigt bistånd avser 10–12 månader under året. Källa Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd samt Registret över totalbefolkningen (RTB)

är lägre än motsvarande andel för större stad (3,1 procent), men ligger högre än nivån för riket (2,4 procent) (Kolada, 2022).

Boende. Som framgått ovan finns det tydliga geografiska skillnader i ekonomisk utsatthet inom kommunen. I Växjö kommun är Araby och Lammhult utpekade som områden med stora socioekonomiska utmaningar. Braås och Teleborg Centrum är vidare utpekade som områden med socioekonomiska utmaningar. Rottne och Kungsmad-Pilbäcken är socioekonomiskt blandade område medan resterande delar av Växjö kommun är områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar (Delegationen för segregation, u.å).

Trångboddhet är ett mått på boendestandard. I ett hem där man bor trångt kanske det inte finns tillräckligt med utrymme för att umgås, leka, göra läxor eller arbeta på ett bekvämt sätt. Enligt SCB är det många faktorer som spelar in när vi pratar om trångboddhet, exempelvis inkomst, ålder eller om man bor ensam eller med familj. Det finns flera sätt att definiera trångboddhet. De kallas ofta trångboddhetsnormer, trots att det snarare rör sig om mått än om normer. Vid trångboddhetsnorm 2 sätts gränsen för trångboddhet vid högst två personer per rum, exklusive kök och vardagsrum. Norm 3 innebär att det förutom kök och vardagsrum ska finnas möjlighet att ge varje hushållsmedlem ett eget rum, utom makar/partners, som antas dela sovrum. Bostadsbrist drabbar i första hand dem som inte har råd eller möjlighet att köpa ett boende, och detsamma gäller trångboddhet. Ju lägre inkomst, desto större risk att tvingas bo trångt. Trångboddheten beror på hur befolkningen ser ut i stort. Trångboddhet är vanligare i Sverige än i övriga länder i Norden. 16 procent av Sveriges befolkning bodde trångt år 2019 jämfört med våra grannländer där trångboddheten låg på under 10 procent (SCB, u.å). Äldre personer tenderar att bo själva i stor utsträckning medan gruppen utrikes födda i större utsträckning bor trångt. I Sverige är vart tionde (9,9 procent) hushåll trångbott. I de trångbodda hushållen bor det i genomsnitt 3,8 personer vilket betyder att problemet omfattar mer än 1,7 miljoner människor. Andelen trångbodda beräknas dock vara värst i storstadsregionerna där cirka 15–20 procent av hushållen bor trångt.

I Växjö kommun var 14,1 procent trångbodda⁴⁰ år 2021 enligt trångboddhetsnorm 2. Boverket för också statistik på trångboddhet. Deras uppgifter om antal och andel hushåll som är trångbodda baseras på registerdata från lägenhetsregistret och folkbokföringen. Det är en avgörande skillnad jämfört med SCB:s statistik om trångboddhet som bygger på en enkätundersökning. Enligt Boverkets statistik räknas 3 082 hushåll (7,3 procent) som trångbodda i Växjö kommun (2021) och 2 288 hushåll har en ansträngd boendeekonomi. 240 hushåll är både trångbodda och har en ansträngd boendeekonomi. Andelen trångbodda hushåll i Växjö kommun har minskat något de senare åren och ligger nu på drygt 7 procent. Även hushåll med ansträngd boendeekonomi har minskat tydligt och är nu endast 5,4 procent. Vid en ranking av Boverkets siffror, utifrån kommungruppen större städer, hamnar Växjö kommun ungefär i mitten om man tittar på hushåll som både har en ansträngd boendeekonomi och som är trångbodda. Tittar man enskilt på de olika delvariablerna varierar resultatet relativt mycket. Växjö har till exempel flest hushåll med långa pendlingsavstånd samtidigt som man är en av de kommuner med minst andel hushåll med återkommande problem.

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling (artikel 27). Statistik över vräkningar kan ge en bild av omfattning av otrygga boendesituationer. Få händelser skapar en så stor risk för hemlöshet och en så försvagad position på bostadsmarknaden som att bli avhyst (Socialstyrelsen 2022). År 2021 inkom 74 ansökningar om vräkningar i Växjö kommun, varav 18 ledde till verkställd vräkning. Antal verkställda vräkningar som berör barn ökat från tre till tio mellan åren 2020 och 2021 (Kolada, 2022e). Att bli vräkt leder ofta till hemlöshet och till att de drabbade blir utestängda från bostadsmarknaden.

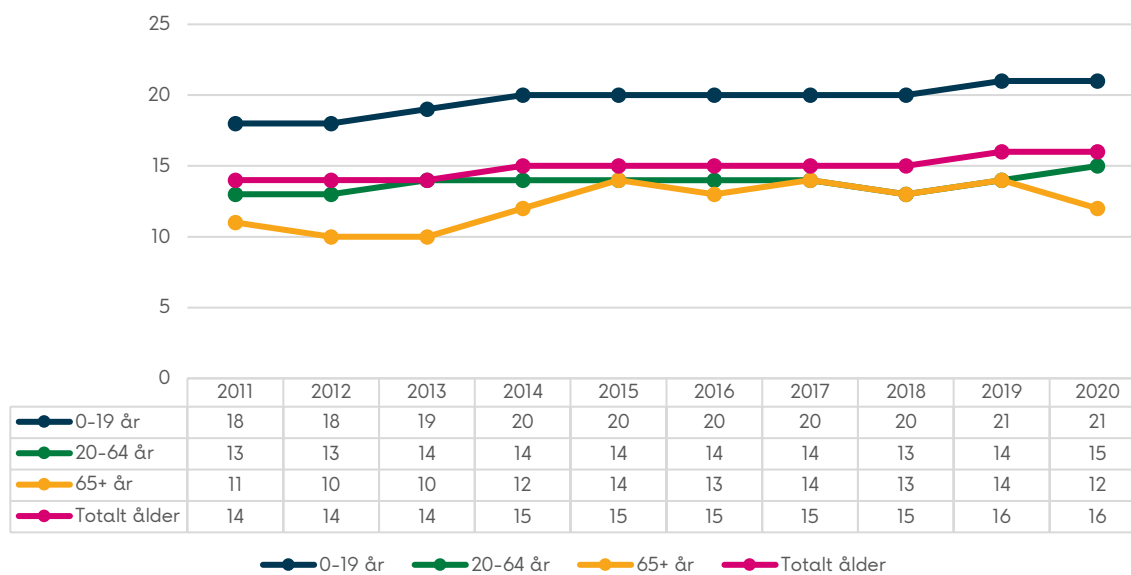
⁴⁰ Antal personer boende i flerbostadshus exklusive specialbostäder trångbodda enligt norm 2, dividerat med antal personer boende i flerbostadshus exklusive specialbostäder, multiplicerat med 100 för redovisning i procent. Specialbostäder avser studentbostäder, bostäder för äldre/funktionshindrade och övriga specialbostäder. Norm 2, skapades 1965. Hushållet räknas som trångbott om det bor mer än två personer per rum (kök och vardagsrum oräknade). Personer i ensamhushåll räknas inte som trångbodda. Källa: SCB.

5.2.2 Trender och tendenser

Inkomstskillnader mellan kön. Enligt SCB har inkomstskillnaderna mellan könen minskat under de senaste 20 åren. Statistik från år 2000 till 2019 visar att inkomsten för kvinnor har ökat med cirka 42 procent i riket medan männens inkomster har ökat med 31 procent under motsvarande period. En motsvarande utveckling kan skönjas i Växjö kommun. 2005 låg kvinnors inkomster i Växjö på 76 procent av männens och under 2020 låg motsvarande siffra på 80,6 procent (Kolada, 2022d). En förklaring till inkomstskillnaderna mellan könen är att kvinnor oftare jobbar deltid, att de tar ut mer föräldraledighet än män samt att kvinnor som grupp har högre sjukfrånvaro än män. En annan förklaring till att kvinnors inkomster ökar mer än männens kan vara den ökade andel kvinnor med högre utbildning, än män. Läs mer om detta i målbilden *Växande och inkluderande*.

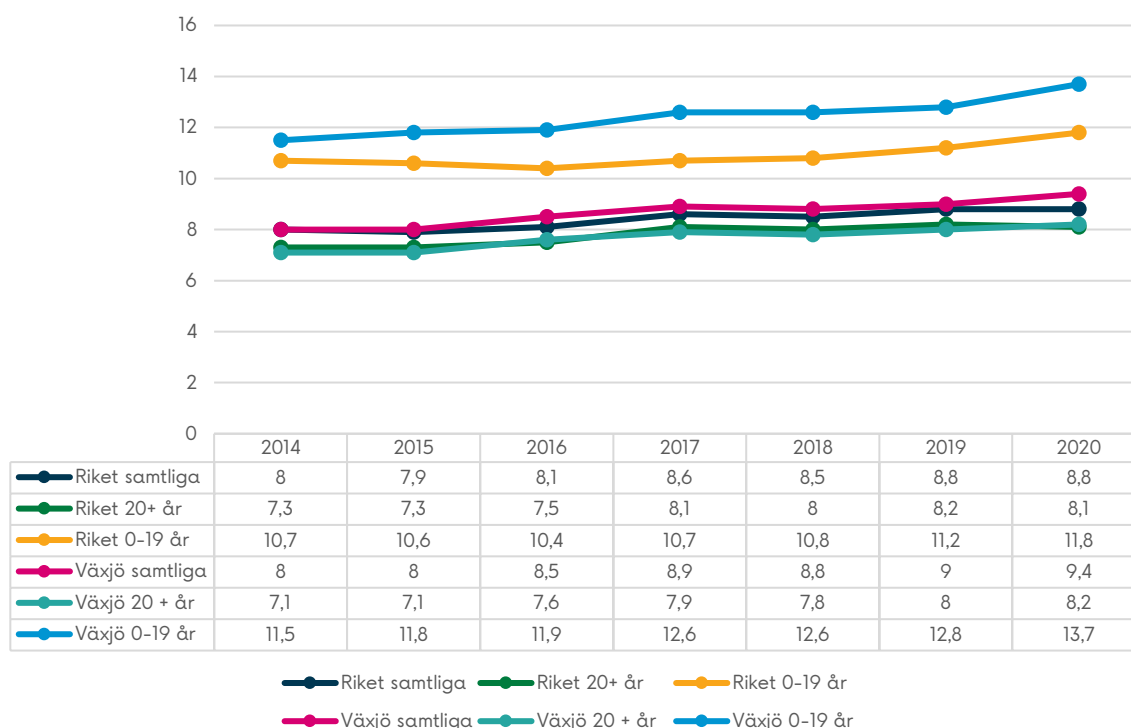
Ekonomisk standard. Den ekonomiska standarden har generellt ökat i Sverige över tid och de flesta har fått det bättre. Samtidigt som den absoluta fattigdomen (som exempelvis kan mätas genom andelen som har inkomster som inte räcker till att betala nödvändiga levnadsomkostnader) har minskat har dock grupper med låga inkomster haft en sämre inkomstutveckling, och den relativa fattigdomen (andelen med låg ekonomisk standard) har mer än fördubblats sedan början av 1990-talet. Andelen som lever med låg ekonomisk standard i Sverige har inte bara ökat bland arbetslösa. Bland de som arbetar är det vanligast med låg ekonomisk standard bland ensamstående mödrar, yngre vuxna samt utlandsfödda. Sedan år 1999 har andelen vuxna med låg ekonomisk standard ökat i alla hushållstyper i landet (ensamstående och sammanboende, med och utan barn), men mest i hushåll med ensamstående mödrar (Folkhälsomyndigheten, 2022). Skillnaderna i inkomster har sedan några decennier tillbaka ökat mellan olika grupper, såväl i Sverige som globalt (Folkhälsomyndigheten 2022c). De ökade skillnaderna i de nordiska länderna beror delvis på stigande kapitalinkomster för de grupper som ligger i det översta inkomstskiktet och på minskade sociala transfereringar (till exempel ålderspension, sjukersättning och försörjningsstöd), vilket påverkar inkomsterna i de lägre inkomstskikten. Dessutom påverkar förändringar i befolknings- och hushållssammansättningen, till exempel en ökad andel hushåll med pensionärer. Trots att Sverige tillhör de EU-länder där inkomstskillnaderna har ökat mest sedan inkomståret 2007 är inkomstfördelningen fortfarande relativt jämn här jämfört med övriga EU-länder (Folkhälsomyndigheten 2022c). 14 procent av Sverige vuxna befolkning hade år 2019 låg ekonomisk standard. Andelen var högre bland kvinnor än män, kvinnor 85 år eller äldre hörde till dem med högst andel, medan kvinnor och män i åldern 45–64 år tillhörde den med lägst andel. Bland personer födda utanför Europa var det ungefär tre gånger så vanligt att leva med låg ekonomisk standard jämfört med personer födda i Sverige. Andelen med låg ekonomisk standard sjönk perioden 2011–2019, framför allt bland män i åldersgrupperna upp till 44 år, bland personer med eftergymnasial utbildningsnivå samt bland personer med födelseländer utanför Norden. Under samma period ökade andelen med låg ekonomisk standard framför allt bland personer med förgymnasial eller gymnasial utbildningsnivå, bland personer födda i Sverige samt bland personer i åldersgrupperna 45 år och äldre (Folkhälsomyndigheten 2022).

Invånare med låg ekonomisk standard. Under en tioårsperiod har andel invånare med låg ekonomisk standard sakta ökat i Växjö, bland såväl barn som vuxna. Andelen har totalt, för alla åldrar, ökat från 14 procent år 2011 till 16 procent år 2020.

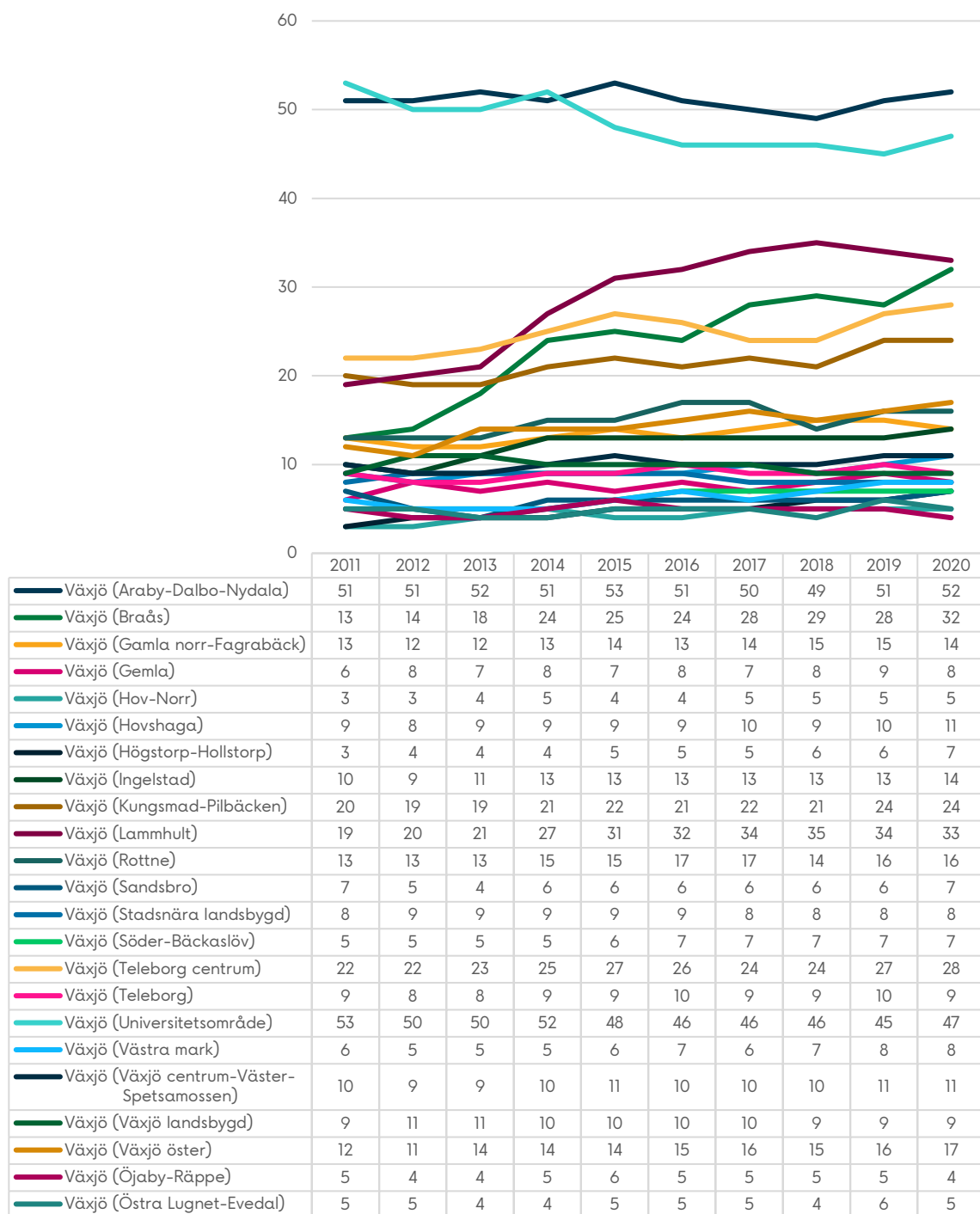
Figur: Låg ekonomisk standard (procent) Växjö, år 2011–2020. Källa: SCB. Statistikdatabasen, Låg ekonomisk standard, procent efter region, ålder och år.

Samtidigt har andel personer med varaktigt låg ekonomisk standard ökat under perioden 2014–2020 i såväl Växjö, som i jämförelsegruppen större stad och i riket.

Figur: Andel personer med varaktigt låg ekonomisk standard, riket och Växjö. Källa: SCB

Det finns områden i Växjö där andelen invånare med låg ekonomisk standard har ökat under en tioårsperiod, statistiken visar på markanta skillnader i exempelvis Braås och Lammhult under perioden. Andelen invånare med låg ekonomisk standard har ökat från 13 procent år 2011 till 32 procent i Braås år 2020, i Lammhult har andelen ökat från 19 procent år 2011 till 33 procent år 2020. Utfallet pekar därmed på att utvecklingen avseende invånare med låg ekonomisk standard går åt fel håll, då inkomstjämligheten ökar i vissa områden i Växjö.

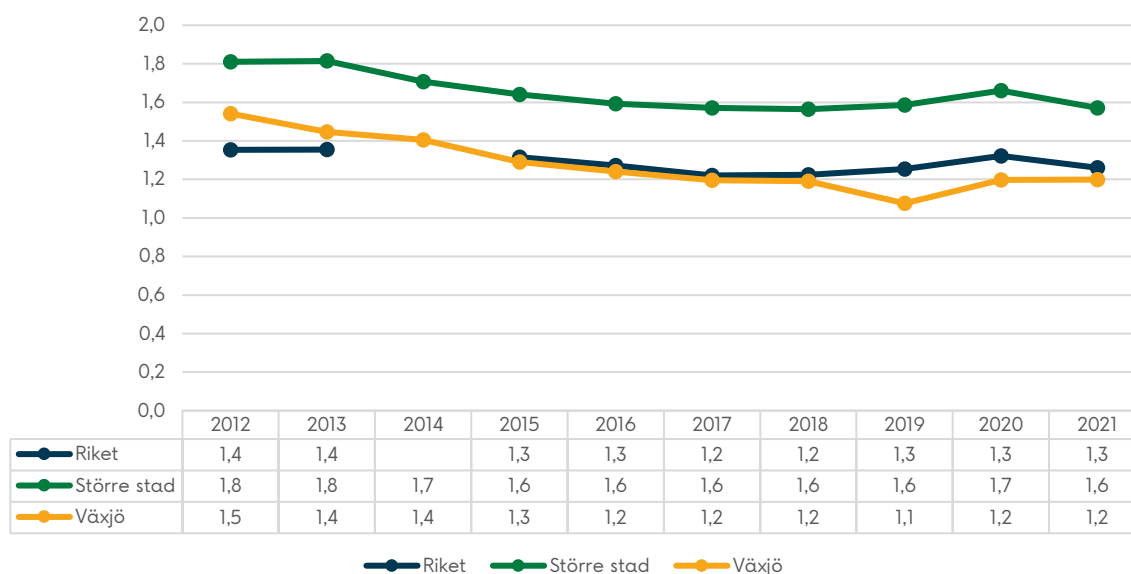
Figur: Låg ekonomisk standard (procent) per område Växjö, år 2011–2020. Källa: SCB. Statistikdatabasen, Låg ekonomisk standard, procent efter region, ålder och år

Långvarigt biståndsmottagande. Långvarigt biståndsmottagande kan vara problematiskt, både ur individens och ur samhällets synvinkel eftersom risken för utanförskap kan öka samtidigt som möjligheten till fast förankring på arbets- och bostadsmarknaden kan minska. Skälen till att människor behöver ekonomiskt bistånd är både strukturella och individuella. Hur stor andel av befolkningen som har svårt att klara sin försörjning på egen hand påverkas av flera samverkande strukturella faktorer, som tillgången på arbete, utformning av trygghetssystem, flyktmottagande och inkomst- och kostnadsutveckling. Ålder, kön, utbildning, vistelsetid i Sverige, fysisk och psykisk ohälsa, missbruk eller beroende av något slag är individuella faktorer som kan påverka behovet av ekonomiskt bistånd (Socialstyrelsen, 2022). Barn i familjer som behöver försörjningsstöd under lång tid riskerar att få växa upp med en ekonomisk otrygghet, det

handlar bland annat om den materiella standarden och om svårigheter att kunna delta i aktiviteter som kostar pengar. Ekonomisk utsatthet kan bland annat påverka barns skolresultat, hälsa och trygghet (Socialstyrelsen, 2021).

Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret i Sverige för både män och kvinnor samt för både inrikes och utrikes födda. Arbetslöshet har varit det vanligaste försörjningshindret sedan 2010 då uppgifter om försörjningshinder började samlas in. Nationellt ökade antalet biståndsmottagare med arbetslöshet som det vanligaste försörjningshindret under 2020. (Socialstyrelsen, 2022) Av vuxna med långvarigt ekonomiskt bistånd i Sverige är hälften kvinnor och hälften män. Ungefär två tredjedelar av biståndsmottagarna är utrikes födda och en tredjedel inrikes födda. Den vanligaste hushållstypen bland långvariga mottagare av ekonomiskt bistånd i Sverige är en ensamstående man utan barn, följt av en ensamstående kvinna utan barn, som är den näst vanligast hushållstypen, både bland inrikes och utrikes födda hushåll. Bland långvariga biståndshushåll som består av gifta par eller sammanboende är det vanligare att minst en sökande i hushållet är född utomlands, både bland hushåll med och utan barn. Nationellt utgörs det vanligaste långvariga biståndshushållet med barn av en ensamstående kvinna med barn, följt av hushåll bestående av gifta par eller sammanboende med barn och därefter hushåll med en ensamstående man med barn. Av samtliga barn i biståndshushåll lever drygt två av fem barn i ett hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd och i nästan fyra av fem långvariga biståndshushåll med barn är minst en sökande i hushållet född utomlands. I nästan fyra av fem långvariga biståndshushåll med barn i Sverige är minst en sökande i hushållet född utomlands (Socialstyrelsen, 2022).

Andelen vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd har haft en positiv utveckling i Växjö över tid, andelen har minskat från 1,5 procent av befolkningen år 2012 till 1,2 procent år 2020. Växjö har en längre andel vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd än motsvarande för både riket (1,3 procent) och jämförelsegruppen större stad där andelen uppgår till 1,6 procent år 2021.

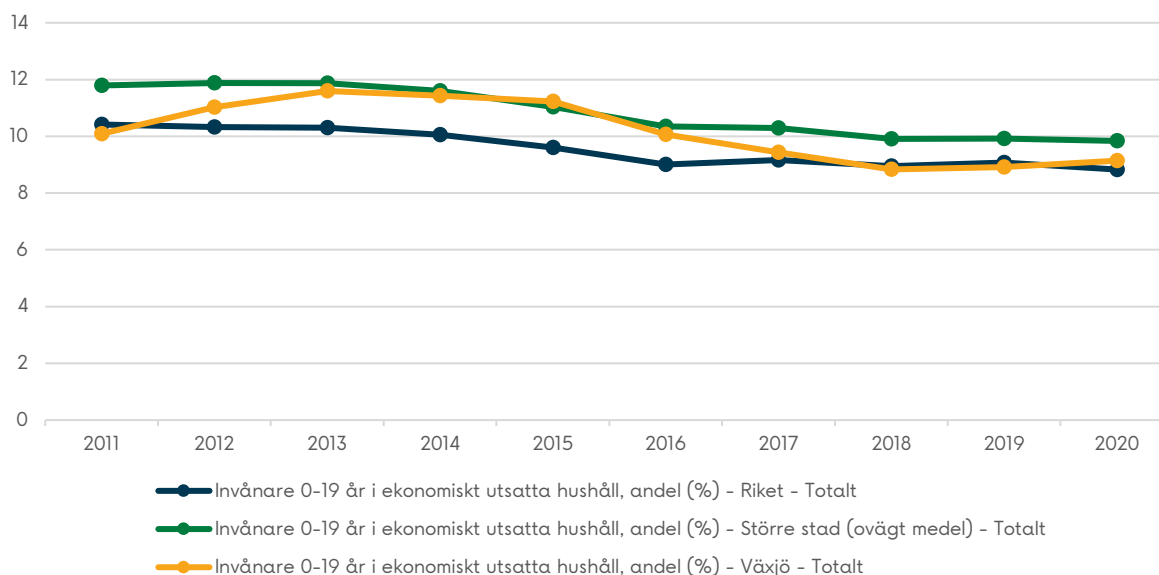

Figur: Vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd, andel (procent) av befolkningen. Källa: Kolada

Under perioden 2012–2020 har även andel barn i befolkningen som ingår i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd⁴¹ minskat i Växjö, från 3,8 procent 2012 till 2,9 procent år 2020. En ökning noteras dock från år 2019 (2,5 procent) till 2020 (Kolada, 2022g).

⁴¹ Kolada ID: U31809. Antal barn som ingår i hushåll som någon gång under året mottagit långvarigt ekonomiskt bistånd dividerat med antal barn i kommunen. Barn avser personer under 18 år. Långvarigt bistånd avser 10–12 månader under året. Källa Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd samt Registret över totalbefolkningen (RTB)

Barn i ekonomiskt utsatta hushåll. Som framgått ovan har andelen barn med låg ekonomisk standard ökat och det finns tydliga skillnader mellan stadsdelsområden i Växjö. Samtidigt ser vi att andel barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll⁴² successivt minskar i Växjö (Kolada, 2022c). Andelen invånare (0–19 år) i ekonomiskt utsatta hushåll har sjunkit från 11,6 procent år 2013, till 9,1 procent år 2020. Växjös utfall är marginellt bättre än större stad år 2020, och resultatet har över tid marginella skillnader. Trendkurvan följer utfallet för jämförelsegruppen större stad. Nyckeltalets utfall pekar på att utvecklingen går åt rätt håll i Växjö.

Figur: Invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll, andel (procent). Källa: Kolada

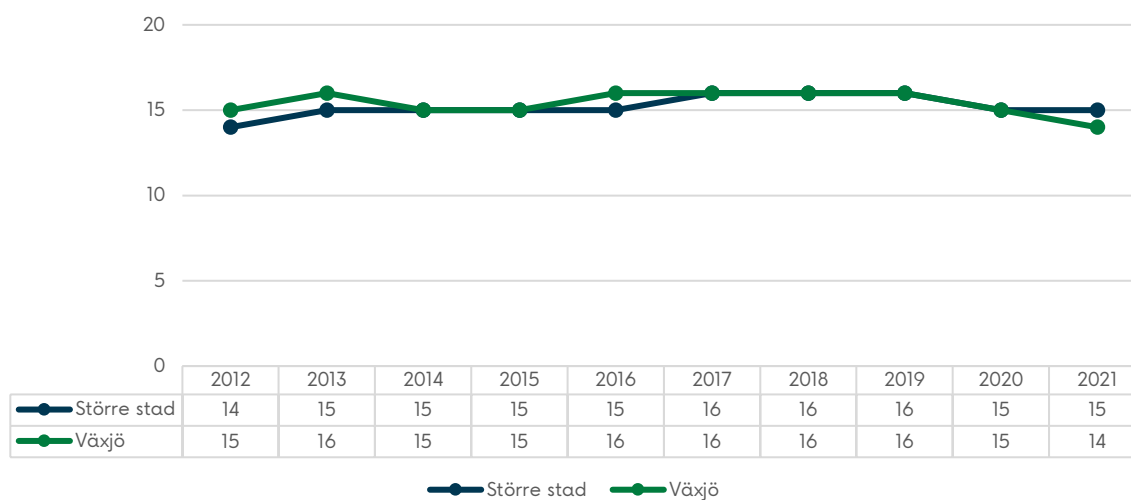
Enligt Rädda Barnen (2021) minskade barnfattigdomen i Sverige från 22,3 procent till 10,9 procent mellan 1997 och 2007, och mellan 2000 och 2019 steg medianinkomsten med 60 procent (räknat i fast pris). Alla hushåll har dock inte fått del av den ekonomiska uppgången. Mellan 2011 och 2019 har den rikaste tiondelen av hushållen ökat sin disponibla inkomst med 27 procent, medan den fattigaste tiondelen ökade sin ekonomiska standard med 17 procent (Rädda Barnen 2021). Andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll i Växjö kommun enligt Rädda Barnens definition har minskat från 10,3 procent år 2016 till 9,0 procent år 2019, som är det år som den senaste barnfattigdomsrapporten baseras på. Motsvarande andel för Kronobergs län uppgick till 10,7 år 2016 respektive 10,4 år 2019. Barnfattigdomen enligt Rädda Barnens mått uppgick 2019 till 9,2 procent av alla barn i Sverige, vilket innebär en relativ successiv minskning från tidigare mätningar; både 2011 (minus 1,6 procentenheter eller 7000 barn) och 2016 (minus 0,1 procentenheter, men en faktisk ökning med 10 000 barn). Under åren 2017 och 2019 har bland annat flerbarnstillägget i barnbidraget för tredje barnet höjts, liksom inkomstgränserna i bostadsbidraget och underhållsstödet. Samtidigt har barn i nyanlända familjer till Sverige ökat under dessa år som en följd av flyktingvågen 2015 (Rädda Barnen, 2021). Generellt kan sägas att den ekonomiska utsattheten bland barn och deras familjer legat kvar på en förhållandevis hög nivå under 2000-talet trots den markanta allmänna inkomstökningen, vilket enligt Rädda Barnen (2021) indikerar en ökande inkomstojämlikhet.

Procentuellt minskar barnfattigdomen i Sverige bland barn i familjer med utländsk bakgrund och barn till ensamstående föräldrar, samtidigt ökar dock klyftorna mellan dessa grupper och de grupper i samhället som har en bättre levnadsstandard. Nationellt minskade barnfattigdomen bland barn till ensamstående föräldrar från 21,4 till 19,8 procent under åren 2016–2019. Den ekonomiska utsattheten är fyra gånger så hög bland barn till ensamstående kvinnor jämfört

⁴² Kolada ID: N02904. Antal invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll dividerat med totalt antal invånare 0–19 år, multiplicerat med 100. Med ekonomiskt utsatta avses hushåll med låg inkomst eller ekonomiskt bistånd (tidigare kallat socialbidrag). Med låg inkomst avses lägsta utgiftsnivå baserad på den socialbidragsnorm som fastställdes på 1980-talet (med inflationsuppräknningar) och en norm för boendeutgifter. Om inkomsterna understiger dessa normer definieras detta som låg inkomst. Med ekonomiskt bistånd menas att sådant erhållits minst en gång under året. Nyckeltalet beräknas på samma sätt som Rädda barnens Barnfattigdomsindex som dock använder åldersgruppen 0–17 år. Fr.o.m 2011 framtaget med det nya hushållsbegreppet (tidigare familjer) samt ny populationsavgränsning: De som inkluderas är folkbokförda hos en vårdnadshavare och ingår i helårshushåll vilket innebär att de vuxna i hushållet ska ha varit folkbokförda både 1 jan och 31 dec aktuellt år samt att hushållets disponibla inkomst ska vara skild från 0 kr. Inkomster från grannländerna för svenska gränspendlare saknas i stor utsträckning. Källa: SCB.

med barn till sammanboende föräldrar. Rädda Barnens (2021) rapport pekar även på att det fortsatt finns stora skillnader i ekonomiska uppväxtvillkor mellan barn vars bägge föräldrar är födda i Sverige och barn med antingen en eller bägge föräldrarna födda utomlands. Enligt rapporten lever vart femte barn med utländsk bakgrund (20,3 procent) i ekonomisk fattigdom, jämfört med 2,8 procent av de barn som har föräldrar födda i Sverige. Samtidigt har barnfattigdomen procentuellt minskat för barn med utländsk bakgrund från 21,6 procent (2016) till 20,3 procent (2019). Fyra av fem barn i ekonomisk utsatthet i Sverige är antingen utrikesfödda eller har åtminstone en utrikesfödd förälder. Att ha utländsk bakgrund och en ensamstående förälder är faktorer som var för sig ökar risken för och sårbarheten av att leva under ekonomiskt knappa förhållanden. De bägge faktorerna tillsammans stärker varandra. 2016–2019 minskar barnfattigdomen i Sverige för barn till samboende föräldrar i alla hushållskategorier medan det ökar bland barn till ensamstående föräldrar som är utrikesfödda, från 42,1 till 49,5 procent (Rädda Barnen, 2021).

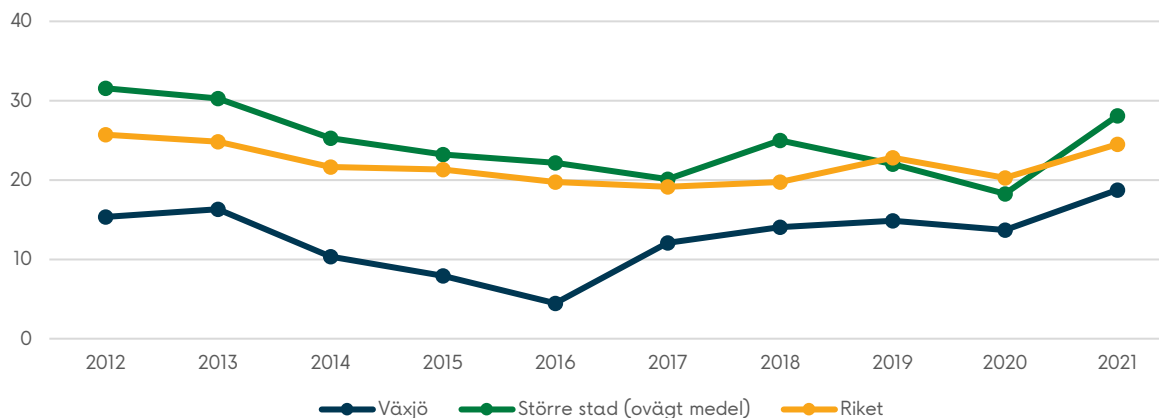
Boende. När det gäller trångboddhet har Växjös utfall under en tioårsperiod legat på en i stort sett konstant nivå, både i jämförelse med kommunens egen utveckling, men även i relation till jämförelsekategorin större stad. En positiv utveckling kan dock ses de senaste två åren (2020–2021) då andelen minskat med en procentenhet per år, vilket pekar på att utvecklingen går åt rätt håll. Större könsskillnader noteras inte.

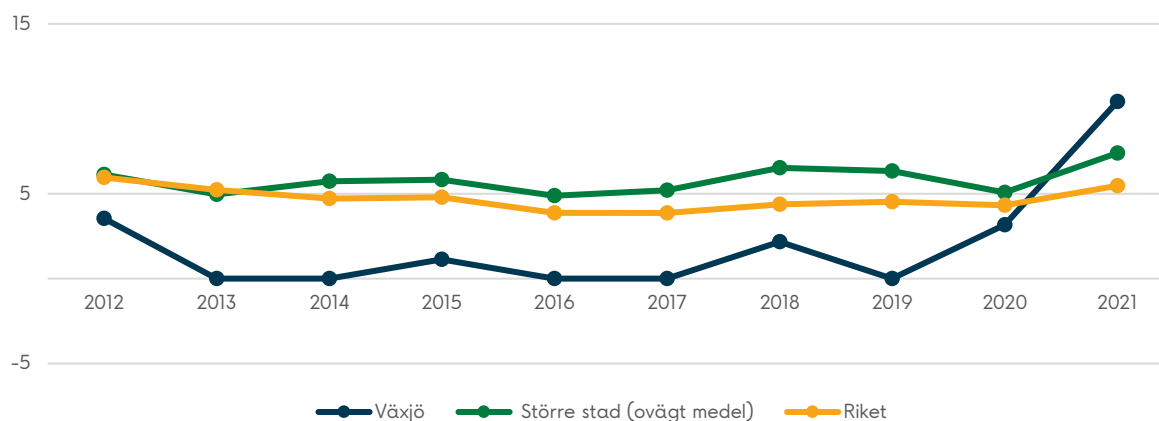
Figur: Trångboddhet i flerbostadshus, enligt norm 2, andel (procent). Källa: SCB

I Sverige är en majoritet nöjda med sina liv, har tillit till medmänniskor och till samhället i stort. Samtidigt har det enligt SKR (2021) skett en ökande polarisering i samhället utifrån flera dimensioner; ekonomiskt, socialt och åsiktsmässigt. Skillnaderna vad gäller till exempel arbetslöshet, skolresultat, hälsa, valdeltagande och upplevd trygghet är stora såväl inom som mellan kommuner och regioner (SKR, 2021). En ökad bostadssegregation har i hög grad befäst skillnaderna i levnadsvillkor mellan människor. Den ökande ojämlikheten och koncentrationen av social utsatthet till vissa bostadsområden har dessutom skapat samhällsproblem som blivit allt viktigare att kunna bryta (SKR, 2021).

Sett under de senaste tio åren har en ökning av antal verkställda vräkningar (avhysningar) per 100 000 invånare skett i Växjö (tabell 13). En betydande minskning skedde under perioden 2013–2016, därefter har antalet åter ökat. De senaste tre åren, 2019–2021, har en ökning skett av inkomna ansökningar om vräkning som hamnat hos Kronofogden i Växjö kommun. Under 2019 inkom 31 ansökningar om vräkning som hamnat hos Kronofogden i Växjö kommun, året därpå (2020) 52 ansökningar och 2021 inkom 74 ansökningar. Av de 74 ansökningarna år 2021 ledde 18 till verkställd vräkning.

Figur: Verkställda vräkningar (avhysningar), antal/100 000 inv. Källa: Kolada

Figur: Verkställda vräkningar/avhysningar som berör barn, antal barn/100 000 inv. Källa: Kolada

Av ansökningarna år 2021 var 43 barn involverade (Pettersson, 2022). Antal verkställda vräkningar som berör barn har ökat från som högst tre per år under perioden 2012–2020, till tio barn år 2021 (Kolada, 2022e), vilket innebär en utveckling i negativ riktning.

En viktig förutsättning för att kunna förebygga avhysningar är att identifiera riskfaktorer för avhysning. Hushåll som befinner sig i farozonen för att bli avhysta har ofta svaga nätverk och små ekonomiska ramar. Det handlar framför allt om personer som befinner sig i någon form av ekonomisk- eller social utsatthet till följd av relationsproblem, separation, långvarig arbetslöshet, psykisk eller fysisk sjukdom eller missbruk. Det finns både strukturella och individuella riskfaktorer för avhysning. Arbetsmarknad, bostadsmarknad och migration påverkar på en strukturell nivå. Det finns även flera faktorer på den individuella nivån till varför en person inte betalar hyran eller riskerar att bli vräkt på grund av exempelvis störningar. Ett kartlägningsarbete över vilka målgrupper som inom Växjö kommun riskerar att bli avhysta stämmer väl överens med Socialstyrelsens nationella kartläggning (Socialstyrelsen 2022 se Pettersson, 2022). På individuell nivå påverkar faktorer som ekonomi och anställningsförhållanden möjligheten att få bostad eller behålla en bostad. Ålder, kön och hälsa spelar in. Individuella riskfaktorer för avhysning kan vara långvarig arbetslöshet, missbruksproblem, skuldproblem, spelberoende, psykisk eller fysisk ohälsa, demenssjukdom, familjevåld, långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd, tidigare hyresskulder eller tidigare hot om avhysning. Bland barnfamiljerna är ensamstående föräldrar extra utsatta. Tre av fyra vräkningar i gruppen rör ensamstående, oftast en ensamstående mamma. Ensamstående föräldrar har ofta små ekonomiska marginaler och mer sårbara än om ansvaret för boendet delas. Om man är asylsökande eller har status som flykting kan också ha betydelse. Etnisk tillhörighet påverkar risken för att bli diskriminerad som bostadssökande (Kunskapsguiden, Kronofogden se Pettersson, 2022).

5.2.3 Insatser och åtgärder

Växjö kommunkoncern arbetar aktivt med likabehandling, för att skapa förutsättningar för en bra arbetsmiljö, ett hållbart arbetsliv och att likabehandling ska vara en naturlig del i verksamheterna. Växjö kommunkoncerns likabehandlingsplan⁴³ som ligger till grund för alla chefers och medarbetares delaktighet i arbetet med likabehandling bidrar till arbetet med Hållbara Växjö 2030 inom flera områden. Växjö kommun är en av de största arbetsgivarna i kommunen. Vårt sätt att arbeta och hur vi förväntas agera kan därmed få en påverkan, om än liten, i samhället i övrigt genom vårt ambassadörskap. Utöver denna målbild (Rättvist och ansvarstagande) kan planen kopplas till målbilderna Växande och inkluderande och Grönt och hälsosamt. Därutöver bidrar Växjö kommuns mångfaldsprogram⁴⁴ som är grunden i arbetet för ett hållbart Växjö, och är utgångspunkten för ett långsiktigt och systematiskt arbete i kommunen, till arbetet med Hållbara Växjö 2030.

Boende. Ojämligheter på bostadsmarknaden uppstår när vissa kan etablera sig på bostadsmarknaden och få sina grundläggande bostadsbehov tillgodosedda och andra inte. Ojämligheten tar sig uttryck genom bland annat trångboddhet, ansträngd boendeekonomi, osäkra boendelösningar och hemlöshet (SOU 2022:14). Hushållens sökande efter lösning på sin boendesituation har skapat en grogrund för svarta marknader med kopplingar till kriminalitet. Segregation är en komplex samhällsutmaning och enligt SKR (2021) kräver det nya arbetssätt. För att arbeta framgångsrikt med frågan krävs långsiktighet och samverkan mellan människor, organisationer och företag som på kreativa sätt kombinerar olika kunskap för att nå framgång. I linje med detta har Växjö kommun sedan ett antal år tillbaka arbetat med Områdesteam i kommunens prioriterade områden. Det är ett arbete som numera ingår i den ordinarie verksamheten med ett tydligt koncernövergripande fokus på arbetet med att minska effekterna av segregationen i områdena. I områdesteamen finns representanter från hela samhället, exempelvis polis, civilsamhälle, akademi och näringsliv. Områdesteamen arbetar med att ta fram stadsdelsplaner för de prioriterade stadsdelarna. Invånarna är delaktiga i framtagandet av stadsdelsplanen genom enkät och fokusgruppsintervjuer. Stadsdelsplanerna ska beslutas politiskt och fungera som stöd för att kommunkoncernen gemensamt tillsammans med övriga aktörer i området tillsammans kan prioritera utveckling som motverkar segregation och socioekonomiskt utanförskap på orterna. Under 2022 har kommunfullmäktige beslutat om en strategisk stadsdelsplan för Araby, som omfattar fysisk, social och verksamhetsmässig planering för stadsdelen.

En osäker boendesituation kan påverka ett barns hälsa, skolgång och personliga säkerhet och de kan bli sårbara för emotionella problem som ångest, sömnsvårigheter och utåtagerande (SOU 2005:88, Barnombudsmannen 2016 se Socialstyrelsen, 2022b). Barn som levt under osäkra boendeförhållanden beskriver att de mår dåligt, att de har svårt att sova och koncentrera sig. Vidare är barnen oroliga för framtiden och för sina syskon och föräldrar samt vissa av barnen uppvisar symtom som tyder på stress och trauma. Ofta bor de trångbott och utan plats för lek, studier och vila och många flyttar försvårar exempelvis att ha fritidsaktiviteter (Rädda Barnen 2017 se Socialstyrelsen, 2022b). Trångboddhet innebär brist på avskildhet och överskott på stimuli och interaktion, vilket båda kan ha negativ effekt på barns psykiska och fysiska välmående och utveckling (Barnombudsmannen, 2022 se Socialstyrelsen, 2022b). Barn som lever i en osäker boendesituation befinner sig nästan alltid i en ekonomisk utsatthet (Pettersson, 2022).

I ett hem där man bor trångt kanske det inte finns tillräckligt med utrymme för att umgås, leka, göra läxor eller arbeta på ett bekvämt sätt. Många faktorer spelar in trångboddhet analyseras, exempelvis inkomst, ålder eller om man bor ensam eller med familj (SCB). Fler stora lägenheter till rimliga priser behövs för att motverka trångboddhet. De stora lägenheterna som finns i kommunens bostadsbestånd är väldigt eftertraktade. Idag är det dyrt att bygga nytt och för att skapa billiga, stora lägenheter borde därför möjligheterna för att slå ihop två befintliga lägenheter till en stor utredas. Inom Sveriges Allmännyttan finns också bostadsbolag som valt att på ett mer kostnadseffektivt sätt bygga ut sina befintliga lägenheter. White arkitekter har tagit fram en åtgärdslista för att motverka trångboddhet. Det finns åtgärder som bostadsbolag och kommun direkt kan genomföra som minskar trångboddhetens negativa konsekvenser. De innebär att

⁴³ Likabehandlingsplan för Växjö kommunkoncern 2020–2023

⁴⁴ Växjö kommuns mångfaldsprogram 2015–2025

- skapa platser för studiero tillsammans med ideella läxhjälporganisationer.
- skapa aktiviteter och platser för meningsfull fritid i anslutning till bostadsområdet.
- Utomhusmiljöer för barn som uppmuntrar till aktivitet i nära anslutning till bostaden.

I Växjö kommun sker bostadssociala insatser utifrån olika nivåer, såväl generella insatser som riktade insatser mot riskgrupper och specifika insatser mot individer. Det bostadssociala arbetet sker inom fastighetsbestånd med hyreslägenheter. Arbetet är inriktat på att jobba långsiktigt med ett trygghetsskapande arbete. Det innebär att motverka hemlöshet, bygga relationer med boende för att förebygga utanförskap och motverka kriminalitet. Målsättningen är att uppnå en socialt inkluderande boendemiljö där trygghet och trivsel råder. För att nå denna är trygghet, välfärd, skola och fritid viktiga frågor där bostadsbolagen samverkar med andra aktörer, till exempel förvaltningar, myndigheter och civilsamhället.

Växjö kommuns avtal om partnerskap mot utanförskap med Svenska kyrkan Diakonicentrum, som är en träffpunkt för människor i utsatta livssituationer i ensamhet, med psykisk ohälsa, social problematik och/eller missbruk, bidrar till målbilden. År 2021 inrättades i samverkan med Diakonicentrum ett tillfälligt natthärbärge för att kunna erbjuda de mest utsatta och bostadslösa personer i Växjö kommun en tillfällig övernattnings under vinterns kallaste månader. Under 2022 har en upphandling av natthärbärge för kommande vintrar genomförts för personer som står helt utan bostad eller möjlighet till annan form av övernattnings i Växjö kommun.

Personer som en gång blivit avhysta har mycket svårt att åter komma in på bostadsmarknaden (Flyghed, J. 1993 se Socialstyrelsen, 2022b), och får ofta en försämrad ekonomisk situation samt i högre grad ekonomiskt bistånd flera år efter själva avhysningen, i jämförelse med motsvarande grupp som inte blivit avhysta. Även risken för avhysning, men som inte verkställs, ger konsekvenser för både vuxna och barn. Enligt Socialstyrelsen (2022b) visar olika rapporter samstämmigt att en osäker boendesituation har negativ inverkan på bland annat barns trygghet, skolgång och utbildningsresultat. Avhysningar innebär att redan utsatta familjer utsätts för stora påfrestningar som kan komma att följa barnen under lång tid (Björkhagen Turesson 2019, Barnombudsmannen 2016 se Socialstyrelsen, 2022b). På grund av den ökning som skett av ansökningar om vräkning inom Växjö kommun har ett utvecklingsarbete initierats och inletts under 2022. I utvecklingsarbetet ingår bland annat att fram samverkansformer och strukturera både det direkta och det indirekta vräkningsförebyggande arbetet samt att utöka det stöd som målgruppen erbjuds. Utvecklingsarbetet är baserat på Socialstyrelsens samlade forskning och riktlinjer om ett framgångsrikt förebyggande arbete.

Arbetsmarknads- och utbildningsinsatser. Genom att ta tillvara individers erfarenhet och kompetens, göra arbetsmarknaden tillgänglig för fler samt stärka drivkrafter och utbildning där det behövs, kan alla få plats på arbetsmarknaden och möjlighet till ett självständigt liv.⁴⁵ Arbete är den viktigaste källan till inkomst och risken att leva med låg ekonomisk standard är därför högre i hushåll där en eller flera vuxna är arbetslösa (Folkhälsomyndigheten, 2022).

Kommunens arbetsmarknads- och utbildningsinsatser bidrar till minskad ekonomisk utsatthet och minskad ojämlikhet. Växjö kommun arbetar för att få fler personer i sysselsättning, särskilt riktat till individer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Flertalet insatser och åtgärder har genomförts under flera år i Växjö kommun i syfte att möjliggöra individers stegförflyttning mot självförsörjning. I Växjö kommunkoncern ska samtliga verksamheter 2022 tillhandahålla arbetstränings- och praktikplatser samt arbetsmarknadsanställningar. Under 2022 har en förstärkning av arbetsträningsplatser och arbetsmarknadsanställningar gjorts som ger personer som står långt från arbetsmarknaden möjlighet att komma in i ett sammanhang, få en meningsfull sysselsättning och påbörja steg mot egen försörjning. Språkstödande insatser kopplas till arbetsträningen och språkhandledning genomförs vid arbetsträning på kommunala arbetsplatser. Utvecklingen av arbetsträningsplatser, att insatser samordnas inom arbetsträning, utflyttad daglig verksamhet, praktik och arbetsmarknadsanställningar för att skapa stabila planeringar där självförsörjning är målet, med uppföljning av stegförflyttning, bidrar (avser 2022) till en positiv utveckling av målbilden. Andelen deltagare som vid avslut i kommunens arbetsmarknadsverksamhet börjat arbeta eller studera har ökat (avser 2021). Utöver att arbetsmarknaden

⁴⁵ Hållbara Växjö 2030

har haft en positiv utveckling, bedöms det teambaserade arbetssätt och koordinerade förhållningssätt som präglar Växjö kommuns arbetsmarknads- och utbildningsinsatser, med fokus på egen försörjning, långsiktig planering för den reguljära arbetsmarknaden och träffsäkra matchningar, vara en struktur i arbetssättet som varit gynnsamt för utvecklingen.

Arbete och sysselsättning är en viktig komponent av integration. Växjö kommuns integrationsplan pekar ut att lång etableringstid på arbetsmarknaden är en utmaning. Växjö kommun bedriver ett aktivt samverkansarbete med berörda myndigheter, civilsamhället och näringslivet för att underlätta nytilkomna invånares möjlighet att etablera sig i kommunen. Sedan en tid tillbaka finns en strategisk regional överenskommelse om mottagande och etablering i arbets- och samhällsliv, samt lokala överenskommelser. Fokus är att främja en effektiv etablering för utrikes födda och ska främja samordnade och effektiva integrationsinsatser i kommunkoncernen. Ett flertal initiativ har tagits för samverkan med civilsamhället i syfte att stärka integrationen och minska och motverka segregation, exempelvis projekt som Stadsdelsmammor, Föräldrasvenska och samhällsorientering.

Budget- och skuldrådgivning. Genom att erbjuda hushållsekonomisk rådgivning kan ekonomiska svårigheter och skuldproblem förebyggas eller motverkas (Socialstyrelsen, 2022). I Växjö kommun erbjuds budget- och skuldrådgivning som en förebyggande åtgärd. Budget- och skuldrådgivarna kan hjälpa Växjöbor med att hitta lösningar på sina ekonomiska problem genom rådgivning och hjälp med att planera och göra en hushållsbudget. Under 2022 har en utveckling och förstärkning av budget- och skuldrådgivning påbörjats i förebyggande syfte för ungdomar och föräldrar för att motverka skulder, genom att sprida kunskap i samhället om hur de ekonomiska förutsättningarna kan påverka personers liv och hälsa och förebygga ohälsa. En förväntad effekt av satsningen är minskad ohälsa och ett minskat antal ärenden till Kronofogden.

Tidiga samordnade insatser. Sedan 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnens rättigheter (barnkonventionen) lag i Sverige, vilket stärker barn och ungas rättigheter till goda levnadsvillkor. Med utgångspunkt i de fyra vägledande grundprinciperna - alla barns lika värde, barnens bästa vid alla beslut, rätt till liv, överlevnad och utveckling samt rätten att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet - ska varje kommun skapa de bästa förutsättningarna för barn och unga. Växjö kommun arbetar aktivt för att minska ojämlikheten i samhället och tillvarata utsatta personers rättigheter. Växjö kommun har under flera år arbetat med tidiga insatser för att förebygga psykisk ohälsa, pressa tillbaka utanförskap och minska social utsatthet för att barn ska få möjlighet att utvecklas utifrån sin egen potential. Detta arbete fortsätter. Särskilt fokus ligger på samverkan mellan utbildningsförvaltning, socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis och idéburen sektor genom att synliggöra gemensamma aktiviteter och insatser. I Växjö kommun driver förvaltningen arbete och välfärd och utbildningsförvaltningen tillsammans kommunens utvecklingsarbete med Barnens bästa gäller, som är en del av den länsgemensamma processen *Barnens bästa gäller*. I den länsövergripande processen arbetas *Kronobarnsmodellen* fram, ett arbetssätt som syftar till att identifiera barn i behov av tidiga insatser och att utveckla en beredskap för att identifiera och förbygga svårigheter för barn och familj. Tidiga samordnade insatser innebär att personal från skola, hälso- och sjukvård och socialtjänst arbetar tillsammans. Samordningen behövs för att skapa en helhet kring insatser för barn och unga som är i behov av stöd från flera aktörer. Detta görs på olika sätt. Tidiga insatser finns i Araby, Braås, Lammhult och Teleborg. Sedan år 2016 har Växjö kommun tillsammans med Region Kronoberg arbetat med ett utökad hembesöksprogram i Araby, där både socialrådgivare och personal från barnhälsovården deltar. Det utökade hembesöksprogrammet erbjuds alla som väljer familjecentralens BVC och får barn för första gången. De som har äldre barn men får sitt första barn i Sverige erbjuds också utökad stöd, liksom de som flyttar till Araby med barn yngre än åtta månader. Genom samordningen kan olika frågor fångas upp utifrån de olika professionerna och föräldrarna kan få en ingång till Växjö kommun om de behöver stöd i sitt föräldraskap, samtidigt som professionerna kan guida och stötta till andra kontakter som eventuellt behövs.

På Araby finns Araby familjecenter som är en mötesplats för barn, föräldrar och blivande föräldrar som bor i stadsdelen eller tillhör barnhälsovården Dalbo. Här finns den öppna förskolan Nallen, möjlighet för föräldralediga att träna på svenska och föräldrautbildningar. Under år 2022 har en öppen förskola, där socialrådgivare finns på plats tillsammans med pedagogisk personal, öppnats i Lammhult. Arbete för och förberedelser för en familjecentral i Braås och på Teleborg pågår.

En annan plats för samverkan är barnhälsoteamet som är ett forum inom förskolan, där till exempel rektor, pedagoger, specialpedagog, barnhälsovårdssköterska och socialrådgivare kan träffas för att utifrån de olika professionerna tillsammans komma fram till vad som är det bästa stödet för barnet och föräldrarna. Tidiga insatser, som innebär att barn och deras föräldrar ska få stöd i ett tidigt skede innan deras bekymmer blir för stora eller förvärras, ökar chansen till en positiv utveckling och behovet av mer omfattande insatser minskar.

Växjö kommun erbjuder invånare stöd i föräldraskapet, bland annat genom olika former av föräldrautbildningar. Under 2022 genomförs en föräldrautbildning som kommer att ingå i ett forskningsprojekt som leds av Karolinska institutet. I projektet kommer två olika former av stöd till föräldrar med tonåringar att jämföras: ABC-tonår, där föräldrar träffas i grupp med ledare och Föräldrawebben, som är ett program online som föräldrar går igenom på egen hand, men med stöd av en föräldraguide.

Växjö kommun ingår sedan i år (2022) tillsammans med fem andra kommuner, Sveriges kommuner och regioner (SKR), Polisen och Allmännyttan i ett nationellt partnerskap för att kraftsamla mot ungdomsbrottslighet. Syftet med partnerskapet är att stödja landets kommuner i arbetet med att utveckla det förebyggande och åtgärdande arbetet med barn och unga som begår brott eller riskerar att begå brott. Växjö kommun har valts ut som deltagare eftersom kommunen har kommit långt med tidiga och förebyggande insatser i samverkan med polis och hälso- och sjukvården. I samarbetet görs bland annat gemensamma insatser ute i skolorna och på Araby familjecentral. Växjö kommuns fältgrupp arbetar sedan länge både förebyggande och uppsökande bland barn och ungdomar för att upptäcka och förhindra begynnande kriminalitet. Tisdagsgruppen är ett annat exempel där kommun, bostadsbolag och polisen träffas varje vecka för en gemensam bedömning av läget i kommunen och insatser som eventuellt behövs.

Sammantaget pågår flertalet insatser som bidrar positivt till målbilden Rättvist och ansvarstagande. Växjö kommuns arbete med tidiga insatser för att förebygga psykisk ohälsa, pressa tillbaka utanförskap och minska social utsatthet för att barn ska få möjlighet att utvecklas utifrån sin egen potential behöver fortsätta för att minska ojämlikheter i samhället.

5.2.4 Eventuella risker och konsekvenser

Ekonomisk och social trygghet är viktigt för hälsan. Bristande ekonomiska resurser kan påverka hälsan på flera sätt, dels genom en sämre köpkraft som kan leda till brist på nödvändigheter såsom mat och tryggt boende, dels genom sociala och psykologiska svårigheter som är förknippade med ekonomisk utsatthet (Folkhälsomyndigheten, 2022b). I förlängningen påverkar det även risken att dö i förtid (SCB se Folkhälsomyndigheten, 2022). Enligt Folkhälsomyndigheten (2022b) ger bristande ekonomiska resurser sämre förutsättningar för hälsosamma levnadsvanor, och oro för ekonomin kan påverka hälsan negativt. Ekonomisk utsatthet kan även vara förknippat med svårigheter att delta i samhället på samma sätt som andra, och därmed innebära en risk för social exkludering. Att växa upp med bristande ekonomiska resurser kan påverka barns liv negativt, exempelvis genom mindre hälsosamma levnadsvanor, sämre skolresultat och trångboddhet (Folkhälsomyndigheten, 2022b). Personer med hög ekonomisk standard lever i genomsnitt längre och är även friskare än personer med låg ekonomisk standard (WHO 2019 se Folkhälsomyndigheten, 2022c). Att växa upp i ekonomisk utsatthet får inte enbart materiella konsekvenser utan påverkar barns möjligheter inom en rad olika områden, inte minst socialt där bristen på pengar kan leda till utanförskap (Näsman 2012 se Socialstyrelsen, 2015). Forskning visar även på samband mellan ekonomisk utsatthet och svagare skolprestation, samt risk för missbruk och kriminalitet i vuxenlivet (Vinnerljung 2010, Ringback Weitof m.fl. 2008 se Socialstyrelsen, 2015). Barn som växer upp i familjer som får ekonomiskt bistånd har även svårare att etablera sig på arbetsmarknaden som vuxna och löper tre gånger så hög risk att själv behöva bistånd för att klara sin försörjning. Utbildning pekas ofta ut som en nyckel ut ur fattigdom, men forskning visar att barn från ekonomiskt utsatta familjer tenderar att avbryta sina gymnasiestudier i förtid, ofta till förmån för arbete (Harju m.fl. 2011 se Socialstyrelsen, 2015).

Växjöns arbete med att förbättra de sociala och ekonomiska livsvillkoren bidrar till målbilden. I Hållbara Växjö 2030 uttrycks i målbilden Rättvist och ansvarstagande att det i Växjö ges förutsättningar för jämlika och jämställda livsvillkor där ingen känner sig diskriminerad. Målbilden har uppenbara synergier med flera målbilder i hållbarhetsprogrammet då

andra målbilder inte kan uppnås utan att perspektiv om jämställdhet och jämlikhet samverkar. Dessutom finns tydliga synergier med flera målbilder, framför allt *Växande och inkluderande* som uttrycker att i *Växjö skapar vi förutsättningar för att alla klarar skolan och komma in i arbetslivet så att utanförskap kan brytas*. Som framgått tidigare i avsnittet är arbete den viktigaste källan till inkomst och risken att leva med låg ekonomisk standard därför är högre i hushåll där en eller flera vuxna är arbetslösa. För möjligheten att etablera sig på arbetsmarknaden är det viktigt att klara av skolan då en gymnasial utbildning är en viktig förutsättning för jobb och trygg anställning, vilket i sin tur främjar ekonomisk tillväxt och minskar risk för ekonomisk utsatthet. En positiv utveckling av målbilden *Växande och inkluderande* skapar därmed förutsättningar för en positiv utveckling av målbilden *Rättvist och ansvarstagande*. Eftersom en osäker boendesituation har en negativ inverkan på bland annat barn trygghet, skolgång och utbildningsresultat, kan utvecklingen av målbilden påverka målbilden *Växande och inkluderande*.

Vidare finns tydliga synergier till målbilden *Tryggt och tillitsfullt* som uttrycker att i *Växjö tar vi hand om varandra och verkar för att ingen känner sig ensam och utan stöd. Vi har ett samhälle fritt från våld* samt målbilden *Grönt och hälsosamt* som uttrycker att *vi har jämlika och jämställda förutsättningar för en god hälsa, ett gott liv* samt att i *Växjö skapas förutsättningar för att alla ska kunna vara friska och må bra såväl fysiskt som psykiskt*. Exempelvis är god hälsa är en förutsättning för goda skolresultat, som påverkar förutsättningarna att varaktigt etablera sig på arbetsmarknaden, vilket påverkar invånarnas inkomst och boendemöjligheter. Eftersom personer med hög ekonomisk standard i genomsnitt lever längre och är friskare än personer med låg ekonomisk standard innebär etablering på arbetsmarknaden även förutsättningar för god hälsa och välbefinnande. Förklaringar till utfallet av ett nyckeltal kan därmed finns både inom målbilden som under en annan målbild, då det finns synergieffekter mellan flera av målbilderna.

5.2.5 Omvärld och framtid

I tider av ökad polarisering, växande social oro och brist på gemensamma berättelser riskerar tilliten mellan människor att påverkas negativt, speciellt bland utsatta människor och grupper. Minskar tilliten mellan människor ökar betydelsen av att samhällets institutioner och organisationer lever upp till vad man som medborgare ska kunna förvänta sig av dem. Ledarskapet och det offentliga agerandet från politiska företrädare, myndighetspersoner och den ekonomiska eliten blir nu mer avgörande än på länge för hur tillit och förtroende utvecklas eller undergrävs. Statistik från SOM-institutet⁴⁶ visar också att missnöjet i ett tioårsperspektiv ökar i Sverige och många anser att landet utvecklas på ett negativt sätt. Det är långt ifrån alla som tycker så, men det är en växande grupp som ofta består av människor som är ekonomisk och socialt utsatta och som bor i kommuner eller bostadsområden där utvecklingen på många sätt gått i fel riktning (SKR, 2021).

Socialstyrelsen har de senaste tre åren i lägesrapporten för Individ- och familjeomsorg redovisat en utveckling som visar på en utsatthet och skillnader i livsvillkor för vissa grupper i samhället. Trots att det finns en socioekonomisk utsatthet i samhället har det totala antalet kvinnor, män och barn med ekonomiskt bistånd i Sverige minskat i jämförelse med föregående år varje år de senaste fem åren. Ökningen av antalet långvariga biståndsmottagare⁴⁷ fortsatte däremot. När biståndsmottagande riskerar att bli långvarigt är det viktigt att individen får stöd till självförsörjning, det kan bland annat handla om att få tillgång till stöd som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden. Genom att erbjuda hushållsekonomisk rådgivning kan ekonomiska svårigheter och skuldproblem förebyggas eller motverkas (Socialstyrelsen, 2022).

Enligt Folkhälsomyndigheten har andelen som lever med låg ekonomisk standard inte bara ökat bland arbetslösa. Av dem som arbetar är det vanligast med låg ekonomisk standard bland ensamstående mödrar, bland yngre vuxna samt bland utlandsfödda (Folkhälsomyndigheten, 2022).

Rädda Barnen har i de senaste barnfattigdomsrapporterna visat att de ekonomiska klyftorna i landet ökar. De allra fattigaste barnfamiljerna halkar efter alltmer, samtidigt som majoriteten har fått det allt bättre ställt. Den senaste barnfattigdomsrapporten (2021) visar en fortsatt stor skillnad på situationen för barn till utrikesfödda och ensamstående

⁴⁶ SOM-institutet är en oberoende undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet. Sedan 1986 har SOM-institutet regelbundet genomfört vetenskapliga frågeundersökningar bland den svenska befolkningen. SOM är en akronym för Samhälle, Opinion och Medier

⁴⁷ Personer som tar emot ekonomiskt bistånd i minst 10 månader eller längre under ett år

föräldrar i jämförelse med andra grupper. Jämfört med tidigare år minskar barnfattigdomen⁴⁸ i alla hushållskategorier förutom för barn till ensamstående föräldrar som är utrikesfödda. Att barnfamiljer tvingas flytta runt och bo under otrygga former kan få negativa konsekvenser för barns uppväxtvillkor och utveckling både i stunden och på längre sikt (Rädda Barnen, 2021). Barnfattigdomen i Sverige har minskat med drygt en procentenhet, från 12 till 11 procent 2011 och från 11 till 10 procent 2015. 2019 års statistik visar en fortsatt minskning av barnfattigdomen från 10,8 procent 2011 till 9,2 procent år 2019. Den generella nivån på barnfattigdomen går därmed åt rätt håll, samtidigt konstaterar Rädda Barnen (2021) att skillnaderna fortsätter att vara betydande mellan olika barnhushåll och att utvecklingen skiljer sig åt i olika delar av landet.

Att alla barn får en bra start i livet med goda uppväxtvillkor som stimulerar deras tidiga utveckling, inläring och hälsa är avgörande för att uppnå jämlik hälsa som barn och som vuxen (Folkhälsomyndigheten, 2022e). Ojämlighet i livsvillkor och möjligheter mellan olika familjer bidrar till att barn har skilda förutsättningar att utvecklas under det tidiga livet. För att åstadkomma en god och jämlik hälsa är det viktigt att skapa, stötta och stärka en god start i livet och jämlika uppväxtvillkor, så att alla barn får grundläggande förutsättningar att utifrån sina villkor utveckla kognitiva, emotionella, sociala och fysiska förmågor (Folkhälsomyndigheten, 2022f). Enligt Socialstyrelsen (2022) visar samhällsutvecklingen på växande skillnader i barns och ungas livsvillkor och hälsa. För att barn och unga ska ges likvärdiga möjligheter att utvecklas krävs ett förstärkt förebyggande arbete och tidiga samordnade insatser.

Jämställdhet

5.3 Nuläge

Jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla områden i livet. Att arbeta för ökad jämställdhet är att verka för att alla människor ska kunna forma sina liv som individer, utan att föreställningar om kön begränsar oss. Jämställdhet handlar inte bara om jämn könsfördelning utan också om att uppmärksamma attityder, normer, värderingar och ideal som påverkar livsvillkoren för kvinnor och män inom samhällets olika områden (Jämställdhetsmyndigheten, uå).

I detta avsnitt bedöms befintligt läge i Växjö utifrån följande nyckeltal i hållbarhetsprogrammet:

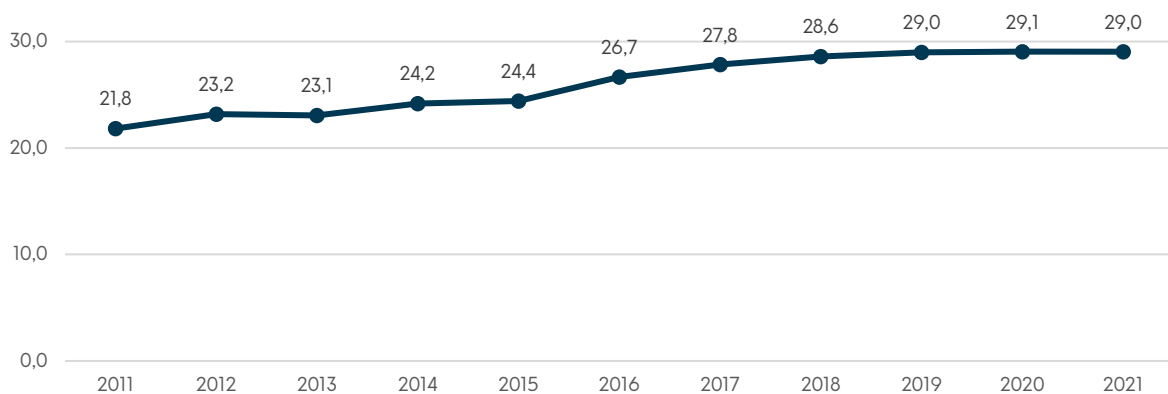
- Föräldrapenningdagar som tas ut av män, andel av antal dagar (procent)
- Tillfälliga föräldrapenningdagar (VAB) som tas ut av män, andel av antal dagar (procent)

5.3.1 Lägesbedömning

Andel föräldrapenningdagar som tas ut av män. Nyckeltalet andel föräldrapenningdagar som tas ut av män⁴⁹ beskriver mäns andel av det totala uttaget av dagar med föräldrapenning och omfattar alla som är folkbokförda i kommunen oavsett var de arbetar. Under de senaste tjugo åren har andelen föräldrapenningdagar som tas ut av män ökat markant i Växjö. År 2001 låg andel av antal dagar som tas ut av män på 12,6 procent, år 2021 var andelen på 29 procent. De senaste tre åren har dock utvecklingen stagnerat, andelen av antal dagar som tas ut av män har legat kvar på 29 procent (Kolada 2022).

⁴⁸ Rädda Barnens definition av barnfattigdom som har utarbetats tillsammans med Tapio Salonen, professor i socialt arbete vid Malmö universitet, är ett sammansatt mått som dels handlar om barn i familjer med låg inkomststandard och dels om barn i familjer som beviljats försörjningsstöd. Definitionen kan klassificeras som ett så kallat absolut fattigdomsmått, vilket innebär att inkomster under en viss miniminivå räknas som fattigdom. Anledningen till att Rädda Barnen valt ett sammansatt mått i beskrivning av barnfattigdom i Sverige är bland annat den låga samstämmigheten mellan de två delmåten. Det finns flera skäl till detta. Ett är tidsaspekten: en familj kan vara berättigad till försörjningsstöd under en del av året, men ha bättre inkomster andra delar av året och därmed inte längre ha rätt till försörjningsstöd. Andra familjer med små inkomster avstår av olika skäl från att söka försörjningsstöd, eller beviljas inte stödet för att de exempelvis inte säljer sin bil eller flyttar till en billigare bostad. På en ort med höga boendekostnader har fler familjer med låg inkomst rätt till försörjningsstöd, det motsatta gäller om boendekostnaderna är låga. Vår definition av barnfattigdom avser därmed andel barn i familjer med låg inkomststandard och/eller försörjningsstöd. Det vill säga barn som lever i familjer med antingen enbart låg inkomststandard, med enbart försörjningsstöd eller i familjer med både låg inkomststandard och försörjningsstöd. Underlaget för uträkningarna utgörs av offentlig statistik över de två delmåten från Statistiska Centralbyrån (SCB)

⁴⁹ Kolada ID: N00943. Andel av föräldrapenning (sett till antal nettodagar) som män (i kommunen/regionen) tar ut. Källa: Försäkringskassan.

Figur: Föräldrapenningdagar som tas ut av män, andel av antal dagar (procent), Växjö. Källa: Kolada

Forskning lyfter fram att ekonomiska faktorer, arbetssituationer och utbildning påverkar hur föräldrapenningdagar tas ut (Alsarve och Boye 2012, Försäkringskassan 2013:8). Män har oftast en högre inkomst vilket bidrar till att kvinnan i ett par stannar hemma längre med syftet att minimera de totala förlorade inkomsterna till hushållet (Alsarve och Boye 2012). Enligt Försäkringskassans rapport (2013:8) är sannolikheten för ett jämställt uttag av föräldrapenningdagar större desto högre utbildning föräldrar har. Män i kvinnodominerade yrken tar ut fler dagar än män i mansdominerade yrken. Enligt studier (Försäkringskassan 2021:4) fördelas föräldrapenningdagar mer jämlikt bland samkönade föräldrar samt mellan föräldrar födda i Sverige. Dock är det viktigt att benämna att normerna kopplade till könstillhörighet har stor betydelse i fördelning av föräldrapenningdagar. En rapport från Inspektionen för socialförsäkringen, ISF, (2020) lyfter fram vikten av att ha kunskap av föräldrapenningdagar. Män som har större kunskap använder fler dagar med föräldrapenning än de som har lägre kunskap om det.

Andel tillfällig föräldrapenningdagar som tas ut av män. Enligt uppgifter från Försäkringskassan (2021:2) har användning av vård av barn (VAB) ökat under senaste år som en påföljd av pandemi. När det gäller tillfälliga föräldrapenningdagar som tas ut av män⁵⁰ visar statistiken positiv utveckling även om den inte är linjär. Det betyder att andel av antal dagar har inte varit stadigt stigande under de senaste tio åren utan har gått upp och ner. (Kolada 2022a) Trots att antalet nettodagar som tas ut av män har ökat mer än antalet dagar som tas ut av kvinnor är det fortfarande kvinnor som tar ut flest dagar. Den demografiska utvecklingen, regelverket och Försäkringskassans administrativa hantering av försäkringen lyfts som några faktorer som kan ha påverkat utvecklingen. (Försäkringskassan 2021:2)

År 2021 låg andel av antal dagar av tillfälliga föräldrapenningdagar (VAB) som tas ut av män på 41 procent i Växjö. När det gäller riket visar statistiken att siffran för samma år ligger på 39,7 procent. Således ligger Växjös utfall av nyckeltalet något högre jämfört med rikets. Däremot ligger Växjös utfall något lägre jämfört med några andra kommuner i länet, i detta fall Alvesta (42,2 procent), Älmhult (41,2 procent), Markaryd (43,2 procent) och Tingsryd (43,9 procent).

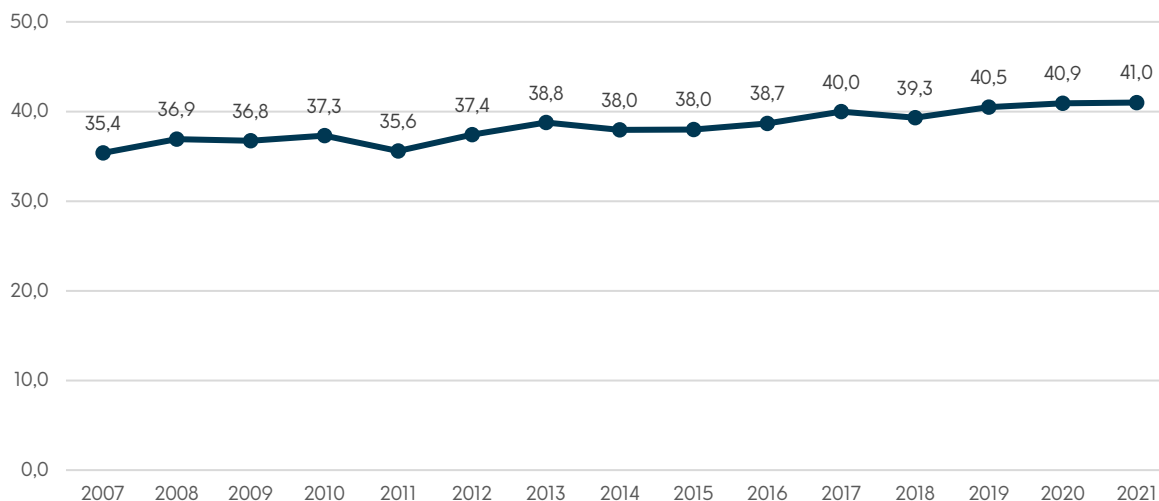
5.3.2 Trender och tendenser

Andel föräldrapenningdagar som tas ut av män. Som tidigare nämnts har nyckeltalet andel föräldrapenningdagar som tas ut av män haft en positiv utveckling genom åren, inte bara i Växjö kommun utan även nationellt. Statistiken visar dock på en tillbakagång i nyckeltalets utfall mellan åren 2020 och 2021, då andelen av föräldrapenningdagar som togs ut av män minskades för första gången på 14 år (Kolada 2022). Enligt TCO (2022) kan minskningen bero på pandemin och regelverksförändring. Västerbotten är det län i riket där störst andel av föräldrapenningdagar tas ut av män (33 procent), Skåne är län där minst andel av dagarna (27,9 procent) tas ut av män. (Försäkringskassan 2021:2)

⁵⁰ Kolada ID: N00945. Andel tillfällig föräldrapenning (sett till antal nettodagar) som män tar ut. Avser: Dagar i samband med vård av barn. Källa: Försäkringskassan.

År 2001 uppgick andel av antal dagar som tas ut av män på riksnivå till 13,8 procent, år 2021 uppgick andelen till 29,6 procent. Detta innebär att om utvecklingen fortsätter i samma takt förväntas andel av antal dagar som tas ut av män ligga på strax över 41 procent år 2030. I allmänhet klassificeras en fördelning om 40/60 som jämställd. (SCB 2022) Därmed kan slutsats dras att om utvecklingen fortsätter i samma takt går vi mot ett mer jämställt uttag av föräldrapenningdagar. Att män och kvinnor delar på föräldraledigheten är viktigt för att nå jämställdhet. En jämnare fördelning av uttaget har betydelse för bland annat inkomster och karriärmöjligheter, samtidigt som det har en normerande effekt i samhället.

Andel tillfällig föräldrapenningdagar som tas ut av män. Under 2007 skedde en markant minskning av andel tillfälliga föräldrapenningdagar som tas ut av män i Växjö. Mellan år 2006 och 2007 minskade andel av antal dagarna som tas ut av män med 2,2 procent, från 37,6 procent till 35,4 procent. Vidare visar statistiken att det mellan år 2011 och 2013 skedde en särskilt stor ökning, från 35,6 procent till 38,8 procent. Här är det viktigt att nämna att en liknande trend kan ses när det gäller generellt nyttjade av VAB oavsett kön. Enligt Försäkringskassan (2021:2) kan ökat nyttjade av VAB år 2013 förklaras med att det under året blev enklare att ansöka om tillfälliga föräldrapenningdagar. I januari 2013 togs kravet om ett intyg från förskola eller skola som visar att barnet varit frånvarande bort och en ny mobilapplikation lanserades vilket möjliggjorde ansökan via mobiltelefonen (Försäkringskassan 2021:2).

Tabell 10. Tillfälliga föräldrapenningdagar (VAB) som tas ut av män, andel av antal dagar (procent), Växjö. Källa: Kolada

5.3.3 Insatser och åtgärder

År 2022 beslutade kommunstyrelsen (§ 209/2022) att anmäla Växjö kommunkoncern, alla förvaltningar och bolag, till modellkonceptet för jämställdhet som leds av Sveriges kommuner och regioner (SKR), med start år 2023. Syftet med deltagande i modellkonceptet är att stärka kunskap om jämställdhetsintegrering samt att vitalisera kommunens arbete med likvärdig service, tjänster och myndighetsutövning, för kvinnor och män.

Några insatser som kan ha positiv påverkan på målbilden utifrån jämställdhetsperspektiv är att använda och analysera individbaserad statistik uppdelad på kön, att ställa jämställdhetskrav i upphandlingar och att genomföra konsekvensanalys utifrån ett intersektionellt perspektiv vid alla relevanta beslut. Intersektionellt perspektiv är viktigt att ha med i arbetet med jämställdhetsintegrering eftersom man och kvinna är inte en homogen grupp, utan de kan samtidigt tillhöra andra grupper baserat på exempelvis ens födelseland, socioekonomisk tillhörighet, utbildningsnivå. Dessutom finns det personer som inte definierar sig som man eller kvinna och intersektionalitet är då ett viktigt verktyg att arbeta med.

Som tidigare nämnt påverkar kunskapsnivå om föräldrapenningdagar hur dagarna tas ut. Det är därför viktigt med insatser som syftar på att öka medvetenheten bland både kvinnor och män om deras rättigheter och möjligheter. Dessa insatser är särskilt viktiga att genomföra bland de som tillhör utsatta grupper. Kunskapsinsatser som behandlar ämnen som normer och könstillhörighet kan också ha positiv påverkan på målbilden.

5.3.4 Eventuella risker och konsekvenser

Som nämnts är det viktigt att använda och analysera individbaserad statistik uppdelad på kön för att synliggöra kvinnor och mäns förutsättningar, livsvillkor och behov. Det är därför viktigt att analysera alla nyckeltalen i Hållbara Växjö 2030 utifrån ett jämställdhetsperspektiv, för att synliggöra hur resultat ser ut beroende på könstillhörighet. Att samla in och dela upp statistiken efter kön räcker dock inte, den måste analyseras och leda till åtgärder för att den ska ha positiv effekt och främja jämställdheten. Vidare är det viktigt att inte analysera kön separat från andra kategorier, till exempel ålder, etnisk tillhörighet, sexuell läggning med mera. Därför bör utgångspunkten för jämställdhetsarbetet vara ”alltid kön, men inte bara kön”.

5.3.5 Omvärld och framtid

De senaste åren har vi sett en våg av motstånd och skepticism mot jämställdhetsfrågor i Europa och resten av världen. Kvinnofientliga, homofobiska och främlingsfientliga kommentarer är alltmer vanliga i politiska arenor (Kantola och Lombardo 2021). En studie som gjorde vid Uppsala universitet visar att 70 procent av kvinnliga kommunstyrelseordföranden drabbas årligen av hat och hot, jämfört med drygt hälften av de manliga. Enligt studien ökar trakasserier när ämnen jämställdhet och våld mot kvinnor diskuteras. Vidare pekar studien på att hot och hat mot kvinnor är oftare personliga och kopplade till deras identitet, medan hot mot män snarare har att göra med deras politiska åsikter (Håkansson 2022).

Enligt europeiska jämställdhetsinstitutet rankas Sverige som etta i EU i jämställdhetsindexet i slutet av 2022 med 83,9 av 100 poäng. Indexet mäter resultatnivåer inom 8 olika huvudområden: arbete, pengar, kunskap, tid, makt, hälsa, våld mot kvinnor och samverkande former av ojämlikhet. Området som har mest utrymme för förbättring är kunskap. Grekland rankades sist med 53,4 poäng.

Jämställdhetsarbetet är särskilt viktigt inom områden som bland annat hälsa och välbefinnande, utbildning och ekonomisk utsatthet.

Demokrati

5.4 Nuläge

I en demokrati är det folket som har den politiska makten, det vill säga folkstyret. I praktiken kan dock demokratiska stater styras på ganska olika sätt. Demokratien är en styrelseform som hela tiden utvecklas och förändras. Det finns vissa kännetecken som förekommer i alla demokratiska stater, till exempel att folket styr genom fria val och att folket har politiska rättigheter. Sveriges grundlag garanterar alla medborgare rösträtt, yttrandefrihet, mötesfrihet och ett stort antal andra politiska fri- och rättigheter som gör det möjligt att engagera sig politiskt. Tryckfrihetsförordningen ger också alla medborgare rätt att ta del av dokument hos myndigheter och domstolar. En förutsättning för att demokratien ska fungera är att folket verkligen vill engagera sig i politiken. Det handlar dels om att vi ska gå och rösta, dels om att tillräckligt många vill ställa upp i valen (Sveriges riksdag, 2022).

5.4.1 Lägesbedömning

Valdeltagande. Enligt Valmyndigheten var valdeltagandets medelvärde efter valet år 2018 i Växjö kommun 2,9 procentenheter högre än i valet 2022, med 89,3 procent. Det finns tydliga skillnader i valdeltagande mellan olika distrikt. 2018 var valdeltagandet högst i Evedal (93,8 procent), följt av Söder (93,77 procent) och Nya Hovshaga (93,46 procent). Valdeltagandet var lägst i valdistriktet Dalbo C (66,9 procent), följt av Araby (69,6 procent) och Nydala (73,71 procent).

I riksdagsvalet 2022 var Växjö kommuns valdeltagande 86,4 procent. Det valdistrikt som hade lägst valdeltagande i Växjö kommun var Dalbo centrum, med ett valdeltagande på 58,4 procent, följt av Araby (60,43 procent) och Nydala (60,97

procent). Det valdistrikt som hade högst valdeltagande var Värends Nöbbele med 93,1 procent, följt av Sandsbro östra (92,74 procent) och Öjaby norra (92,64 procent). (Valmyndigheten)

Insyn. Växjö kommun har arbetat med att öka möjligheterna för medborgare att ha insyn och vara delaktiga i den lokala demokratin. Ett sätt att göra detta är att höja kunskapen hos kommunens alla medarbetare när det gäller vilka rättigheter medborgarna har till insyn och hur Växjö kommuns medarbetare måste arbeta för att underlätta för medborgarna. Under 2022 har flera utbildningar tagits fram till kommunanställda avseende allmänna handlingar och arkiv- och informationshantering. Utbildningarna syftar till att förbättra kunskaperna kring allmänna handlingar, arkiv och informationshanteringen hos medarbetarna i Växjö kommun för att få en bättre informationshantering. Det kvalitetssäkrar utlämnande av allmän handling och ger allmänheten ökade möjligheter till insyn i kommunens arbete.

Typ av utbildning	Antal medarbetare som gått utbildningen
Allmänna handlingar och arkiv (obligatorisk utbildning för administrativ personal)	310
Arkiv- och informationshantering i Växjö kommun (främst för arkivansvariga, arkivsamordnare och arkivombud)	24
Arkiv- och informationshantering i Växjö kommun – en introduktion	51
Hantering av pappershandlingar i kommunhuset	83

Tabell: Antal medarbetare som gått en typ av utbildning.

För att kunna erbjuda en god insyn i verksamheten är det viktigt att dokumenthanteringsplanen följer verksamhetsprocesserna och därmed ger en så bra bild som möjligt av verkligheten. Syftet med en dokumenthanteringsplan är att säkra information och att se till att man följer de lagar som gäller vid hantering av handlingarna. En bra dokumenthanteringsplan som följs av medarbetarna bidrar till en god arkivbildning som i sin tur bidrar till bra insyn i verksamheten (Edlund I., 2006). I Växjö kommun finns dokumenthanteringsplaner⁵¹ som visar vilka handlingar som finns i organisationen och som styr hur informationen hanteras. Arbete pågår med att övergå till en kommungemensam verksamhetsbaserad (processbaserad) dokumenthanteringsplan, som utgår från kommunens processer. När processer ritas i kommunens processkartläggningsverktyg ska även handlingstyper med hanteringsanvisningar läggas in, på så sätt kan vi få både en dokumenthanteringsplan där samtliga handlingstyper listas, men vi kan även gå in i processen och se exakt var en handlingstyp upprättas eller inkommer. På så sätt kan både medarbetare och allmänheten få en bättre förståelse för och insyn i vilken information som hanteras i kommunen och hur den hanteras.

De förvaltningar och bolag i Växjö kommun som använder ärendehanteringssystemet Ciceron har möjlighet att publicera sitt diarium på kommunens webbplats. Syftet med publiceringen är att öka tillgängligheten för medborgare och media till de handlingar som inkommer till och upprättas i kommunkoncernen. En medborgare kan på egen hand söka efter aktuella ärenden och dokument i kommunens diarium och ta del av vissa dokument i fulltext. Om medborgaren i fråga inte får fram ett visst dokument uppmanas medborgaren kontakta respektive nämnd för att få ta del av handlingen. Dokument som får publiceras är alla handlingar där det inte finns uppgifter om enskilda personer, exempelvis:

- styrande dokument
- budgethandlingar
- remisser från andra myndigheter
- information om myndighetens verksamhet
- politiska initiativ som till exempel skrivelser och motioner

⁵¹ Dokumenthanteringsplanerna finns på vaxjo.se

- kallelser och protokoll, förutsatt att det inte finns känsliga personuppgifter eller uppgifter som omfattas av sekretess i dokumenten.

I webbdariet publiceras nämndernas offentliga protokoll. Ett undantag är Överförmyndarnämnden östra Kronobergs protokoll, med anledning av att nämndens uppdrag innefattar privata personärenden. De politiska nämndernas protokoll publiceras ett år tillbaka i tiden och medborgarna uppmanas kontakta respektive nämnd om de vill läsa äldre protokoll. Kallelserna för de politiska nämnderna är inte publicerade, de går de att sökas fram genom webbdariet men medborgaren får kontakta respektive förvaltning för att få tillgång till dokumenten. Av de helägda kommunala bolagen kan protokollen från Växjö Kommunföretag AB (VKAB) hittas på webbdariet. Protokoll från Videum AB, Vidingehem AB, Växjöbostäder AB, Veab och Vöfab kan alla hittas via respektive bolags egna webbplatser. Däremot kan protokollen från Växjö & Co samt Växjö Linnaeus Science Park AB ej hittas utan medborgaren får kontakta respektive bolag för ytterligare information. Kallelserna är, som de politiska nämndernas kallelser, inte publicerade av de helägda bolagen.

Övriga kommuner i Kronobergs län (Alvesta, Tingsryd, Älmhult, Lessebo, Ljungby, Markaryd och Uppvidinge) har lättillgängliga protokoll, kallelser och ytterligare handlingar på respektive kommuns hemsidor.

Delaktighet. I Växjö kommun har processen för invånardialog kartlagts och ett flertal verktyg för att genomföra invånardialoger har tagits fram. Syftet med en gemensam kartlagd process är att använda samma kvalitetssäkrade metoder i möten med medborgarna och att inte missa den viktiga delen att dokumentera och återkoppla. En utvärdering har gjorts av de direktmöten som hållits under 2022, och även den visat på vikten av att återkoppla till de som deltagit i dialogerna. Inom många av kommunkoncernens verksamheter genomförs också olika former av dialogmöten med intressenter.

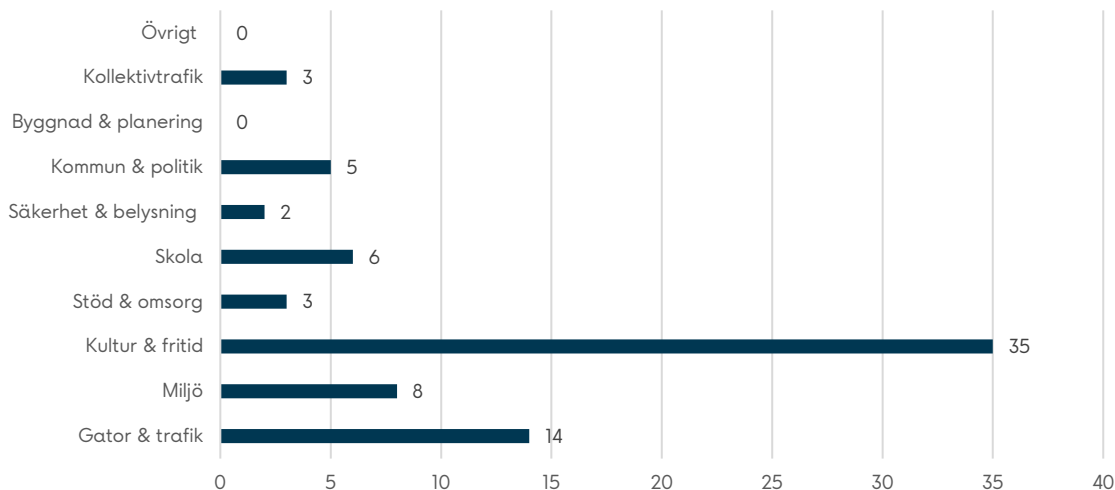
Genom Växjö kommunala pensionärsråd fungerar invalda representanter från olika pensionärsorganisationer som remissorgan och har möjlighet att framföra pensionärs önskemål i en rad frågor, till exempel boende, kommunikationer, avgifter och service.

Sedan flera år finns en etablerad samverkan med handikapporganisationerna i samverkan med Växjö kommun (HSV) och Funkibator Ideell Förening. Samverkan bygger på dialog och delaktighet i tidiga skeden i alla delar av kommunkoncernens verksamheter.

I början av 2022 skickades en inbjudan ut till alla kommunala och fristående skolor i Växjö kommun, i vilket klasser från årskurs 1 i grundskola till och med årskurs 3 gymnasiet bjöds att komma på studiebesök till Växjö kommun. Klassen får då träffa en politiker som gör en allmän presentation av hur kommunorganisationen fungerar, vad en politiker gör samt hur barn och ungdomar kan vara med och påverka. Till och med oktober månad 2022 har 45 studiebesök från skolklasser bokats 2022, merparten genomfördes i april-maj. En del klasser har förberett frågor de skickar i förväg, andra tar dem på plats. När vårterminen startar skickas inbjudan ut på nytt till alla kommunala och fristående skolor i kommunen.

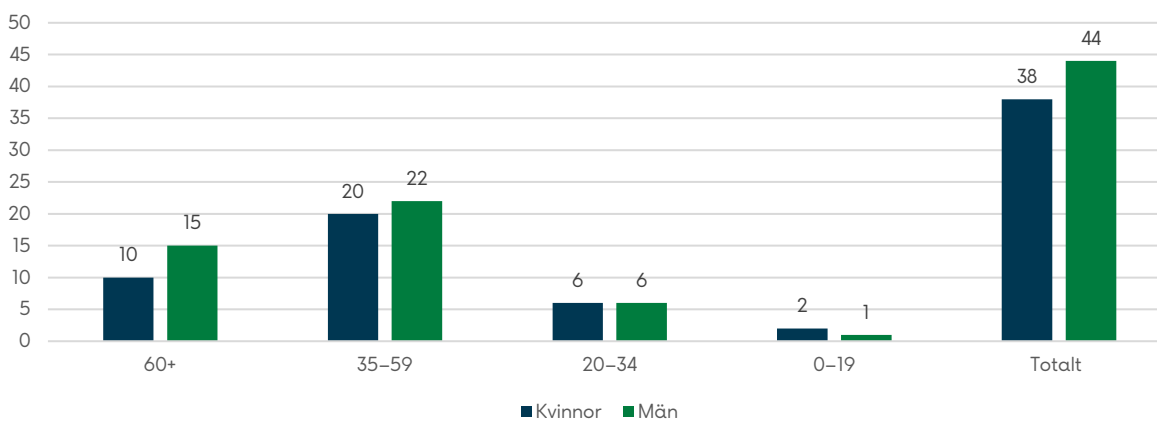
En möjlighet för medborgare att själva lyfta frågor till politiken och påverka kommunens verksamhet är genom medborgarförslag. År 2022 (till och med 2022-10-13) har totalt 76 medborgarförslag inkommit. Utifrån förslagets innehåll har de delats in i tio områden varav nio ämnesområden samt en för övriga: Gator & trafik, Kultur & fritid, Stöd & omsorg, Säkerhet & belysning, Miljö, Skola, Kommun & politik, Byggnad & planering samt Övrigt⁵².

⁵² Gator & trafik innefattar fyra underkategorier: trafiksäkerhet, cykel, parkering samt buller. Kultur & fritid har fem underkategorier: idrott, kultur och konst, friluftsliv, hundpark, hundbad och simhall. I Stöd & omsorg inkluderas förslag gällande äldreomsorg. Säkerhet & belysning; kommunens belysning och hur man vill påverka säkerheten på olika sätt. Skola; skolmat, skolbyggnationer etc. Byggnad & planering; samhällsbyggnad och bostad.

Figur: Medborgarförslag, år 2022 fördelat per ämnesområden. (per 2022-10-13).

Något som sticker ut under 2022, i förhållande till tidigare år, är att medborgarförslagen inom ämnesområdet Kultur & fritid uppgår till 35 i antal medan det inom ämnesområdet Gator & trafik endast inkommit 14 förslag. Tidigare år har det varit mer jämnt mellan de två kategorierna sett till antal inkomna medborgarförslag. En möjlig förklaring kan vara att problem som tagits upp i medborgarförslag under perioden 2019–2021 åtgärdats och därmed inte blir lika aktuellt att skriva medborgarförslag om. Fördelning av medborgarförslag år 2021 utifrån kön och ålder på förslagsställare visar på en viss skillnad mellan totala antal medborgarförslag och antal kvinnor/män (tabell 18), vilket beror på att vissa förslag har flera förslagsställare.

Figur: Medborgarförslag 2022, fördelat per ålder och kön. (per 2022-10-13)

5.4.2 Trender och tendenser

Valdeltagande. Fria och rättvisa val är en grundläggande förutsättning för en fungerande demokrati. Folkstyre bygger på fri åsiktsbildning och allmän och lika rösträtt och att vi har fria, hemliga och direkta val. Att skydda genomförandet av allmänna val mot otillbörlig påverkan är att skydda en grundläggande demokratisk rättighet. Senare års hotbildsbeskrivningar från Säkerhetspolisen (2020) vittnar om att säkerhetshotet mot Sverige har ökat och att det bedöms fortsätta öka de kommande åren. Bland hotaktörerna finns grupperingar som vill öka misstron mot demokratiska institutioner och underblåsa polarisering i samhället. Ytterst är det de grundläggande fri- och rättigheterna, det ekonomiska välbefindandet, det politiska beslutsfattandet och den territoriella suveräniteten som hotas. (Bay, S. et al., 2022)

Det finns omfattande forskning om valdeltagande. Holmberg och Oscarsson (2004) syftar på flera faktorer som kan vara avgörande för ett aktivt valdeltagande, bland annat två olika förklaringar; resursförklaringar och motivationsförklaringar. Resursförklaringarna menar att faktorer som påverkar en individs grad av social integration – såsom ålder, civiltillstånd och ställning på arbetsmarknaden – kan påverka individens utsträckning till att rösta. Exempel på samhällsgrupper som beskrivs rösta i en högre grad är bland annat medelålders, svenskfödda, arbetstagare och personer med stora och breda sociala nätverk medan unga, invandrare och arbetslösa tenderar att rösta i lägre utsträckning. Däremot beskriver motivationsförklaringar betydelsen av individuella intressen, såsom graden av politiskt intresse, konsumtion av politiska nyheter och graden av partiidentifikation. De personer som har intresse, kunskap och engagemang för politiken, samt som exponerar sig för politiska nyheter, beskrivs vara mer troliga att delta i valen än personer vars intresse, kunskap och engagemang för politiken saknas (Holmberg, S. et al. 2004, s. 18–22).

Valdeltagandet i Växjö kommun har, liksom i hela Sverige, minskat. Sverige har fortfarande ett högt valdeltagande jämfört med andra länder, men valdeltagandet är i dag lägre än vad det var på 1970- och 1980-talet (Sveriges riksdag, 2022). I riksdagsvalet 2018 deltog 87,2 procent av dem som fick rösta i Sverige, vilket är det högsta valdeltagandet sedan 1985. I internationell jämförelse är det svenska valdeltagandet högt. Exempelvis är det bland EU:s medlemsländer genomsnittliga valdeltagandet 67 procent. Valet 2018 var det fjärde riksdagsvalet i rad då valdeltagandet ökade i Sverige. Sedan valet 2002 har det blivit allt vanligare att utnyttja sin rösträtt. Enligt SCB kan en förklaring till det ökande valdeltagandet i Sverige vara att antalet som väljer att rösta innan valdagen (förtidsröstning) har ökat stadigt i de senaste valen (SCB, uå).

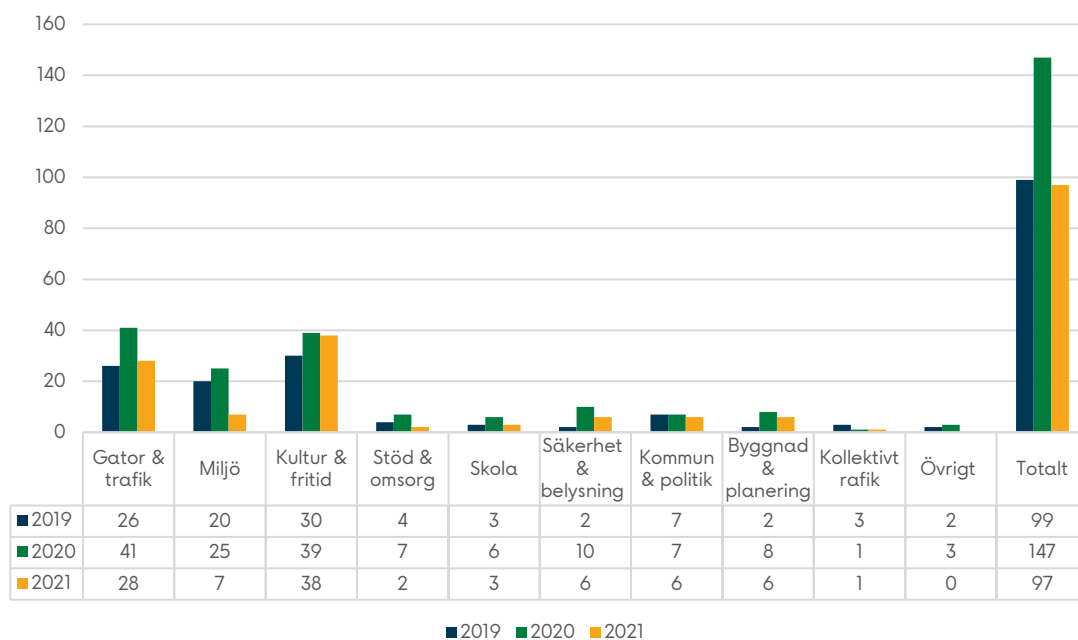
Enligt SCB uppgick kvinnors valdeltagande i Sverige till 88,9 procent i riksdagsvalet 2018, vilket är något högre än männens valdeltagande (87,5 procent). Åldersgruppen med högst valdeltagande, med 90,4 procent, är personer mellan 50–64 år, tätt följt av åldersgruppen 30–49 år (89,5 procent). Ålderskategorin med lägst valdeltagande är 18–29 år, med 86 procent (SCB). I Växjö uppgick såväl kvinnors som mäns valdeltagande i riksdagsvalet 2018 till 90 procent. Åldersgrupperna med högst valdeltagande är åldersgrupperna 30–49 år respektive 50–64 år som båda uppgick till 92 procent, följt av 18–29 år (89 procent), åldersgruppen 65 + år hade lägst valdeltagande med 88 procent. Inrikes födda har en högre andel valdeltagande (92 procent) än utrikes födda (77 procent) (SCB).

I en artikel om valdeltagandet i Växjö beskriver Olsson, M. (2022) att det är första gången sedan år 2002 som valdeltagandet minskar i Sverige, och framför olika aspekter som kan bidra till det minskade valdeltagandet. Artikeln kan liknas till argumenten som förs fram av Holmberg och Oscarsson (2004) då artikeln pekar på betydelsen av socioekonomiska faktorer och röstningsnormer. Även förstagångsväljarnas röstningsmönster nämns. Artikeln menar att omgivningen för förstagångsväljare har en påverkan på individen då exempelvis förstagångsväljare tenderar rösta i högre utsträckning om de bor hemma hos föräldrar som röstar. I artikeln framgår att det framför allt är i områden med redan lågt valdeltagande som valdeltagandet minskar.

Även då det kan finnas grund i vissa vetenskapliga antaganden är det värt att notera att 27 av 56 valdistrikt har ritats om i Växjö kommun mellan riksdagsvalen 2018 och 2022, vilket gör att en jämförelse mellan distriktet bör göras med viss reservation. Alla röster räknas heller inte i respektive valdistrikt, då sena förtidsröster och utlandsröster räknas i kommunens uppsamlingsdistrikt. Även detta kan orsaka ett visst bortfall i valdistriktens statistik.

Delaktighet. I år har, fram till och med 2022-10-13, 76 medborgarförslag inkommit. De senaste fyra åren (2019–2022)⁵³ har totalt 419 medborgarförslag inkommit i Växjö. En ökning av medborgarförslag skedde år 2020 då totalt 147 förslag inkom, året dessförinnan (2019) inkom 99 och året därpå (2021) inkom 97 medborgarförslag. Tre av de senaste fyra åren har flest medborgarförslag handlar om ämnesområdet Kultur & fritid, som har fem underkategorier: idrott, kultur och konst, friluftsliv, hundpark/hundbad och simhall.

⁵³ För 2022 avser här till och med 2022-10-13

Figur: Medborgarförslag i Växjö år 2019–2021.

Sett till perioden 2019 till 2021 sticker år 2020 ut på flera sätt i jämförelse. Dels inkom ett högre antal medborgarförslag än övriga år, dels avsåg medborgarförslagen i högre grad ämnesområdet Gator & trafik, vilket skiljer sig från övriga år då flesta medborgarförslag avsett ämnesområdet Kultur & fritid.

I en jämförelse med kommuner inom nätverket KKKHV, som utöver Växjö omfattar Karlskrona, Kalmar, Kristianstad och Halmstad, erbjuds i alla kommuner medborgarförslag förutom i den sistnämnda. Hur kommunerna tillgängliggör tjänsten ser olika ut. I Växjö, såväl som i Kristianstad och Kalmar kan ett medborgarförslag lämnas genom e-tjänst eller via post, i Karlskrona hänvisas medborgare till e-tjänst.

5.4.3 Insatser och åtgärder

Arbete pågår med att ta fram fler utbildningar till kommunanställda kring allmänna handlingar, arkiv- och informationshantering som syftar till att förbättra medarbetarnas kunskaper ytterligare inom området.

I dagsläget ingår processerna för ekonomi, HR, kommunikation och säkerhet och beredskap i den verksamhetsbaserade dokumenthanteringsplanen. I kommunens processkartläggning finns fler beslutade processer och dessa behöver också förse med handlingstyper och hanteringsanvisningar. För att få fart på arbetet med att ta fram den verksamhetsbaserade dokumenthanteringsplanen behövs fler insatser framöver, såsom mer information och kunskap till de som arbetar med processkartläggning.

För utökad insyn och delaktighet skulle e-petitioner kunna användas, en fråga som vid denna rapportens framtagande undersöks. Att publicera medborgarförslag som inkommer på webben skulle också kunna öka intresset och engagemanget.

5.4.4 Omvärld och framtid

I Tidöavtalet finns förslag på att se över vallagen och det svenska valsystemet med partispecifika valsedlar och dess påverkan på demokratin avseende exempelvis valdeltagande och rättssäkerhet. Ett sådant system som ska utredas skulle innebära stora förändringar i hanteringen av valet. Det kan leda till kortare köer vid valet och möjligen göra det enklare för fler att vilja delta.

Ungdomars delaktighet och inflytande

5.5 Nuläge

I detta avsnitt bedöms befintligt läge i Växjö utifrån följande nyckeltal i hållbarhetsprogrammet: andel elever i åk 8 som vill vara med och påverka i frågor som rör kommunen, procent.

5.5.1 Lägesbedömning

Att stärka barn och ungas rättigheter är grundläggande för en hållbar utveckling och är en del av det som ska genomsyra Växjö kommuns hållbarhetsarbete. Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) gäller från och med 1 januari 2020, vilket innebär att den har samma status som andra svenska lagar. I relation till detta ingår det i hållbarhetsprogrammet att följa hur ungas upplevelse av inflytande utvecklas. Enligt ungdomspolitiken ska ungdomar ha ett verkligt inflytande, både över samhällsutvecklingen i stort och de beslut som rör deras egna liv och verksamheter. Detta betyder att varje ung människa ska ha inflytande över sin egen vardag, men också att ungdomar gemensamt ska kunna påverka nationellt och internationellt. Kommunen behöver möta ungdomars behov och önskemål om nya, mer direkta former för inflytande och delaktighet. Detta ställer krav på verksamheter som hanterar frågor som berör ungdomar.

Den svenska ungdomspolitiken har sedan den började formuleras under 1940-talet understrukit vikten av att unga redan tidigt får möjlighet att efter sina förutsättningar påverka sina livsomständigheter och livsval (Andersson et al., 2016). Genom att unga i sina vardagsaktiviteter – i familj, skola och på fritiden – får en reell möjlighet till delaktighet och kan göra sina röster hörda tränas de i ett demokratiskt sinnelag och praktiskt kunnande (Biesta et al, 2009).

Under senare år har tonvikten på ungas rätt till delaktighet, röst och inflytande stärkts av att barnkonventionen har införlivats i svensk lagstiftning och konventionen har också tydligt inkorporerats i ungdomspolitiken. Den delaktighet som det handlar om innebär inte att vuxenvärlden har en skyldighet att tillgodose varje önskemål som dyker upp, eller att unga får välja bland olika alternativ som vuxna tillhandahåller (Andersson m. fl. 2010). Det handlar således mer om det grundläggande ansvaret för vuxenvärlden att tillse att unga har förutsättningar att beskriva sina intressen, träna upp sin förmåga att bedriva dem, se sig som väsentliga aktörer i att genomföra eventuella aktiviteter och även förstå och konstruktivt hantera beslutsfattarens prioriteringar i generella eller specifika fall. Med andra ord ska unga betraktas som viktiga producenter, med egen förmåga att tillvarata sina egna intressen, ibland gemensamma med andras.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF:s, rapport Fokus 21 visar att sex av tio unga är intresserade av samhällsfrågor, men knappt två av tio tror att de kan påverka lokalt. Detta är ingen ny situation, utan siffrorna har varit desamma under en längre tid. Samtidigt pekar rapporten på att behovet av stöd är mycket varierat. Kommuner och regioner har olika förutsättningar beroende på exempelvis geografisk placering, storlek, demograf och intresse för ungdomspolitiska frågor (MUCF, 2021).

När det gäller ungdomars upplevelse av inflytande följer Växjö kommun detta genom ungdomsenkäten LUPP (Lokal uppföljning av ungdomspolitik). I den senaste undersökningen 2021 påvisas att ungdomar i lägre utsträckning är intresserade av samhällsfrågor än 2018, och intresset för att vara med och påverka i frågor som rör sin kommun varierar stort. På frågan om du "Vill du vara med och påverka i frågor som rör din kommun?" har andelen ungdomar som har svarat ja, att de vill vara med och påverka minskat stort sedan 2018, det gäller såväl bland åttondeklassare som gymnasieelever. Även intresset för politik har minskat. Andel ungdomar som har svarat ja, att de är intresserade av politik, har minskat avsevärt sedan 2018 både i årskurs 8 med en minskning på 11,7 procentenheter och i årskurs 2 på gymnasiet med 14 procentenheter. Den största skillnaden bland årskurs 8 är i Teleborg med en minskning på 13,2 procentenheter och i årskurs 2 på gymnasiet ser vi den största minskningen i Lammhult med 16 procentenheter. En förklaring kan vara att när LUPP:en genomfördes 2018 hade det precis varit valår, och det kan ha påverkat intresset för samhällsfrågor och politik (LUPP Växjö, 2021).

5.5.2 Trender och tendenser

Det övergripande målet för den nationella ungdomspolitikerna är ”att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen”. Forskning visar att betydelsen av att vara delaktig och ha inflytande över sin livssituation är väsentlig i ungdomsåren. Studier har visat att upplevelsen av kontroll och möjligheten att påverka sin egen situation har stor betydelse för stressnivåer (Perski, 2015). Skolan är ungdomarnas arbetsplats, och arbetsmiljön där och att ungdomarna kan påverka sin skolsituation har stor betydelse för deras sociala, fysiska och psykiska hälsa (Bremberg & Wennerholm Juslin, 2004).

Skolan är en central arena för barn och ungdomar. Att vara delaktig och att ha inflytande är en central aspekt för hur elever upplever sin tillvaro i skolan. Skolverkets (2015a) kunskapsöversikt ”Delaktighet för lärande” beskriver hur elever som ingår i beslutsprocesser utvecklar sin ansvarskänsla. När elever känner kontroll över sin lärandeprocess kan de känna intresse och motivation, vilket möjliggörs genom elevaktivt arbete där elevers perspektiv på undervisningens innehåll blir utgångspunkten för undervisningen. Om eleven ska kunna känna kontroll över sitt lärande är det avgörande att ha möjlighet till inflytande över och delaktighet i val av ”arbetsuppgifter, material, arbetssätt, redovisningsformer eller tempo i undervisningen” (Skolverket 2015a, s. 68). Att ha kontroll över sitt lärande och att kunna påverka verksamheten och känna delaktighet utgör förutsättningen för att eleven även tar ansvar för sitt lärande. LUPP-enkäten innehåller flera frågor som fångar upp förutsättningen för elevers inflytande och möjligheter att påverka olika områden inom skolan.

Knappt hälften av åk8-eleverna och gy2-eleverna uppger att det stämmer, till stor del eller helt, att de ”fått veta vad eleverna ska ha inflytande över/ska kunna påverka i skolan”. En stor andel uppger att de inte vet att de har möjlighet att påverka i skolan. Såväl i åk8 som i gy2 uppger mer än vad tredje elev ”vet inte”. Strax under hälften av eleverna i åk8 och något mer än hälften i åk2 på gymnasiet uppger att det stämmer, till stor del eller helt, att skolans personal lyssnar på elevrådet/elevkåren och tar dem på allvar. Nära en fjärdedel av eleverna i åk8 anger ”vet inte”, för åk 2 på gymnasiet är motsvarande en tredjedel. Oavsett årskurs så finns inga större skillnader mellan tjejer och killar. I båda årskurser är det mindre än hälften som upplever att ”skolans personal lyssnar på vad elevrådet säger och tar dem på allvar”. Vidare är det mindre än hälften av åk8-eleverna som upplever att skolan uppmuntrar dem till att aktivt medverka i klassråd och elevråd (frågan ingick inte i gy2-enkäten).

Sammantaget kan det konstateras att drygt hälften av skolungdomarna i åk8 och strax under hälften i gymnasiet har begränsad kännedom om sina möjligheter till inflytande och/eller inte uppleva att skolan uppmuntrar till elevdemokrati genom formella kanaler för elevinflytande. Resultaten skulle kunna tolkas som att, även om det inte är självklart, skolan inte har informerat (eller uppmuntrat) dessa elever. I vilken utsträckning resultatet bottnar i begränsade insatser från skolans sida eller på ett begränsat intresse från elevernas sida (oavsett varför) är en fråga som kräver fördjupad analys av varje enskild fråga för att kunna besvara (LUPP Växjö, 2021).

5.5.3 Insatser och åtgärder

Förutom att varje förskola och skola utifrån läroplan arbetar med barns och ungdomars inflytande och delaktighet över sin tillvaro i förskola och skola genomförs flera insatser i kommunen för att stärka inflytande på ett övergripande plan som sätter fokus mot ungdomars inflytande och delaktighet. Bland annat samverkar Växjö kommun tillsammans med sex andra kommuner och en region med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) för att öka förutsättningarna för ungas demokratiska inflytande. I samverkan som pågår 2020–2024 ska olika metoder och arbetssätt tas fram, testas och implementeras för att öka ungas delaktighet i demokratin. Vidare har Växjö kommun genomfört en kommunövergripande utbildning för politiker och tjänstepersoner i Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv.

Insatser som anställning av feriearbetare, Unga kommunutvecklare under sommaren 2021 och 2022 arbetat med särskilt fokus på att stärka ungas delaktighet och inflytande. 2021 genomfördes den numera återkommande LUPP-undersökningen, vilken är underlag för kommunens arbete för att stärka förutsättningar för Växjö ungdomar på flera plan. Nytt för den senaste undersökningen har varit att involvera ungdomar i analysarbetet för att även få in

ungdomsperspektivet i analys och slutsatser. Ungdomar deltog även i arbetsgrupper kring vilka förslag till insatser som skulle kunna genomföras i relation till analysen. I relation till resultatet arrangerades även en workshop med unga, tjänstepersoner och politiker våren 2022 som satte särskilt fokus på den ökade psykiska ohälsan bland ungdomar.

Flera mer riktade insatser genomförs som till exempel ett metodarbete vid namn "Tjejer Emellan" som är ett arbete som bedrivs på majoriteten av Växjö kommuns fritidsgårdar. Metoden går ut på att ungdomar leder ungdomar och planerar, genomför och utvärderar verksamheten själva med stöd av fritidsledare. Metoden prövas även med fokus mot pojkar och har startats upp på en av fritidsgårdarna i Växjö kommun. All fritidsgårdsverksamheten har som ambition och mål att involvera unga i sin planering genom att låta ungdomar påverka innehåll och miljö i fritidsgården via gårdsråd, förslagsråd m.m. En återkommande aktivitet på fritidsgårdar är "Te och låda" (diskussionsfika där ämne väljs ur en låda), där ungdomar har möjlighet att diskutera olika ämnen tillsammans med fritidsledare. Metoden går ut på att lära ut demokratiska grunder och hur olika åsikter kan mötas på ett rättvist sätt.

5.5.4 Eventuella risker och konsekvenser

Det övergripande målet för den nationella ungdomspolitiken är "att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen". Mot bakgrund av LUPP-undersökningen är det positivt att ungdomar gärna vill vara med och bestämma över frågor som berör dem i skolan, trots det visar resultaten från LUPP:en att andelen ungdomar som vill vara med och påverka minskar vilket är en viktig aspekt ta fasta på med tanke på hur viktig det är att ungdomar känner att de får vara delaktiga.

I diskussion med elevgruppen i samband med analysarbetet av LUPP-undersökningens resultat kring inflytande bekräftades att proven, läxorna, schemat var sådant som upplevdes relevant att kunna påverka. Mycket för att det var aspekter som påverkade elevernas liv på ett mer övergripande plan. Mot bakgrund av ovan upplevdes tillvaron på skolan utifrån eleverna som tämligen stressad, inte minst genom att till exempel prov ofta kommer samtidigt och att upplevelsen är att lärare inte samverkar och att prov och läxor inte anpassas efter elevernas förutsättningar. Under temat hälsa i LUPP-undersökningen påvisas att psykosomatiska hälsobesvär är vanligt hos de unga, inte minst stress, som också är vanligare än tidigare. Könsskillnaden är stor, med väsentligt mer utbredda besvär hos tjejer än killar, det gäller både stress och andra besvär. Detta bekräftas också vid jämförelse med tidigare LUPP-undersökningar. Ungdomars möjlighet att påverka, ha inflytande och av att vara delaktiga i samhällsviktiga frågor som berör dem har således ett nära samband med andra viktiga aspekter av unga människors livsvillkor. Ett arbete för att främja ungdomars förutsättning för inflytande och delaktighet är därför på många sätt ett arbete som stärker enskildas och grupperns egna resurser och kapacitet.

5.5.5 Omvärld och framtid

Forskning visar att betydelsen av att vara delaktig och ha inflytande över sin livssituation är väsentlig i ungdomsåren. Som tidigare nämnts är upplevelsen av kontroll och möjligheten att påverka sin egen situation av stor betydelse för hur ungdomar till exempel upplever stress. Skolan är ungdomarnas arbetsplats, och arbetsmiljön där och att ungdomarna kan påverka sin skolsituation har stor betydelse för deras sociala, fysiska och psykiska hälsa (Bremberg & Wennerholm Juslin 2004). Det finns också ett tydligt dubbelriktat samband mellan skolprestationer och psykisk hälsa (Gustafsson m. fl. 2010).

Barnrättsarbete

5.6 Nuläge

5.6.1 Lägesbedömning

FN:s konvention om barnets rättigheter, kallad barnkonventionen, är ett rättsligt bindande dokument innehållandes bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Barnkonventionens införande i svensk lag från och med 1 januari 2020 innebär att konventionens artiklar gällande barnets rättigheter ska tillämpas (1 §, lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). Det har medfört att barnets rättssäkerhet stärkts och att barnets bästa på ett tydligare sätt hamnat i främsta rummet. Ur rättsligt perspektiv har barnkonventionen dessutom en stark ställning i och med att den dels gäller som lag, dels att våra andra lagar ska ändras och anpassas i enlighet med dess bestämmelser (Unicef, 2020). Enligt barnkonventionens artikel 3.1 ska vad som bedöms vara barnets bästa beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Således påverkar barnkonventionen samtliga verksamhetsområden inom kommunkoncernen på så vis att den bedömning som ligger till grund för ett beslut som rör barn, både direkt och indirekt, ska innehålla en prövning av barnets bästa.

Att utifrån nyckeltal bedöma barnkonventionens tillämpning i Växjö kommunkoncern medför vissa utmaningar. Det är möjligt att ställa vissa specifika nyckeltal i relation till dess enskilda artiklar. Exempelvis kan andelen barn (0–19 år) i ekonomiskt utsatta hushåll, som 2020 uppgick till 9,1 procent i Växjö (Kolada, 2021a), ställas i relation till barns rätt till skälig levnadsstandard inklusive bostad, kläder och mat enligt artikel 27. Även antal verkställda vräkningar som berör barn är i sammanhanget relevant, där antalet i Växjö kommun har ökat från tre till tio mellan åren 2020 och 2021 (Kolada, 2022a). Ett ytterligare exempel är hur barns rätt till utbildning enligt artikel 28 kan ställas i relation till andelen elever i årskurs 9 som uppnått kunskapskraven i alla ämnen, där andelen för 2022 i Växjö uppgår till 72,8 procent för kommunala skolor respektive 77,6 procent för fristående skolor (Kolada, 2022b; 2022c). I rätt till utbildning finns dock betydande skillnader. Gällande andel 20-åringar som har avslutat treårigt gymnasium, sticker gruppen placerade barn (placerad under hela årskurs 9) ut, där endast 52 procent avslutade en treårig gymnasieutbildning år 2020 jämfört med ej placerade barn där andelen uppgick till 80,23 procent (Kolada, 2021b; 2021c). Även om det finns nyckeltal som kan ställas i relation till ett antal av de enskilda artiklarna i barnkonventionen, saknas flera vilket medför svårigheter i att analysera nuläget.

Vidare finns en stor utmaning i bedömningen av hur barnkonventionen, och därmed barnrätten, tillämpas i kommunkoncernen gällande barns rätt till delaktighet. Enligt artikel 12 har alla barn rätt att bilda sina egna åsikter och fritt uttrycka dessa i frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska därtill tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För att bedöma tillämpningen och graden av barns delaktighet inom Växjö kommunkoncern saknas dock relevanta nyckeltal och andra mätningar.

5.6.2 Trender och tendenser

Mot bakgrund av svårigheterna att göra en heltäckande lägesbedömning av de områden som är relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv, är det även svårt att urskilja hur förändringen har sett ut över tid.

En möjlighet är att ta avstamp i hur beslut som fattas i nämnderna inom kommunkoncernen lever upp till kravet om att beakta barnrättsperspektivet, i form av att genomföra prövningar av barnets bästa (artikel 3.1). I början av 2022 genomfördes en utvärdering av implementeringen av barnkonventionen inom Växjö kommunkoncern. I den lyftes bland annat i vilken utsträckning mallen för barnrättsbaserat beslutsunderlag (prövning av barnets bästa) använts i nämndernas tjänsteskrivelser under perioderna april - maj 2021 samt oktober 2021. Under de två perioderna identifierades totalt 291 tjänsteskrivelser, varav man i endast 16 hade använt mallen (Karmberg & Tannerfalk, 2022). Eftersom en sådan prövning

ska genomföras inför beslut i samtliga ärenden där barn påverkas, antingen direkt eller indirekt, bör siffran betraktas som förvånansvärt låg sett till det faktum att flera av nämndernas ansvarsområden i hög grad rör barn.

Förutsatt fortsatt uppföljning av slaget ovan, kompletterat med andra relevanta aspekter, skulle det vara möjligt att framöver mer träffsäkert bedöma utvecklingen på området inom Växjö kommunkoncern.

5.6.3 Insatser och åtgärder

I samband med att barnkonventionen blev svensk lag 2020 genomfördes en rad insatser gällande bland annat utbildning och kompetensutveckling samt framtagande av mallar och stödmaterial, i syfte att implementera och säkerställa konventionens tillämpning inom kommunkoncernen. Arbetet leddes av verksamhetsutvecklare på förvaltningen för arbete och välfärd (Karmberg & Tannerfalk, 2022). Utifrån det initiala implementeringsarbetet identifierades i en del av nämnderna ytterligare barnrättsrelaterade behov som man arbetat vidare med i förvaltningarna. Inom exempelvis förvaltningen för arbete och välfärd finns sedan 2021 en barnrättsgrupp med medarbetarrepresentanter från samtliga avdelningar som arbetar med olika barnrättsrelaterade uppdrag. Ett exempel är det stödmaterial för barnrättsperspektiv i socialtjänstens myndighetsutövning som lanserades under hösten 2022.

På koncernnivå togs i början av 2022 beslut om att utse så kallade barnrättsombud. Barnrättsombuden utgörs av tre tjänstepersoner på utbildningsförvaltningen (2, delat uppdrag) och förvaltningen för arbete och välfärd (1), som inom ramen för sina ordinarie tjänster arbetar med barnrättsfrågor. Barnrättsombudens uppdrag är att:

- Representera Växjö kommunkoncern i *Barnrättsnätverk Kronoberg*
- Förkovra sig inom ämnet och ta del av nätverkets kunskapshöjande insatser inom barnrättsfrågor,
- Sprida kunskap kring barnrättsfrågor till de inom koncernen som det bedöms vara värdeskapande för.
- Agera som sakkunnigt stöd för Växjö kommunkoncern, "en väg in" vid frågor som uppstår kring barnkonventionens tillämpning.

Under 2022 har barnrättsombuden bland annat arbetat med att ta fram en tydliggörande rutin för hur deras arbete ska genomföras. I nuläget har beslut om att fastställa rutinen ännu inte fattats. Framöver kommer det förhoppningsvis vara möjligt att följa upp barnrättsombudens arbete än mer.

5.6.4 Eventuella risker och konsekvenser

I januari 2023 har barnkonventionen varit svensk lag i tre år. Även om arbetet med implementering och stärkandet av barnrättsperspektivet fortsatt pågår på flera håll inom kommunkoncernen, finns en risk att tillämpningstakten är lägre än vad som bör vara önskvärt. Detta synliggörs inte minst i den alltigenom låga användningsgraden av mallen för barnrättsbaserat beslutsunderlag i nämndernas tjänsteskrivelser. Ytterligare en risk finns i de begränsade möjligheterna till uppföljning av barnrättsarbetet, inte minst utifrån nyckeltal men även gällande interna uppföljningsinitiativ som mäter graden av tillämpning.

Gällande vad som sägs i artikel 12 om barns rätt till delaktighet finns vidare en risk i att innebörden av artikeln kan komma att tillämpas på olika sätt inom kommunkoncernen, utifrån skilda tolkningar av vad barns delaktighet innebär. Riskerna med ett alltför stort tolkningsutrymme har bland annat lyfts i en studie av Larsson och Hultman (2019) där de analyserat socialvetenskaplig och socialrättslig forskning på området. De menar att skilda professionella arbetssätt och praktiker kan föranleda hinder för barns rätt till delaktighet, exempelvis i samband med beslutsprocesser inom socialtjänsten. Vidare har etablerade barnrättsforskare som Lundy (2007) lyft risken för att konventionstexten i artikel 12 tolkas som att det barnets ålder och mognad avgör om barnet ska ges möjlighet att uttrycka sig, vilket riskerar att begränsa exempelvis yngre barns rätt till delaktighet. Enligt konventionstexten ska *alla* barns ges möjlighet att bilda och fritt uttrycka sina åsikter, men den betydelse som tillmäts dem ska ske i förhållande till ålder och mognad.

Mot bakgrund av ovanstående kan det i relation till det barnrättsrelaterade arbete som på olika håll pågår inom kommunkoncernen därför vara betydelsefullt att sträva mot att skapa gemensamma förståelser av delaktighetsbegreppet samt att utarbeta arbetsätt och modeller som stärker barns delaktighet inom olika områden och nivåer. Därtill är det sannolikt en god idé att använda de implementeringsnycklar för uppföljning av barnrättsarbete som tagits fram av Sveriges kommuner och Regioner (SKR, 2022).

5.6.5 Omvärld och framtid

Inledningsvis när barnkonventionen blev svensk lag saknades rättslig praxis gällande lagens tillämpning inom olika områden. I takt med att barnets bästa prövats och motiverats i allt fler domstolsärenden, tydliggörs praxis. Exempelvis samlar Barnombudsmannen (2022) rättspraxis avseende barnkonventionen i syfte att följa och sprida kunskap om rättsutvecklingen. För kommunkoncernens del är det således betydelsefullt att hålla sig uppdaterad på området för att kunna säkerställa tillämpningen och fortsätta förbättringsarbetet på området.

6. Målbild - Växande och inkluderande

Målbilden Växande och inkluderande - Växjö är en attraktiv plats för ett innovativt närings- och föreningsliv som bidrar till en hög och hållbar tillväxt. Vi har en stark ekonomisk utveckling med liten negativ påverkan på miljön och positiv påverkan för människan. I Växjö skapar vi förutsättningar för alla att klara skolan och komma in i arbetslivet så att utanförskap kan brytas. Vi bygger miljöer som bidrar till inkludering och samhörighet mellan människor. Det finns rik tillgång till ett varierat kultur- och fritidsliv. Vi skapar tillsammans ett inkluderande och växande Växjö.

Målbilden är en av de mest komplexa och omfattande målbilderna. Avgränsningar har varit nödvändiga, men avgränsningen har stundtals varit utmanande varpå de ingående valda områdena kan inte ses som heltäckande.

Centrala nyckelord för målbilden: Arbetsmarknad, näringsliv och tillväxt, skola och utbildning, byggda miljöer som bidrar till inkludering, segregation samt kultur och evenemang.

6.1 Sammanfattning av Växande och inkluderande

Sverige som land har trots pandemin fortsatt att växa sett till befolkningsmängd, om än i en något försiktigare takt jämfört med åren innan. Även Växjö kommun har fortsatt att växa sedan pandemins intåg både sett till befolkningsmängd så väl som till bostäder och infrastruktur. En kommun med en växande befolkning behöver bygga i takt med befolkningsutvecklingen. Boendefrågan är viktig för att skapa goda förutsättningar för invånare och kommunens attraktivitet. Byggtakten har under de senaste åren varit mycket god i Växjö kommun då det tillskapats nästan 5 500 bostäder under den senaste 10 års perioden, vilket indikerar att balansen mellan den nya befolkningen i kommunen och bostadsbyggandet inte lett till några strukturella underskott. Växjö kommun har som mål att bygga med varierade boendeformer för att motverka boendesegregation, vilket Växjö kommun arbetar med, i planeringen framöver. I nuläget finns dock ett antal befintliga boendeområden som uppvisar brister i varierande boendeformer, något som kan bidra till en viss boendesegregation. Att undvika stora barriärer i stadsplaneringen som också påverkar bostadssegregation är andra viktiga framtidsfrågor som det planeras för. Även här finns dock nuvarande barriärer, främst inom centralorten som påverkar boendesegregationen negativt.

En växande befolkning bidrar även till att arbetskraftsutbudet i kommunen ökar. På sikt är detta positivt då det skapar förutsättningar för kommunens arbetsgivare att hitta den kompetens som eftersöks, vilket ger förutsättningar för näringslivet att växa och i förlängningen även ökar kommunens attraktivitet. Det är dock viktigt att arbetskraften också matchar arbetsgivarnas efterfrågan. Ser vi till befolkningens utbildningsnivå så har det under de senaste decennierna blivit allt vanligare att man väljer att läsa till en eftergymnasial utbildning. I takt med att kunskapsnivån i arbetslivet har ökat så har dock även kraven från arbetsgivarna stigit och idag ses ofta en gymnasieexamen som en grundförutsättning för att komma in på arbetsmarknaden. Andelen gymnasieelever som färdigställer sin utbildning ligger i Växjö på en stabil nivå av 78 procent, även om den minskat något under senaste året. Växjös resultat ligger här i paritet med både större städer så väl som för riket. Det är dock viktigt att påpeka att det inte är en nödvändighet att ha en eftergymnasial utbildning för att få ett arbete. Det är främst personer utan gymnasial utbildning som har det svårare att komma in på arbetsmarknaden.

Att fler genomgår en gymnasial utbildning skapar även en större bas som sedan kan övergå i mer specialiserade utbildningar, där så behövs. Här finns till exempel praktiska gymnasielinjer och eftergymnasiala yrkesutbildningar där företrädare för Växjös näringsliv bidrar med att diskutera behov och inriktningar på utbildningarna. Utifrån det faktum att det krävs högre utbildning generellt på arbetsmarknaden så är det också av vikt att antalet personer som läser vidare på universitetet ökar. 2021 hade cirka 50 procent av invånarna mellan åldrarna 25–64 år någon form av eftergymnasial utbildning. Likt riket är det fler kvinnor än män i Växjö som har en högre utbildningsnivå och skillnaden ökar. Det är samtidigt väldigt viktigt att de som läst på universitet också väljer att stanna kvar i Växjö kommun. Här finns ett aktivt arbete i gång mellan Linnéuniversitet och Växjö kommun för att öka denna andel.

När allt fler väljer att skaffa sig en högre utbildning innebär det samtidigt att konkurrensen på arbetsmarknaden hårdnar för de som saknar eller har en lägre utbildningsnivå. Här finns en väldigt stor utmaning. En delgrupp av personer som står längre ifrån arbetsmarknaden är ungdomar som varken studerar eller arbetar (Uvas). Gruppen Uvas i Växjö kommun har minskat under de senaste åren och utgör idag cirka 6 procent av antalet personer i åldrarna 17–24 år, vilket är 1,8 procentenheter lägre än riksgenomsnittet. En kartläggning visar emellertid att många av dessa ungdomar ofta bor i socioekonomiskt utsatta områden. I Växjö kommun bor en majoritet av Uvas i Araby och i delar av Teleborg. MUCF:s slutrapport visar på att personer som har fysiska eller kognitiva funktionsnedsättningar, eller som är födda utanför Sverige och personer med psykisk ohälsa ofta är överrepresenterade i Uvas-statistiken. En annan delförklaring till att man hamnar i denna grupp kan också vara föräldrarnas utbildningsnivå, och problemen startar ofta redan i början av grundskolan. Att ge rätt stöd och resurser tidigt i skolan är därför en nyckelfråga.

För att kommunen ska kunna utvecklas i en hållbar riktning innefattar det också att det sker en utveckling av den lokala arbetsmarknaden och näringslivet. Näringslivet präglas, som tidigare nämnts, av ett allt större kunskapsinslag. För att denna utveckling ska kunna ske är förnyelse av näringslivet betydelsefullt. Växjö kommun satsning på innovation, med fokus på hållbarhet, cirkulära affärsmodeller och på digital utveckling, ämnar stärka kommunens företag ytterligare. Här ämnar Växjö Linneaus Science Park vara "dragloket" i det kommunala innovationsarbetet.

Det är också viktigt att fler arbetar och att det skapas nya jobb, vilket är en indikation på att det lokala näringslivet förnyas. En hög sysselsättning ger också en ökad sammanhållning i samhället samt visar på att man tar väl hand om det lokala humankapitalet. Fler sysselsatta generellt innebär även större skatteintäkter och möjligheter att utveckla välfärden. I Växjö kommun har vi ett näringsliv som i grunden utvecklas positivt. Antalet företag har växt kontinuerligt (+27 procent sedan 2010) samtidigt som värdet (BRP) som kommunens företag skapar har ökat med drygt 30 procent sedan 2012. Även sysselsättningen har stigit och nya jobb skapas i både befintliga och nya näringar. De senaste två årens starka utveckling av antalet sysselsatta bland utrikes födda har även medfört att glappet i sysselsättningsgrad mellan personer födda i och utanför Sverige nu minskat till under 20 procentenheter i Växjö kommun.

En annan fundamental bas för att ett näringsliv ska kunna utvecklas är, utöver kompetent personal, också tillgången till verksamhetsmark och lokaler. Här utgör tillkomsten av det nya verksamhetsområdet Nylanda en väldigt viktig del. Kommunen har visat att det går att ha en ökad ekonomisk tillväxt och minskad klimatpåverkan på samma gång. Statistik visar på en väldigt kraftig nedgång av bland annat växthusgasutsläppen i förhållande till BRP. Företagen i kommunen har tillsammans med Växjö kommun tagit ett stort ansvar, genom bland annat Växjödeklarationen, för att minska klimatpåverkan.

Vi lever allt längre och befolkningsprognoser pekar på att vi blir allt fler äldre samtidigt som den arbetsföra delen av befolkningen inte växer på motsvarande sätt. Det innebär att allt färre ska försörja fler vilket sätter krav på att vi bland annat måste accelerera användandet och framtagandet av olika typer av digitala hjälpmedel för att befintlig arbetskraft ska räcka för att klara framtidens behov på arbetsmarknaden. Behovet av arbetstillfällen som hjälper äldre blir här en central del. Beräkningar från SKR visar på att en väldigt stor del av den framtida ökningen av den arbetsföra befolkningen (cirka 80 procent) skulle behövas arbeta inom de olika välfärdsyrkena för vård, skola, omsorg fram till 2031 för att täcka det kommande behovet. Utöver en ökning av de rent personella resurserna krävs också att många arbetsmoment och stöd i det nuvarande arbetet digitaliseras för att personalen ska räcka till för att jobba med människorna. Här finns en stor mognadsgrad för digitalisering på ledningsnivå vilket är en förutsättning för framtiden.

I en kommun som växer ställs också stora krav på olika sorters infrastrukturer. I tätorterna utanför Växjö stad och på landsbygden finns ett relativt väl utbyggt servicenät tillsammans med ett mycket väl utbyggt bredband, vilket innebär att man kan leva och bo i hela Växjö kommun. Den höga nivån på bredbandsutbyggnaden bidrar också till en god robusthet i händelse av större kriser. Stora satsningar inom kultur- och fritidsområdet i kombination med ett aktivare destinationsutvecklingsarbete och ett nära arbete med besöksnäringen skapar tillsammans goda förutsättningar för att också öka Växjö attraktionskraft, vilket möjliggör för att fler vill flytta hit.

Sammantaget kan man konstatera att Växjö är på rätt väg för att nå målbilden i växande och inkluderande. Cirka 2 av 3 av målbildens nyckeltal går åt rätt håll eller är oförändrade. Statistik visar också på en robusthet i så väl befolkningstillväxt och utbildningsutbud som näringsliv där det, trots stora utmaningar under de senaste åren, i många fall fortsatt utvecklas positivt. Det finns dock områden där vi även fortsättningsvis behöver göra stora insatser för att nå målbilden. Ett av dessa områden är att möta behovet av arbetskraft för att täcka ett växande framtida välfärdsbehov. En annan viktig del är att fortsätta att jobba mot segregation och en tudelning av samhället. Genom att fortsätta att stötta unga i deras väg mot en utbildning, att skapa förutsättningar för grupper som står längre ifrån arbetsmarknaden samt att skapa attraktiva och hållbara boendemiljöer bidrar vi till att det skapas förutsättningar för inkludering och samhörighet mellan människor. Ytterligare stärkt samverkan mellan näringslivet, Växjö kommun och det offentliga systemet är av yttersta vikt för att både kunna ta tillvara möjligheterna och samtidigt klara de utmaningar vi står inför framöver.

Arbetsmarknad

6.2 Nuläge

6.2.1 Lägesbedömning

Allmänt. Svensk ekonomi har befunnit sig i ett mycket gott läge en längre tid och den svenska arbetsmarknaden har uppvisat en särskilt stark utveckling. Antalet sysselsatta i förhållande till befolkningen ligger nu på den högsta nivån sedan början av 1990-talet och arbetslösheten är på väg ner mot nivåer likt de konjunkturstarka åren innan finanskrisen 2008–2009. (Arbetsmarknadsutsikterna våren 2022, Arbetsförmedlingen 2022). Den svenska arbetsmarknaden återhämtade sig också anmärkningsvärt snabbt efter den nedgång som skedde i kölvattnet av pandemin och dess restriktioner. Sysselsättningen har sedan dess fortsatt att öka under 2021 och i inledningen av 2022 och efterfrågan på arbetskraft har fortsatt vara mycket stark under sommaren. Tittar man lite längre fram finns dock en överhängande risk att den starka svenska ekonomin kommer att falla tillbaka och gå in i en betydligt svagare fas. Fortsatta problem i leveranskedjor efter pandemin, kriget i Ukraina, en hög inflation och stigande räntor samt en pågående energikris förväntas enligt många prognosmakare påverka såväl konsumtion och investeringar som bostads- och arbetsmarknaden negativt under 2023. Konsensus bland prognosmakarna är att en svagare ekonomisk utveckling under 2023 också kommer att ge avtryck på arbetsmarknaden med fallande sysselsättning och stigande arbetslöshet som följd. Utvecklingen förväntas dock stabilisera sig under 2024.

Egen försörjning från ekonomiskt bistånd. En minskning syns i andel hushåll som avslutas till egen försörjning efter att ha uppburet ekonomiskt bistånd (AoV:s verksamhetssystem Viva). Alltså färre som efter ekonomiskt bistånd fortsätter till arbete eller studier. Vid utgången av 2020 och 2021 låg denna siffra på 49,5 respektive 47 procent. För 2021 innebär det att 47 procent av alla hushåll som avslutas i ekonomiskt bistånd gör det till egen försörjning. Målvärdet är här 54 procent. Under de senaste åren har Arbetsförmedlingens reformering pågått. Reformeringen har inneburit att fristående leverantörer i högre omfattning har arbetat med arbetssökande som anses stå närmast arbetsmarknaden. Det har medfört att de individer som kommunens arbetsmarknadsverksamhet har arbetat med har en längre väg till arbete eller studier, vilket också kan förklara den minskade andelen. Dock noteras en stabil trend rörande gruppen som börjat studera, ett utfall som sannolikt kan härledas till arbetet med aktiv vägledning mot studier, tät samverkan mellan de parter som möter arbetssökande och/eller studerande samt möjlighet att kombinera studier med andra arbetsmarknadsåtgärder, såsom extratjänst. En annan bidragande faktor bedöms vara det nära samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Växjöloftet Vuxenutbildning, där återkommande uppföljningar av bland annat elever som studerar enligt utbildningsplikt, bedöms bidra till resultatet.

Unga som varken arbetar, studerar eller finns i annan sysselsättning. Både Kolada och MUCF mäter Uvas men med något olika åldersspann och definitioner. Inget av de båda matcher helt Växjö kommuns hållbarhetsindikator därav hänvisas till båda.

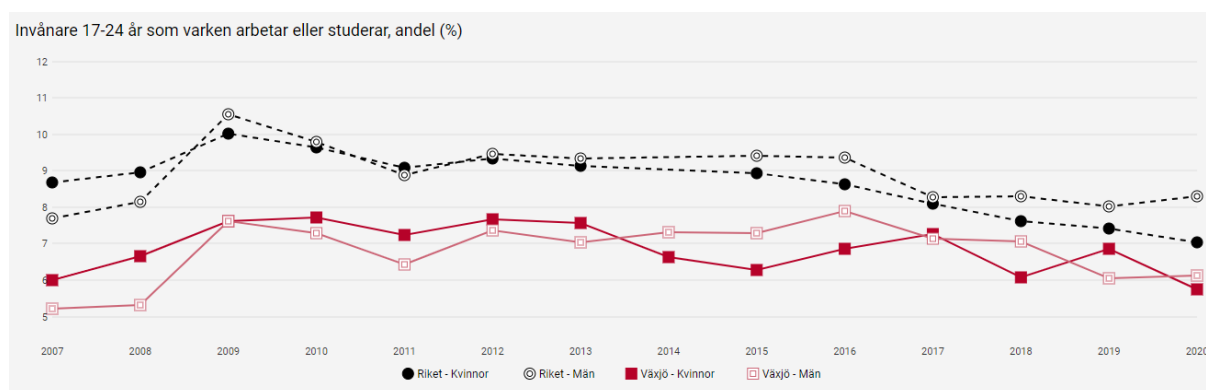
Enligt Kolada är andelen, mellan 17–24 år, som varken arbetar, studerar eller finns i annan sysselsättning var 2020 7,8 procent i Sverige medan motsvarande siffra i Växjö kommun var 6 procent.

När det gäller unga som *inte finns i någon annan sysselsättning* kallar MUCF detta för att ha okänd aktivitet. Individer som har okänd aktivitet definieras som att de uppfyller alla kriterierna för Uvas men har inte kunnat kategoriseras i någon av de övriga kategorierna. Kategorin är uteslutande mot övriga kategorier. MUCF:s statistik bryts ned i två ålderskategorier. I ålderskategorin 16–24 år var andelen i Växjö kommun 4,9 procent (567 personer) och i kategorin 25–29 år var andelen 10,2 procent (766 personer).

Enligt MUCF:s slutrapport från 2022 *Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar* framkommer att vissa grupper är överrepresenterade i statistiken och det rör sig om personer med fysiska eller kognitiva funktionsnedsättningar, utrikes födda och personer med psykisk ohälsa. Uvas i Växjö kommun gällande utrikesfödda är 9,1 procent (243 personer) i kategorin 16–24 år och 21,0 procent (397 personer) i kategorin 25–29 år.

Om parametern kön adderas till denna ovanstående statistik visar den att utrikesfödda kvinnor utgör en större andel än utrikesfödda män. Det skiljer 3–4 procentenheter inom båda kategorierna.

Statistik från Kolada, se nedan, på riksnivå mellan år 2007 och 2020 visar att andelen unga män som varken arbetar eller studerat är större än andelen kvinnor. Totalt sett har andelen unga kvinnor minskat sedan 2012 medan andelen unga män varit mer konstant med en ökning de sista åren. En ökad skillnad mellan könen syns därför de sista åren.

Figur: Invånare 17–24 år i Växjö kommun som varken arbetar eller studerar, andel (procent). Källa: Kolada.

Gruppen Uvas är inte en homogen grupp men som tidigare nämnts finns det några grupper som är överrepresenterade. MUCF lyfter dock fram att i många fall finns en komplex och sammansatt problematik hos gruppen. Det finns ofta behov av stöd och insatser från olika aktörer till exempel skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Eftersom gruppen sträcker sig mellan 16–29 år har olika aktörer mer eller mindre ansvar och uppdrag mot olika åldrar. Trots detta krävs oftast, som MUCF också menar, en samverkan och samordning av mellan de olika aktörerna för att kunna stödja individen.

En del av Uvas omfattas av det Kommunala aktivitetsansvaret och hemkommunen har ett aktivitetsansvar för ungdomar mellan 16–20 år som:

- har fullgjort sin skolplikt (eller har blivit folkbokförda i landet efter skolpliktig ålder),
- inte genomfört utbildning i gymnasieskola eller gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning,
- inte har en gymnasieexamen eller ett gymnasiesärskolebevis,
- inte har fullföljt utbildning som motsvarar gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan med godkänt resultat.

Det kommunala aktivitetsansvaret (KAA) inom Växjö kommun arbetade i oktober 2022 aktivt med cirka 170 ungdomar men verksamheten som är organiserad under utbildningsförvaltningen bedömer att antalet säkerligen är större då systemstödet ej är tillförlitligt. KAA ser en överrepresentation av individer uppnått en ålder av 19 år. Denna ålderskategori motsvarande 30 procent medan 16-, 17- och 18-åringar varierade mellan 20 procent och 25 procent. Könsfördelningen var 70 procent pojkar och 30 procent flickor. När det gällde orsaken till att ungdomarna tillhör målgruppen var psykisk ohälsa

i topp med nästan 50 procent av ungdomarna, men även att ungdomarna har särskilda behov, exempelvis NPF-diagnos och fel programval är vanliga orsaker. Kartläggning visar att majoriteten av ungdomarna bor i socioekonomiskt utsatta områden, Araby och delar av Teleborg. Övriga bor i stadsdelar runtom Växjö.

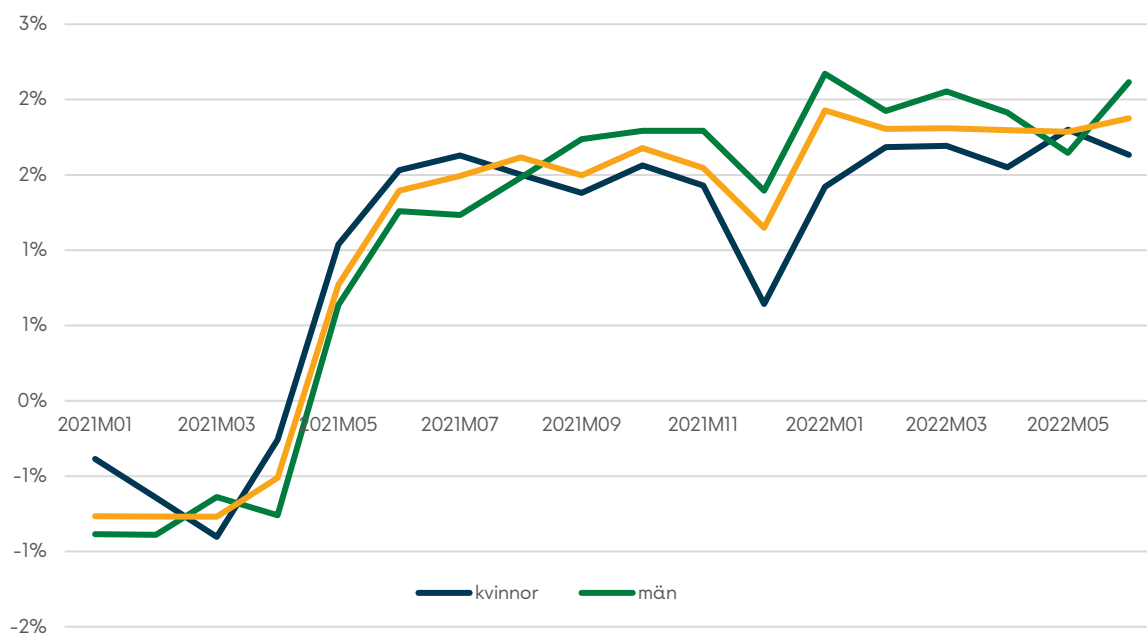
6.2.2 Trender och tendenser

Pandemin. Den svenska arbetsmarknaden har utvecklats i god takt fram till våren 2020 då pandemin och dess restriktioner fick antalet anställda att minska. Sysselsättningen återhämtade sig trots detta redan mot slutet av 2020 då antalet anställda endast låg en procent lägre än i december 2019. Nedgången av antalet anställda kunde främst härledas till den privata sektorn medan antalet anställda inom både stat och region låg stabilt under större delen av året. Mot slutet av 2020 ökade dock regionalt anställda kraftigt, vilket kan förklaras av att det är regionerna som ansvarar för sjukvården. Även kommunalt anställda minskade kraftigt direkt efter pandemins intåg men återhämtade sig snabbt och var fler anställda mot slutet av året jämfört med årets början. Utvecklingen för de olika sektorerna ska dock inte ses som homogen utan inom respektive sektor finns olika verksamheter och delar som påverkades olika av pandemin.

Bryter man ner sysselsättningsförändringarna under 2020 på bransch uppstår ett annat mönster där man kan utläsa tydliga skillnader. De branscher som drabbades hårdast var de med tydlig koppling till personnära tjänster eller serviceverksamheter så som Hotell och restaurangbranschen, Kultur, nöje och fritidsbranschen eller transport och magasinering. Likt den sektoriella indelningen finns det även här skillnader inom respektive branscher där delbranscher så som tex konferensverksamhet inom Hotell och restaurang eller flygtransporter och taxiverksamhet inom Transport och magasinering upplevde betydligt större nedgångar.

Ålder, utbildningsnivå, födelseland. Ett annat sätt att undersöka hur sysselsättning förändrats är att bryta ner den efter ålder, utbildningsnivå eller födelseland. Under 2020 kan man hitta betydande skillnader mellan olika åldersgrupper där nedgången var som störst för yngre (16–19 år) samt de som är 65 år och äldre. För de yngsta kan förklaringen vara att det blivit svårare att hitta ett första arbete eller ett nytt arbete om de förlorat det de hade samt att de branscher som drabbades hårdast också innehåll många av de viktiga instegsjobben för yngre. Rekommendationer om att stanna hemma och andra restriktioner som riktade sig främst mot de äldre kan vara en av förklaringarna för just den åldersgruppen. En viss nedgång kunde också skönjas i åldersgruppen 20–24 år. Ser man till utbildningsnivå så följde effekterna av pandemin det generella mönstret i ekonomin som helhet med sambandet att ju högre utbildningsnivå desto högre sannolikhet hade man att vara sysselsatt.

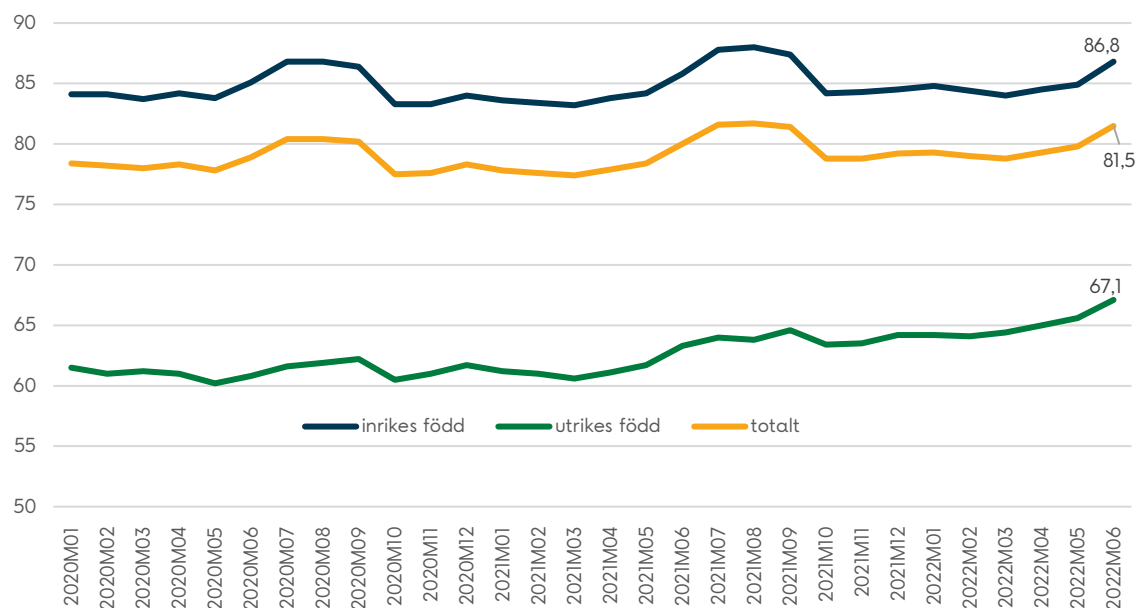
Förvärvsarbetande i Växjö kommun. Ser man till andelen förvärvsarbetande invånare i Växjö kommun så har den legat på en relativt stabil nivå över tid. Vid en jämförelse med referensgruppen större stad har Växjö kommunen legat över jämförelsemåttet under de senaste tio åren. Med hjälp av SCB:s nya arbetsmarknadsmått BAS (Befolkningens arbetsmarknadsstatus) som släpptes för första gången den 31 maj 2022 kan vi nu också följa sysselsättningsutvecklingen i kommunen per månad. Vid en närmare anblick av sysselsättningsgraden i Växjö kommun kan man se att den har legat relativt stabilt runt 80 procent under de senaste två åren. I diagrammet nedan kan man dock tydligt se hur de restriktioner som fortfarande låg kvar i slutet av 2020 och början av 2021 påverkade sysselsättningen i kommunen då sysselsättningsgraden minskade med i snitt 0,8 procent under de första fyra månaderna av 2021. Under våren och sommaren 2021 fortsatte emellertid kommunens arbetsmarknad att utvecklas starkt och antalet sysselsatta i kommunen har sedan dess ökat kontinuerligt jämfört med motsvarande månad året innan. Den fjärde vågen i slutet av 2021 fick dock sysselsättningsutvecklingen att bromsa in något i kommunen men inte så mycket att antalet sysselsatta föll på årsbasis. Marginella skillnader kan noteras mellan könen, där män i något högre grad än kvinnor förvärvsarbetar.

Figur: Förändring i sysselsättningsgraden jämfört med motsvarande månad föregående år under perioden 2020 – juni 2022, i procent i Växjö kommun. Gul linje visar medelvärde. Källa: SCB, BAS

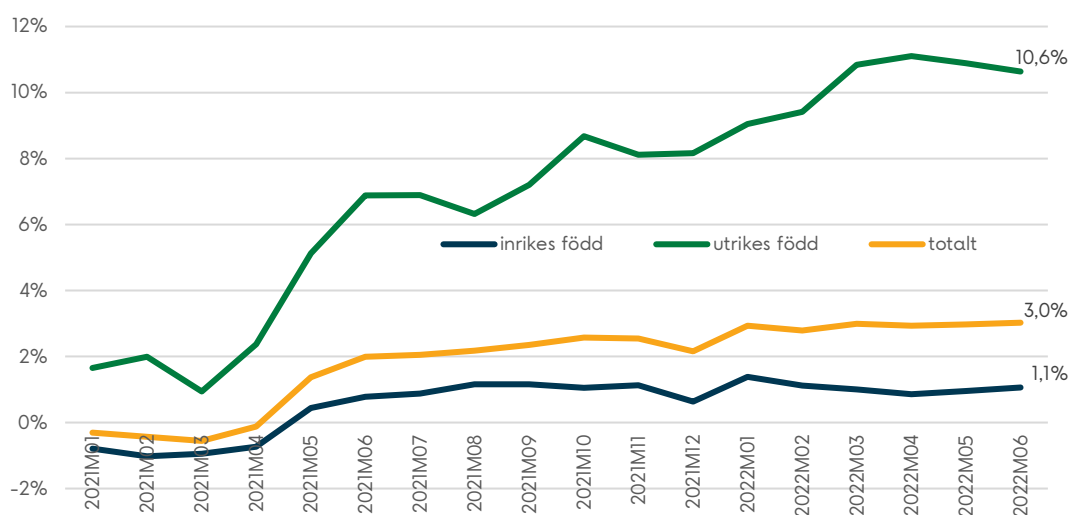
Ett annat sätt att undersöka hur sysselsättningen förändras är att bryta ner den efter födelseland. Frågan om hur sysselsättningssituationen ser ut för individer som är födda i annat land än Sverige diskuteras ofta och i många olika sammanhang. Särskilt intressant blir den att följa då födda i ett annat land än Sverige ofta upplever större svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Förvärvsintensiteten bland utrikes födda. Förvärvsintensiteten bland kommunens utrikes födda har successivt ökat i över ett decennium. Växjö kommuns utfall ligger även i nivå med utfallet för större stad och båda mätgrupperna visar en stabilitet över tid. Sedan början av 2020 har sysselsättningsgraden i Växjö kommun som helhet legat runt 80 procent med tydliga säsongsvariationer under vår och sommarmånaderna. Det finns dock stora skillnader i sysselsättningsgrad mellan utrikes och inrikes födda där utrikes födda legat i snitt drygt 20 procentenheter under inrikes föddas nivå under en längre tid. Delas sysselsättningsdeltagandet upp på kön syns också att utrikes födda kvinnors sysselsättningsgrad ligger betydligt lägre än utrikes födda män (63,7 procent för kvinnor jämfört med 70,3 procent för män) men också jämfört med inrikes födda kvinnor. Inrikes födda kvinnors sysselsättningsdeltagande ligger nästan 24 procent högre än utrikes föddas, vilket indikerar att det finns en stor potential att öka sysselsättningen i kommunen om man hittar vägar in till arbetsmarknaden för denna grupp.

Figur: Sysselsättningsgrad i Växjö kommun per månad 2020 – juni 2022, i procent. Källa: SCB, BAS (Arbetsmarknadsstatus).

Diagrammet nedan kan dock visa på en något överraskande utveckling av antalet sysselsatta i kommunen jämfört med tidigare, då utvecklingen efter pandemin varit betydligt mer positiv för de som är födda i ett annat land än för de som är födda i Sverige. Utvecklingen gäller alla månader under de senaste åren. Motsvarande utveckling går att finna även på riksnivå. Utrikes föddas sysselsättningsciffror har ökat med nästan 11 procent under juni månad 2022 jämfört med motsvarande månad året innan. Det kan jämföras med inrikes föddas sysselsättningsökning som endast låg på 1,1 procent under motsvarande period. Totalt ökade sysselsättningen i kommunen med 3 procent. Den starka utvecklingen för utrikes födda har medfört att glappet i sysselsättningsgrad mellan personer födda i och utanför Sverige nu minskat till under 20 procent.

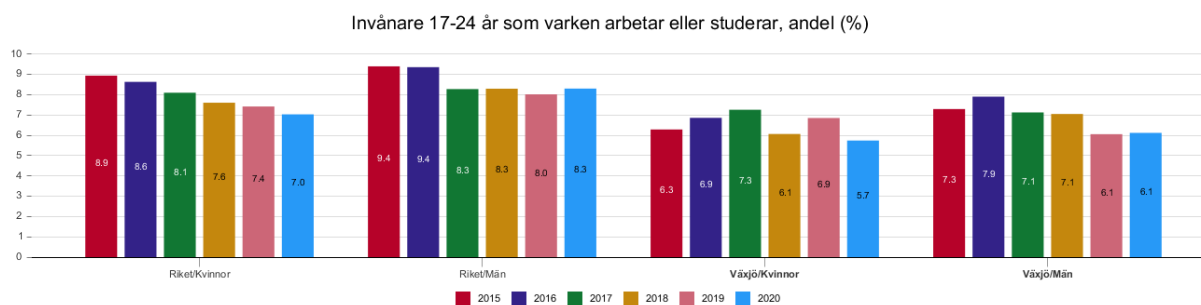

Figur: Förändring av antal sysselsatta i Växjö kommun jämfört med motsvarande månad föregående år, 2020 – juni 2022, utveckling i anslutning till pandemin. Källa: SCB, BAS (Arbetsmarknadsstatus)

Utvecklingen av sysselsättningen i Sverige (och i Växjö kommun) under och efter pandemin har alltså varit överraskande positiv för de som kommit från andra länder. Utvecklingen i Sverige avviker dock från den i andra länder, där

sysselsättningen i stället har utvecklats negativt i olika avseenden för denna grupp. Se Eskil Wadensjö, *Covid 19 och den svenska arbetsmarknaden – ett registerperspektiv*, professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet (SOFI). Se också Falkenhain med flera (2021) för utvecklingen i Tyskland, Lee m.fl. (2021) för Storbritannien och EMN (2021) för en översikt.

Unga som varken arbetar, studerar eller finns i annan sysselsättning. När det gäller utveckling för UVAS den senaste femårsperioden, se nedan, är det svårt att urskilja trender eller mönster. Det som statistiken visar är att för unga kvinnor så verkar andelen UVAS i riket sjunka medan för unga män så är utvecklingen relativt oförändrad sedan 2017. Växjö kommun ligger något under rikssnittet. En eventuell påverkan av pandemin visar sig ännu inte i statistiken. *Se här även tidigare info under nulägesanalys.*

Figur: Invånare 17–24 år som varken arbetar eller studerar, andel (procent). Källa Kolada.

I Folkhälsomyndighetens rapport visas det tydligt på att en gymnasieexamen är viktig för att etablera sig på arbetsmarknaden. Successivt har arbetsmarknaden förändrats mot att ställa allt högre krav på utbildning och spetskompetens. Således har de som saknar en fullständig gymnasieexamen svårare att etablera sig på arbetsmarknaden och få en trygg anställning. Det finns tydliga samband mellan hälsa och utbildningsnivå. Arbetsmarknadens ökade krav på utbildning har troligtvis påverkats barn och unga vuxnas psykiska mående. När pressen att lyckas i både skola och arbetsliv blivit alltmer tung har ungas psykiska ohälsa blivit allt större (Folkhälsomyndigheten gymnasieexamen).

6.2.3 Insatser och åtgärder

Egen försörjning från ekonomiskt bistånd. Växjö kommun har tagit fram ett flöde inom utbildningsinsatser som fångar upp fler som står långt från arbetsmarknaden, även personer med missbruksproblematik, som börjat ge effekt. En förstärkning av arbetsträningsplatser och arbetsmarknadsanställningar har gjorts som ger personer som står långt från arbetsmarknaden möjlighet att komma in i ett sammanhang, få en meningsfull sysselsättning och påbörja steg mot egen försörjning. Arbetsträningsplatsernas komplexitet bygger på varandra så att personer kan göra en stegförflyttning med slutmål, jobb eller studier. Språkstödande insatser har kopplats till arbetsträningen och språkhundledning har genomförts vid arbetsträning på kommunala arbetsplatser. Inför anställning genomför individen en praktik där språkhundledning kan ges till handledare. Dessutom ges fler personer möjlighet att få en arbetsmarknadsanställning. Utvecklingen av arbetsträningsplatser, att insatser samordnas inom arbetsträning, utflyttad daglig verksamhet, praktik och arbetsmarknadsanställningar för att skapa stabila planeringar, där självförsörjning är målet, med uppföljning av stegförflyttning bidrar till en positiv utveckling.

Orienteringskurser är en viktig resurs i det livslånga lärandet främst för att stärka eleven och motivera eleven till fortsatta studier som leder till arbete. Arbetet med att ge fler elever möjlighet till att läsa orienteringskurser i samverkan med utbildningssamordnarna kommer att intensifieras. En orienteringskurs definieras som en kort utbildning med huvudsyfte att orientera sig om olika yrken och utbildningsvägar.

För att dämpa ungdomsarbetslösheten hänvisas unga med ekonomiskt bistånd till ett förberedande program och arbetsträning. Deltagare som fullföljer planering erbjuds en anställning via Jobb för unga. Arbetssätt med sammansatta team kommer att implementeras för uppdrag gällande ungdomar med behov av extra stöd för en väg tillbaka, med fokus på jobb och framtiden för stegförflyttning mot arbete eller studier.

Andel kursdeltagare på gymnasial vuxenutbildning/påbyggnadsutbildning som slutför kurs har ökat. Såväl Växjö sammanhållna studie- och yrkesvägledningsprocess som utbildningssamordnare har utarbetat arbetssätt för att motverka avbrott som anses bidra till resultaten. Elevernas studieresultat har över tid utvecklats positivt inom samtliga delar av vuxenutbildningen, förutom inom yrkeskurserna. Det negativa utfallet för godkända betyg inom yrkeskurser är ett område som huvudmannen fortsatt behöver följa upp och i samverkan med utbildningssamordnarna arbeta för att nå högre målpåfyllelse.

Vuxenutbildningen utvecklar prova-på-utbildningar inom yrkesvux för att på ett mer praktiskt sätt få en uppfattning om vilken bransch eller yrke som passar individen. Studiebesöken som utbildningssamordnare erbjuder för potentiella elever ger eleven bättre möjligheter att göra rätt val av inriktning på yrkesutbildning samt val av skola. Uppföljning av deltagarens möjligheter att varaktigt etablera sig efter slutförd yrkesutbildning visar på fortsatt goda resultat, trots en marginell minskning sedan föregående mätning.

Under perioden har möjligheten till arbete varit störst inom vården samt industri såsom CNC-operatörer (styrning av verkstadsmaskiner), VVS (vatten, värme, sanitet), fastighetsskötare och fastighetstekniker, medan arbetslösheten efter avslutad utbildning främst återfinns inom transportsektorn och byggbranschen. Fler män än kvinnor studerade och avslutade en yrkesutbildning. Det skiljer sig alltså mellan yrkesinriktningarna. De mansdominerade yrkesutbildningarna är industrin och transport, medan vård- och omsorgsutbildning fortsatt dominerar bland kvinnor.

Unga som varken arbetar, studerar eller finns i annan sysselsättning. Inom uppdrag *Kommunala aktivitetsansvaret (KAA)* ska kommunen aktivt arbeta uppsökande med ungdomar som omfattas av förordningen och att insatserna dokumenteras på skriftligt och rättssäkert sätt. Växjö kommuns mål är att alla ungdomar som omfattas av KAA har gjort en framgångsrik progression utifrån sina förutsättningar och har nya färdigheter för att klara sig vidare till nästa steg. Målet är att ha en verksamhet som når ut till alla de ungdomar som berörs av KAA och ge dem goda förutsättningar att återgå till studier eller erbjuda dem en annan individanpassad insats. Samtliga ungdomar ska känna sig trygga och känna en tilltro till sin egen kompetens. Nedan följer exempel på större insatser:

1. **Barnens bästa gäller!** Här finns utförlig information under området *Rättvist och ansvarstagande avsnitt*, *Tidiga samordnade insatser*.

2. **Mobila team.** Här finns utförlig information under avsnittet *Segregation, insatser och åtgärder*.

3. **Växjöloftet sommar.** Växjöloftet sommar är Växjö kommunkoncerns namn på de feriearbete som ungdomar kan få inom koncernen. För att få ett feriearbete ställs vissa krav på ungdomen. Den som ansöker ska skicka in en ansökan med CV och personligt brev och delta på information och intervju. Om ungdomen inte har godkänt betyg i matematik, svenska och engelska kombineras arbetet med sommarskola. Under sommaren 2022 hade 443 ungdomar en anställning. Av dessa gick 13 i sommarskola och åtta klarade godkända betyg. Det innebär att förutom att över 400 ungdomar har fått en arbetslivserfarenhet och i skarpt läge tränat att söka arbete så har även några fått godkända betyg i ovan nämnda ämnen.

4. **Samstart.** Samstart är ett nationellt projekt delfinansierat av EU som arbetar med tidig skolsamverkan. Samstart är ett metodutvecklingsprojekt som har som ambition att upprätta hållbara överenskommelser kring samarbetet med unga funktionsnedsatta elever och att våra erfarenheter och arbetssätt ska spridas i hela landet efter att projektet slutförts 30 november 2022. Projektet startade i oktober 2019 i Växjö kommun med det multikompetenta teamet med olika kompetenser både från Arbetsförmedlingen och Växjö kommun. Målgruppen är unga med funktionsnedsättning som myndigheterna samarbetar kring medan de fortfarande är kvar i skolan. Målet för de unga är att antingen få ett arbete eller fortsätta studera efter gymnasiet. I Samstart finns därför både deltagare som är elever och arbetssökande.

5. **Skolsamverkan.** Skolsamverkan är en insats som kräver ett välfungerande samarbete mellan Arbetsförmedlingen och kommunen. Det är en utsatt grupp med fler och större utmaningar på vägen till egen försörjning än de flesta andra unga. Risker är att om de inte får stöd i övergången från skolan till arbete och studier så tar de sig inte vidare på egen hand. För de unga som inte klarar övergången mellan skola och arbete finns risken att hamna i ett långvarigt utanförskap. Fyra

procent av elevunderlaget i Växjö kommun bedöms ha behov av stöd i övergång från skola till arbetslivet. I delprojektet i Kronoberg har man nått ut till 4,7 procent av elevunderlaget (augusti 2022). Det finns en bra spridning mellan olika skolformer. Ungefär 20 procent av elevunderlaget kommer från gymnasiesärskolan och resterande är fördelat mellan olika skolformer, både nationella teoretiska och yrkesprogram, IMA, Fristående skolor och Folkhögskola.

6. **Sammanhängande studieplaner.** Sammanhängande studieplaner är en samverkan mellan gymnasieskola, kommunalt aktivitetsansvar och Vuxenutbildning som möjliggör att ungdomar på gymnasiet eller de som av någon anledning inte studerar på gymnasiet får en smidig och snabb övergång in till studier vid Växjöloftet vuxenutbildning trots att elever först är behöriga till Kommunal vuxenutbildning från 1 juli det år man fyller 20. Sedan Växjö kommun började med arbetssättet har ungefär mellan 20–40 elever varje år inom målgruppen kunnat påbörja studier vid Växjöloftet vuxenutbildning i stället att riskera att hamna i ett glapp mellan studier och arbete.

Målgruppen är elever som är folkbokförda i Växjö kommun, är 19 år och som a. riskerar att inte nå fullständig gymnasieexamen och som inte fortsätter ett fjärde år på gymnasiet, b. tillhör något av de fyra introduktionsprogrammen, c. av olika anledningar ej påbörjat gymnasiet, d. tillhör det kommunala aktivitetsansvaret, e. gjort felval inom ett nationellt program och som vill avbryta/byta.

Övriga större åtgärder är Framtidsverkstaden och Navigator.

6.2.4 Eventuella risker och konsekvenser

Pandemins påverkan på kommunala aktivitetsansvaret. Pandemin påverkade arbetet med det kommunala aktivitetsansvaret och det är för tidigt att se alla effekter fullt ut. Några effekter som direkt påverkade arbetet och ungdomarnas tillvaro är följande:

Det uppsökande arbetet försvårades samtidigt som den psykiska ohälsan ökade i takt med att ungdomarnas rutiner i vardagen sattes ur balans. En del kommuner beskriver också att distansundervisningen i skolan riskerar att öka tillströmningen till det kommunala aktivitetsansvaret. Möjligheterna att erbjuda praktik försvårades avsevärt vilket minskade möjligheten till en meningsfull sysselsättning som kan öka ungdomarnas motivation. Unga som redan tidigare hade svårigheter och mötte hinder för att etablera sig hamnar ännu längre bak i kön när även unga som är relativt starka på arbetsmarknaden hamnar i arbetslöshet.

Fortsatt ökad segregation till exempel boendesegregation. Segregation i olika former är en av de mest bidragande orsakerna till flera av problemen. *Läs mer under flera andra avsnitt till exempel Segregation.*

6.2.5 Omvärld och framtid

Unga som varken arbetar, studerar eller finns i annan sysselsättning. I Rapport MUCF "Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar" slutrapport publicerad maj 2021 kan vi läsa följande:

En konsekvens av att nationella aktörer samordnar sitt stöd till den lokala nivån blir att mer fokus kan läggas på tidiga insatser, vilket i sin tur kan leda till ett minskat inflöde av unga till målgruppen. Många unga som varken arbetar eller studerar har ett behov av individuellt utformade insatser och en personlig kontakt med myndigheter för att få en förankring i samhället. Detta gäller inte minst i områden med socioekonomiska utmaningar. De myndigheter som främst bedöms vara viktiga för målgruppen är kommunen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, och hälso- och sjukvården, inklusive psykiatri. Detta förtydliga att samverkan mellan de olika verksamheterna är viktig.

Näringsliv och tillväxt

6.3 Nuläge

6.3.1 Lägesbedömning

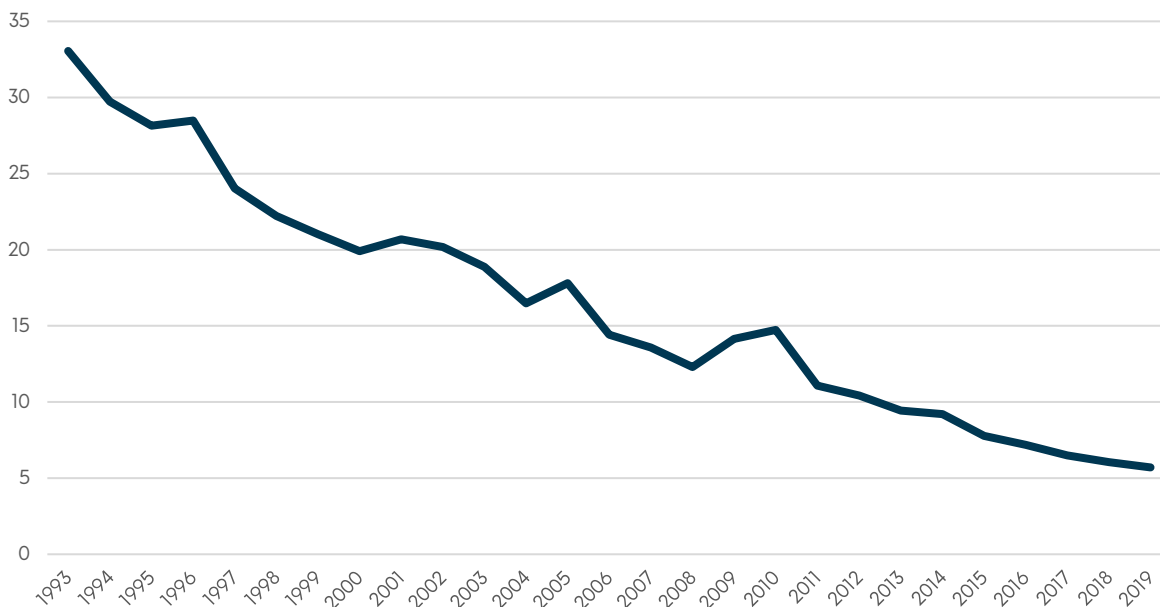
Nettoökning av antal företag. Antalet företag har sedan 2010 ökat från cirka 7600 företag till dagens 9621. Under pandemin 2020–2021 har antalet nystartade företag ökat markant. Även de nyinflyttade företagen har ökat. Det startades 706 företag under 2021 och nettoförändring i antal företag i Växjö kommun var 228 företag (2,4 procent), vilket motsvarades av en nettoförändring på +2,7 procent år 2020. Sverige har totalt ökat med 2,8 procent i antal företag och Kronoberg med 2,0 procent. Växjö kommun ligger alltså strax under rikssnittet men över genomsnittet i regionen. Det finns indikationer på fortsatt positiv utveckling för antal nystartade företag.

Nära hälften av de nystartade företagen är tjänsteföretag. Sektorn tjänsteföretag innefattar företag som erbjuder tjänster inom bland annat IT, ekonomi, reklam, juridik, försäkring, uthyrning av fastigheter och maskiner, resor, städning och kropps- och hårvård.

Bruttoregionalprodukt. BRP är ett aktivitetsrelaterat mått som visar hur stor produktionen är inom en region. BRP är alltså inte ett mått på regional välfärd eller regionala inkomster. Summan av samtliga regioners BRP är, per definition, lika med rikets BNP. Bruttoregionalprodukten ökade i samtliga Sveriges län utom tre under 2019. Bryter man ner BRP per invånare kan man förenklat tolka detta som en indikator på hur väl den regionala ekonomin fungerar, dock så skulle ett bättre mått vara att i stället mäta BNP per invånare i arbetsförålder, dvs åldersgruppen 20–64, för att undersöka den lokala graden av effektivitet. Endast tre län låg under 2019 över riksgenomsnittet i BRP per invånare varav två av dem var storstadslänen Stockholm och Västra Götalands län. Riksgenomsnittet för 2019 låg på 491 000 kr. I Växjö har BRP per invånare haft en kontinuerligt positiv utveckling sedan 2014 och haft en starkare tillväxt än större stad både 2017 och 2018. Under 2019 fortsatte den positiva utvecklingen och Växjös BRP per invånare ökade med nästan 3 procent jämfört med året innan och landade på 492 000kr.

Växthusgasutsläpp i förhållande till bruttoregionalprodukt. Mellan 1993 och 2019 har Växjös växthusgasutsläpp i förhållande till bruttoregionalprodukt (löpande priser) minskat med 83 procent. Det beror på en kombination av en stadig ökning av BRP och en kraftig minskning av växthusgasutsläppen. Det senare beror främst på en framgångsrik omställning till en fossilbränslefri energiproduktion. Minskningen har varit relativt jämn, men det går bland annat tydligt se att värdet försämrades 2009 när BRP kraftigt sjönk och 2010 när vintern var lång och mycket olja användes för att producera fjärrvärme.

Jämfört med andra kommuner och riket går det ändå konstatera att det är Växjös låga utsläpp av växthusgaser som bidrar till ett bra värde på nyckeltalet. Enligt kolada.se ligger motsvarande värde för riket på 10,1 kg CO₂e per tkr och för större stad på 11,2 kg CO₂e per tkr. Genomsnittet för Kronobergs län ligger på 11,7 kg CO₂e per tkr BRP år 2019.

Figur: Utveckling av Växjös utsläpp av växthusgaser i förhållande till BRP i löpande priser, kg CO2e per tkr. Källa: Databearbetning av Växjö kommun baserat data från SCB, SMHI, energibolag med mera.

Demografisk försörjningskvot. Ett vedertaget sätt att beräkna en regions eller kommuns demografiska försörjningspotential är att redovisa den så kallade försörjningskvoten. Den demografiska försörjningskvoten beräknas som summan av antal yngre (0–19 år) och äldre (65+) i förhållande till antal personer av den arbetsföra befolkningen (20–64 år). Förenklat kan man säga att om denna kvot är mindre än ett så är det fler som arbetar än som inte arbetar, och omvänt, när kvoten är större än ett är det fler som inte arbetar än som arbetar. Normalt vill man att försörjningskvoten skall vara så låg som möjligt. De siffror som redovisas här är från 2021.

Växjö kommuns demografiska försörjningskvot är 0,76. Rikets ovägda medelvärde är 0,77.

Med ovägt medelvärde menas ett genomsnittligt värde för de kommuner som rapporterat data, vilket kan jämföras med ett "riketsmedelvärde" där varje kommun väger olika tungt beroende på att kommunerna har olika många invånare, brukare, patienter och så vidare. Detta tas det inte hänsyn till i "ovägt medel".

Vid en jämförelse med kommungruppen större stad visar det sig att Växjö ligger, i snitt och över tid, cirka 1–2 procentenheter högre än kommungruppen som helhet. Värdet för kommungruppen större stad beräknas utifrån de 21 kommuner som räknas in i denna grupp. Vid en ranking mellan ingående kommuner avseende försörjningskvot, går det att utläsa två saker. Det finns en relativt stor spridning inom kommungruppen större stad där Lunds kommun har den lägsta kvoten på 0,64 till Borlänge och Sundsvall som har en försörjningskvot på 0,82. Växjö placerar sig här relativt i mitten av de 21 kommunerna i kommungruppen större stad med sina 0,76.

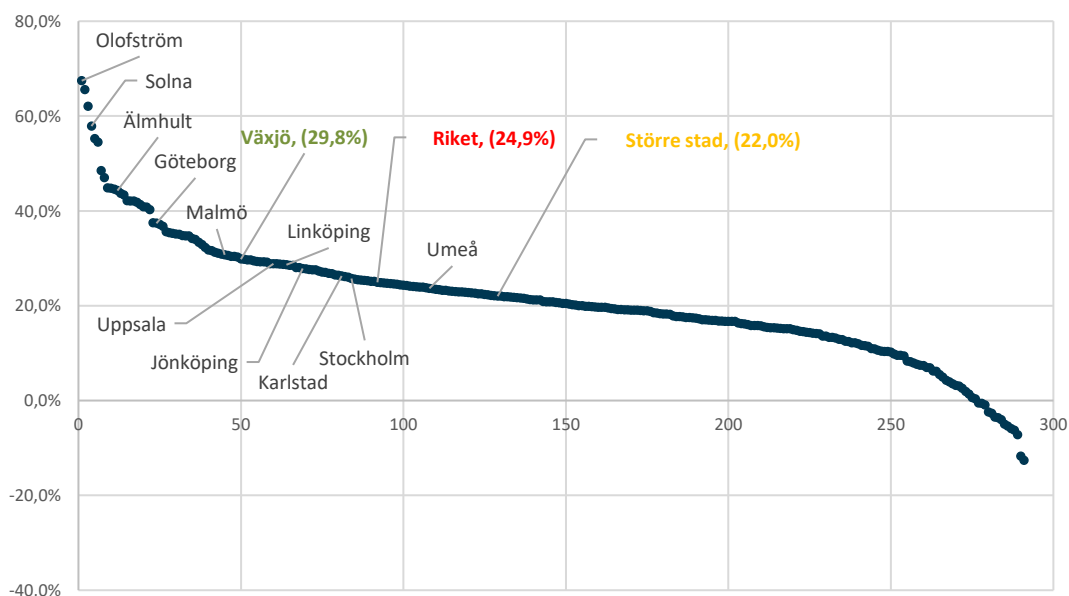

Figur: Demografiskt försörjningskvot inom gruppen Större stad 2021. Källa Kolada.

Om den totala försörjningskvoten bryts ned i två delar där bidraget från äldre respektive yngre till försörjningskvoten jämförs med samma siffror för de andra kommunerna i kommungruppen större stad visar det sig att hela 12 kommuner har en äldre befolkningsstruktur än Växjö, relativt hur många som är i arbetsför ålder. Det kan jämföras med att det endast är två kommuner där bidraget från yngre är större än vad det är i Växjö. Att både gruppen större stad och Växjö kommun ligger under riksgenomsnittet kan förklaras med att inflyttningsöverskottet av unga människor till storstadsregioner och regionala centra har bidragit till en fördelaktig åldersstruktur i dessa regioner medan motsvarande nettoutflyttning medfört en påtaglig skev åldersfördelning i de mindre och mer glesbefolkade regionerna.

6.3.2 Trender och tendenser

Bruttoregionalprodukt. Bruttoregionalproduktens tillväxttakt var under 2019 högre i både riket och i större stad och därmed ligger Växjö fortsatt under större stad sett till nivå (större stad; 498 000 kr). Sett över tid har dock utvecklingen varit starkare i Växjö än i större stad då BRP/inv ökat med nästan 30 procent sedan 2012. Jämför vi med motsvarande siffra för större stad så landar den på 22 procent medan tillväxttakten i riket var 24,9 procent. I diagrammet nedan kan man utläsa att bland annat Göteborg, Malmö, Älmhult eller Karlskrona hade en starkare tillväxt än Växjö under perioden 2012–2019 samtidigt som BRP/inv gått starkare än större kommuner som Jönköping, Linköping, Umeå och Stockholm.

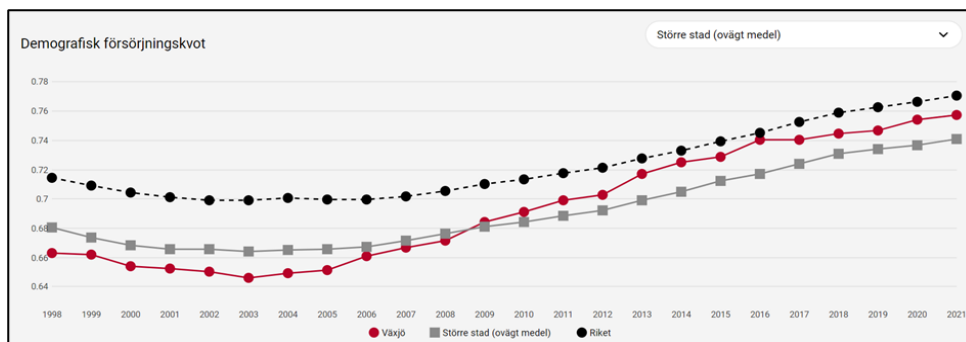
Figur: Utveckling av BRP per 1000 inv, förändring mellan 2012–2019 (procent), Samtliga kommuner, riket samt större stad.

Källa: SCB, Bruttoregionalprodukt (BRP), (ENS2010) efter region, bearbetat av Växjö kommun.

Något som kan påverka BRP per invånare är befolkningsstrukturen och befolkningstillväxten. En region med en relativt stor andel befolkning utanför arbetsmarknaden tenderar att få lägre BRP per invånare än en region där större andel av befolkningen deltar i produktionen. En annan variabel som har betydelse för BRP per invånare är arbetspendling över region- eller kommungränser. Mycket förenklat kan man säga att pendlare bidrar till produktionen i den region de arbetar, men räknas befolkningsmässigt till den region där de är folkbokförda. Det betyder att inpendling påverkar en regions/kommuns BRP per invånare uppåt, medan en utpendling påverkar BRP per invånare nedåt. Växjö kommun har under de senaste åren haft en stabil och positiv nettopendling.

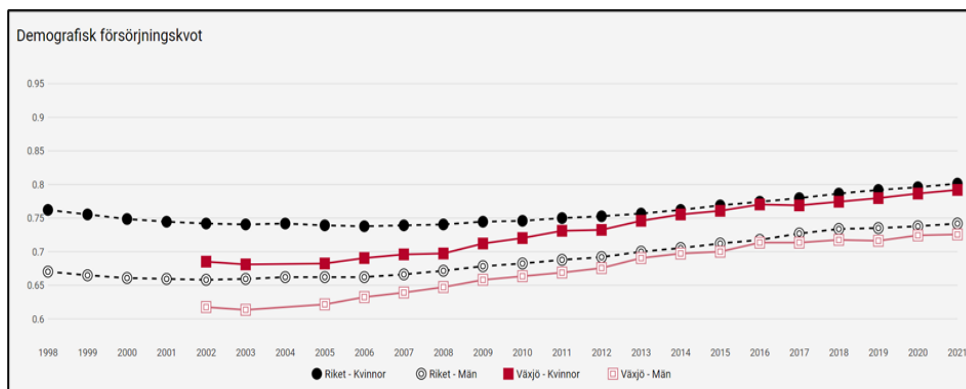
Försörjningskvot. I Sverige likt i övriga Europa så ökar andelen äldre i befolkningen mer än andelen i arbetsför ålder, vilket sätter press på såväl kommuners ekonomi, rekryteringsbehov, samt behovet av effektiviseringar. Den demografiska försörjningskvoten har ökat sedan 2006 i takt med att gruppen äldre andelsmässigt blivit allt fler. Enligt en rapport från Kommuninvest 2021-06-15 (Kommunsektor i förändring – mer forskning efterlyses) förväntas försörjningskvoten öka från

0,76 år 2019 till 0,83 år 2040 sett till riket som helhet. Växjö kommun har följt rikstrenden med en stigande försörjningskvot. 2006 låg den på 0,66 till att 2021 ligga på 0,76, vilket innebär en ökning på 10 procentenheter. Enkelt sagt innebär detta att hundra personer i arbetsför ålder i Växjö 2020 behöver försörja 10 fler personer jämfört för 15 år sedan.

Figur: Utvecklingen av demografisk försörjningskvot i gruppen Större stad. Källa: Kolada.

Vad det gäller skillnader i kön så är den demografiska försörjningskvoten i Växjö kommun något lägre för män än för kvinnor, vilket följer hur det ser ut i riket som helhet. Värt att notera är att även om skillnaden mellan könen är stabil i Växjö kommun närmar sig Växjö kommun riksgenomsnittet både vad gäller kvinnor och män, vilket förklaras av att gruppen äldre har ökat i snabbare takt i Växjö kommun än hos riket i övrigt.

Figur: Utvecklingen av demografisk försörjningskvot baserad på kön i gruppen Större stad. Källa: Kolada.

6.3.3 Insatser och åtgärder

Nya företag. En rad insatser för att stimulera och stötta företag och företagande har gjorts. Exempelvis har:

Växjö Linneaus Science Park startats i en ny form. Här ligger nu fokus på utveckling av företag i en innovativ miljö i nära samarbete med näringslivet och dess framtida behov. Detta också i en miljö som gagnar och stimulerar koppling till universitetet.

Under 2022 startade dessutom projektet Level Växjö. Projektet syftar till att stimulera främst utrikesfödda till att starta eget företag genom att erbjuda rätt kombination av verktyg och guidning.

Verksamhetsmark för nya företag och växande företag är en grundförutsättning för att näringslivet ska utvecklas. Utvecklingen av området Nylanda är därför en väldigt viktig beståndsdel.

Sedan 2020 pågår ett treårigt projekt Diaccess, Digital Acceleration för Medium Sized Sustainable Cities, som syftar till att accelerera utvecklingen av digitala lösningar inom Växjö Kommun samt att etablera en modell för verksamhetsnära innovation i partnerskap med näringslivet.

Årligen arrangeras evenemanget MAT, ett av Sveriges största matevenemang, i Växjö. Det sker i samarbete mellan Växjö kommun, Länsstyrelsen Kronoberg och Region Kronoberg. Evenemanget arrangeras av Destination Småland på uppdrag av de tre samarbetsparterna. MAT är en mötesplats för politik, inspiration och kunskap, forum för samtal och mästerskap.

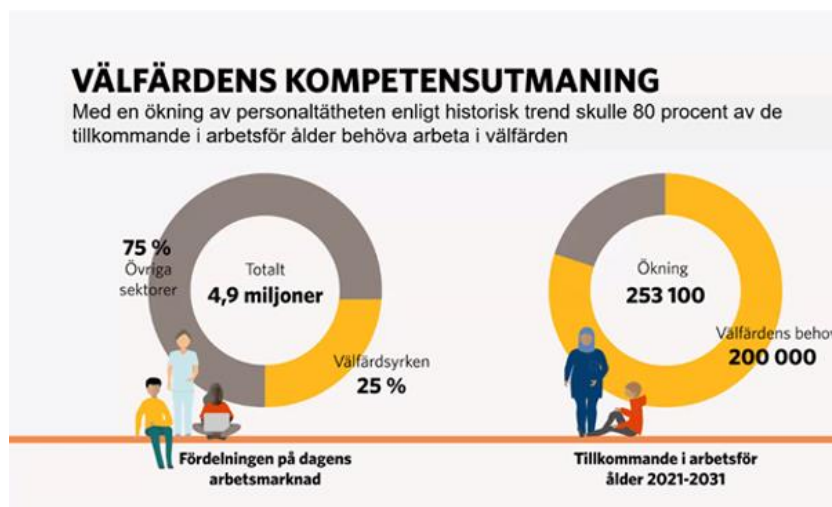
Dessutom har Växjö kommun via Växjödeklarationen ökat antalet signatärer till 27. Detta är ett sätt att stötta fler aktörer att gå en mer hållbar framtid till mötes.

6.3.4 Eventuella risker och konsekvenser

Utmaning att mäta och jämföra hållbar tillväxt för samtliga företag. I dagsläget finns inget gemensamt mätetal eller mått som mäter huruvida ett företag utvecklas hållbart eller inte. Exempel på ett gemensamt klassificeringsmått är taxonomin som implementerades under 2022. Denna metod mäter långt ifrån alla företag utan endast de större samt täcker det inte samtliga dimensioner av hållbarhet.

Kriser och lågkonjunkturer. Under de senaste åren har många företag utmanats på grund av pandemi och geopolitiska spänningar och närliggande krig. Detta har påverkat företagens ekonomi på fler olika sätt. Höga energipriser, matpriser och stigande räntor har lett till knappare marginaler. Detta riskerar att påverka företagen att välja hållbara alternativ som många gånger har en högre kostnad. Långsiktiga hållbarhetsmål utmanas i behovet av att fatta kortsiktiga mindre hållbara beslut. Detta kan i sin tur riskera att skjuta den hållbara omställningen längre fram i tiden.

Demografisk försörjningskvot. Samtliga kommungrupper har en snabb ökning av 80+. Men alla kommuner har inte en ökning av 20–66 (arbetsföra). Om Växjö kommun följer rikstrenden skulle 80 procent av ökningen av den arbetsföra befolkningen behövas inom välfärdsyrken (vård, skola och omsorg) fram till 2031.

Figur: Prognoser kring befolkningsökningarna. Källa: SCB genom seminariet Effektivare kommun (2022-10-06) SKR, Sveriges Kommuner och Regioner.

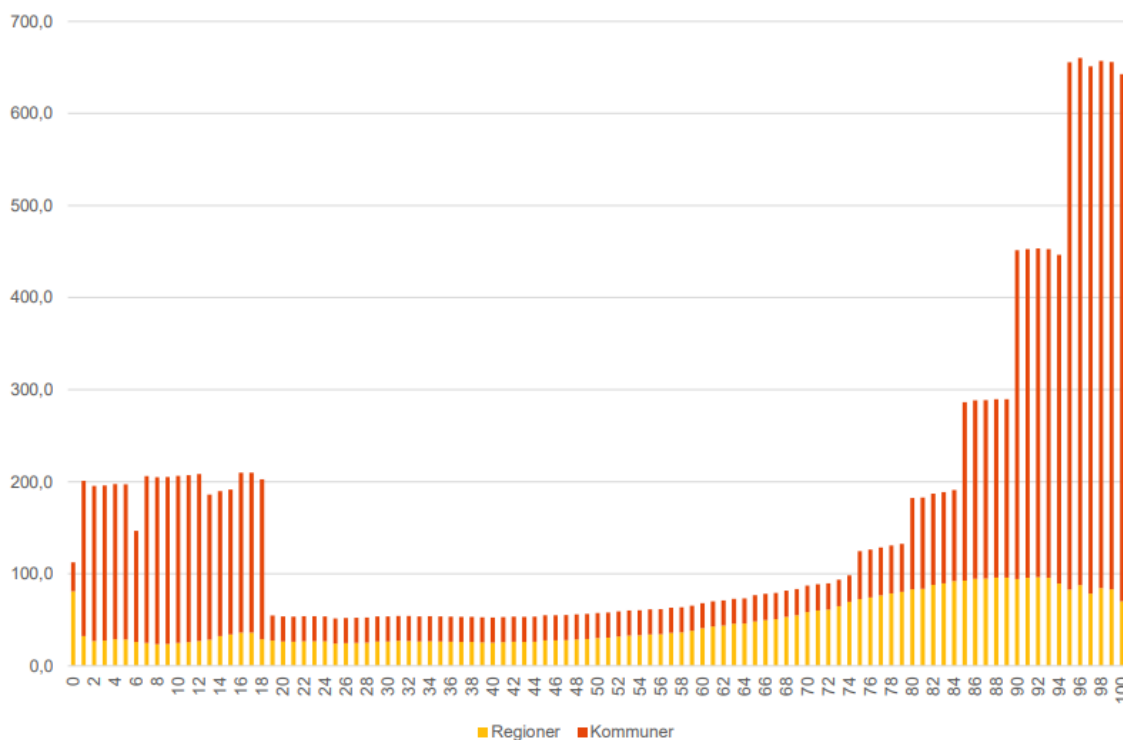
I och med att befolkningsprognoserna visar på att befolkningen kommer bli allt äldre i förhållande till de i arbetsför ålder skulle vård, skola och omsorg, som idag sysselsätter 25 procent av den arbetsföra befolkningen, behöva 80 procent av de tillkommande arbetsföra. Av det följer att 75 procent av övriga arbetsmarknaden endast får 20 procent av de tillkommande arbetsföra. Därav följer vikten av att effektivisera och inte minst öka samverkan i verksamheten, som bedrivs inom vård, skola och omsorg, både vad gäller privata, ideella och kommunala verksamheter, för att få ut mer av varje skattekrona. Inom vården bedöms en stor brist på utbildad personal uppstå, samtidigt som det är en stor grupp som står utanför samhället. Detta kompetensglapp är en stor utmaning för Sveriges samtliga kommuner, även om bristen på kompetens slår olika hårt i olika delar av Sverige.

6.3.5 Omvärld och framtid

Nya företag och utveckling av befintliga företag. Samtidigt som många affärsmodeller utmanas i tider som kris växer andra nya näringar fram. Bland annat syns ett ökat fokus på cirkulära ekonomier och företag med ökat hållbarhetsfokus över lag. En cirkulär affärsmodell kan definieras som att vinsten på den tjänst eller service som produkten erbjuder och inte själva produkten i sig. Värdet skapas över produktens eller tjänstens hela livscykel och skapar exempelvis även en konkurrensfördel för leverantörer med en mer hållbarhetsmedveten kundkrets.

Industriell och urban symbios. Det finns ett ökat intresse för Industriell och Urban Symbios (IUS) i omvärlden. Industriell och Urban Symbios är ett strategiskt arbetssätt för att öka resursproduktiviteten genom samverkan. Strategin bygger på långsiktiga samarbeten mellan aktörer och sektorer som ökar värdet av underutnyttjade resurser och främjar miljöinnovation. IUS förbättrar företagets konkurrenskraft, minskar utsläpp och användning av primära och fossila resurser samtidigt som regional utveckling och resurssäkerhet stärks (IUS, 2022).

Demografisk försörjningskvot. Statistiska Centralbyrån, SCB, gör gällande i sin befolkningsprognos från april 2022 (Snabba fakta, 2022) att folkmängden i Sverige beräknas passera 11 miljoner år 2032 för att passera 13 miljoner 2070. Vi blir fler. Och den åldersgrupp som förväntas öka mest är 80+.

Figur: Bruttokostnaden per invånare fördelas över ålder. Kommunens kostnader, genomsnitt i riket, är den röda delen av staplarna. Källa: SCB genom seminariet Effektivare kommun (2022-10-06) SKR, Sveriges Kommuner och Regioner.

Kommunerna har en högre kostnad för sina invånare under skolåldern, sen avtar kostnaden i gruppen 20–75 år för att därefter öka igen med stigande ålder. I och med att kostnaderna ökar med ålder efter 75, samtidigt som gruppen 80+ förväntas öka kommer framtiden innebära högre kostnader för främst vård och omsorg.

En halv tjänst per varje person över 80 år är ungefär vad man brukar beräkna och även om den äldre befolkningen blir friskare så ändras inte dessa siffror. Läs mer om folkhälsa under målbilden *Grönt och hälsosamt*.

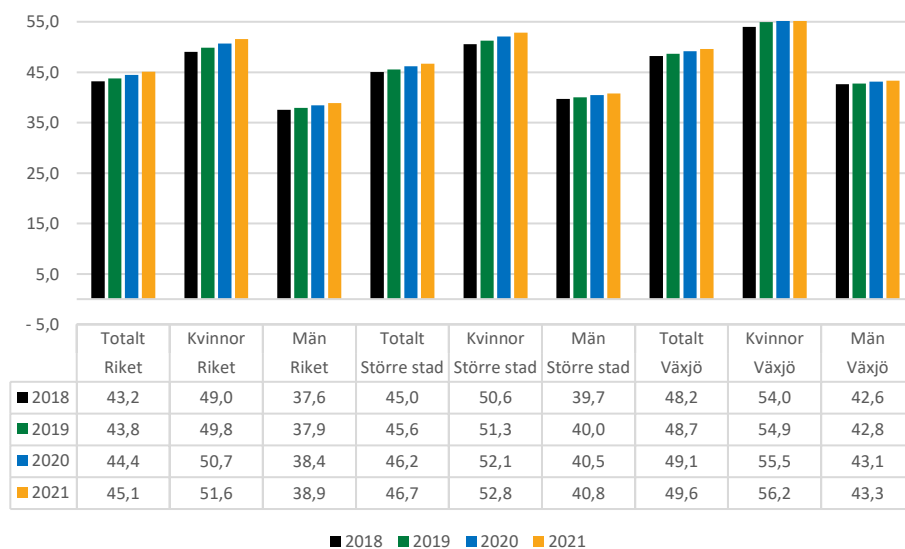
Skola och utbildning

6.4 Nuläge

6.4.1 Lägesbedömning

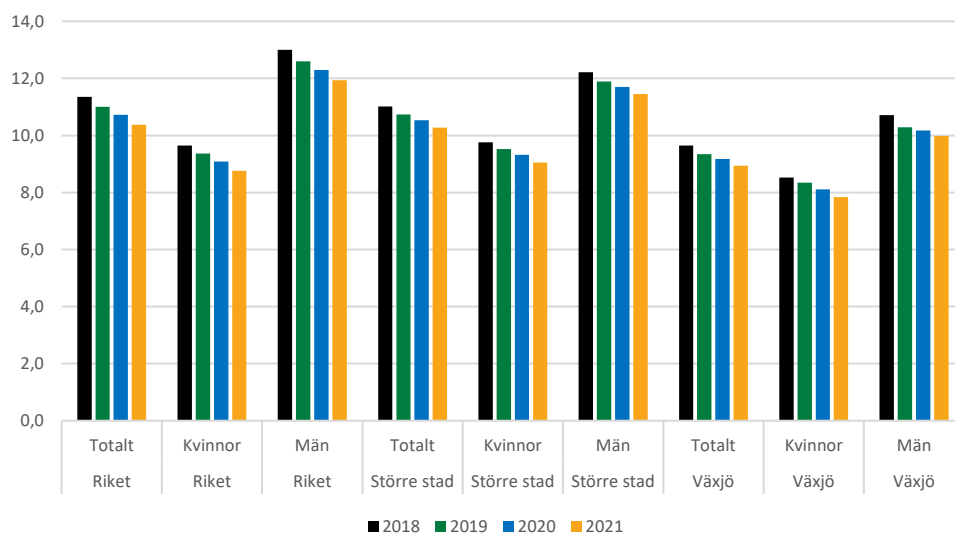
Utbildning allmänt. Betydelsen av utbildning är på många sätt grundläggande för individers förmåga att klara sin egen försörjning. De val som görs tidigt i livet kan komma att få stor betydelse för resten av livet. Personer som saknar gymnasieutbildning löper bland annat högre risk för arbetslöshet och ohälsa. Utbildning har därför på många sätt blivit en förutsättning att klara sig i det växande kunskapssamhället. Betydelsen av utbildning och högt utbildade kan sägas spegla en strukturell förändring på arbetsmarknaden som idag i större utsträckning efterfrågar högt utbildad kompetens. Eftersom kompetenskraven höjts inom de flesta branscher är det idag svårare att både få ett arbete och göra karriär utan utbildning än det var för bara 20–30 år sedan. En utmaning kopplad till ovan utveckling bekräftas av att den matchade förvärvsgraden på den svenska arbetsmarknaden har försämrats (UKÄ, 2015). Matchad förvärvsgrad innebär i vilken grad en person med en viss utbildning också arbetar med ett yrke som är relevant för den utbildning den investerat i. Trots en arbetslöshetsnivå som innebär att det finns tillgänglig arbetskraft har arbetsgivarna svårt att hitta den kompetens de söker. Utbildning som tillväxtfrämjande investering och höjd utbildningsnivå anses därför viktigt såväl utifrån ett samhällsperspektiv som för den sociala utvecklingen.

Befolkningens utbildningsnivå används ofta som ett mått på ett lands humankapital och individers kunskapsnivå och är därför viktig att följa och analysera. Enkelt uttryckt kan humankapital beskrivas som människors utbildning, färdigheter, talanger samt kompetenser, ibland ingår även hälsa som en parameter. Ett vanligt förekommande humankapitalmätt som används för att analysera andelen av befolkningen med högre utbildning är måttet invånare 25–64 år med eftergymnasial utbildning i procent.

Figur: Invånare 25–64 år med eftergymnasial utbildning, andel (procent). Källa: Kolada

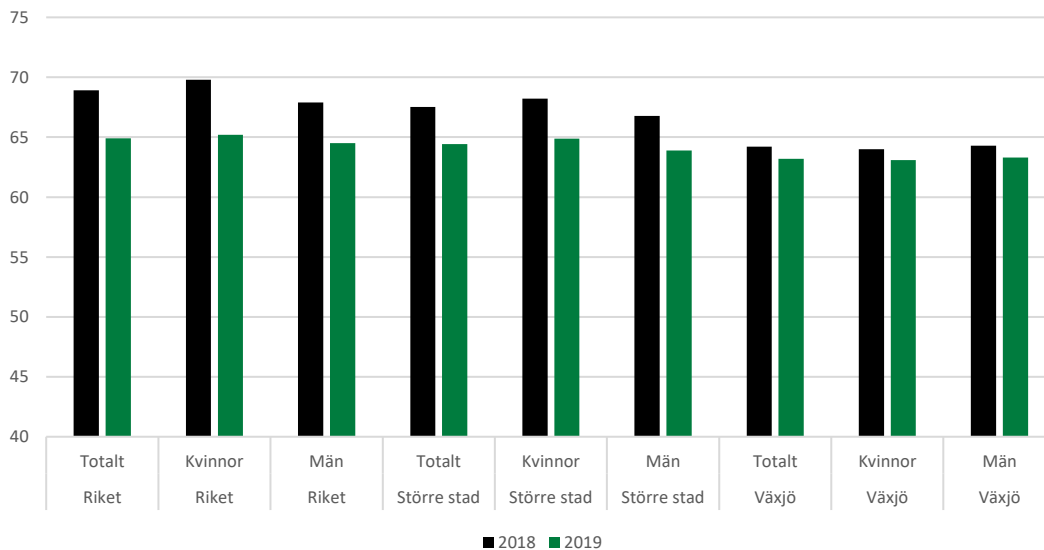
Växjö har en förhållandevis hög andel invånare med eftergymnasial utbildning – både vad gäller kvinnor och män – och är ökande (cirka 50 procent 2021). Precis som i större stad och riket som helhet är andelen kvinnor med eftergymnasial utbildning betydligt större (56 procent jämfört 43). Som en konsekvens därav är andelen invånare med endast förgymnasial utbildning relativt låg och sjunkande (cirka nio procent 2021) och lägst är den bland kvinnor (8 procent jämfört med tio). Andelen invånare med endast gymnasial utbildning har under de senaste åren legat konstant just under 40 procent (drygt 34 procent bland kvinnor och drygt 44 procent bland män).

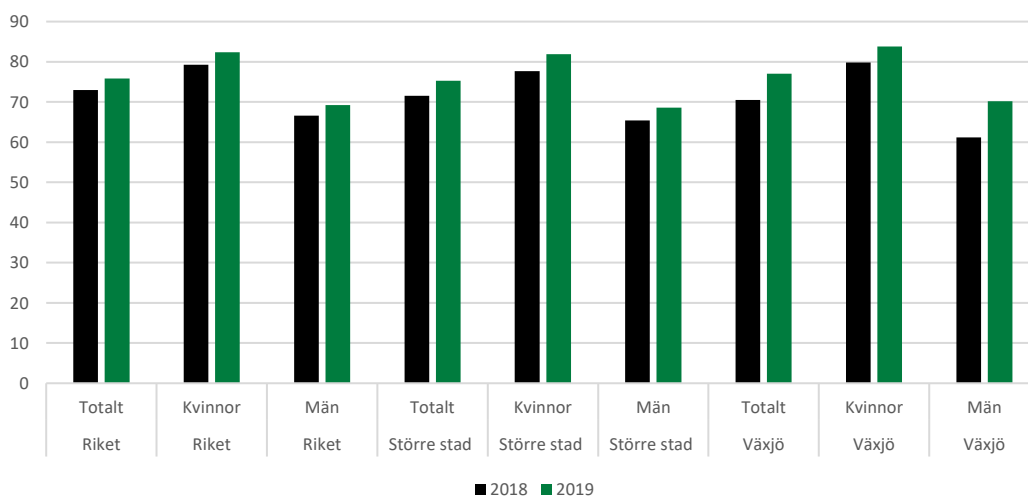
Figur: Invånare 25–64 år med förgymnasial utbildning, andel (procent). Källa: Kolada

Skillnaderna i utbildning mellan kvinnor och män, visar forskning (SNS – rapport 42, 2017), är en utveckling som kan ses både i andra delar av Sverige och i resten av världen. Kvinnor drar i väg i statistiken när det kommer till eftergymnasial utbildning och i forskningen presenteras flera tänkbara faktorer till detta. I Sverige, men även i en del andra länder, handlar det till stor del om arbetsmarknaden. För personer utan eftergymnasial utbildning har det länge varit en god arbetsmarknad inom vad som kan liknas vid traditionellt sett manliga yrken, såsom exempelvis hantverksyrken, vilka dessutom ofta varit relativt välbetalda. Motsvarande arbetsmarknad är betydligt svårare att finna inom vad som kan sägas vara traditionellt sett kvinnliga yrken. Kvinnodominerade yrken, såsom läraryrket och vårdyrken, fordrar många gånger en högre utbildning. Strukturella, långsiktiga utbildningsutfall med genuskoppling har till viss del sin rot i hur det går på gymnasiet och skillnader i hur pojkar och flickor klarar gymnasiet har till stor del att göra med hur de klarar grundskolan.

Årskurs 3 nationella prov. På grund av Covid-19 genomfördes inga nationella prov (NP) i grundskola varken under 2020 eller 2021. Den senaste mätningen 2019 visade att andelen elever som deltagit och godkända i alla delprov i matematik låg på 63 procent. Resultatet var lägre än 2018 men ligger i paritet med tidigare år. Det är inga skillnader mellan pojkar och flickor. I jämförelse med riket och större stad låg Växjö kommun något under genomsnittet. Det senaste resultatet i svenska och svenska som andraspråk där andelen godkända låg på 77 procent visar på en högre måluppfyllelse än i matematik, och ökade även i jämförelse med 2018. Växjö kommun hade även ett bättre resultat vid en jämförelse med såväl riket som större städer. Här är det dock påtagligt stora skillnader mellan pojkar och flickor, vilket avspeglas på alla nivåer. Forskning och nationella studier visar att skillnaden mellan pojkars och flickors skolresultat är stor i Sverige och att det i synnerhet är inom ämnet svenska som skillnader mellan hur flickor och pojkar klarar sig i skolan återfinns.

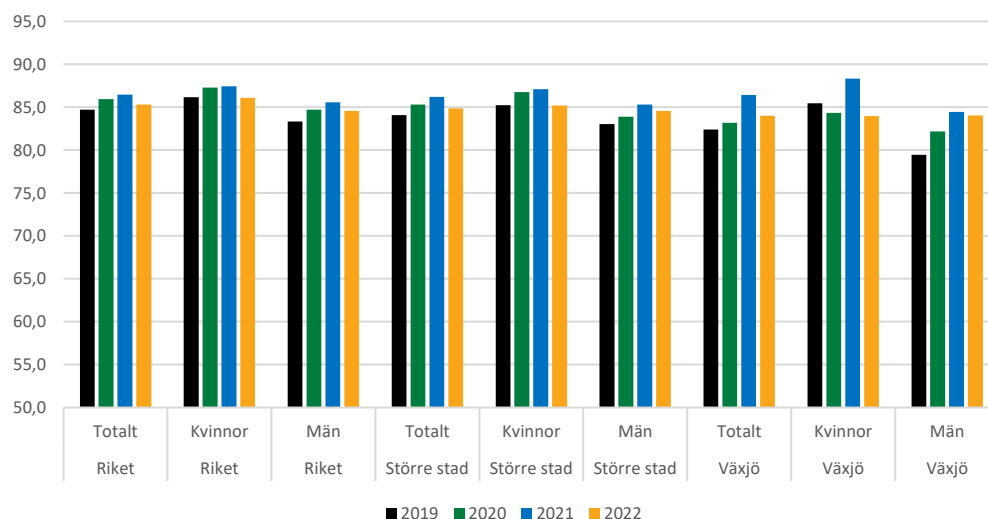

Figur: Elever i åk 3 som deltagit i alla delprov som klarat alla delprov för ämnesprovet i matematik, hemkommun, andel (procent). Källa: Kolada

Figur: Elever i åk 3 som deltagit i alla delprov som klarat alla delprov för ämnesprovet i matematik, hemkommun, andel (procent). Källa: Kolada

Gymnasiebehörighet. Även om Växjö kommun de senaste åren haft positiv utveckling gällande behörigheten till gymnasiet saknade 14 procent av eleverna behörighet i årskurs 9 till gymnasieskolans yrkesprogram läsåret 21/22. Mönstret över tid har visat att fler pojkar än flickor saknar behörighet till gymnasiet, dock påvisar de senaste fyra åren en positiv utveckling för pojkarnas del, från 79 till 84 procent. Om läsåret 2020/2021 utesluts påvisar mönstret en motsatt trend när det gäller flickorna som har minskat tre procentenheter. De senaste årens utveckling har lett till att skillnaderna mellan pojkar och flickor är utsuddad, främst på bekostnad av flickornas lägre resultat över tid. Växjö kommun följer i stort sett mönstret för riket och större städer.

Figur: Elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram, hemkommun, andel (procent). Källa: Kolada

Elevgenomströmning gymnasiet. Elevgenomströmningen avser andelen elever som har slutfört gymnasieskolan inom en viss tid från det att de påbörjade sina gymnasiestudier. I normalfallet behöver en elev som påbörjar ett nationellt program tre år för att slutföra sina gymnasiestudier. Elever som byter utbildning, gör studieuppehåll eller påbörjar ett introduktionsprogram kan behöva ett fjärde eller femte studieår för att slutföra ett nationellt program i gymnasieskolan. Därutöver finns det elever som behöver längre tid på sig för att slutföra gymnasieutbildningen av andra orsaker samt elever som avbryter sina studier.

Figur: Andelen gymnasieelever med examen eller studiebevis inom 4 år, andel (procent). Källa Kolada

Andelen gymnasieelever med examen eller studiebevis inom fyra år har minskat någon procentenhet i kommunen, från 79 procent 2018 till 78 procent 2021. Under samma period har motsvarande andel bland större städer och riket varit tämligen konstant runt 78–79 procent. Män tar i lägre grad examen än kvinnor.

6.4.2 Trender och tendenser

Allmänt. En god skolutbildning är en förutsättning för kommunens barn och ungas framtida arbetsmöjligheter och bidrar även till hälsa och välbefinnande. För Växjö kommun är arbete för fullföljda studier och minska risken för utanförskap

bland unga prioriterat. Skolverket samlade, nationella bild av läget när det gäller fullföljda grundskolestudier, visar en svagt positiv utveckling sedan 2018 men att det fortfarande är en stor grupp unga som inte når behörighet till ett nationellt yrkesprogram i gymnasieskolan, cirka 16 000 elever läsåret 20/21 (Skolverket 2021a).

Gymnasiebehörighet. Sett i ett längre perspektiv har andelen unga som lämnar årskurs 9 med gymnasiebehörighet minskat under perioden 2006–2020. Orsaker till den negativa trenden har kopplats till de striktare behörighetskrav som infördes med Gy-11-reformen samt en ökande andel elever som invandrat efter skolstart (SOU 2016:77; Skolverket 2021a). Även om Växjö kommun de senaste åren haft positiv utveckling gällande behörigheten saknade 14 procent av eleverna behörighet i årskurs 9 till gymnasieskolans yrkesprogram läsåret 21/22. Att skillnaderna mellan pojkar och flickor har minskat är positivt. Skillnaderna blir dock tydliga när det kommer till betygsnitten för ämnen och i det sammanlagda meritvärdet, där senaste läsåret 21/22 påvisar en påtaglig differens i meritvärde mellan pojkar och flickor, 26 poäng (pojkar 216, flickor 242). Här återfinns även skillnader mellan olika elevgrupper, där elever med utländsk bakgrund, elever med vårdnadshavare med enbart förgymnasial- och gymnasial nivå ligger lägre i såväl meritvärde som i lägre grad når kunskapskraven och behörighet.

I en rapport från Skolverket påvisas att elevens genomsnittliga betyg från grundskolan (meritvärdet), har stor betydelse för om eleven ska ta gymnasieexamen inom tre år. Skolverket trycker i sammanhanget på att grundskolan behöver bli bättre på att ge alla elever de kunskaper de behöver och att förbereda eleverna för gymnasieskolan. Vidare att gymnasieskolan behöver bli bättre på att stödja elever med låga betyg från grundskolan, särskilt elever med låga betyg som väljer högskoleförberedande program, så att de klarar examen. Att klara examen är viktigt för både högskolestudier och vidare etablering på arbetsmarknaden.

Mot bakgrund av ovan bedömer Skolverket att likvärdighet och kvalitet bör vara centrala delar i målsättningarna för grundskolan. Skolverket pekar dock på att utvecklingen av likvärdighet i svensk grundskola över tid har utvecklats negativt. Exempel på detta är att familjebakgrundens betydelse för skolresultaten har ökat under de senaste 20 åren. Det finns ett tydligt samband mellan elevernas kunskapsresultat respektive föräldrarnas utbildningsbakgrund och elevernas migrationsbakgrund. En annan faktor som har betydelse är i vilket område eleven bor. När man jämför svenskfödda och utländsfödda barn med samma socioekonomiska förhållanden och boende i samma område försvinner stora delar av dessa skillnader. Elever med föräldrar med eftergymnasial utbildning, som lever i ett hushåll med hög disponibel inkomst och som bor med båda sina föräldrar, har ett högre genomsnittligt meritvärde. Det tycks med andra ord inte vara den utländska bakgrunden i sig som är avgörande utan att elever med utländsk bakgrund i högre utsträckning har lågutbildade föräldrar, föräldrar med låga inkomster och en annan boendesituation, jämfört med elever med svensk bakgrund. Forskning pekar på att när dessa faktorer kontrolleras försvinner i princip betygsskillnaderna mellan elever med svensk och utländsk bakgrund helt, med undantag för de elever som nyligen invandrat till Sverige.

Genuspåverkan. En annan faktor som har stor betydelse för skolresultaten är genus. Faktum är att flicka/pojke har större betydelse än nationell bakgrund då flickor med utländsk bakgrund har ett högre genomsnittligt meritvärde än pojkar med svensk bakgrund, det enda undantaget utgörs av gruppen flickor som bott i Sverige i mindre än fyra år. Ett bestående mönster över tid är skillnader mellan pojkar och flickor, såväl i resultat som i upplevelser av skolan som lärmiljö. Forskningen visar att genuskillnader i skolresultat uppstår i ett komplext samspel mellan samhälleliga och kulturella faktorer som exempelvis genusnormer, skolkultur och förväntningar från vuxna och kamrater. Resultaten i Växjö kommuns skolor visar att skillnaderna mellan pojkar och flickor består generellt, men att pojkar i vissa årskurser och ämnen nått högre måluppfyllelse än flickor. Flickor når i högre grad examen än pojkar och har även högre genomsnittliga betyg. Samtidigt har tidigare LUPP-undersökningar påvisat att flickor mår sämre i skolan och upplever mer stress. Ett viktigt fokus och en hållbarhetsaspekt i skolan är att minska skillnaderna mellan olika elevgrupper.

6.4.3 Insatser och åtgärder

Växjö kommun arbetar strategiskt för att förbättra såväl kvalitet som likvärdighet för att kommunens barn och elever skall få en god utbildning. Kommunen genomför och kommer inför de kommande åren sätta särskilt fokus på:

Ett utvecklat systematiskt kvalitetsarbete. För att kunna hålla en hög kvalitet, höja resultaten och minska skillnaderna mellan förskolor och skolor måste det finnas god kunskap om verksamheternas förutsättningar och resultat. Därför följer kommunen systematiskt upp sina förskolors och skolors resultat som sammanställs och analyseras. Dessutom gör varje förskola och skola egna analyser. Utifrån analysresultatet identifieras utvecklings- och förbättringsområden som förskolor och skolor arbetar med under det kommande året.

a. I alla skolformer genomförs central insamling och rapportering av data och resultat för att varje förskola och skola ska ha likvärdiga underlag att göra sina analyser utifrån. I samtliga skolformer finns också ett strukturerat arbete med verksamhetsplaner och en systematisk uppföljning. b. Att utifrån en digital agenda de kommande åren etablera arbetssätt och strategier för verksamhetsutveckling och innovation som bidrar till utveckling av effektiva, likvärdiga och kvalitativa digitala tjänster i mötet med barn, elever och vårdnadshavare.

Motverka skolsegregation. a. För att motverka skolsegregationen arbetar Växjö kommun på olika sätt för att barn och elever med olika bakgrund ska mötas i förskolan och skolan. En viktig ambition är att alla förskolor och skolor ska ha de förutsättningar som behövs för att kunna möta och ge alla barn och elever chans att lyckas. För att nå en mer likvärdig skola riktar därför kommunen de ekonomiska resurserna och stöd till kommunens förskolor och skolor. Det handlar om att fördela pengarna på ett sätt så att det skapas likvärdiga förutsättningar för alla barn och elever att klara sin utbildning och utmanas i sitt lärande, oavsett bakgrund, kön eller funktionsnedsättning. b. I samverkan med Skolverket görs kartläggnings- och utbildningsinsatser i syfte att stärka alla skolors inkluderande arbete, nyanländas lärande, och undervisning för flerspråkiga elever. Kommunen kommer också sätta ett starkare fokus mot att arbeta hälsofrämjande och förebyggande för att skapa en positiv skolmiljö, som är inkluderande och präglas av ett tillitsfullt undervisningsklimat som ger studiero och är fritt från diskriminering och annan kränkande behandling. De kommande åren är ambitionen att det förebyggande och hälsofrämjande arbetet mer ska ses som hela skolans gemensamma uppdrag och via stöd i vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet ska en god och tillgänglig fysisk lärmiljö för alla barn och elever säkerställas. c. Kommunen fortsätter det påbörjade arbetet med att få fler barn till utrikes födda föräldrar att gå i förskola och fritidshem. Vidare utifrån en digital agenda införa arbetssätt och strategier för att skapa digitala tjänster som är enhetliga, lätta att hitta, enkla att använda och bidrar till att mötet med kommunens verksamheter har hög tillgänglighet, god insyn och transparens.

Strategisk kompetensförsörjning. a. De förskolor och skolor som har störst utmaningar har ofta en lägre andel behörig personal. Samtidigt visar forskningen att hög kompetens hos förskollärare och lärare är en avgörande framgångsfaktor. Därför arbetar Växjö kommun med en plan för kompetensförsörjning som bland annat innebär att rekrytera legitimerade förskollärare och lärare. I planen ingår även att arbeta med kompetensutveckling inom olika områden. Bland annat genomförs kompetensutveckling i alla skolformer inom ramen för Skolverkets satsning för nyanlända och flerspråkiga elever. b. Att fortsätta arbetet med att se över rektorers förutsättningar för att skapa fungerande verksamheter med en hållbar arbetsmiljö. För att få effekt i arbetet med att förbättra rektorers förutsättningar har flera områden initierats inför de kommande åren. Även tillgången till elevhälsokompetens kommer att stärkas, kompetens- och personalförstärkningar som görs inom ramen för särskilda ekonomiska satsningar inför kommande budget 2023.

Kompetensförsörjning för att matcha näringslivets behov. Ett arbete kring en gemensam kompetensförsörjningsstrategi baserat på samarbete mellan ett flertal förvaltningar inom Växjö kommun har startats. Här blir kopplingen till näringslivets behov helt central.

Ett exempel på bra samverkan är Epic, där industriföretag i samlad form samverkar med Växjö kommun för att utbilda för framtidens behov. EPIC står för entrepreneurship, production, innovation and communication. Epic är ett utbildnings- och forskningscenter för gymnasieskolan, akademien och regionens näringsliv, uppfört på universitetsområdet i Växjö. Verksamheten ägs och drivs av regionens teknikföretag, i nära samverkan med Linnéuniversitetet och Växjö kommun.

6.4.4 Eventuella risker och konsekvenser

Skolsegregation. Mot bakgrund av den senaste utvecklingen har det under senaste decenniet visat sig att problemen med skolsegregation blivit alltmer påtagliga i Sverige. Forskning visar hur skolsegregationen till stor del beror på två faktorer. Den första faktorn handlar om boendet, där elever tenderar att gå i den skola som ligger närmast, vilket innebär att respektive skola avspeglar områdets socioekonomiska karaktär. Den andra faktorn handlar om utbildningspolitiska åtgärder, där valfrihetsreformen i början av 1990-talet har haft stor påverkan. Forskning visar att elever från socioekonomiskt starka hem i högre grad tenderar att göra aktiva val av skola och vilken skola som väljs beror bland annat på skolornas etniska och socioekonomiska elevkomposition. Konsekvensen har blivit ökad uppdelning av elever efter socioekonomiska och etniska förtecken, där populära fristående och kommunala skolor tenderar att få en överrepresentation av elever från socioekonomiskt starka familjer och där elever med svensk bakgrund i högre grad söker sig bort från kommunala skolor med en hög andel elever med utländsk bakgrund. Det innebär bland annat att elever med olika bakgrund, erfarenheter och intressen inte ges möjligheter att lära och utvecklas tillsammans, men skolsegregationen har också andra konsekvenser. Parallellt med rapporter om tilltagande uppdelning visar forskning ökade skillnader i resultat mellan skolor, skillnader som delvis kan förklaras med den ökade skolsegregationen. I Sverige är utvecklingen gällande de starkast presterande eleverna i grundskolan relativt oförändrad, medan utvecklingen för de svagast presterande eleverna fortsätter vara negativ. I den senare gruppen ses sjunkande betyg och lägre andel behöriga till gymnasieskolans nationella program. Det finns i huvudsak fyra statistiskt urskiljbara grupper bland de svagast presterande eleverna: elever med lågutbildade föräldrar, nyanlända elever, elever boende och med skolgång i strukturellt missgynnade områden samt pojkar generellt. Dessa fyra variabler tenderar dock att sammanfalla med varandra. Sammanfattningsvis kan sägas att betydelsen av vilken skola eleverna går på har ökat under det senaste decenniet. Boendesegregationen, valfriheten och under de senaste åren även ett ojämlikt mottagande i kommunerna av nyanlända elever, är tre faktorer som pekas ut i forskningslitteratur som bidragande till ökad skolsegregation och skillnader i livsvillkor.

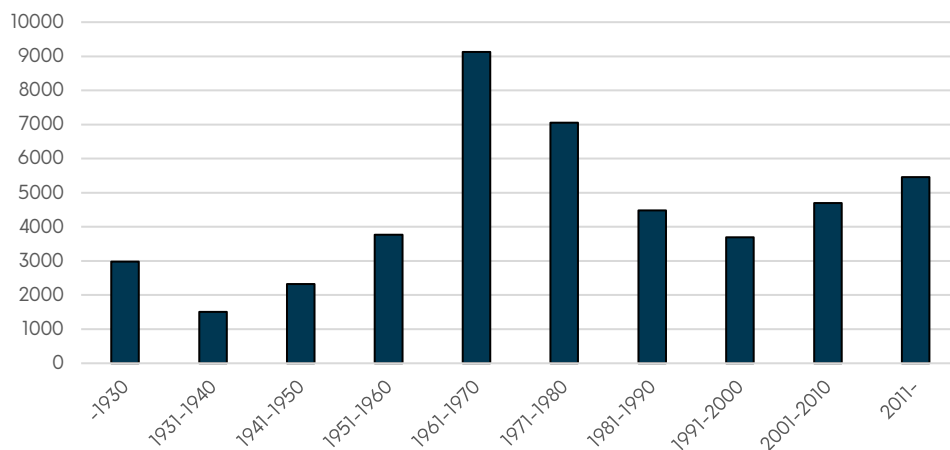
Byggda miljöer som bidrar till inkludering

6.5 Nuläge

6.5.1 Lägesbedömning

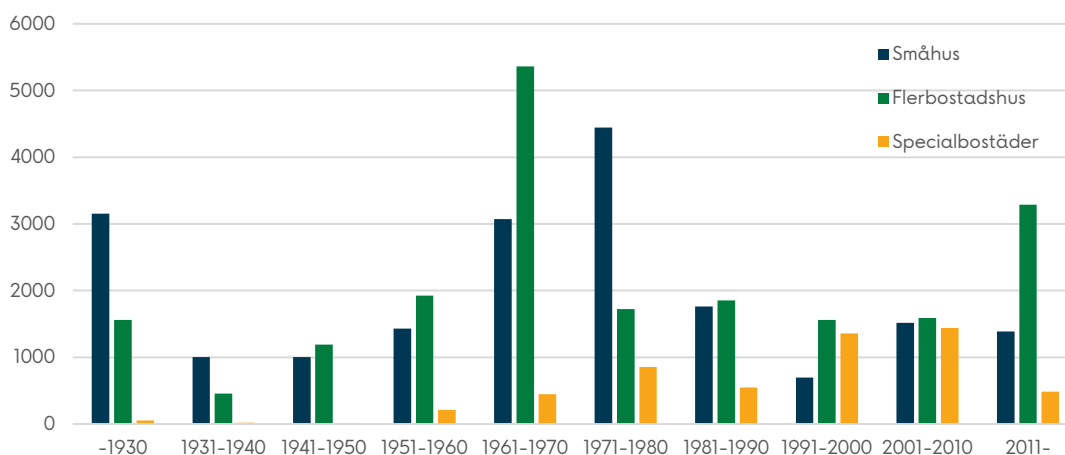
Färdigställda bostäder i flerbostadshus och småhus per 1000 invånare. Under det senaste decenniet har byggandet i Sverige ökat betydligt och så även i Växjö kommun. Mellan åren 2011–2020 har nästan 5 500 bostäder tillskapats inom kommunen, vilket motsvarar 12 procent av Växjö kommuns totala bostadsbestånd. Det gör perioden till den tredje starkaste sett till byggtakt i Växjö kommun genom tiderna. Den period då flest bostäder byggdes var under 60-talet och den period med näst flest byggda bostäder var under 70-talet.

Delas bostädernas byggår upp på hustyp uppträder dock ett litet annat mönster. Här syns tydligt att flerbostadshusen i kommunen till största delen är byggda på 60-talet medan 70-talet var det årtiondet då det i stället byggdes många småhus. Från 80-talet och framåt har fördelningen mellan byggda småhus och flerbostadshus varit betydligt jämnare. Från 2011 och framåt har en majoritet av det som byggts varit flerbostadshus.

Figur: Antal lägenheter i Växjö kommun efter byggår. Källa: SCB, bearbetningar av Växjö kommun

Fördelningen mellan småhus och flerbostadshus i Växjö är relativt jämn (sett till antal lägenheter). Småhusen står för cirka 47 procent av det totala bostadsbeståndet medan flerbostadshusen står för drygt 49 procent. Ser man till storlek (antal kvm per lägenhet) visar det sig att 44 procent av det totala bostadsbeståndet i kommunen är 80 kvm eller mindre och att den vanligaste storleken på ett boende ligger mellan 60–80 kvm. De flesta lägenheterna är mellan 70–80 kvm stora medan villorna vanligtvis är mellan 100–130 kvm stora. Småhusen har också en större spridning och jämnare fördelning av kvadratmeterytan per bostad än flerbostadshusen.

Figur: Antal bostäder i Växjö kommun efter hustyp och byggår. Källa: SCB, bearbetningar av Växjö kommun

Befolkningsutveckling. Demografiska förändringar har även geografisk dimension som resulterar i att befolkningen blir mycket ojämnt fördelad. Detta beskrivs genom globala befolkningsförändringar, migrationsströmmar, men också genom regionala eller lokala skillnader. En viktig del i detta sammanhang är befolkningens rörelse mellan stad och landsbygd, ofta kallad urbanisering.

I början av 1930 talet bodde lite mindre än hälften av Sveriges befolkning utanför någon tätort. Idag bor cirka 88 procent av Sveriges samtliga invånare i någon av landets tätorter. Det brukar kallas för tätortsgrad i statistiken. De län med högst tätortsgrad är Stockholms län (97 procent), följt av Skåne län (91 procent). De som har lägst tätortsgrad är Gotlands län med 64 procent och Jämtlands län med 72 procent. Skillnaderna blir ännu större om vi väljer att titta på tätortsgraden på

kommunnivå. I nio kommuner i Sverige bor 100 procent av invånarna i tätort. Det är Stockholm, Malmö och ytterligare sju kommuner i Stockholms län. Lägst tätortsgrad hittar vi i Bergs kommun i Jämtlands län där 37 procent av invånarna bor i tätorter. Under 2021 bodde drygt 75 procent av invånarna i Växjö kommun i Växjö stad.

Tätortens befolkningsmässiga storlek och avstånd till centralorten är viktiga för att förklara tillgången till offentlig och privat service. Mindre orter som Åryd och Gemla utgör exempel på detta, då invånarna befinner sig relativt nära Växjö centralort och kan ta del av såväl privat som offentlig vård och detaljhandel i större utsträckning än boende i övriga tätorter. Butiker i Åryd och Gemla får offentligt stöd för hemsändning av varor. Syftet med hemsändningsstöd till lanthandlare är att människor med svårighet att ta sig till affären skall kunna få varor hemskickade. Det ökar möjligheten att bo kvar på orten. Det finns även lanthandel i Tolg och Kalsvik.

Lammhult är den tätort som ligger längst ifrån centralorten och är samtidigt i jämförelse en av de större tätorterna i kommunen. Skulle omfattningen av offentlig och privat service minska där antas det påverka orten mer negativt på grund av det geografiska avståndet till centralorten.

Serviceutbudet har även stor betydelse för boende i omlandet runt en tätort och påverkar viljan och möjligheten att bosätta sig utanför centralorten.

Huruvida en viss typ av service finns säger dock inget om kvalitén på den tjänst som erbjuds. Till exempel andelen behöriga lärare, antalet läkare eller antalet ombudsuppdrag som den lokala butiken erbjuder. Nära tillgång till olika valbara alternativ såsom vård och skola är mindre i tätorterna än i centralorten. Invånaren kan uppfatta en tjänst från annan utförare som kvalitativt bättre men det geografiska avståndet kan fungera som ett hinder. Ett exempel på när detta kan förekomma är i friskolevalet och om en elev väljer en annan skola än anvisad och får i och med valet ordna med skolskjuts själv.

Täthet och funktionsblandning. Det finns inget nyckeltal inom Hållbara Växjö 2030 som kopplar till täthet och funktionsblandning, men detta till trots har frågorna påverkan på hållbarheten i Växjö kommun.

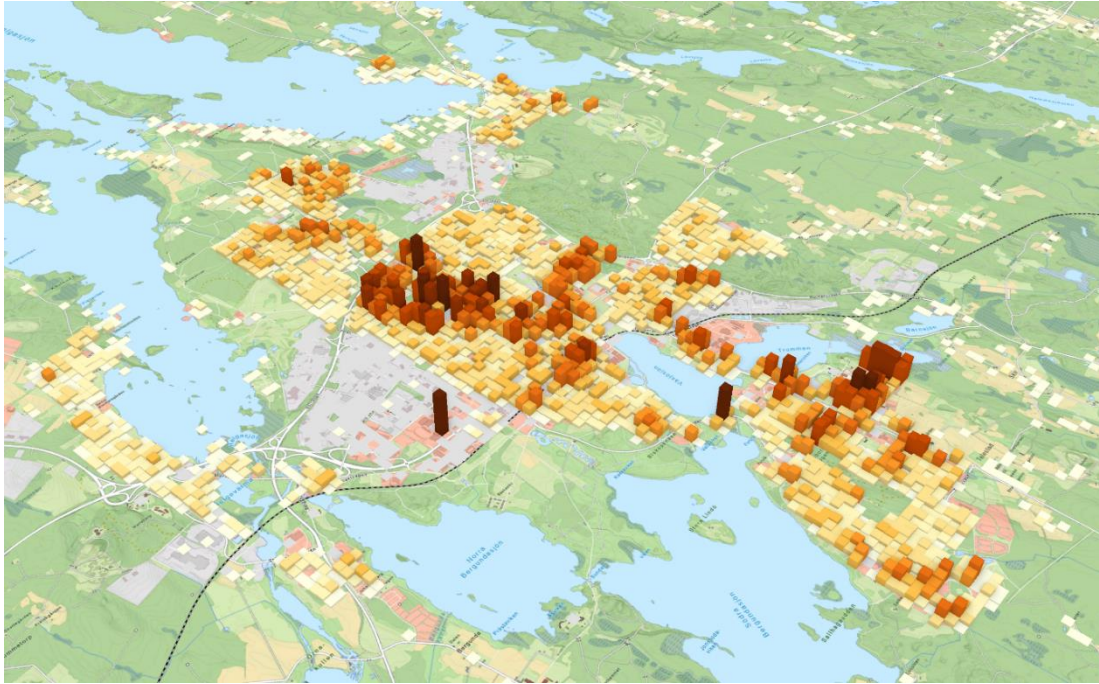
En stadsplanering som separerar bostad, rekreation, arbete och transport från varandra har visat sig leda till problem för samhällen. Stadsutglesningen har ökat, kvaliteten och vitaliteten för många urbana centra har minskat, bilberoende och trafikstockningar påverkar alla. Blandad markanvändning kräver någon form av kombination av bostäder, handel, verksamheter, kontor eller någon annan markanvändning. Hållbara och mer resursvänliga samhällen tar ofta sikte på den täta och funktionsblandade bebyggelsen. Täthet och funktionsblandning kan framhållas som väsentliga för en levande och attraktiv stadsmiljö. Staden och samhällena erbjuder invånarna ett varierat utbud av varor, tjänster, service och kultur. Invånarna behöver samtidigt vara tillräckligt många för att dessa verksamheter ska kunna bedrivas.

UN Habitat⁵⁴ rekommenderar 40–60 procent arbetande, vilket sällan uppnås i svenska tätorter. Snarare verkar blandade stadsdelar i Sverige återfinnas i spannet 30–70 procent arbetande. Växjö kommuns översiktsplan anger vikten av blandning i de kommunala kärnorna (Lammhult, Braås, Rottne och Ingelstad) samt den regionala kärnan Växjö och funktionsstråken. Med den regionala kärnan menar vi Växjö centrum som även serverar hela regionen och med funktionsstråken menar vi de område där vi i staden ser den tätaste och mest funktionsblandade bebyggelsen till exempel längs med Teleborgsvägen.

Blandad markanvändning siktar på att utveckla en mängd kompatibla verksamheter och användning av mark tätt tillsammans i lämpliga lägen som är tillräcklig flexibla för att kunna anpassas över tid till den ständigt förändrade marknaden.

Anpassningen mellan olika markanvändning beror huvudsakligen på nivåer av buller och föroreningar.

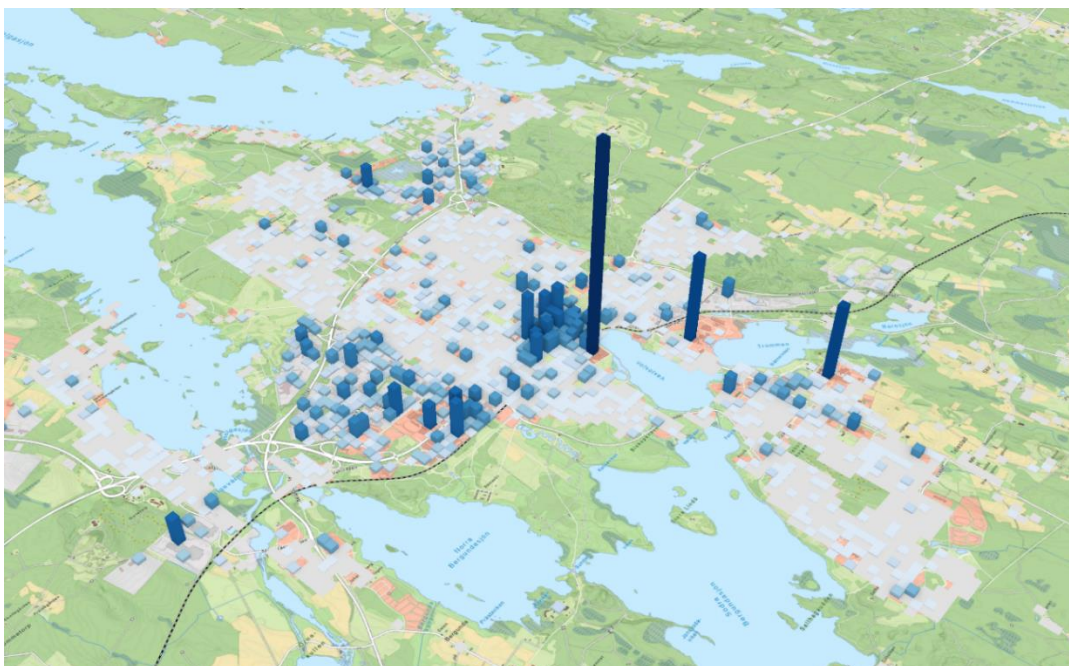
⁵⁴ UN-Habitat främjar omvälvande förändringar i städer och mänskliga bosättningar genom kunskap, politisk rådgivning, tekniskt bistånd och samarbetsåtgärder för att inte lämna någon plats på efterkälken.

Figur: Karta över boendetäthet i Växjö tätort. Färg och höjd redovisar antal boende, mörkare röd och högre stapel betyder fler boende. Källa: SCB.

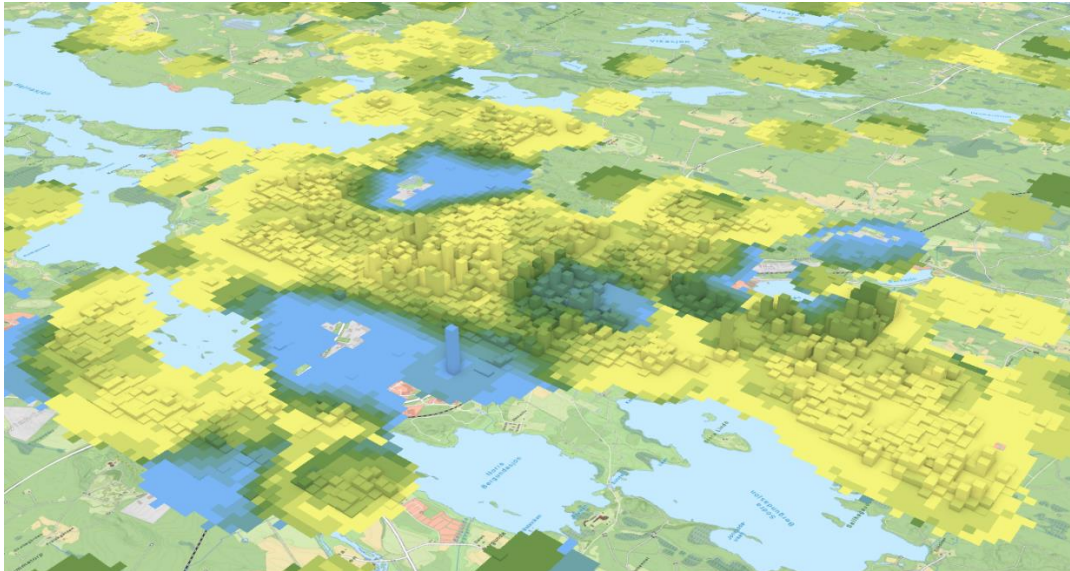
För att kunna uppnå en funktionsblandad stad krävs en viss boendetäthet för att kunna skapa en kritisk massa som kan ge tillräckligt underlag för funktioner, såsom service, handel och arbetsplatser att kunna etableras på platsen.

För Växjö stad är boendetätheten som allra störst i Araby och universitetsområdet. En relativt hög täthet återfinns även i utkanten av rutnätsstaden, södra delen av Norr, Teleborg centrum, Hovshaga centrum och längs norra delen av Teleborgsvägen. Den täta bebyggelsen ligger därför i ett nord-sydligt stråk genom staden. Två andra punkter som sticker ut är området Vallen och byggnaden Icon.

Figur: Karta över arbetandtäthet i Växjö tätort. Färg och höjd på stapel redovisar antal arbetande, mörkare blå och högre stapel betyder fler arbetande. Data som används är nattbefolkning från SCB på 100-metersrutur från 2020. Källa: SCB

Den största tätheten av arbetsplatser återfinns framför allt i centrum. Anledningen till detta är att tjänstebaserade sektorer ofta är mer personalintensiva vilket leder till fler arbetsplatser sett till ytanspråk. Dessa typer av verksamheter kräver lite eller inga ytor för logistik och kan med enkelhet byggas på höjden. I övrigt finns de flesta arbetsplatserna förlagda till de två största verksamhetsområdena, Västra Mark och Norremark men även Räfte, Nylanda och Ekeberg. Denna typ av verksamhet är ytkrävande och arbetandtätheten är därför lägre. En del arbetsplatser finns även i Hovshaga centrum, Dalbo centrum och Teleborg centrum. Tre punkter som sticker ut är sjukhuset, psykiatriska klinikerna och universitetet.

Figur: Karta över blandningen mellan arbetande och boende. Ju gulare ett område är desto större andel boende. Ju blåare ett område är desto större andelen arbetande. I de mörkgröna områdena är blandningen nära jämnt fördelad. Höjden på staplarna redovisar boendetäthet. Data som används är befolkning och nattbefolkning från SCB på 100-metersrutor från 2020. Källa: SCB

För att människor i ett samhälle ska få god tillgänglighet till service och arbetsplatser och för att ur flera aspekter skapa en trygg och inkluderande miljö är det viktigt att inte separera boende med arbetsplatser och andra funktioner. En viktig faktor för en hållbar samhällsbyggnad blir därför hur funktionsblandat ett samhälle är. Ett samhälle behöver inte vara funktionsblandat överallt men det är viktigt att dessa miljöer finns tillräckligt nära och tillgängliga för så många som möjligt. Det som mäts i följande analys är fördelningen mellan boende och arbetande inom 500 meters radie från 100-metersrutor. Vi har valt att kalla det för blandning men det kan också ses som tillgänglighet till arbetsplatser.

En eftersträvnsvärd fördelning är mellan 40 och 60 procent vilket representeras som mörkgrönt i kartbilden. För att sätta blandningen i ett sammanhang och för att enklare kunna läsa ut behov av åtgärd så är höjden på varje ruta satt efter boendetäthet. Detta visar var det finns goda förutsättningar för blandade miljöer (hög boendetäthet) och där anledningen till att en låg funktionsblandning kan bero på låg boendetäthet.

Runt våra verksamhetsområden blir den redovisade funktionsblandningen en konsekvens av låg boendetäthet där närheten till arbetsplatser och funktioner är mycket god. På kvartersnivå kan områdena inte ses som särskilt blandade och är inte den funktionsblandning som är mest eftersträvnsvärd.

Centrum tillsammans med universitetsområdet och norra delen av Teleborgsvägen är de områden som är mest funktionsblandade. I de allra mest centrala delarna är dock arbetsplatser många och befolkningstäthet låg.

Araby är det område med högst boendetäthet och lägst funktionsblandning.

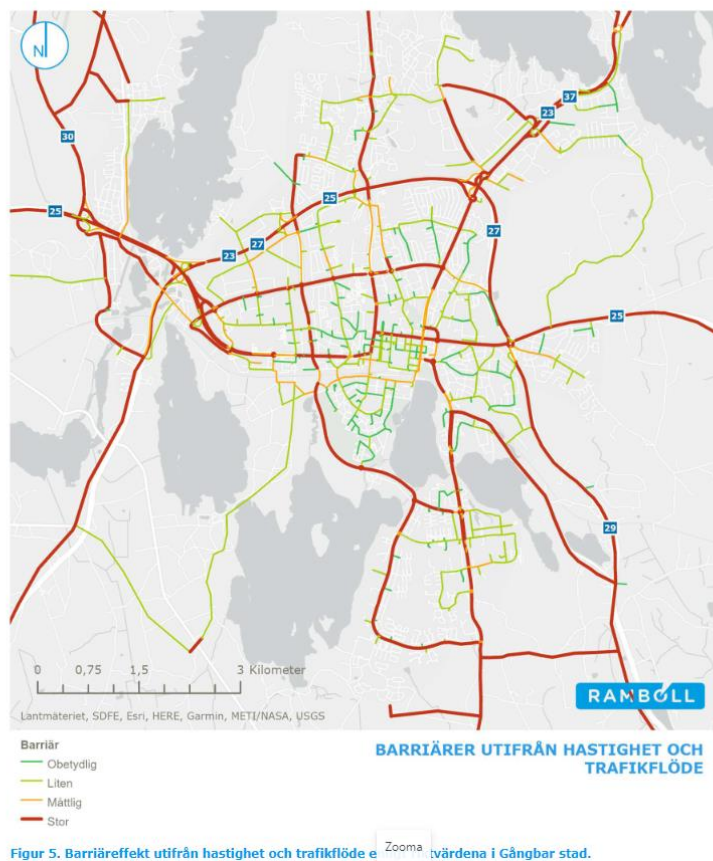
Barriäreffekter. Det finns inget nyckeltal för barriäreffekter och det är svårt att få in det under något av nyckeltalen i Växande och inkluderande.

En fysisk barriär som till exempel en trafikled, ett industriområde eller ett vattendrag kan fungera som en separerande struktur och det riskerar att dela upp staden, samhällen och landskap i geografiska områden där människor sällan eller aldrig möts, trots att de fågelvägen lever, arbetar eller går i skolan nära varandra. Genom att öka den rumsliga integrationen mellan områdena kan vi möjliggöra för en ökad social integration, särskilt betydelsefullt är det för boende i socialt utsatta områden.

Några påtagliga transportleder med höga hastigheter, stora trafikflöden eller långa avstånd mellan passager som blir tydliga barriärer i Växjö stad är Norrleden-Österleden, Mörners väg, Teleborgsvägen, Söderleden-Torparvägen, Sandsbrovägen men även järnvägen. I Lammhult skapar både riksvägen och järnvägen särskilt stora barriäreffekter.

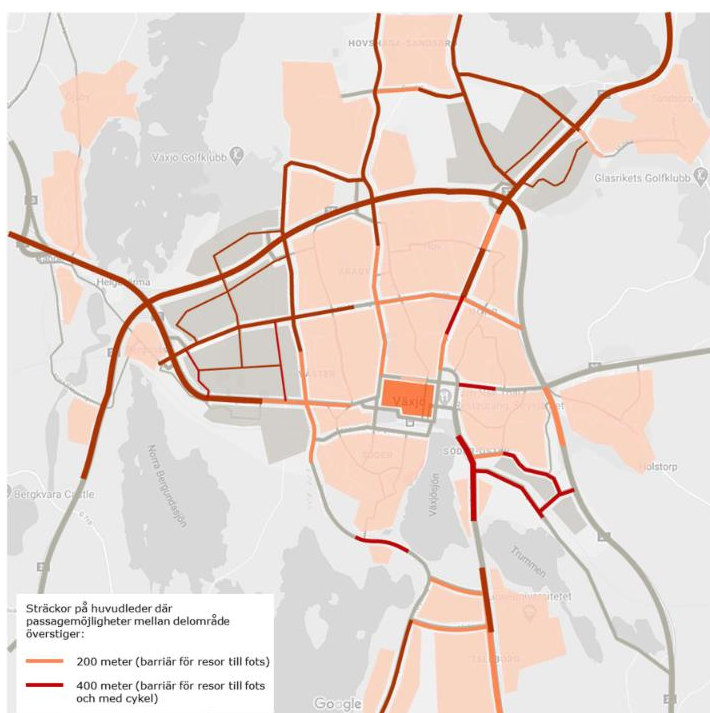
Även en viss typ av stadsplanering, särskilt SCAFT⁵⁵-planeringen under 1960–1970 talet, kan vara inåtvända i sin planering vilket gör att den byggda miljön är svår att sammanlänka. Stadsdelar med denna typ av planering är till exempel Araby och Teleborg. Att staden och tätorterna är sammanlänkande är värdefullt för att skapa inkludering och sammanhållning. Det kan också handla om stora kvarter som behöver passager igenom för att rörligheten ska öka, till exempel kv. Lassaskog.

De som inte har bil, till exempel barn och äldre, drabbas hårdare av barriäreffekter eftersom det är svårt att till fots om inte omöjligt att ta sig till olika målpunkter som skiljs åt av barriärer. Barriäreffekterna i landskapet eller i samhällen kan också ge negativa effekter för den biologiska mångfalden.

Figur: Karta över barriäreffekter utifrån hastighet och trafikflöde i Växjö tätort.

⁵⁵ SCAFT – Stadsbyggnad, Chalmers, Arbetsgruppen för Trafiksäkerhet.

Figur 6. Barriärer för fotgängare och cyklister på grund av långa avstånd mellan passager.

Figur: Karta över barriärer för fotgängare och cyklister på grund av långa avstånd mellan passager i Växjö tätort.

Bredbandsutbyggnaden. Bredbandsutbyggnaden inom Växjö kommun har pågått under många år och når idag 97,8 procent av hushållen, som antingen har direkt tillgång till bredband eller ligger i närhet till utbyggda nät. Med bredband avses överföringskapaciteter på mer än eller lika med 100 Mbit/s, vilket kan lösas med olika tekniker, främst via fiber men även via kabelTV-nät eller radioteknik. 90,5 procent av hushållen har direkt tillgång till bredband, vilket innebär att 7,3 procent (cirka 3200 hushåll) ännu inte anslutit sig trots att möjligheten finns. Därutöver saknar 2,2 procent (cirka 1000 hushåll) möjligheten till anslutning.

Bredbandsutbyggnad	Totalt	Tätort	Glesbygd
Tillgång till eller närhet	97,8	99,3	84,1
Tillgång	90,5	92,4	73,3

Tabell: Bredbandsutbyggnaden i Växjö kommun, procent. Källa: PTS, 1 okt 2021

Post- och Telestyrelsen följer upp målen årligen utifrån den nationella bredbandsstrategin. Fritidshus ingår inte i statistiken.

Att notera är att tätorterna i Växjö kommun är nära fullt utbyggd infrastruktur för bredband medan det för glesbygden återstår en del områden. I Växjö kommun har alla med fiber idag en möjlig överföringskapacitet på 1 Gbit/s. Detta bidrar till robustheten inför eventuella krissituationer.

Den senast framtagna nationella bredbandsstrategin är från 2016 (Näringsdepartementet diarienummer N2016/08008/D) där målsättningen är att 95 procent av alla hushåll och företag bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s år 2020. På längre sikt bedömde regeringen att det behöves mål på två områden; tillgång till snabbt bredband i hela Sverige och till stabila mobila tjänster av god kvalitet. Målen innebär att 98 procent bör ha tillgång till bredband om minst 1 Gbit/s i hemmet och på arbetet, resterande 1,9 procent bör ha tillgång till minst 100 Mbit/s, och 0,1 procent bör ha tillgång till minst 30 Mbit/s senast år 2025. Målen innebär också att alla bör ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet där de normalt befinner sig senast år 2023. Målen 2025 innebär att hushållen och företagen har fiber eller motsvarande i sin

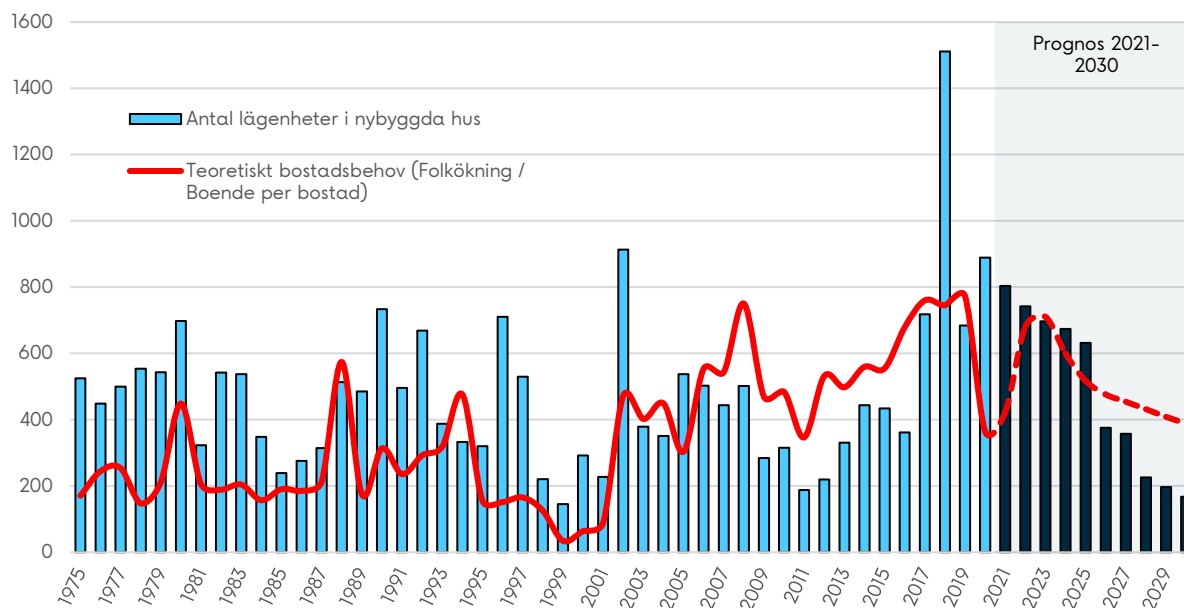
absoluta närhet och därmed möjlighet att köpa en anslutning. En faktisk anslutning förutsätter efterfrågan och individens vilja samt möjlighet att investera.

6.5.2 Trender och tendenser

Boende. När befolkningen ökar stiger normalt sett även behovet av bostäder. Är en stor andel av befolkningen äldre kan man också anta att behovet av antalet enpersonshushåll är större. Mycket förenklat kan man alltså säga att en kommun/regions behov av bostäder hänger ihop med hur stark/svag befolkningsutvecklingen varit och förväntas att bli samt hur dess ålderssammansättning ser ut. En bra utgångspunkt för en kommun eller region är alltså att bygga i takt med hur befolkningen utvecklas.

Ett sätt att analysera hur behovet av bostäder sett ut är att göra ett så kallat balansdiagram. Ett balansdiagram innehåller statistik över antalet nya bostäder samt nya invånare. Antalet nya invånare har i diagrammet nedan dividerats med varje årsgenomsnitt för boende per lägenhet i kommunen. I Växjö kommun har genomsnittet för boende per lägenhet legat på ungefär två en längre tid. På lång sikt bör staplarna med antal nya bostäder vara lika höga som linjen som visar det teoretiska bostadsbehovet vilket då skulle indikera att det råder en antalsmässig balans på bostadsmarknaden. I diagrammet motsvarar en ny bostad (teoretiskt byggbehov) alltså två nya invånare. Hur det ser ut för enskilda år är av mindre betydelse i en balansanalys. Det balansdiagrammet visar är den strukturella balansen på bostadsmarknaden och därför kräver en sådan analys en lång tidslinje av data. Diagrammet visar även om det funnits och kommer att finnas ett befolkningsunderlag för bostadsbyggande eller inte då kommunens befolkningsprognos har tagits med i analysen. Det är dock viktigt att nämna att detta är en generell och strukturell analys, vilken inte ämnar förklara hur efterfrågan på bostäder ser ut. Bostadsbeståndet är också ofta ojämnt fördelat, med hänsyn till ett antal olika variabler så som storlek, upplåtelseform, byggår, pris och hyresnivåer mm, vilket gör att lösningar för en bättre bostadsmarknad inte nödvändigtvis behöver finnas inom nyproduktionen av bostäder. Andra lösningar för att skapa en bättre bostadsmarknad kan vara att på olika sätt frigöra bostäder inom det existerande bostadsbeståndet. På lång sikt är nyproduktionen avgörande för tillgången på bostäder, men på kort sikt är dagens bostadssituation främst beroende av hur det befintliga beståndet utnyttjas.

På 70 talet byggdes ett mycket stort antal bostäder i kommunen. Generellt sett kan man säga att byggtakten i kommunen har varit väldigt god, i relation till befolkningstillväxten, ända fram till början av 2000-talet. Från början av millennieskiftet och fram till 2017 har det emellertid byggts färre bostäder i kommunen än vad som behövts, vilket kan indikera att ackumulerats ett visst underskott av bostäder under denna period. Under de senaste fem-sex åren har byggtakten vänt uppåt och legat i nivå med eller över det teoretiska behovet av bostäder för kommunen. När prognosen gjordes för de kommande åren såg också den framtida utvecklingen mycket god ut. Senaste årens händelser med pandemins framfart, kriget i Ukraina, stigande inflation och räntor, energikris samt en annalkande lågkonjunktur har dock påverkat såväl befolkningsförändringar som byggplaner vilket gör att prognosen i diagrammet skall tolkas med stor försiktighet.

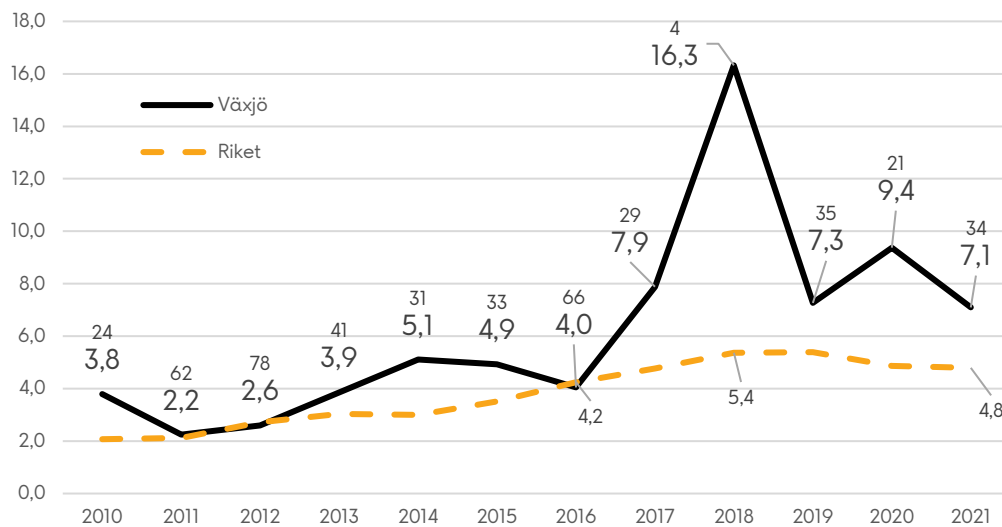
Figur: Balansdiagram över folkökning och färdigställda lgh i nybyggda hus, Växjö kommun, 1975–2020. Källa: SCB, Folkmängd efter region samt Färdigställda lägenheter i nybyggda hus, bearbetningar av Växjö kommun.

Även Boverket har under många år gjort regionala beräkningar av bostadsbyggnadsbehovet som då baseras på SCB:s befolkningsframskrivningar. 2020 släppte Boverket en rapport Bostadsbyggnadsbehov 2020–2029 där det gjordes en ny beräkning med ett antagande om att det skulle behöva tillskapas drygt 4 lägenheter per 1000 invånare i snitt i Sverige fram till 2029.

I rapporten framgick att bostadsbyggnadsbehovet för FA-region⁵⁶ Växjö uppgick till 6 852 – 9 551 lägenheter för perioden 2020–2029. Bryts Boverkets bostadsbehovsberäkning ovan ner på kommunnivå ger den ett ungefärligt byggbehov för Växjö kommun på cirka 4 468 – 6 227 tillskapade lägenheter under perioden 2020–2029. Det motsvarar ett byggbehov på cirka 447 – 623 lägenheter per år i Växjö kommun.

Växjö kommun har under de 5 senaste åren haft en byggtakt som är betydligt starkare än riksgenomsnittet. I diagrammet nedan har Växjö kommuns byggtakt per 1000 inv rankats bland Sveriges 290 kommuner. (den översta siffran i kvadraten) Den understa siffran i kvadraten är Växjö kommuns faktiska byggtakt per 1000 inv för respektive år. 2018 var Växjö den kommun som byggde 4 mest i riket sett till byggtakt och befolkning. 2020 var Växjö kommun den 21 största kommunen sett till befolkning och hade en byggtakt som den 21 "största kommunen" sett till folkmängd och byggnation, dvs Växjö byggde i takt med hur befolkningen växte.

⁵⁶ FA-regioner står för funktionell analysregion. En region inom vilken människor kan bo och arbeta utan att behöva göra alltför tidsödande resor.

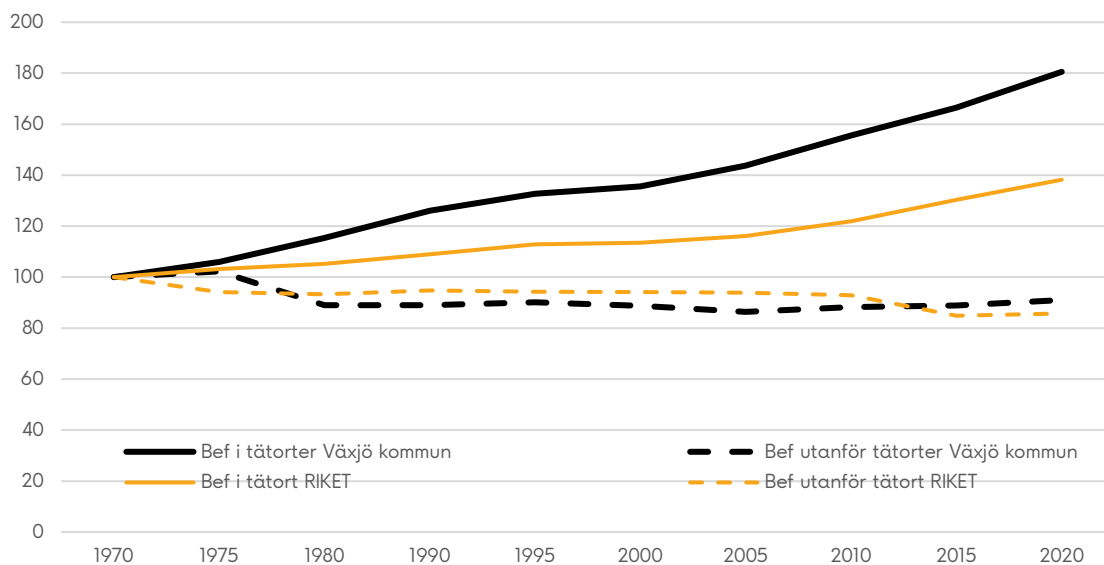

Figur: Färdigställda lägenheter i nybyggda hus, byggtakt per 1000 inv, Riket och Växjö kommun. Källa: SCB, Folkmängd efter region samt Färdigställda lägenheter i nybyggda hus, bearbetningar av Växjö kommun.

Befolkningsutveckling. Om vi ser till hur befolkningsutvecklingen sett ut i Växjö kommun under de senaste åren har en stor del av kommunens tillväxt skett i just Växjö stad. Räknat från 2010–2021 har befolkningen i kommunen ökat med nästan 13 000 personer eller 15,6 procent. Befolkningen i Växjö stad växte under samma period med drygt 11 300 personer, vilket utgör drygt 87 procent av kommunens totala befolkningstillväxt. Kommunens andra tätorter samt övrig landsbygd stod för 8,2 respektive 4,5 procent av den totala befolkningsökningen under motsvarande period.

I stort kan man säga att Växjö kommun följer trenden för riket vad det gäller hur befolkningen väljer att bosätta sig i eller utanför en tätort. I diagrammet nedan kan man följa hur utvecklingen sett ut sedan 1970 talet för både kommunen och riket. Värt att notera är att Växjö kommun haft en starkare tillväxt av befolkningen än riksgenomsnittet men också att befolkningen utanför tätorter inte alls minskat i samma utsträckning som den gjort generellt i riket under den senaste 10 års perioden utan i stället visat på en svag ökning (SCB, bearbetningar av Växjö kommun).

De regionala serviceprogrammen ger exempel på delvis nya former av samverkan utifrån lokala förutsättningar, bland annat att kommunal service i olika former länkas till en kommersiell anläggning, i många fall en livsmedelsbutik. Det finns en tydlig trend i riktning mot breddad service och kombinationer av olika funktioner som samlas i en gemensam punkt. Ett nytt regionalt serviceprogram är under framtagande.

Figur: Befolkningsutveckling från 1970 i tätort och utanför tätort. Källa SCB, Folkmängd i tätorter efter region, bearbetningar av Växjö kommun.

Befolkningstäthet. Under senare tid har det byggts allt högre och tätare i Växjö stad och boendetätheten kan antas ha gått upp något genom den förtätning som sker. Överlag läggs det lite fokus på att skapa blandade miljöer och nya områden som byggs ut är fortfarande ofta rena bostadsområden som exempelvis Vikaholm eller handelsområden som exempelvis III.

Enligt forskningsprojekt finns det en intressant indikation på att hindren för att bygga blandade och levande stadsdelar upplevs handla mindre om lagar, regler och låsta strukturer än om värderingar, organisationsformer och branschkultur. Det bör betyda att det redan finns goda möjligheter att påverka situationen eftersom samhällsbyggandets alla aktörer gemensamt skapar de kulturer och värderingar som får råda.

Bostadsberedskap. Växjö kommuns översiktsplan säger att stad och land ska komplettera varandra och tillsammans vara ett eftertraktat och klimatsmart storstadsalternativ. I stadens fem funktionsstråk byggs den mesta och tätaste bebyggelsen med förutsättningar för många funktioner och målpunkter. Det ger underlag för hållbara transporter och gynnar vistelse och möten mellan människor vilket i sin tur bidrar till tryggare och säkrare miljöer. Genom byggande på flera platser i kommunen erbjuds varierande boendemiljöer som är attraktiva för många. Satsning på och utbyggnad av kommunens fem större orter (Lammhult, Rottne, Braås, Gemla och Ingelstad) kompletterar de satsningarna som fortsatt sker i Växjö stad. Den glesa småhusbebyggelsen lokaliseras främst till de fem större orterna. Enligt översiktsplanen ska Gemla och Ingelstads utveckling med mer bostäder, fler funktioner och bättre kommunikationer särskilt prioriteras. Genom effektivt transportsamband så kopplas orterna och staden samman. Det är också genom dessa transportsamband som satsning på landsbygd sker. Landsbygden kopplas upp mot transportsambanden och får effektivt tillgång till den service som kärnorna erbjuder.

Kommunen ska fortsätta att ha en god planberedskap i hela kommunen. Då kommunens eget markinnehav på sikt minskar behöver nya typer av samarbeten med privata aktörer utvecklas och intensifieras och/eller förutsättningar för att förvärva mer strategisk mark eventuellt undersökas.

Funktionsblandning. Vissa delar av kommunen är och behöver inte vara tillräckligt täta för att skapa förutsättningar för funktionsblandning. Områden med glesare småhusbebyggelse eller ytkrävande verksamheter kommer även i framtiden att spela en viktig roll för samhället. Det blir därför ännu viktigare att skapa områden och stråk i strategiska lägen som får bli tillräckligt täta och funktionsblandade för att ge närhet och tillgänglighet till denna typ av miljöer med service,

arbetsplatser och flöden. Funktionsblandade stråk bidrar till närhet till service och arbetsplatser, tillgänglighet i form av goda transportmöjligheter samt trygghet med anledning av rörelse och befolkade platser. Det är också viktigt att homogena områdena inte byggs för stora eller isolerade utan i ett sammanhang och med god tillgänglighet till funktionsblandade miljöer.

Markägoförhållanden och fastighetsindelning är starka instrument för att underlätta blandning över tid. Ju storskaligare fastighetsindelning desto svårare blir det att få till verklig mångfald, oavsett vad detaljplanen föreskriver. Tredimensionell fastighetsbildning kan vara ett verktyg för att skapa förutsättningar för butiker i bottenvåning.

Barriäreffekter. Befolkningsökning och urbanisering, tillsammans med ökad välfärd, ökad tillväxt och global handel, bidrar till ett allt större tryck på transportsystemet – och det gäller både personresor och godstransporter. I samhället ställs samtidigt allt hårdare krav på hållbar tillgänglighet, som fossilfrihet, jämställdhet och ett transportsystem för alla.

Ökade trafikflöden, höjda hastigheter och mitträcken ökar riksvägarnas barriäreffekter för både människor och djurlivet. I Växjö passerar ett antal riksvägar där det är särskilt viktigt för den nationella och regionala framkomligheten. Planer finns på att förbättra kapaciteten på till exempel Norrleden-Österleden till motorvägsstandard samt ombyggnation av trafikplats Fagrabäck. Den regionala framkomligheten är också viktigt till Växjö stadskärna, universitet och framtida sjukhus. Genom byggande av Bäckaslövsplanen avlastas Storgatan från trafik vilket minskar Storgatans barriäreffekt.

Den trend vi sett under 2000-talet inom tätbebyggda områden är att hastighetsgränserna sänkts och att vägar byggs om så att hastigheten behöver anpassas till gatans utformning.

Bredbandsutbyggnaden. Bredbandsutbyggnaden inom tätorterna bedöms nå 100 procent täckning inom ett till två år. För att nå den kvarvarande glesbygden med fiber krävs fortsatta stödmedel då anläggningskostnaderna är höga och förväntas inte kunna finansieras fullt ut via anslutningsavgifter. Nuvarande bredbandsstöd, via regeringen/EU, hanteras av PTS och beslut om stöd tas för ett år i taget. Byggnationer med hjälp av stödmedel pågår men det är oklart hur länge detta stöd kan förväntas finnas kvar. Det finns även enskilda fastigheter i utbyggda områden i glesbygden som har långa avstånd till befintligt nät och är kostsamma att ansluta med fiber. Dessa enskilda fastigheter kan idag inte söka enskilt stöd för anslutning.

Tillgången till eller närhet till bredband i Växjö kommun ligger på totalen cirka 1,3 procentenheter över rikssnittet. Specifikt glesbygden ligger kommunen cirka 8 procentenheter över rikssnittet.

På nationell nivå framförs önskemål om att ta fram en ny bredbandsstrategi för Sverige, den nuvarande är sex år gammal. Det efterfrågas en ny strategi som mer tar fasta på hur vi på bästa sätt kan nyttja den infrastruktur som byggs ut under flera decennier.

6.5.3 Insatser och åtgärder

Bostadsberedskap. En kommun med en växande befolkning behöver bygga i takt med befolkningsutvecklingen med varierade boendeformer, men också för grupper med särskilda behov varför det är viktigt att ha med sig dessa behov i byggandet av nya områden och vid förtätning.

I Växjö stad ligger prioriterade framtida utbyggnadsområden längs med Teleborgsvägen och väster ut mot Storgatan/Västra Mark/Bäckaslöv. Det västra stråket kan sägas vara det mest prioriterade då detaljplan redan finns för Bäckaslöv och för att det sannolikt kommer att bygga ett nytt sjukhus i Räfte. Men även omvandling och förädling av Västra Mark bör initieras genom samarbete med privata aktörer. Längs med Teleborgsvägen är det lämpligt både med omvandling och förädling av ytor i norra delen, i Teleborgs centrum, Campus, samt söder om vattentornet kallat Telestads backar. Förstudie finns framtaget 2022 för norra delen, Campusplan från 2020 finns och planprogram är under framtagande för Teleborgs centrum samt Telestads backar.

För att öka boendeberedskap behöver Växjö kommun prioritera framtagande av detaljplaner för småhus i olika storlekar blandat med mindre flerfamiljshus i främst Ingelstad och Gemla. I Ingelstad pågår detaljplan för ett 30-tal villatomter vid Soltomten och en förstudie har godkänts för Södra Ingelstad och ett utvecklingsprojekt är på gång att starta. I Gemla bör förutsättningar för nästa utvecklingsområde studeras, privata initiativ bör uppmuntras eller mer kommunal mark förvärvas.

Ytterligare insats för ökad bostadsberedskap kan ske vid förläningen av Björnö invid sjön Lammen i Lammhult genom att på sikt ändra gällande detaljplan till större småhustomter i attraktivt läge för att möta den attraktivitet som en ny grundskola innebär. Mindre småhustomter och flerfamiljshus kan planeras vid Ekgårdsudden, men större villatomter kan ses som mindre lämpligt på den platsen.

Gällande insatser i Rottne kan möjligheten att detaljplanera för fler småhustomter i den norra delen av orten övervägas. Detta kan ske genom ökat kommunalt markinnehav eller via privata initiativ.

Insatser för att öka attraktiviteten utanför tätorter kan ske genom bland annat ökade kollektivtrafikmöjligheter till Växjö kommuns utvalda transportnoder. En förutsättning är ett nära samarbete med Region Kronoberg (Länstrafiken). Ytterligare en insats är att kommunen planerar att ta fram en digital guide som hjälper privata markägare att undersöka förutsättningarna för byggande på landsbygden och lotsar dem rätt i arbetet med förhandsbesked och planbesked.

Funktionsblandning. Det bästa och enklaste sättet att skapa levande och blandade stadsdelar är att utgå från det som redan finns och komplettera med nya funktioner. Det är alltså inte husen i sig utan deras invånare och verksamheter som gör stadsdelar blandade och levande. Att ta med dem i planeringen och vidareutveckling av en stadsdel är arbetskrävande, men samtidigt viktigt för att lyckas. Stadsdelen Araby ett exempel på ett område med behov av insatser för ökad funktionsblandning. Området har dessutom goda förutsättningar till att bli mer funktionsblandat med anledning av sin relativa boendetäthet.

För ökad funktionsblandning skulle stråket längs med Teleborgsvägen kunna utvecklas med större andel arbetsplatser då Teleborg, frånsett universitetsområdet, består av övervägande del bostäder, men samtidigt skulle det dessutom behöva kompletteras med mer och tätare bostadsbebyggelse.

För ökad funktionsblandning västerut kommer det att kompletteras med både bostäder, besöksmål och arbetsplatser genom utbyggnaden av Bäckaslöv. I området planeras det även för Crossways Växjö som kommer att agera som en mötesplats mellan olika aktörer. Detta i sin tur kan stärka funktionsblandningen i området. Omvandling och förtätning av Västra Mark är fortsatt viktigt för att komplettera med både mer bostäder och arbetsplatser. Detta är i synnerhet viktigt för att få ett sammanhängande stråk med flöden om ett sjukhus byggs ut i Råppe. Byggnation av ett sjukhus bör skapa goda förutsättningar för tillkommande bostadsbebyggelse och arbetsplatser och samtidigt möta det ökade behovet av vård.

Barriäreffekter. Möjliga insatser för att minska barriäreffekter längs riksvägarna och kommunala vägar med stora trafikflöden skulle vara att planera för fler planskilda passager exempelvis gång- och cykelbroar. På Mörnerns väg har man skapat cykelöverfarter och andra trygga passager som bidragit till ökad sammanlänkning mellan byggda miljöer.

Andra möjliga insatser för minskad barriäreffekt är att öka framkomligheten för den regionala infartstrafiken på infartsgator så som Storgatan, Teleborgsvägen, Sandsbrovägen, Fagrabäcksvägen, men även Mörnerns väg. Samtidigt skulle dessa infartsgator kunna byggas om till mer stadsmässiga gator, med fler trygga passager för oskyddade trafikanter och lägre hastigheter. För Teleborgsvägen finns en framtagen förstudie för att omvandla Teleborgsvägen till stadsgata och förslag på omvandling och nyexploatering vilket kan bidra till stadslänkning.

För minskad barriäreffekt i våra socialt utsatta områden med SCAFT-planering kan vi öppna upp strukturen och skapa flöden igenom, till exempel genom att knyta ihop Bokelundsvägen och Höstvägen i Araby. Detaljplan som möjliggör detta

finns redan framtagna men förankring hos de boende behövs. Även i anslutning till Teleborgs centrum kan vi behöva studera förutsättningar för mer öppna strukturer och en blandtrafik i de funktionsseparerade stråken.

För minskad barriäreffekt i Lammhult kan fler trygga passager med riksväg och järnväg behövas.

Befolkningsutveckling. Att genomföra en tillgänglighetsanalys, Space syntax analys, utanför Växjö tätort är en insats som om möjligt bör prioriteras framöver. Växjö kommuns översiktsplan säger att Växjö kommun ska satsa på en flerkärnig struktur. Kommunen planerar för att flera platser ska erbjuda ett varierat utbud av olika funktioner och aktiviteter i syfte att skapa trygga och attraktiva platser. I kärnorna verkar vi för att det finns gott om mötesplatser och gröna miljöer och närhet till service. Där bygger vi tätare och i många fall högre än resterande bebyggelse. Genom att planera för kärnor med en blandning av bostäder, handel, service, kontor och andra icke störande verksamheter skapar vi förutsättningar för möten mellan människor under en så stor del av dygnet som möjligt, något som i sin tur bidrar till trygga, attraktiva och säkra platser. En god kollektivtrafikering ska finnas till och från alla kärnor. Detta ger underlag för att skapa fler mötesplatser och mer funktioner som blir tillgängliga för fler. Den flerkärniga kommunen präglas av god tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsvariation.

Lammhult, Rottne, Braås och Ingelstad är, i enlighet med landsbygdsplanen, kärnor av betydelse för en större del av kommunen. Ortens centrala delar utvecklas till sammanhållna centrummiljöer som serverar sin del av kommunens landsbygd genom både serviceutbud och tillgång till arbetsplatser. Kärnan blir en viktig mötesplats med funktioner både för orten och sitt omland. En attraktiv kärna ger förutsättningar för orten och dess omland att utvecklas. Även Alvesta tätort är för stora delar av Växjö kommun en viktig kommunal kärna.

Gemla, Åryd och Vederslöv är lokala kärnor som är av betydelse för en begränsad del utanför kärnan. Dessa är framför allt viktiga ur ett skolförsörjningsperspektiv och för de som bor på orten och i ortens direkta närhet.

Bredbandsutbyggnaden. Flera aktörer söker årligen bredbandsstöd för fortsatt fiberutbyggnad i kommunen.

Ansökningarna hanteras av PTS, men då tillgången till stödmedel är begränsat i förhållande till efterfrågan, konkurrerar ansökningarna med liknande projekt i Sverige.

6.5.4 Eventuella risker och konsekvenser

Bostadsberedskap. För att skapa en hållbar stad kan inte bostadsbebyggelsen ta all plats vid förtätning och nybyggnad. Alla de funktioner som boende i staden och regionen behöver tillsammans med ett fungerande ekosystem behöver också få plats. Förtätning måste hela tiden vara en avvägning så att det leder till en hållbar utveckling på bästa sätt. Att bygga för lite bostäder som inte motsvara efterfrågan på bostadsmarknaden leder till bostadsbrist, ökade bostadspriser och ökad risk för segregation. Att bygga för mycket bostäder kan leda till tomma lägenheter och inte det befolkningsunderlag som är beräknat.

Om inflationen och byggpriserna fortsätter som det är idag eller ökar, är det inte motiverat att bygga då hyresnivån kommer att vara allt för hög vilket försvårar uthyrningen och ger en negativ ekonomisk påverkan på bolagen.

Det utgör idag inte ekonomisk balans i planering, utbyggnad och försäljning av småhustomter utanför Växjö stad. Det kräver ofta också uppgraderingar i tekniska infrastruktur, vatten och avlopp, som kräver kommunala resurser.

Att allt fler personer bosätter sig i centralorterna eller storstäderna medför ett ökat tryck på infrastruktur, att det finns tillgång till bostäder samt att det finns tillgång till skola och barnomsorg med mera. I städer som Växjö där det sker en tydlig tillväxt är det också av stor vikt att man beaktar våra kommande framtidsutmaningar så som minskad miljö- och klimatpåverkan, hållbart resursanvändande och social hållbarhet samtidigt som det behövs en tydlig samordnad prioritering för tillväxt i hela kommunen och man säkerställer en god service i strategiskt viktiga tätorter utanför centralorten.

Funktionsblandning. Ett problem är att de långsiktiga samhällsvinsterna med funktionsblandade och levande stadsmiljöer inte lyfts fram tydligt nog. Ett mer holistiskt synsätt, där den ekonomiska hållbarheten inkluderar också den sociala och miljömässiga, behövs, liksom kunskap om hur investeringarna verkar så väl som för hushållen, företagen och samhället.

Barriäreffekter. Inom trafikområdet finns flera intressen att beakta. Trafikverket kan upplevas ha stort intresse av att möta det ökade transportarbetet, öka trafiksäkerheten och öka framkomlighet. Kommunens intresse ligger på att förtäta, skapa attraktiva stadsmiljöer, minska biltrafiken och överbygga barriäreffekter. För att få till hållbara framtida lösningar är samarbete av största vikt.

6.5.5 Omvärld och framtid

Gällande nationell planering fick Boverket redan år 2011 ett uppdrag av regeringen att ta fram en vision för Sverige 2025. Resultatet blev tolv bilder som visar vägen för framtidens samhällsplanering. Bilderna visar dessutom vägen för den riktningssändring som ansågs krävas för att nå ett hållbart samhälle till år 2050. I bilden *Förtätning och minskad biltrafik ger hållbara städer* står att läsa på Boverket webbsida att: "År 2025 kan livsmiljön i och runt städerna vara hållbar, med hjälp av medveten stadsplanering. Då måste biltrafiken i innerstäderna minska och lämna plats åt promenadvägar, cykelstråk och mötesplatser. Dessutom behöver många områden i städerna rustas upp eller förtätas, så att alla människor i och runt staden kan hitta ett boende och en bostadsort som passar deras behov." I tidigare analys av funktionsblandning och barriäreffekter i Växjö noteras att utmaningar och ojämlikheter inom området kvarstår och att bilden, framtagna på nationell nivå, inom loppet av några år blir svår att nå. Detta innebär att de invånare som inte har bil, till exempel barn och äldre, drabbas hårdare av barriäreffekter eftersom det är svårt att till fots om inte omöjligt att ta sig till olika målpunkter som skiljs åt av barriärer.

Våren 2022 föreslog Boverket i en ny rapport till regeringen att ett nationellt råd för samhällsplanering ska inrättas med stort fokus på samverkan för att gemensamt bli effektivare att möta de samhällsutmaningar vi står inför. För att detta ska bli möjligt ligger det nu på Regeringskansliet att skapa ett ramverk.

Segregation

6.6 Nuläge

6.6.1 Lägesbedömning

De flesta av Sveriges kommuner berörs av den ökande segregationen. Majoriteten av kommunerna är mer segregerade idag än 1990, och antalet bostadsområden med socioekonomiska utmaningar ökar. Det gäller över hela landet och i både större och mindre kommuner (Platsens betydelse, Årsrapport 2022 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling i Sverige).

För att kunna bemöta de utmaningar som finns i utsatta områden så måste vi förstå vad de beror på. Problematiken i utsatta områden är komplex. De olika problem som kännetecknar utsatta områden går oftast inte att förklara med linjära eller kausala samband och det är oftast svårt att peka ut orsak och verkan. Det går förenklat inte att säga att de här områdena är segregerade och därför präglas de av kriminalitet. De olika faktorer som kännetecknar utsatta områden: arbetslöshet, segregation, skolmisslyckanden och kriminalitet, de hänger ihop och påverkar varandra på olika sätt. Tillsammans så bildar de cirkulära samband som i många fall är självförstärkande och bidrar till negativa spiraler.

I oktober 2021 lanserade Delmos statistikverktyget Segregationsbarometern som har förenklat datainhämtningen betydligt. Med hjälp av den kan alla kommuner skapa sig en bild av sina socioekonomiska förutsättningar och hur segregationen ser ut lokalt. En annan fördel är att det är enkelt att plocka fram statistik som synliggör skillnader mellan olika kommundelar utifrån ett 20-tal olika indikatorer.

Delmos har även tagit fram en struktur för att klassificera olika områdestyper som beskriver olika socioekonomiska förutsättningar i ett RegSO⁵⁷. Områdestyperna beskriver likheter och skillnader i socioekonomisk status på lägre geografiska nivåer. Områdestyperna visas på hur de socioekonomiska skillnaderna tar sig i uttryck i ett enskilt område inom exempelvis en kommun eller ett län.

Totalt finns det fem områdestyper:

Områdestyp 1 – områden med stora socioekonomiska utmaningar

Områdestyp 2 – områden med socioekonomiska utmaningar

Områdestyp 3 – socioekonomiskt blandade områden

Områdestyp 4 – områden med goda socioekonomiska förutsättningar

Områdestyp 5 – områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar.

Områdestyp 1 och 2 går under samlingsbegreppet områden med socioekonomiska utmaningar.

I Växjö kommun har vi två områden som går under områdestyp 1; Araby och Lammhult, samt två områden under områdestyp 2: Braås och Teleborg Centrum.

Ett arbete pågår i skrivande stund med att ta fram en nulägesbild i respektive område, för att få en bredare förståelse kring varför områdena klassas som områden med socioekonomiska utmaningar. Denna analys inkluderar allt från nyckeltal över valdeltagande, trångboddhet, genomsnittligt meritvärde i åk 9, utbildningsbakgrund, sysselsättning, andel familjer med låg ekonomisk standard, ohälsotal med mera, med mera.

6.6.2 Trender och tendenser

Den socioekonomiska boendesegregationen i Sverige har ökat sedan 1990-talet. Både kommuner och andra fastighetsaktörer arbetar i dag för att på olika sätt minska boendesegregationen, men det behövs fler och bättre metoder och verktyg för att bryta utvecklingen. Den tidigare regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att utveckla verktyg och metoder för att stärka arbetet med att minska och motverka segregation i samhällsplaneringen. Utredaren ska även redogöra för hur hyresmarknadens parter och fastighetsägare arbetar med att underlätta för hyresgäster att bo kvar efter renovering. Utredaren ska även kartlägga hur offentlig upphandling kan användas inom samhällsplanering som ett verktyg för att minska och motverka boendesegregation, samt föreslå åtgärder för att öka en sådan användning av offentlig upphandling.

I Växjö kommuns bostadsförsörjningsplan står att läsa att en målsättning är att främja varierande boendemöjligheter. Växjö kommun verkar för att, i alla nya som befintliga stads- och kommundelar, få mer blandade upplåtelseformer, hustyper och lägenhetsstorlekar. Blandade boendemöjligheter kan öka den sociala hållbarheten exempelvis med bättre integration eller möjlighet för unga att skaffa sin första bostad. Här spelar boendestandarden, det vill säga trångboddheten, en viktig roll. I ett hem där man bor trångt kanske det inte finns tillräckligt med utrymme för att umgås, leka, göra läxor eller arbeta på ett bekvämt sätt. Läs mer om trångboddhet under målbild Rättvist och ansvarstagande.

6.6.3 Insatser och åtgärder

I Växjö kommun pågår ett arbete med att minska och motverka segregationens effekter i kommunens prioriterade områden. Ett budgetuppdrag från 2019/2020 inledde startskottet med arbetet Hållbara Araby 2030. Det resulterade i en utredning med fokus på hur trenden kan vändas i utsatta områden, baserat på omvärldsbevakning och forskning. I denna utredning påpekades vikten av en gemensam och långsiktig strategi för arbetet, och vikten av en tydlig styrning. Ska

⁵⁷ RegSO – Regionala statistikområden. RegSo är en indelning som kommer hållas oförändrad över tid, med undantag för anpassning till ändringar av enstaka kommun- eller länsgränser.

resultat nås är det viktigt att samordna resurser och verka för gemensamma mål, samtidigt som vi måste vara medvetna om att det är ett oerhört långsiktigt arbete som kräver tålamod.

Utredningen mynnade ut i ett uppdrag, att ta fram en strategisk stadsdelsplan för Araby, vilken beslutades i kommunfullmäktige i februari 2022. Planen följer kommunens beslutade planstruktur och omfattar fyra utvecklingsområden med ett flertal underliggande insatsområden. Nu pågår arbete med att prioritera och bryta ner planen i konkret handling.

För att nå resultat i arbetet med komplexa samhällsutmaningar är en av nycklarna till framgång *samverkan*. Kommunen kan inte ensam lösa komplexa utmaningar. Vål medvetna om detta har Växjö kommun därför sedan 2018 arbetat med att etablera tvärssektoriella team i varje prioriterat område. Team vars syfte är att gemensamt identifiera utmaningar och lösningar för att bryta segregationens effekter i områdena. Områdesteamen utgår från modellen Penta helix, det vill säga inkluderar representanter från fem F; Folk, Föreningar, Förvaltning, Forskning, Företag. Varje områdesteam har en samordnare, och hela arbetet hålls ihop av verksamhetsutvecklare för integration. Områdesteamen rapporterar till processägaren och processledningsgruppen för huvudprocessen Utveckla och förvalta en trygg och växande stad, tätort och landsbygd som i sin tur rapporterar vidare till koncernledningen. Uppdraget för områdesteamen är att ta fram strategiska stadsdelsplaner i samtliga prioriterade områden med det långsiktiga målet att minska och motverka segregationens effekter

Många parallella samverkansgrupper finns som har påverkan på arbetet i områdesteamen och det är av största vikt att dessa synkroniseras med varandra. Kommunkoncernens representanter i områdesteamen är därför representanter med positioner i eller nära sina respektive ledningsgrupper, där kunskapen om budgetprocess, verksamhetsplanering med mera är hög. På så sätt säkerställs att det som görs har en koppling till helheten i Växjö kommunkoncern. Exempel på andra uppdrag som har påverkan på arbetet är arbetet med Tidiga och samordnade insatser (TSI); den pågående översynen av det brottsförebyggande arbetet i kommunen samt arbetet med Barnens bästa gäller!

I budget 2021 gavs ett uppdrag att utvärdera och utveckla arbetet i fält. Uppdraget mynnade ut i en utredning som tog fram ett antal rekommendationer baserat på de utvecklingsområden som identifierats.

Fältverksamhet, mobila team, områdesteam, men även funktioner som skolsociologer, fritidsgårdar och mötesplatser som Araby Park Arena opererar inom en organisatorisk komplexitet. Å ena sidan tillhör dessa formellt olika förvaltningar, å andra sidan förväntas de även att operera samordnat. Lägg därtill att de även skall samverka med en rad olika aktörer, såväl interna som externa, där de förväntas stödja såväl individer, grupper som verksamheter. I de här sammanhangen skapas ett beroende av att andra aktörer är villiga att samverka. På många sätt kan de utifrån sin position i organisationen beskrivas operera i ett mellanrum där det inte är givet vilken roll de skall ha i den stödjande funktionen. Detta ger det förebyggande arbetet en särskild komplexitet. Komplexiteten består i sammanhanget av en kombination av uppgifter som kräver vissa utvecklingsinsatser och koordinering av många olika aktörer för att det ska lyckas. Inte sällan tas en samordnande roll och i den rollen finns en förväntan på att upprätthålla samverkansstrukturer. De ges därmed ett stort ansvar för att skapa förutsättningar samtidigt som mandatet kan vara otydligt. Inte minst gäller detta fältverksamheten och skolsociologer som idag verkar mellan flera aktörer, har flera samordnande uppdrag och en förväntan på att lösa många problem kopplat till social oro och utanförskap.

För att klara detta förutsätts att det finns bärande strukturer, tydlighet och systematik som säkerställer att det finns förutsättningar att arbeta med samverkan och samordning, samt riktlinjer och överenskommelse om hur arbetet skall genomföras. Utredningen identifierar ett antal rekommendationer för att komma framåt i arbetet med att bryta utanförskap och höja kunskapsresultat.

6.6.4 Eventuella risker och konsekvenser

Områdesbaserat utvecklingsarbete är inte ett nytt fenomen, i synnerhet inte när det kommer till utsatta bostadsområden. Både på nationell och lokal nivå har man vid ett flertal tillfällen gjort stora satsningar på områdesbaserat

utvecklingsarbete i utsatta områden. Sedan miljonprogrammen byggdes har de nationella satsningarna avlöst varandra. Satsningarna har gått under många olika namn; Blommanpengarna, storstadssatsningen, lokala utvecklingsavtal osv. Trots att de under en lång tid satsat oerhört mycket tid och resurser på den här typen av utvecklingsarbete så har antalet utsatta områden i Sverige bara ökat. Hur kan det komma sig? Är områdesbaserat utvecklingsarbete verkligen något vi bör satsa på? Svaret på den frågan är att ett fortsatt arbete behövs. Däremot behöver vi ha rimliga förväntningar på vad vi kan åstadkomma med den här typen av arbetssätt. Enligt den forskning som studerat de tidigare nationella satsningarna på områdesbaserat utvecklingsarbete så finns det i huvudsak två anledningar till att de här satsningarna har misslyckats med att lyfta de utsatta områdena.

Den första handlar om att satsningarna har haft allt för ambitiösa och orealistiska mål. Mål som inte gått att uppnå med de insatser man satt in. I stort sett alla nationella satsningar i de här områdena har haft som mål att minska segregationen i områdena. Men segregation är inte ett problem som går att lösa med riktade insatser i utsatta områden. Segregation är ett problem som berör hela staden och därmed inte går att lösa genom att enbart jobba mot vissa specifika bostadsområden. Om man ska lyckas med ett områdesbaserat arbete måste man veta vilka frågor som KAN och bör hanteras på lokal nivå och vilka som inte kan det utan i stället behöver lösas på en mer strategisk och kommunövergripande eller nationell nivå.

Den andra anledningen till att de här satsningarna inte lyckats handlar om att majoriteten av insatserna som genomförts har varit riktade mot individer. Om man vill skapa en positiv utveckling på områdesnivå kan man inte enbart lägga fokus på att bryta individens utanförskap. För när individer får det bättre så tenderar de att flytta, när de flyttar ersätts de av nya socioekonomiskt svaga hushåll vilket bidrar till att koncentrationen av utsatthet i bostadsområdet stärks. För att vi ska lyfta den här typen av områden så måste vi satsa på bostadsområdet i stort, det inkluderar de individer som bor där, men det handlar inte bara om individinsatser. Vi måste verka för att öka både individens egen förmåga, och lokalsamhällets kollektiva förmåga och för att göra detta så måste vi främja samhällets institutionella förmåga. Alla dessa förmågor kan stärkas genom ett områdesbaserat utvecklingsarbete.

Att handla ur ett helhetsperspektiv handlar uttryckt med andra ord om att handla utifrån en medvetenhet om hur olika problem hänger ihop. Det handlar om att agera utifrån en medvetenhet om vad som utgör symptomen på ett problem och vad som utgör de bakomliggande orsakerna. Att agera kortsiktigt men tänka långsiktigt. För att det ska vara möjligt behöver insatserna ske inom ramen för en strategi. För att en sådan strategi ska kunna utformas är en grundläggande förutsättning att man har en djupgående förståelse för hur problemen i de utsatta områdena ser ut och hur de hänger ihop, både generellt, och lokalt i det område man arbetar.

För att arbetet ska lyckas krävs också rutiner och systematik kring utvärdering och uppföljning av de insatser och aktiviteter som genomförs, vilket inte minst blev tydligt i ovan nämnda utvärdering av arbetet i fält.

6.6.5 Omvärld och framtid

Vid årsskiftet 2022/2023 har Delegationen mot segregation avvecklats. Ansvar för statistikverktyget kommer att lämnas över till Boverket. Den ny tillträdde regeringen lägger fokus på en av segregationens konsekvenser – brottslighet. Många förslag har lagts fram inom detta område, vilket är ett allvarligt samhällsproblem som behöver lösas. Dock är behoven av förebyggande insatser och en helhetssyn på hur allt hänger samman fortsatt stora.

Mycket av arbetet för att minska och motverka segregation har hanterats via riktade statsbidrag till kommunerna, vilket påverkar möjligheten att tänka och agera långsiktigt, och det behovet kan inte tillgodoses med statsbidrag som kommer sent på året, delas ut med tydliga begränsningar och måste förverkas inom en kort tidsperiod. Sveriges kommuner och regioner, SKR, har ofta påpekat de negativa konsekvenserna i den statliga styrningen genom riktade och kortsiktiga statsbidrag.

Kultur och evenemang

6.7 Nuläge

6.7.1 Lägesbedömning

Allmänt. En viktig del för ett växande och inkluderande Växjö är aktiviteter som kopplas till kultur- och fritidsliv. *Se också mer information under målbild Grönt och hälsosamt.* Satsningar mot en stärkt destinationsutveckling med fokus på de värden som Växjö representerar gällande inte minst natur, mat och evenemang bidrar till att vi möjliggör dessa områden för alla medborgare på ett hållbart vis. Detta bidrar också till att stärka attraktionskraften både för Växjö som besöksdestination, som attraktiv kommun för nya invånare och nya företag.

Evenemang. Under de senaste årtiondena har evenemang kommit att tillmätas en allt större betydelse för städer i sin profilering som en attraktiv plats för boende och besökare. På så väl nationell som regional och lokal nivå utgör strategisk evenemangsplanering en viktig del i destinationsutvecklingen (Wallstam, Ioannides, Pettersson, 2018, s.1-2). För att ett evenemang ska ha någon betydelsefull påverkan på upplevelsen av staden som en attraktiv plats är det nödvändigt att se bortom det avgränsade evenemangsområdet. Tillgängligheten till besöksfaciliteter, lokala sevärdheter, möjligheter till avkoppling och goda måltider är alla exempel på faktorer som påverkar besökarens upplevelse av platsen (Björlekvist, Matic, 2013, s.18).

Tidigare har betydelsen av evenemang framför allt kopplats till ekonomiska effekter som nya arbetstillfällen, lokala intäkter och utvecklad samhällsplanering. Under senare tid har sociala och miljömässiga effekter av evenemang fått ökad uppmärksamhet där sociala faktorer som livskvalitet, känsla av stolthet och sammanhållning främjats.

Digitala evenemang har under senare år, mycket kopplat till pandemin vuxit. Dessa kan i vissa fall ge möjlighet till nya målgrupper att delta. Tyvärr har erfarenheten hittills varit att det är samma personer som också deltar på de fysiska. Alltså ingen ny målgrupp.

Kulturens betydelse. Kulturen har ett viktigt värde genom att den berikar människors liv och främjar utvecklandet av kreativa förmågor. Med det sagt finns det tydliga belägg för att deltagande i kulturaktiviteter bidrar till positiva sociala effekter genom att individen ingår i ett sammanhang och ges möjlighet att utvecklas utifrån sina egna intressen. Det finns också studier som visar att deltagande i kultur medför ett ökat välbefinnande och motverkar psykisk ohälsa (Kulturförvaltningen Göteborgs stad, rapport 2020:1, s.15 - 16 & 24).

Kulturen som mötesplats. Mötesplatser där människor med olika bakgrund och åldrar kan träffas är viktigt, inte minst mot bakgrund av samhällets utmaningar relaterade till segregation och ökade samhällsklyftor. Vid skapandet av lokaler för kultur- och fritidsaktiviteter går trenden alltmer i riktning mot att inhysa flera typer av verksamheter i samma byggnad. Det ska finnas utrymmen för samtal och umgänge men också tillgång till scen och verkstäder för kulturproduktion. Olika användare bör kunna vara i lokalerna samtidigt och under olika delar av dygnet. I takt med att behov och efterfrågan förändras behöver det också finnas möjlighet att bygga om och anpassa lokalerna för nya ändamål. Att olika aktörer samlas under ett och samma tak innebär vidare en möjlighet att stödja varandra och att finna synergieffekter (SKR, framtidens kulturlokaler, s. 8-9 och 35).

Ur ett lokalt perspektiv utgör särskilda satsningar på jämlikt deltagande i kulturlivet, där barn och unga är en prioriterad grupp, en viktig insats för social hållbarhet. Satsningar på Det fria ordets hus och Fristadsprogrammet samt konsthalls- och konstverksamhet stärker yttrandefrihetsområdet. Stöd till civilsamhället möjliggör i sin tur demokratisk skolning i föreningsliv och folkbildning. I den växande kommunen är det vidare av stor betydelse att säkerställa yta för och tillgänglighet till kultur-, idrotts- och fritidsanläggningar. Vidare ses det som viktigt att kommunen verkar för att främja den konstnärliga friheten. *Under målbilden Grönt och hälsosamt berörs även andra delar inom kultur- och fritidsområdet.*

Jämlikt deltagande i kulturlivet. Deltagandet i kulturaktiviteter och upplevelser skiljer sig dock åt mellan olika grupper. Generellt är barn i yngre årskurser mer aktiva än äldre barn. Flickor deltar i de flesta fall i högre utsträckning än pojkar. Det finns ett tydligt samband mellan föräldrars utbildningsnivå och barns kultur- och fritidsvanor. Barn vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning deltar i större utsträckning än de med förgymnasial eller gymnasial utbildning (Myndigheten för kulturanalys, 2017:5, s.6–7). Under åren har olika insatser för ett mer jämlikt deltagande genomförts men mönstren har förblivit de samma. Den digitala utveckling som skett under pandemin verkar inte ha haft några större effekter för området. Myndigheten för Kulturanalys har pekat på vikten av att skapa en fördjupad insyn och kunskap om hindren för ett breddat deltagande. Bland annat pekar de på att insatser som når alla barn i skolan kan vara av betydelse till skillnad från sådana som kräver föräldrars engagemang (Myndigheten för kulturanalys, rapport 2022:1, s. 85–86). Mot bakgrund av detta har Kulturdepartementet givit Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att till i maj 2023 kartlägga och analysera hinder för allas lika möjlighet att delta i kulturlivet. I uppdraget ingår att lämna förslag på åtgärder, framför allt på nationell nivå samt inom ramen för kultursamverkansmodellen, som syftar till att överbrygga dessa hinder.

Ur ett lokalt perspektiv bedöms satsningar på kultur i skolan vara av stor vikt för att säkerställa att alla barn får tillgång till kultur. Andra insatser av betydelse är kulturskolans verksamhet, skapande och möjliggörande av kulturupplevelser på olika platser i kommunen där Scensommar utgör ett gott exempel och programverksamhet genom exempelvis bibliotek, Araby Park Arena och Växjö konsthall.

Pandemins påverkan på kulturen. I de uppföljningssamtal som genomfördes 2021 med mottagarna av Växjö kommuns långsiktiga kulturstöd framkom att återstarten efter pandemin skett tämligen långsamt, främst på grund av den nyuppkomna konkurrensen om biljettförsäljning i det stora utbud av kulturaktiviteter som har blivit tillgängliga efter att restriktionerna lättade. Återrekrytering av medlemmar har däremot över lag gått bra. Som en konsekvens av det begränsade handlingsutrymmet var också det ekonomiska tillståndet för de flesta föreningar tämligen gott. Med detta sagt finns i dagsläget oro inom alla delar av civilsamhället för de följor som kan komma av ökade elkostnader.

Bibliotekens roll. Den kommunala biblioteksverksamheten innefattar folkbibliotek och skolbibliotek. Biblioteken har en viktig roll i områden med socioekonomiska utmaningar. I dessa områden kan biblioteken bidra till att främja läsande och språkutveckling, stärka delaktighet och samhällsengagemang (Kulturdepartementet, Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022 – 2025, s.7.-8). I Växjö kommun finns filialer i alla prioriterade områden. I Araby görs särskilda satsningar för både barn och vuxna genom Tallgårdens bibliotek. På Tallgården i Araby finns bibliotek och medborgarkontor samlat under ett och samma tak. Biblioteket kan därmed effektivt lotsa invånare vidare i de fall bibliotekspersonalen själva inte kan vara behjälpliga.

Sett till antalet aktiva låntagare har det skett en stadig minskning av aktiva låntagare över tid vilket är en utveckling som återspeglar sig både lokalt och nationellt. 2017 – 2019 höll sig antalet dock på en stabil nivå i Växjö kommun och nedgången de senaste två åren hänger sannolikt ihop med pandemin som innebar att bibliotekens öppethållande begränsades under en period. Bra öppethållande och ett rikt utbud av både medier och aktiviteter kommer vara särskilt viktigt framöver för att bryta den negativa trenden (Växjö kommun, kultur- och fritidsnämndens delårsrapport 2022, s.17–18).

Skolbiblioteken spelar vid sidan av folkbiblioteken en betydelsefull roll för att stimulera ungas intresse för läsning, språkutveckling och litteratur (Kulturdepartementet, Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025, s.9) Skollagen anger att alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek men det finns inga specifika riktlinjer för vad detta innebär. I Växjö kommun har ett avtal tagits fram som tydliggör förutsättningarna för samverkan mellan folk- och skolbibliotek med en tydlig ansvars- och rollfördelning.

Bibliotekens roll för den digitala kompetensen. Digital kompetens och förmåga att navigera i informationssamhället är en förutsättning för att vara aktiv, fatta medvetna val och utöva inflytande i demokratiska processer. Förändrade medievanor med större möjlighet till spridning av falska nyheter ställer krav på förmågan till kritisk granskning. Skillnad i kunskap mellan olika delar av befolkningen bidrar också till att förstärka samhällsklyftor och utanförskap (Kulturdepartementet,

Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025, s.19) Biblioteken i Växjö kommun arbetar aktivt med digital vägledning och kompetenshöjande insatser med fokus på de grupper av invånare som har svårt att navigera i det digitala informationssamhället. I samverkan med Seniorlotsen har särskilda träffar genomförts för målgruppen äldre på olika platser i kommunen. Biblioteken har ett mycket viktigt uppdrag i att stärka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

6.7.2 Trender och tendenser

Biblioteken. Den digitala utvecklingen innebär också att människors förväntningar på bibliotekets tjänsteutbud förändras. Den fysiska utlåningen dominerar visserligen fortfarande men efterfrågan på e-medier ökar och satsningar på detta område kommer framöver att vara viktigt för att möta invånarnas behov. (Kulturdepartementet, Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025, s.26). Under år 2021 gjorde biblioteken i Växjö kommun en utökad satsning på att tillhandahålla e-medier, en satsning som fortsatt under 2022. Biblioteken arbetar hela tiden med att hålla utbudet av medier aktuellt och varierande. Utlåning av medier är bara en del i verksamheten. Genom biblioteket har invånare också tillgång till publika datorer, gratis Wi-Fi och utskriftsmöjligheter. Dessutom bedrivs programverksamhet med fokus på barn och unga där deltagarna kan spela olika tv-spel, använda VR och experimentera med teknik i olika former. Samarbeten har bland annat genomförts med LNU där unga fått möjlighet att experimentera och utforska olika former av teknik för att finna lösningar på olika problem, exempelvis genom programmering. Avsikten är att inspirera unga i sina framtidsdrömmar, bidra till personlig utveckling samt väcka intresse för innovation och teknik.

6.7.3 Insatser och åtgärder

Evenemang. Växjö kommun skapar och möjliggör varje år en rad aktiviteter och upplevelser som bidrar till ett kultur- och fritidsutbud med bredd och spets. Biblioteket, Växjö konsthall, Araby park arena med flera genomför programverksamhet under hela året för olika målgrupper. Under 2022 var Scensommar tillbaka i full skala efter pandemin och totalt genomfördes 58 föreställningstillfällen på 32 olika platser. Därutöver arrangeras föreställningar runt om i länet genom en överenskommelse mellan Växjö kommun, Region Kronoberg och länets samtliga kommuner. Ett annat exempel på ett viktigt evenemang är Kulturnatten. Växjö kommun samordnar och marknadsför evenemanget men det är det lokala kulturlivet som huvudsakligen skapar programmet. Växjö kommun har även en mycket viktig roll som möjliggörare genom att ge ekonomiskt stöd och rådgivning till arrangörer. I detta ingår också att skapa enkla kontaktvägar och ha ett gott värdskap jämt mot externa arrangörer. Framgent finns behov av kraftsamling och resursallokering till olika delar av Växjö kommunkoncern för att kunna jobba strategiskt och samordnat med lokala och nationella evenemang.

Bibliotekens roll. Barn och unga, nya svenskar och personer med funktionsvariation är prioriterade grupper för Växjö kommuns bibliotek. Programverksamhet för barn i åldern 0 - 3 år har under senare år kommit att få ett stort utrymme som en följd av satsningen på Språkstegen där barnhälsovården samverkar med folkbiblioteken för att främja barns språkutveckling från tidig ålder. Framåt ses satsningar för att nå en äldre målgrupp av ungdomar som ett viktigt steg mot att bredda verksamheten. En positiv följd av pandemin är att studenter från Linnéuniversitet, och i viss mån gymnasieelever, kom till stadsbiblioteket för att studera. Bilden är att många stannat även efter att restriktionerna avvecklats.

6.7.4 Eventuella risker och konsekvenser

Kriser. Pandemin innebar ett stort avbräck för evenemangsindustrin. Evenemang är väldigt sårbara när kriser kommer. Detta visar bland annat rapporten Covid-19 och hållbara evenemang (Armbrecht, Lundberg, Pettersson, Zillinger, 2021, s.12). Undersökningen gjordes under pandemin men känns igen nu när nya kriser uppkommer.

Miljöpåverkan. Evenemang i olika former kan medföra nedskräpning, påfrestning på naturområden och koldioxidutsläpp till följd av resande (Armbrecht, Lundberg, Pettersson, Zillinger, 2021, s.4). För att identifiera och hantera såväl positiva

som negativa effekter, där positiva effekter främjas och negativa effekter minimeras, krävs kunskap och insyn i vilka evenemang som anordnas på en plats och hur detta påverkar lokalsamhället.

6.7.5 Omvärld och framtid

Utöver bibliotekens och evenemangens stora betydelse för Växjös attraktivitet finns en rad andra viktiga element. Exempelvis har allt från symfoniorkestern Musica Vitae, teater, konserter, offentlig konst och idrottsevenemang stor betydelse för destinationsnäringen. Viktigt för en stad i Växjös storlek är att erbjuda ett varierat kultur- och fritidsutbud. Ett av de evenemang som erbjuder en bred palett av aktiviteter är den årliga manifestationen av Växjös kulturliv, Kulturnatten. På Växjös officiella upplevelseguide *Upplev Växjö* återfinns än fler aktiviteter för alla åldrar.

7. Målbild - Grönt och hälsosamt

Målbilden Grönt och hälsosamt - Vi har jämlika och jämställda förutsättningar för en god hälsa, ett gott liv. Vi har en varierad och tillgänglig natur. Vi skapar förutsättningar för god hälsa, rörelse och ett aktivt liv. I Växjö skapas förutsättningar för att alla ska kunna vara friska och må bra såväl fysiskt som psykiskt. Vi har en rik och varierad biologisk mångfald i skogarna, odlingslandskapet, vattnet och den bebyggda miljön. Vi bevarar och värdesätter naturens ekosystemtjänster. 1

Centrala nyckelord för målbilden: Folkhälsa, friluftsliv, föreningsliv, grönstruktur och luftkvalité

7.1 Sammanfattning av Grönt och hälsosamt

Hälsan i befolkningen formas genom ett samspel av olika faktorer – från ärftliga faktorer som individen själv bär på till levnadsvanor, livsvillkor och levnadsförhållanden. Analysen av målbilden Grönt och hälsosamt uppmärksammar att den miljörelaterade hälsan är en viktig del i arbetet för en jämlik hälsa och att det är viktigt att vår boende- och närmiljö planeras och utformas för att påverka förutsättningarna för en god och jämlik hälsa. Analysen lyfter även fram att hälsan har ungefär samma nivå, fördelning och utveckling som övriga större städer. Kartläggningen pekar mot att befolkningens hälsa och välbefinnande skiljer sig åt i olika åldersgrupper. Behoven av insatser är därmed också olika för olika åldersgrupper. Kunskap om befolkningens självskattade hälsotillstånd, upplevda psykiska välbefinnande, fysiska aktivitet och andel invånare med fetma är centrala områden att uppmärksamma och följa upp i arbetet för bättre folkhälsa.

Nyckeltalet självskattat allmänt hälsotillstånd 16–84 år visar på hur människor uppfattar sin egen hälsa och har visats kunna förutsäga en persons framtida hälsa, både fysiskt och psykiskt. I Växjö kommun har andelen elever i årskurs 5, årskurs 8 och gymnasiet årskurs 2 som uppger bra eller mycket bra hälsa under perioden 2003–2021 minskat för både pojkar och flickor. Den självskattade hälsan har sedan 2007 förbättrats för alla åldersgrupper 30–84 år, medan den däremot har försämrats i åldersgruppen 16–29 år. I Växjö kommun var 2022 andelen kvinnor, 16–84 år med upplevd god eller mycket god allmän hälsa 76 procent (Riket 71 procent). Andelen män med god eller mycket allmän god hälsa var 78 procent (Riket 76 procent). Bland äldre är det skattade hälsotillståndet bland personer med hemtjänst något lägre i Växjö kommun än i andra större städer i landet.

I analysen framkommer det, inom området psykiskt välbefinnande, att andelen elever som svarar att de är pigga, glada, avslappnade och lugna har minskat under perioden 2009 – 2021, mest bland flickor i årskurs 8 och gymnasiet årskurs 2 samt pojkar i gymnasiet årskurs 2. Andelen vuxna som uppger gott psykiskt välbefinnande var lägst i yngsta åldersgruppen 16–29 år och högst i äldsta åldersgruppen 65–84 år. Nedsatt psykiskt välbefinnande kan även vara en orsak till andra psykiska och fysiska besvär. För psykiatriska diagnoser är det enligt Försäkringskassan (2022) branscherna offentlig förvaltning, utbildning samt vård och omsorg som har högre risk för sjukfall. Vård och omsorg sysselsätter tillsammans med utbildning nästan 1,2 miljoner individer. Skulle sjukfrånvaron inom vård, skola och omsorg i stället ligga på samma nivå som inom andra tjänstenäringsgrupper skulle det enligt Försäkringskassan innebära stora samhälls- och välfärdsvinster.

Vad gäller barn och unga och fysisk aktivitet är det enligt Region Kronoberg (2022) få elever som når upp till de nationella rekommendationerna om daglig fysisk aktivitet. Gymnasieeleverna var fysiskt aktiva i lägst grad, 42 procent av pojkarna och 28 procent av flickorna når upp till de nationella rekommendationerna för fysisk aktivitet. Undersökningen *Gå eller Cykla till skolan* visar att cykelresorna mellan 2004–2022 minskat till förmån för skjutsningen i bil. För år 2021 bland gruppen vuxna, 16–84 år, svarar 66 procent av kvinnor och 67 procent av män att de är fysiskt aktiva 150 minuter per vecka. Parallellt med fysisk aktivitet framkommer det att vi tenderar öka i fetma. Andelen personer med fetma (BMI 30+) har ökat sedan 2006 i samtliga åldersgrupper och socioekonomiska grupper. Övervikt och fetma ökar risken för att drabbas av ett flertal olika sjukdomar och är bland de främsta orsakerna till förlorade friska levnadsår i Sverige. Övervikt och fetma ökar bland annat risken för typ 2-diabetes, högt blodtryck och hjärt- och kärlsjukdom. Stillasittande är en

oberoende riskfaktor för flera sjukdomar och förtida död, oavsett om den fysisk aktiviteten når upp till den rekommenderade aktivitetsnivån. År 2021 svarade 53 procent av männen och 47 procent av kvinnorna på att de är stillasittande mer än 7 timmar per dag.

Enligt Folkhälsomyndigheten (2022) har inte förutsättningarna för hälsa, som goda försörjningsmöjligheter och utbildning, förbättras för alla. De med lägre socioekonomisk position har genomgående mer ogynnsamma förutsättningar för hälsa.

Grönstrukturen och luftkvaliteten är viktig för både människan och naturen. Den biologiska mångfalden står inför många utmaningar där biotopförstörelse, överexploatering och införsel av invasiva främmande arter är de tre största kategorierna. I den första kategorin ingår bland annat förändrad markanvändning, övergödning och klimatförändringar. I Växjö kommun är 3,7 procent av naturen skyddad jämfört med drygt 6,1 procent i jämförbara kommuner. Andelen ökade senast under 2019 då nya naturreservat tillkom. Fler av de skyddade områdena ligger nära bebyggelse, vilket innebär att många invånare har skyddad naturmark alldeles inpå knuten. Nyckeltalet som gäller avstånd till park eller natur har en negativ utveckling. Växjö är en expansiv stad och förtätning sker i attraktiva lägen. Det har inneburit att en ökad andel av Växjöborna har mer än 300 meter till 0,5 hektar park eller natur och målbilden har på grund av detta utvecklats negativt. Luftföroreningar påverkar både hälsa och miljön. De kan göra människor sjuka och förkorta den förväntade livslängden. De orsakar också växtskador, korrosion, nedsmutsning, övergödning, försurning och klimatförändringar. Halterna av PM 10 har varierat genom åren i Växjö men man ser en tendens till minskning. Det är svårt att dra slutsatser av resultatet om det beror på pandemin, flytten av mätplatsen eller om det är färre som kör med dubbdäck inne i stan.

Exempel på insatser inom målbilden Grönt och hälsosamt att uppmärksamma är processen *Barnens bästa gäller!* I den länsövergripande processen har ett arbetssätt tagits fram som heter Kronobarnsmodellen. Syftet med Kronobarnsmodellen är att identifiera barn i behov av tidiga insatser och att utveckla en beredskap för att identifiera och förbygga svårigheter för barn och familj. I Växjö kommun finns dessutom ett mångfacetterat föreningsliv med både bredd och spets. Idrottsföreningarna bidrar till en aktiv och meningsfull fritid för invånare i olika åldrar. Föreningarna arrangerar evenemang som bidrar till upplevelser och känsla av samhörighet.

Växjö kommun arbetar kontinuerligt med att skapa goda förutsättningar för ett aktivt liv både för dagens och framtidens behov. Ständig utveckling sker kopplat till anläggningar, friluftslivet, kunskap om grönstrukturens betydelse och omställning för demografisk förändring. Ändamålsenliga anläggningar är en förutsättning för ett livskraftigt föreningsliv. Detta förutsätter en tydlig strategi, riktlinjer och stödformer för ansvarsförhållanden, drift samt utveckling. Friluftaktiviteter som innebär regelbunden fysisk aktivitet och kontakt med naturen ger positiva effekter på fysisk och psykisk hälsa. Gröna och blå strukturer samt tillgång till natur- och friluftsområden har stor betydelse för kommunens attraktivitet. Det genererar en rad värden och ekosystemtjänster. I Naturvårdsverkets friluftundersökning har Växjö kommun en positiv utveckling och placerar sig i den senaste mätningen på plats 11. Växjö kommun bör fortsatt bedriva ett aktivt arbete för att skapa och förvalta möjligheter till rekreation i den växande kommunen. Det finns en kontinuerlig kunskapshöjning i samhället kring grönstrukturens stora betydelse för en hållbar utveckling. För att belysa naturens nytta för människan och vårt samhälle har på senare år begreppet ekosystemtjänster slagit igenom på allvar. Att arbeta med ekosystemtjänster i fokus vid utvecklingen av vår kommun kommer bli allt viktigare.

Vi står inför stora utmaningar gällande den demografiska förändringen. Enligt nationell statistik över Riket beräknas antalet personer över 80 år öka med 49 procent, eller 266 000 personer. Samtidigt beräknas antalet personer i yrkesverksam ålder – som också ska bidra till den samlade välfärden – endast öka med fyra procent, eller 235 000 personer. SKR:s beräkningar år 2021 visar att om behoven hos enskilda skulle vara desamma om 10 år, och allt annat lika som idag, skulle ytterligare 125 000 fler äldre än i dag behöva stöd inom äldreomsorgen. Kommuner och regioner behöver utveckla nya former av stöd och tjänster som främjar delaktighet, hälsa och självständighet för äldre personer, som riktas till befolknings-, grupp- och individnivå.

Folkhälsa

7.2 Nuläge

I analysen av målbilden Grönt och hälsosamt har data samlats in från olika källor. Bland annat från den nationella folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor (HLV)*, enkätundersökningarna *Barn och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronoberg län*, *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?* Samt sjukvårdsdata inhämtad från regionen. För mer info om data se Bilaga 1.

I delområdet Folkhälsa görs en analys av invånarnas självskattade hälsa, psykiskt välbefinnande, fetma och fysisk aktivitet. Analysen gör för åldersgrupperna indelade i barn och ungdomar, unga vuxna och äldre. Gällande åldersgruppen barn och ungdomar finns dessutom indelning efter årskurser 5, 8 och gymnasium årskurs 2. Val av åldersgrupper styr efter tillgängliga enkätundersökningar och annan data.

7.2.1 Lägesbedömning

7.2.1.1 Självskattad hälsa

Självskattat allmänt hälsotillstånd visar hur människor uppfattar sin egen hälsa. Måttet har visats kunna förutsäga en persons framtida hälsa, både fysiskt och psykiskt.

Barn och unga. Majoriteten elever i årskurser 5, 8 och gymnasiet årskurs 2 svarar att de har en god allmän hälsa enligt Region Kronoberg (2022). Elever i årskurs 5 rapporterade den bästa allmänna hälsan och könsskillnaderna var marginella, men i de högre årskurserna blev könsskillnaderna större till flickornas nackdel.

Drygt en fjärdedel av eleverna i samtliga årskurser rapporterade någon form av långvariga hälsoproblem, med undantag för flickor i gymnasiet årskurs 2 där nästan en tredjedel angav detta. Flickor i gymnasiet årskurs 2 rapporterade också att det långvariga hälsoproblemet hade en negativ påverkan på livet i högre grad än andra elever.

I Växjö kommun har andelen elever i årskurs 5, årskurs 8 och årskurs 2 som uppger bra eller mycket bra hälsa under perioden 2003 - 2021 minskat för både pojkar och flickor, se tabell nedan.

	Åk. 5 Flickor	Åk. 5 Pojkar	Åk. 8 Flickor	Åk. 8 Pojkar	Gy. Åk. 2 Flickor	Gy. Åk. 2 Pojkar
2003	99	98	96	97	85	96
2021	93	95	81	90	69	83

Tabell: Elever i årskurs 5, 8 och Gy åk 2 som uppger en bra eller mycket bra hälsa. Växjö kommun. Andel (procent) och år. Källa: Region Kronoberg

Vuxna. Andelen personer som uppger en bra eller mycket bra hälsa har ökat i både Riket och i Växjö, se tabell nedan.

	Riket 2007	Växjö kommun 2007	Riket 2022	Växjö kommun 2022
Kvinnor	66	66	71	76
Män	73	73	76	78

Tabell: Invånare 16–84 år, med bra eller mycket bra hälsa. Riket och Växjö kommun. Andel (procent) och år. Källa: Folkhälsomyndigheten, *Hälsa på lika villkor (HLV)*

I Riket steg andelen personer som uppger en bra eller mycket bra hälsa 2006–2021 i alla åldersgrupper undantaget den yngsta åldersgruppen, 16–29 år. När hänsyn togs till kön, utbildningsnivå, födelseland och län sågs en statistiskt

säkerställd nedgång i åldersgruppen 16–29 år av andelen som uppgav en bra eller mycket bra hälsa, och en uppgång i övriga åldersgrupper (Folkhälsomyndigheten, 2022).

Uppgifter från nationella folkhälsoenkäten visar att andelen personer som uppgav en bra eller mycket bra hälsa 2021 är högre bland män än bland kvinnor i åldersgrupperna mellan 16–64 år medan den är densamma i den äldsta gruppen 65–84 år, se tabell nedan.

	16–84 år	16–29 år	30–44 år	45–64 år	65–84 år
Kvinnor	72	77	80	71	63
Män	77	83	84	76	63

Tabell: Invånare 16–84 år, med bra eller mycket bra hälsa. Riket. Andel (procent) och år 2021. Källa: Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor (HLV)

Hälsan är enligt Folkhälsomyndigheten (2022) olika fördelad i olika socioekonomiska grupper. Personer med högre utbildning uppgav bättre hälsa än personer med lägre utbildning. År 2021 var andelen personer 25–84 år som uppgav en bra eller mycket bra hälsa 81 procent bland personer med eftergymnasial utbildningsnivå, 71 procent bland personer med gymnasial utbildningsnivå och 60 procent bland personer med förgymnasial utbildningsnivå.

Äldre. I Växjö var 2021 cirka 5 procent av befolkningen 80 år eller äldre. Genomsnittet i landet var 6,3 procent.

Av personerna 65 år och äldre var det 1804 personer som fick hemtjänstinsatser av kommunal utförare eller privat utförare i Växjö kommun, enligt Lagen om valfrihetssystem (LOV).

Det skattade hälsotillståndet bland personer med hemtjänst ligger något lägre i Växjö kommun än i andra större städer i landet, se tabell nedan.

Kön	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totalt	29	30	29	31	28	28	28	30	30		26
Kvinnor		27	27	30	27	27	27	30	29		27
Män		31	34	32	30	31	29	31	32		24

Tabell: Brukarbedömning hemtjänst äldreomsorg - hälsotillstånd, andel (procent), Växjö kommun. Mycket gott eller mycket gott hälsotillstånd¹. Källa: Undersökningen av äldres uppfattning om kvaliteten i hemtjänst och äldreboenden, Socialstyrelsen

Det finns inga tydliga samband mellan den upplevda hälsan och andra frågor som ställs i brukarundersökningen om hur man upplever de insatser man får av hemtjänsten. Det finns dock ett svagt samband mellan om man upplever att de insatser man får är anpassade efter ens individuella behov och god upplevd hälsa.

Det finns flera faktorer som påverkar den äldres hälsa. Vad gäller socioekonomiska faktorer ligger Växjö kommun på en något mer gynnsam nivå än genomsnittet för landets större städer. Riskfaktorn har dock höjts de senaste åren och är därmed ett observandum i planeringen av framtida arbete med äldres hälsa. Med stigande ålder ökar risken för många sjukdomar och även för olyckor i form av fall ibland med skada som följd. Fall kan orsaka allt från lättare skador till svåra frakturer som ger permanent funktionsnedsättning och dödsfall. Se mer om olyckor orsakat av fall under Trender och tendenser.

7.2.1.2 Gott psykiskt välbefinnande

Barn och unga. Majoriteten elever i alla årskurser 5, 8 och gymnasiet årskurs 2 rapporterade psykiskt välbefinnande i betydelsen att de är pigga och glada och avslappande och lugna. Under perioden 2009–2021 har dock den andelen minskat, mest bland flickor i årskurs 8 och gymnasiet årskurs 2 samt pojkar i gymnasiet årskurs 2. En positiv utveckling är

dock att andelen flickor i årskurs 8 som är pigga och glada samt avslappnade och lugna ökat något mellan undersökningarna 2018 och 2021 (Region Kronoberg, 2022). Livstrivseln var hög bland elever i årskurs 5 och även bland pojkarna i de högre årskurserna. De som uttrycker livstrivsel i minst utsträckning var flickor i årskurs 8 och i gymnasiet årskurs 2, se tabeller nedan.

	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2021
Flickor	97	97	98	96	92	93	90
Pojkar	97	96	97	97	97	96	94

Tabell: Elever i årskurs 5, som trivs ganska eller mycket bra med livet just nu. Växjö kommun. Andel (procent) och år. Källa: Region Kronoberg: Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021

	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2021
Flickor	88	87	86	89	86	83	79
Pojkar	95	95	91	96	95	93	91

Tabell: Elever i årskurs 8, som trivs ganska eller mycket bra med livet just nu. Växjö kommun. Andel (procent) och år. Källa: Region Kronoberg: Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021

	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2021
Flickor	85	87	86	88	79	75	69
Pojkar	96	94	90	92	91	87	83

Tabell: Elever i gymnasiet, årskurs 2, som trivs ganska eller mycket bra med livet just nu. Andel (procent) och år. Växjö kommun. Källa: Region Kronoberg: Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021

Sedan undersökningen *Barn och ungdomars hälsa och levnadsvanor* i Kronobergs län startade 2003 har psykiska besvär i form av nedstämdhet, oro/ängslan, irritation/dåligt humör samt sömnproblem ökat markant i alla årskurser. Flickor rapporterar fler besvär än pojkar och andelen ökar med åldern. En positiv utveckling är att det var något färre pojkar i årskurs 8 och gymnasiet årskurs 2 som rapporterade nedstämdhet, oro/nervositet samt irritation/dåligt humör dagligen vid den senaste undersökningen 2021.

Somatiska besvär är vanligt förekommande och har ökat över tid i alla årskurser. De vanligaste besvären var huvudvärk följt av värk i rygg, axlar och nacke. I årskurs 5 hade andelen som rapporterade huvudvärk minskat något vid den senaste undersökningen 2021. Likaså hade andelen som rapporterade magont minskat något bland pojkar i årskurs 8 och gymnasiet årskurs 2.

Andelen som rapporterar stress har ökat i alla årskurser och flickor är mer drabbade än pojkar. Upplevd stress var som högst i gymnasiet årskurs 2, se tabell nedan.

	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2021
Flickor	36	24	25	21	34	41	45
Pojkar	14	16	8	8	12	19	21

Tabell: Elever i gymnasiet årskurs 2 som i stort sett varje dag har känt sig stressad. Växjö kommun. Andel (procent) och år. Källa: Region Kronoberg: Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021

Andelen elever som uppgav att de har egna erfarenheter av upplevd psykisk ohälsa ökar med åldern och var vanligare bland flickor än pojkar, se tabell nedan.

	Åk. 5 Flickor	Åk. 5 Pojkar	Åk. 8 Flickor	Åk. 8 Pojkar	Gy. Åk. 2 Flickor	Gy. Åk. 2 Pojkar
2021	8	9	30	14	46	21

Tabell: Elever årskurs 5, 8 och gymnasiet årskurs 3 Växjö kommun, som upplevt att de själva haft psykisk ohälsa under de senaste sex månaderna. Växjö kommun. Andel (procent) och år. Källa: Region Kronoberg; Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021

För år 2021 i Växjö kommun är andelen elever i årskurs 2 som medvetet skadat sig själva vid ett eller flera tillfällen mer vanligt bland flickor (37 procent) än bland pojkar (14 procent).

I Växjö kommun har andelen flickor som känner sig trygga i sig själva varit oförändrad från 2018 till 2021 (71 procent) medan andelen pojkar som känner sig trygga i sig själv har ökat med en procentenhet från 89 procent 2018 till 90 procent 2021 (Region Kronoberg, 2022).

Vuxna. I Riket år 2022 uppgav 86 procent av befolkningen 16–84 år ett gott eller mycket gott psykiskt välbefinnande. Andelen bland kvinnor var 85 procent och bland män 87 procent.

I Växjö kommun är andelen män och kvinnor som uppger ett gott psykiskt välbefinnande ungefär lika som i Riket, se tabell nedan.

	Växjö 2020	Riket 2020	Växjö 2022	Riket 2022
Kvinnor	84	86	86	85
Män	85	87	87	87

Tabell 11: Invånare 16–84 år, som uppger gott psykiskt välbefinnande. Växjö kommun. Andel (procent) och år. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV)

Andelen invånare med gott psykiskt välbefinnande ökar med åldern, se tabell nedan.

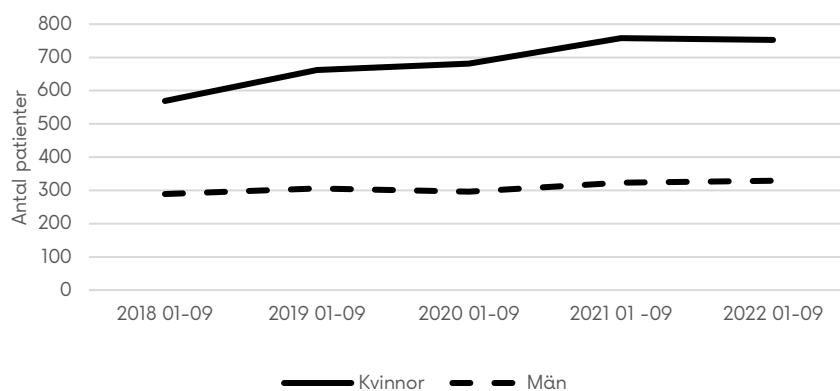
	16–29 år	30–44 år	45–64 år	65–84 år
Kvinnor	73	84	87	88
Män	83	87	89	91
Totalt	79	86	88	89

Tabell: Invånare med gott psykiskt välbefinnande, Riket, kön och ålder. Andel (procent) 2021. Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV)

Andelen personer 25–84 år som 2021 uppgav ett gott eller mycket gott psykiskt välbefinnande var 85 procent i gruppen med förgymnasial utbildningsnivå, 87 procent i gruppen med gymnasial utbildningsnivå och 88 procent i gruppen med högskoleutbildning. Andelen män 16–84 år som svarar att de har gott psykiskt välbefinnande låg år 2021 på 86 procent och andelen kvinnor på 85 procent.

16–29 år. Fyra av fem unga vuxna (16–29 år) uppger att deras psykiska välbefinnande är gott eller mycket gott. Samtidigt svarar en hög andel att de har olika typer av psykiska besvär som ångslan, oro, eller ångest. Kvinnor uppger oftare psykiska besvär och fler hämtar ut antidepressiva läkemedel jämfört med män i samma ålder. Andelen som vårdas på sjukhus efter ett suicidförsök är också högre bland tjejer, men fler killar dör i suicid.

I Växjö kommun har antalet unika patienter med ångest-diagnos ökat för både män och kvinnor i åldersgruppen 16–29 år från 2018 till 2022, se figur nedan. Ökningen var tydligast bland kvinnor.

Figur: Män och kvinnor 16–29 år, med ångest-diagnos. Växjö kommun. Antal unika patienter januari–september 2018–2022. Källa: Region Kronoberg

30–44 år. I åldern 30–44 år uppger 86 procent att deras psykiska välbefinnande är gott eller mycket gott. Samtidigt är det vanligt att uppge olika typer av psykiska besvär, till exempel ångslan, oro eller ångest. Könsskillnaderna i psykiska besvär är mindre uttalade i denna ålder, jämfört med den yngre åldersgruppen, 16–29 år. Runt 5 procent av 30–44-åringarna fick psykiatrisk vård 2020, vanligen för ångest, stress, depression eller ADHD. Nästan vart femte dödsfall som sker i denna ålder beror på suicid (Folkhälsomyndigheten, 2022).

45–64 år. Nio av tio i åldern 45–64 år skattar sitt psykiska välbefinnande som gott eller mycket gott. Samtidigt är det vanligt att uppge olika typer av psykiska besvär, framför allt sömnbesvär.

I Växjö kommun ökade under perioden 2012–2021 andelen män och kvinnor 16–84 år som svarar att de besväras av ångslan, oro och/eller ångest, se tabell nedan.

	2012	2022
Kvinnor	38	49
Män	26	40

Tabell: Invånare, 16–84 år Växjö kommun som besväras av ångslan, oro och/eller ångest. Andel (procent) och år. Källa: Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor (HLV)

I Växjö kommun är andelen invånare som svarar att de känner sig stressade på ungefär samma nivå 2022 som 2012, se tabell nedan.

	2012	2022
Kvinnor	14	13
Män	10	9

Tabell: Invånare, 16–84 år Växjö kommun som känner sig stressade. Andel (procent) och år. Källa: Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor (HLV)

Sjukskrivningar. För psykiatriska diagnoser är det enligt Försäkringskassan (2022) branscherna offentlig förvaltning, utbildning samt vård och omsorg som har högre risk för sjukfall. Vård och omsorg sysselsätter tillsammans med utbildning nästan 1,2 miljoner individer. Skulle sjukfrånvaron inom vård, skola och omsorg i stället ligga på samma nivå som inom andra tjänstenärningar skulle det enligt Försäkringskassan innebära stora samhälls- och välfärdsvinster. Ökningen av psykiatriska diagnoser bekräftas av tabellerna nedan:

I Växjö kommun ökade under perioden 2009–2021 andelen långtidssjukskrivna av neurotiska, stressrelaterade och somatoforma syndrom och med psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar för både män och kvinnor, se tabell nedan.

	2009	2021
Kvinnor	14,7	35,7
Män	14,5	23,4

Tabell: Långtidssjukskrivna av neurotiska, stressrelaterade och somatoforma syndrom⁵⁸, Växjö kommun som geografiskt område. Andel (procent) och år. Källa: Kolada

I Växjö kommun ökade under perioden 2009–2021 andelen långtidssjukskrivna med psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar för både män och kvinnor, se tabell nedan.

	2009	2021
Kvinnor	37,4	56
Män	29,8	43,0

Tabell: Långtidssjukskrivna med psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar, Växjö kommun som geografiskt området. Andel (procent) och år. Källa: Kolada

Under samma period minskade andelen långtidssjukskrivna av förstämningssyndrom för både män och kvinnor, se tabell nedan.

	2009	2021
Kvinnor	16,6	12,7
Män	11,3	10,4

Tabell: Långtidssjukskrivna, Växjö kommun som geografiskt område. Andel (procent) och år. Källa: Kolada

Välbefinnandet i 65+. Nio av tio i åldern 65–84 år uppger att deras psykiska välbefinnande är gott eller mycket gott.

Samtidigt är det vanligt att uppge olika typer av psykiska besvär, framför allt sömnbesvär. Av de över 64 år besökte cirka 2 procent psykiatrin 2020, män oftast på grund av alkoholberoende och kvinnor oftast till följd av ångest. Andelen som får behandling för demens ökar med stigande ålder, liksom uttag av psykofarmaka. För män är suicidtalerna som högst i dessa åldrar.

Välbefinnande i 85 +. Från och med 2021 inkluderas personer 85 år och äldre i undersökningen. Ingen större skillnad kan påvisas vad gäller gott psykiskt välbefinnande, depression, ångslan, oro eller ångest samt andel som saknar emotionellt stöd jämfört med befolkningen totalt (Folkhälsomyndigheten, 2022).

7.2.1.3 Fetma

BMI (Body Mass Index) uttrycker förhållandet mellan vikt och längd. Övervikt innebär ett BMI mellan 25 och 29,9 och fetma BMI 30 eller högre. Övervikt och fetma påverkas såväl av våra livsvillkor och levnadsvanor som av genetiska faktorer.

⁵⁸ Enligt Folkhälsomyndigheten är exempel på somatoforma syndrom; ångest, stressreaktion och posttraumatiskt stressyndrom

Barn och unga. Det saknas statistik för Växjö kommun i stället redovisas statistik för riket som helhet med antagandet att det inte skiljer sig nämnvärt i Växjö kommun, från riket. Fetma är vanligare ju äldre man blir. Det visar sig en markant skillnad mellan 4-åringar och unga vuxna (över 16 år). Det skulle indikera att det är ett större problem i de äldre årskurserna i grundskolan. Andelen 11-15-åringar med fetma har ökat, se tabell nedan.

	1989-1990	1993-1994	1997-1998	2001-2002	2005-2006	2009-2010	2013-2014	2017-2018
Flickor	1	-	2	2	2	2	3	4
Pojkar	3	-	3	3	4	4	8	8

Tabell: Fetma BMI 30, eller över. 11-15-åringar. (Procent) Källa: Skolbarns hälsovanor som är en enkätundersökning bland 11-15-åringar. I den senaste datainsamlingen deltog 4 294 skolbarn från 213 skolor.

I Växjö kommun finns det inte möjlighet att följa skolbarns övervikt via elevhälsans hälsosamtal då dessa är analogt dokumenterade.

Enligt rapporten *Barn och ungas levnadsvanor Kronobergs län* från Region Kronoberg (2022) har det skett både negativa och positiva förändringar för barn och ungas matvanor över tid. Allt färre elever äter frukost och även andelen elever som dagligen äter sig mätta av skollunchen minskar. Även andelen som äter frukt och grönt dagligen har minskat över tid. Sedan 2012 har det skett en kraftig ökning av energidryck bland de äldre eleverna. Däremot är det fler elever som äter lagad mat på kvällen dagligen, och allt färre elever äter godis och dricker läsk ofta.

Vuxna. Av befolkningen 16-84 år var det enligt 2021 års undersökning 52 procent som uppgav ett längd-viktförhållande som indikerar övervikt eller fetma.

Fetma är vanligare bland personer med låg socioekonomisk position än bland personer med hög socioekonomisk position. Andelen i befolkningen med fetma har tredubblats sedan 1980-talet, och i dag har över en miljon vuxna svenskar fetma.

Vid mätningen 2021 uppgav 50 procent, av Sveriges befolkning 16-84 år övervikt eller fetma. Förekomsten var högre bland män, 57 procent, än bland kvinnor, 46 procent.

	16-29 år	30-44 år	45-64 år	65-84 år
2007	22	45	58	57
2021	31	48	62	60

Tabell: Andel invånare, Riket, med fetma, (procent). Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV)

Andelen personer med övervikt eller fetma, och andelen med fetma, ökade i alla åldersgrupper och bland personer födda i Sverige eller utanför Europa 2006-2021. Under perioden 2006-2021 sågs en uppgång i andelen personer som uppgav övervikt eller fetma både bland kvinnor och män.

	Växjö kommun 2007	Riket 2007	Växjö kommun 2022	Riket 2022
Kvinnor	10	11	12	16
Män	8	9	13	16

Tabell: Andel invånare, Växjö kommun, 16-84 år med fetma, BMI 30 (procent). Källa: Folkhälsomyndigheten (HLV)

Andelen invånare med fetma har i Växjö kommun ökat sedan 2007, se tabell ovan, men är på en lägre nivå än Riket.

7.2.1.4 Fysisk aktivitet

Barn och unga. Enligt Region Kronoberg (2022) är det få elever som når upp till Folkhälsomyndighetens rekommendationer för fysisk aktivitet (se bilaga). Sedan 2012 har det dock skett en ökning av andelen elever i åk 5 och 8 som når upp till rekommendationerna. Gymnasieeleverna var fysiskt aktiva i lägst grad, se tabell nedan.

	Åk. 5	åk 8	Åk. 2 gymnasiet
Flickor	53	49	28
Pojkar	63	63	42

Tabell: Andel elever i Växjö kommun som är fysiskt aktiva minst 1 timme dagligen 5–7 dagar i veckan. Källa: Region Kronoberg: Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021

Vuxna. 67 procent i befolkningen uppger att de har en tillräcklig fysisk aktivitet, det vill säga 150 minuter eller mer, under en vanlig vecka de senaste 12 månaderna. Skillnaden var liten mellan kvinnor och män, men andelen som uppger tillräcklig fysisk aktivitet varierade beroende på såväl utbildningsnivå som födelseland. En jämförelsevis låg andel som uppgav tillräcklig fysisk aktivitet fanns bland personer med högst för gymnasial utbildningsnivå (48 procent) och personer födda utanför Europa (52 procent). I åldersgruppen 16–84 år svarar år 2022 66 procent av kvinnor och 67 procent av män att de är fysiskt aktiva 150 minuter per vecka. Det är ungefär samma andel som 2018, se tabell nedan.

	Växjö kommun 2018	Riket 2018	Växjö kommun 2022	Riket 2022
Män	65	64	69	67
Kvinnor	67	64	70	66

Tabell: Andel invånare 16–84 år, fysiskt aktiva 150 minuter per vecka. Växjö kommun. Källa: Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor (HLV)

Gå och cykla till skolan. En inventering av transporter till och från skolan genomfördes för nionde gången bland skolbarn i årskurs F-6 under vecka 41 år 2022 i Växjö kommun.

2004	2006	2008	2009	2010	2012	2014	2018	2020	2022
64	63	60	53	51	47	47	53	-	53

Tabell: Andel elever som cyklar eller går till skolan F-6. Källa: Växjö kommun: Undersökningen Gå och cykla till skolan

Av eleverna svarade år 2022 27 procent att de gick till skolan, 26 procent cyklade till skolan och 34 procent hade fått skjuts med bil. Det var samma resultat 2022 som 2018, se tabell ovan.

Av undersökningen Gå och cykla till skolan framgår att cykelresorna mellan 2004–2022 har minskat till förmån för skjutsningen i bil. Det är fortfarande främst äldre elever som cyklar att jämföra med eleverna i årskurs 1–3 och de yngsta barnen i F-klasser.

Ökningen av skjutsning mellan 2004–2022 syns bland alla skolbarn. Vi kan följa en trend från 2004 med en ökad skjutsning (biltrafik) till och från skolorna.

Fysisk inaktivitet – stillasittande. Stillasittande är en oberoende riskfaktor för flera sjukdomar och förtida död, oavsett om den fysiska aktiviteten når upp till den rekommenderade aktivitetsnivån.

Barn och unga. Enligt Folkhälsomyndighetens nationella rekommendationer för fysisk aktivitet (se bilaga) bör barn och ungdomar (6–17 år) inte vara stillasittande för långa perioder utan brytas av och ersätts med någon form av fysisk aktivitet eller rörelse. Andelen stillasittande elever är lägst i årskurs 5 och högst i gymnasiet årskurs 2, se tabell nedan.

	Åk. 5	Åk. 8	Åk. 2 gymnasiet
Flickor	6	12	16
Pojkar	10	13	17

Tabell: Andel elever i Växjö kommun som är stillasittande mer än 5 timmar efter en dag i skolan. Källa: Region Kronoberg: Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021

Vuxna. Av män svarar år 2022 53 procent och av kvinnor 47 procent att de är stillasittande mer än 7 timmar per dag.

Många sjukdomstillstånd som är relaterade till stillasittande debuterar framför allt i vuxen ålder och studier visar att de vuxna som slutat idrotta och motionera löper i stort sett samma risk som de personer som aldrig idrottat (Hagberg, 2017, s.45). Det är med andra ord av stor vikt att människor fortsätter att vara aktiva genom hela livet.

	Växjö kommun 2018	Riket 2018	Växjö kommun 2022	Riket 2022
Kvinnor	47	44	49	47
Män	52	50	55	53

Tabell: Invånare 16–84 år, Växjö kommun, som är stillasittande mer än 7 timmar per dag, andel (procent) Källa: Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor (HLV)

Andelen invånare som är stillasittande över 10 timmar per dygn har ökat från 2016 (20 procent) till 2021 (25 procent). Även andelen invånare som är stillasittande 7–9 timmar per dygn har ökat från 25 till 27 procent under samma period (Folkhälsomyndigheten, 2022).

7.2.2 Trender och tendenser

I detta avsnitt beskrivs några trender och tendenser inom området hälsa, psykiskt välbefinnande, fysisk aktivitet och fetma fördelat på olika åldersgrupper som bör uppmärksammas då man inom dessa områden ser en mera negativ utveckling.

Barn och unga vuxnas hälsa. I analysen framgår att sedan 1989, i åldersgruppen 11–15 år, har andelen barn med fetma ökat för både pojkar och flickor. Dessutom svarar en minskad andel pojkar och flickor, i årskurs 5, 8 och gymnasiet årskurs 2, att de har en bra eller mycket bra hälsa och en ökad andel pojkar och flickor i årskurs 5, 8 och gymnasiet årskurs 2 att de har psykiska besvär.

För den något äldre åldersgruppen, 16–29 år, svarar en minskad andel män och kvinnor att de har bra eller mycket bra hälsa och en minskad andelen män och kvinnor att de har ett gott psykiskt välbefinnande. I samma åldersgrupp svarar dessutom en ökad andel män och kvinnor att de har fetma.

Vuxnas hälsa. I Växjö kommun ökade under perioden 2012–2022 andelen män och kvinnor 16–84 år som svarar att de besväras av ångslan, oro och/eller ångest. Andelen kvinnor uppgick år 2012 till 38 procent och år 2022 till 49 procent. Andelen män uppgick år 2012 till 26 procent och år 2022 till 40 procent.

I Riket år 2022 uppgav 55 procent av kvinnorna och 39 procent av männen besvär av ångslan, oro eller ångest. Av dessa var det 12 procent av kvinnorna och 5 procent av männen som svarade att de har svåra besvär, resten uppgav lätta besvär.

Andelen som uppger besvär har ökat bland båda könen mellan 2006 och 2022. Ökningen gäller så väl lätta som svåra besvär.

Äldres hälsa. Fallolyckor. Förutom mänskligt lidande kostar fall och fallskador samhället stora summor varje år. Enligt Socialstyrelsens rapport Fallprevention – en kostnadseffektiv åtgärd, 2022 så uppgår den genomsnittliga kostnaden för svår fallskada till 273 600 kr, där största delen är slutenvård och behov eller utökat behov av omsorg.

Svårt skadade personers livskvalitet beräknas minska med 31 procent under första året efter en fallolycka. Avlidna till följd av fallolycka uppskattas förlora i genomsnitt 6,3 kvalitetsjusterade levnadsår (QALY). QALY eller kvalitetsjusterade levnadsår är ett mått med vilket man kan väga nyttan av olika medicinska insatser mot varandra, inte bara genom antal levnadsår utan också kvalitén på åren.

I landet summeras kostnader för fallolyckor till 16,8 miljarder kronor/år varav direkta kostnader för kommunerna beräknas till 6,5 miljarder. Kommunernas kostnader relateras till hälso- och sjukvård, rehabilitering och hjälpmedel.

Nedan redovisas antalet lår- och höftbensfrakturer som rapporterats in via läkare för alla personer 65 år och äldre i Växjö kommun 2011–2022, se tabell nedan. Efter att ha minskat under några år så har antalet nu ökat. Det finns en skillnad mellan kvinnor och män i antalet fall som leder till höft- och lårbensfrakturer. Skillnaderna har minskat något över tid.

År	2011– 2012	2012– 2013	2013– 2014	2014– 2015	2015– 2016	2016– 2017	2017–2018	2018–2019	2019– 2020	2020– 2021	2021–2022
Kvinnor	117	101	96	94	79	85	102	101	85	82	88
Män	47	49	40	35	38	43	41	44	53	46	59
Totalt	164	150	136	129	117	128	143	145	138	128	147

Tabell: Antalet lår- och höftbensfrakturer som rapporterats in via läkare för alla personer 65 år och äldre i Växjö kommun 1/10–30/9 2011–2022 Källa: Region Kronoberg

Fallpreventiva åtgärder. I Socialstyrelsens rapport Fallprevention – en kostnadseffektiv åtgärd, 2022 identifieras tre kostnadseffektiva fallpreventiva åtgärder för äldre i särskilt och ordinärt boende med evidensbaserad effekt: 1) fysisk träning 2) omgivningsanpassning inklusive hjälpmedel och 3) broddar på vinterunderlag.

7.2.3 Insatser och åtgärder

Insatser för barn och elever. Verksamheterna inom utbildningsförvaltningen strävar efter att ge barn och elever förutsättningar för att utveckla god hälsa. Sambandet mellan lärande och hälsa är starkt. Arbetet sker på olika nivåer och den avgörande faktorn är de relationer som barn och elever befinner sig i vardagen. Barn- och elevhälsan stödjer barn, elever och medarbetare i hur man kan verka för att öka förutsättningarna för välmående utifrån både det pedagogiska och sociala perspektivet.

Kuratorer och skolsköterskor finns på alla skolor i Växjö kommun. Tillgången till kurator är högre för de äldre eleverna, från högstadiet och uppåt.

Kuratorerna genomför ett stort antal stödsamtal, men det finns ändå kö/väntetid till stödsamtal hos flera. Kuratorerna beskriver ett ökat tryck på insatser så som stödsamtal, men det är inte en säkerställd ökning mellan just 2021–2022 utan har ökat successivt under de senaste åren. Flera kuratorer beskriver en upplevd ökning av att elever beskriver sin problematik som ångest, panikångest, nedstämdhet, skolrelaterad stress, utsatthet, kränkningar, misstanke om droger, misstanke om gängkriminalitet, svårigheter i familjen, svårt stödbehov i samband med NPF⁵⁹-diagnos. Även oro i samband med valet kring till exempel uppehållstillstånd och oro för ett ”hårdare samhällsklimat” är frågor eleverna lyfter. För att möta elevernas behov av stödsamtal kvalitativt utbildas kuratorer och skolsköterskor i kognitiv beteendeterapi för

⁵⁹ Enligt SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten) är neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) ett samlingsnamn för många olika tillstånd eller diagnoser. Några är ADHD, autismspektrumtillstånd (AST) och Tourettes syndrom.

kuratorer/skolsköterskor. Utbildningen ger förutsättningar att använda evidensbaserade metoder och verktyg hämtade från kognitiv beteendeterapi (KBT) vilket ökar förutsättningar att identifiera hälsorisker och motivera barn och unga att lyckas med bestående förändringar.

Tillgängliga lärmiljöer. Utbildningsförvaltningens alla verksamheter arbetar med utveckling av tillgängliga lärmiljöer. Insatsen omfattar en kompetensutvecklingsinsats till all personal och stöd till enheten i deras interna arbete med att utveckla tillgänglig lärmiljö, vilket ger medarbetare förutsättningar att på ett bra sätt möta barn och elevers behov i den pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljön.

Barnens bästa gäller! I den länsövergripande processen *Barnens bästa gäller!* har ett arbetssätt tagits fram som heter Kronobarnsmodellen. Syftet med Kronobarnsmodellen är att identifiera barn i behov av tidiga insatser och att utveckla en beredskap för att identifiera och förbygga svårigheter för barn och familj. När samverkan kring ett barn inleds så krävs snabba vägar och ett gemensamt strukturerat arbetssätt och även gemensamma verktyg, som till exempel praxismodellen och barnets plan. Praxismodellen förklarar hur verksamheter ska jobba när det finns en oro kring ett barn. Barnets plan är ett verktyg som sammanställer samverkan, vem som gör vad, när och hur uppföljning sker.

Under 2022 har utbildningsförvaltningen anställt en närvarostrateg. Uppdraget är att arbeta strategiskt för att öka barn och elevers närvaro i våra verksamheter. Under 2022 revideras riktlinjer för uppföljning av närvaro och frånvaro samt utarbetas stöd till enheterna i deras förebyggande, främjande och åtgärdande arbete med fokus på tidig upptäckt och tidiga insatser för att minska risken för psykisk ohälsa.

ANDTS-plan för Växjö kommun (Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel) 2022–2027

ANDTS-planen bidrar till flera målbilder i hållbarhetsprogrammet, den ligger i linje med ett Växjö som år 2030 är "Tryggt och tillitsfullt", "Rättvist och ansvarstagande", "Växande och inkluderande" och "Grönt och hälsosamt". ANDTS-planen är därför ur många perspektiv ett strategiskt viktigt dokument för att uppnå ett mer hållbart Växjö 2030. Planens arbete bedöms bidra till utmaningarna i Hållbara Växjö 2030; jämlikhet och jämställdhet, trygghet och samhällsgemenskap, hälsa och välbefinnande och kunskap som livslångt lärande och utbildning. Med utgångspunkt i indelning av förebyggande insatser med tillhörande tre fokusområden består planen av tre utvecklingsområden: insatser för alla, insatser för särskilda grupper och insatser för enskilda personer. Inom utvecklingsområdena finns insatsområden som kan bidra till en tydlig grund för prioritering för kommunens verksamheters arbete och en positiv utveckling inom området ANDTS.

7.2.4 Risker och konsekvenser

Risker och konsekvenser för barn och unga. Riskfaktorer är omständigheter som ökar sannolikheten för att barn och ungdomar ska utveckla problem. Olika riskfaktorer kan interagera med varandra så att belastningen blir störst i de socialt mest utsatta grupperna. Effekten av en given riskfaktor kan bli mycket större om individen redan är utsatt för andra belastningar. Genom att identifiera och förstärka skyddsfaktorerna och minimera riskfaktorerna kan barn och unga ges möjlighet att utvecklas.

Exempel på riskfaktorer på individnivå är enligt Uppdrag psykisk hälsa bristande språklig förmåga med svårigheter att sätta ord på tankar och känslor, inlärningssvårigheter, framför allt läs- och skrivsvårigheter, bristande självkontroll med en låg tolerans för frustrationer, bristande social kompetens, svårt att få och behålla vänner och bristande självförtroende och en negativ självuppfattning.

Övervikt och fetma ökar risken för att drabbas av ett flertal olika sjukdomar och är bland de främsta orsakerna till förlorade friska levnadsår i Sverige. Övervikt och fetma ökar bland annat risken för typ 2-diabetes, högt blodtryck och hjärt- och kärlsjukdom.

Riskmiljöer. Barn och unga som lever i miljöer där själva förhållandena utgör en risk för att de ska utveckla psykisk ohälsa behöver stöd. Föräldrarna som sviktar i sin omsorg om barnen behöver även de stöd utifrån sina egna förutsättningar och behov.

Exempel på riskmiljöer är familjer med missbruksproblem, relationsproblem, familjevåld, ensamstående förälder, avsaknad av nätverk, ekonomiska svårigheter, förälder som har psykisk sjukdom och förälder med kognitiva svårigheter/funktionsnedsättningar.

För att undvika negativa konsekvenser för barn och unga i Växjö kommun utifrån riskfaktorer ovan så behöver utbildningsförvaltningens verksamheter fortsätta i sin strävan att utveckla god undervisning, goda bärande relationer och tillgängliga lärmiljöer för barn och elever. Verktyg för att uppnå detta är till exempel kollegialt lärande, handledning och kompetensutveckling kring barn och elevers frisk- och riskfaktorer.

7.2.4 Omvärld och framtid

I rapporten från SKR *Leva livet ut - hälsa, vård och omsorg till äldre - så ställer vi om för att möta framtiden* anges att hela välfärden de närmaste åren står inför den kanske största utmaningen någonsin - att hitta medarbetare med rätt kompetens, inte minst till kommunernas äldreomsorg. För att klara hälsa, vård och omsorg till allt fler äldre, samtidigt som konkurrensen om arbetskraften ökar, måste också förändringstakten öka.

Hösten 2021 hade i riket drygt 239 000 personer över 65 år hemtjänst eller bodde i särskilt boende för äldre. Om behoven och insatserna fortsätter att vara på samma nivå som 2021, kommer de demografiska förändringarna innebära att kostnaderna för äldreomsorgen ökar med mer än 45 miljarder under kommande tioårsperiod, uttryckt i dagens penningvärde. En av faktorerna bakom detta är att antalet personer över 80 år beräknas öka med 49 procent, eller 266 000 personer. Samtidigt beräknas antalet personer i yrkesverksam ålder - som också ska bidra till den samlade välfärden - endast öka med fyra procent, eller 235 000 personer. SKR:s beräkningar år 2021 visar att om behoven hos enskilda skulle vara desamma om 10 år, och allt annat lika som idag, skulle ytterligare 125 000 fler äldre än i dag behöva stöd inom äldreomsorgen.

Nya sätt att arbeta. För att möta den demografiska utmaningen och klara av den förväntade behovsökningen, behöver verksamheter ställa om. Nya arbetssätt måste utvecklas.

Kommuner och regioner behöver utveckla nya former av stöd och tjänster som främjar delaktighet, hälsa och självständighet för äldre personer, som riktas till befolknings-, grupp- och individnivå.

Kompetensförsörjning. Förutom att den demografiska utvecklingen innebär kostnadsökningar för både kommuner och regioner, innebär den också att behovet av utbildade medarbetare ökar. Komplexiteten kommer att öka i takt med att allt fler som uppnår hög ålder går in i åldrandet med andra behov, medfödda eller förvärvade. Det ställer höga krav på både grundkompetens och specialistkompetenser för att möta de samlade behoven. Kompetensutmaningen kommer inte att kunna lösas genom att bara rekrytera fler medarbetare. Det är viktigt att den kompetens som finns i organisationen används och utvecklas utifrån verksamhetens behov. När normer och gamla arbetssätt utmanas, kan den samlade kompetensen användas bättre.

Faktorer som påverkar. I rapporten *Fakta om vårdplatser SKR 2022* anges att det finns faktorer, okända och kända som påverkar det framtida behovet av slutna vård i högre grad än befolkningsutvecklingen. Exempel på sådana faktorer är den medicinska utvecklingen, utveckling av nya tekniker och vårdformer som gör att vård och behandling som i dag behöver den slutna vårdens resurser kan utföras i öppen vård, i patientens hem eller kanske inte alls.

I samma rapport konstateras också att med dagens personaltäthet, vårdbehov och arbetssätt skulle drygt hälften av ökningen i den arbetsföra befolkningen behöva ta anställning i kommuner och regioner för att klara uppdraget.

Utvecklingsarbete pågår. Den effektivisering av vården som skett de senaste 20 åren är resultatet av ett ständigt förbättringsarbete. Framst är det medicinska och tekniska framsteg som bidragit till minskat behov av vårdplatser på sjukhus. I internationella jämförelser uppnår Sverige goda medicinska resultat. Jämför man däremot patientens upplevelse av kontinuitet, samordning, delaktighet och information är resultaten inte lika bra.

Exempel på medicinska framsteg finns bland annat inom strokevården. Risken för att drabbas av stroke har minskat med 50 procent på 20 år. Ett annat exempel är medelvårdtiden efter en höftfraktur som i slutet av 1980-talet var 19 dagar och som 2020 hade minskat till sju. Även risken för att drabbas av hjärtinfarkt har halverats på 20 år och behandlingsmetoderna har förbättrats.

Inom ramen för omställningen till Nära vård pågår nu ett långsiktigt arbete med förflyttningar mot en mer proaktiv, samordnad och personcentrerad vård där patienten och anhöriga erhåller god och upprepad information liksom möjlighet att vara delaktig i vården av sin egen hälsa. I Region Kronoberg län kallas utvecklingsstrategin Närmare kronobergaren. I Växjö kommun arbetar omsorgsförvaltningen enligt uppdragsplanen *God och nära vård och omsorg för ett tryggt och självständigt liv i Växjö kommun*. De övergripande riktningarna för det arbetet är en tryggare välfärd med stöd, vård och omsorg efter behov samt att pressa tillbaka utanförskap och minska social utsatthet. De mål som framför allt berörs i uppdragsplanen *God och nära vård och omsorg för ett tryggt och självständigt liv i Växjö kommun* är *Främja rörelse varje dag för alla, Motverka ofrivillig ensamhet och psykisk ohälsa samt Främja en trygg och aktiv ålderdom*.

Organisatoriska och psykosociala frisk- och skyddsfaktorer för psykisk hälsa. Hittills har arbetslivsforskningen i huvudsak fokuserat på riskfaktorer. Det finns emellertid viss kunskap om vilka faktorer i arbetslivet som tycks minska risken för psykiska besvär och psykisk ohälsa och som därigenom troligtvis främjar psykisk hälsa och välbefinnande. Av underlagen framgår att faktorerna kan sorteras under organisatoriska och psykosociala faktorer. Ur *Plan för god arbetshälsa*, Växjö kommun, som berör anställda inom Växjö kommun, finns följande struktur:

De organisatoriska frisk- och skyddsfaktorerna är följande:

- Ledarskap
- HR-strategier

De psykosociala organisatoriska frisk- och skyddsfaktorerna är följande:

- Kontroll i arbetet
- Socialt stöd
- Upplevd rättvisa
- Utvecklingsmöjligheter i arbetet
- Måltydighet

Arbetshälsa innebär att arbetet är säkert, hälsosamt och motiverande. Syftet med planen är att skapa god arbetsmiljö där medarbetare trivs genom att arbeta strukturerat med hälsofrämjande och förebyggande aktiviteter över tid.

Hälsofrämjande arbete och förebyggande arbetsmiljöarbete är två grundläggande delar som kompletterar varandra. Det hälsofrämjande arbetet utgår från det som är friskt och bra på arbetsplatsen medan det förebyggande arbetsmiljöarbetet fokuserar på att förebygga ohälsa och olycksfall. Genom att både främja det friska och att kartlägga och åtgärda risker skapar vi förutsättningar för en hälsosam arbetsplats med god arbetsmiljö. Med medarbetare som mår bra och presterar på arbetet kan Växjö kommun ge en bättre samhällsservice. Det bidrar också till att skapa ett attraktivt arbetsgivarvarumärke.

Planen för god arbetshälsa lyfter fram de utvecklingsområden som bedöms ge störst effekt att arbeta med. De aktiviteter som kopplas till planen ska baseras på aktuell forskning och beprövad erfarenhet inom arbetsmiljöområdet och ska implementeras strukturerat och på rätt plats i organisationen för att ge god effekt.

Friluftsliv

7.3 Nuläge

Delområdet friluftsliv är en viktig del för folkhälsan och friluftsliv verkar främjande för hälsan. Tillgång till natur- och friluftsområden har därmed en stor betydelse för kommunens invånare. Det behöver ske en ständig utveckling av friluftslivet och kunskap om grönstrukturens betydelse för att möta både dagens och framtidens behov. I analysen nedan lyfts några delar av Växjö kommuns friluftsliv fram.

7.3.1 Lägesbedömning

Friluftaktiviteter som innebär regelbunden fysisk aktivitet och kontakt med naturen ger positiva effekter på fysisk och psykisk hälsa, exempelvis genom bättre kondition, muskelstyrka och förmåga till återhämtning och stresshantering. Även barn- och ungas skolprestationer och förmåga till inläring gynnas av att regelbundet utöva friluftaktiviteter (Faskunger, 2020, s. 13–14). I Växjö kommuns LUPP 2021 uppgav 67 procent av ungdomarna i åk 8 att de vistas i naturen en eller flera gånger i veckan. I gymnasiet var utfallet 60 procent. Vid 2018 års mätning var utfallet 60 procent i åk 8 och 54 procent i åk 2 gymnasiet. Med andra ord har ungdomars utomhusvistelse ökat sedan 2018. Detta kan sannolikt kopplas till pandemin. I jämförelse med det nationella genomsnittet är ungdomar i Växjö något mer ute i naturen (LUPP Växjö kommun 2021, s. 25).

År 2012 fastställdes nationella mål för friluftspolitiken. Det övergripande målet är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö. Till detta kommer 10 delmål som vart och ett bidrar till den övergripande målsättningen. Ett av målen avser friluftsliv för god folkhälsa och samordnas av Folkhälsomyndigheten. Alla mål samspelar dock och har bärighet på varandra (naturvårdsverket.se). Naturvårdsverket genomförde 2019 en uppföljning av måluppfyllelsen. I rapporten konstateras bland annat att friluftslivets betydelse för folkhälsan kommit att tillmätas en större uppmärksamhet och att det framgent är viktigt att lyfta dess värden i samhällsplaneringen för att säkra förutsättningar till en lättillgänglig natur (Naturvårdsverket, Uppföljning av målen för friluftspolitiken, 2019, s. 90–91).

I Växjö kommuns friluftsprogram pekas tre målområden ut: friluftsliv för alla, stark samverkan, hållbar planering för friluftsliv (Friluftsprogram för Växjö kommun, 2017, s. 13–15). I Växjö kommuns översiktsplan konstateras att gröna och blå strukturer samt tillgång till natur- och friluftsområden har stor betydelse för en kommuns attraktivitet. De genererar en rad värden och ekosystemtjänster, till exempel rekreation, turism, kultur- och naturupplevelser, biologisk mångfald och klimatanpassning. Boendemiljöns attraktivitet står i nära relation med tillgången till gröna miljöer (Växjö kommuns översiktsplan, 2021, s. 21). Friluftsliv framhålls också som en viktig tillgång i Växjö kommuns besöksnärlingsplan.

I rapporten svenskarnas friluftsvanor från 2018 konstateras att i stort sett alla svenskar ägnar sig åt någon form av friluftsliv mer eller mindre regelbundet. De populäraste aktiviteterna är relativt enkla och kan utövas i icke organiserad regi så som promenader eller vistelse i skog och mark för naturupplevelse. Helger och längre ledigheter är den tid då flest upplever att det finns utrymme för detta. Ungefär hälften av de svarande i rapportens enkätstudie menar att möjligheten till utomhusvistelse har betydelse vid valet av boendeort och två tredjedelar uppger att det gör vardagen mer meningsfull. Kvinnor är ute oftare i naturen än män. Personer med utomeuropeisk bakgrund vistas mindre i naturen och det främsta hindret för detta upplevs vara avsaknad av lämplig utrustning, att det är för kostsamt eller att det saknas lämpliga platser samt någon att utöva aktiviteten med. De som bor i större städer känner en större osäkerhet gällande vad de får lov att göra utifrån allemansrätten i jämförelse med de som lever på landsbygden. Likaså har de med utomeuropeisk bakgrund sämre kunskaper på området (Fredman, Ankre, Chekalina, 2018, s. 7–8 & 16).

7.3.2 Trender och tendenser

Årets friluftskommun. Varje år genomför Naturvårdsverkets en nationell friluftundersökning där kommunernas arbete med friluftsliv följs upp. Undersökningen bygger på en enkät som besvaras av kommunerna. Växjö har en positiv utveckling över tid och avancerar i årets undersökning från plats 17 till plats 11. I SCB:s medborgarundersökning svarade 89 procent att de är nöjda med utbudet av friluftsområden i kommunen vilket är i paritet med utfallet för jämförelsegruppen större stad (Kultur- och fritidsnämndens delårsrapport 2022, s. 18).

7.3.3 Insatser och åtgärder

Exempel på att främja friluftslivet. Exempel på pågående insatser är utvecklingen av området Evedal som är ett mycket populärt rekreationsområde för kommunens invånare. En vision med föreslagna åtgärder är framtagen som underlag för beslut om prioritering och resurssättning under kommande år. Under 2022 pågick byggnation av nya omklädningsrum. Även andra badplatser i kommunen ska utvecklas genom att nya lekmiljöer skapas. Planering pågår för ett nytt elljusspår i Bäckaslöv och tillförande av LED-belysning i Braås motionsspår. Upprustning av spåren i Gemla och Rottne kommer även att ske. Förbättringsåtgärder kring leder och tillgängligheten på dessa sker liksom förbättring av kanotlägerplatser. Ett ökat nyttjande av friluftsanordningar ställer samtidigt nya krav på förvaltningen av befintliga grönområden och naturreservat. Efterfrågan på friluftsanordningar som leder, rastplatser och grillplatser ökar liksom kraven på underhåll. Likaså ses ett ökat slitage på vissa populära platser (Naturvårdsverket, 2021, s. 19 - 20).

Naturens Dag. Första helgen i september genomförs evenemanget Naturens dag, där besökarna får uppleva friluftslivets variation av upplevelser och värden i form av prova-på-aktiviteter tillsammans med lokala friluftorganisationer. 2022 ägde evenemanget rum vid Araby badplats och lockade cirka 700 personer, varav många med begränsad erfarenhet av friluftsliv. Ett annat exempel är friluftslägrer Holmarna som vänder sig till elever i åldern 9–13 år. Att mer regelbundet genomföra naturnära aktiviteter i samverkan med civilsamhället skulle kunna ha ett positivt bidrag till folkhälsan. Exempelvis erbjuder Göteborgs stad regelbundet avgiftsfri träning med instruktör vid utegym i olika delar av staden. Förhoppningen är att fler ska upptäcka utegymmen och känna trygghet i att använda dessa på egen hand. Publika naturguidningar kan vara ytterligare ett exempel för att lyfta naturens värden och arbetet för biologisk mångfald i staden.

Vandringsleder. Som en del av det nationella projektet Nationellt ramverk för vandringsleder undersöks förutsättningarna för en gemensam organisering av arbete med de leder som ska utvecklas i riktning mot att uppfylla kriterierna i ramverket. Region Kronoberg och Länsstyrelsen i Kalmar län projektleder arbetet lokalt och koordinerar med ett liknande arbete i Jönköpings län. I projektet kommer nuläge, behov, resurser, och samarbete att diskuteras med kommuner, region, länsstyrelse, stift och andra organisationer och företag som idag har ansvar för leder.

7.3.5 Omvärld och framtid

Naturum och utomhuspedagogik. Förutsättningarna för att inrätta ett naturum är under utredning. Vidare utreder Utbildningsförvaltningen under 2022 hur utomhuspedagogiken kan utvecklas på skolorna. Utredningen fokuserar på naturskola och utomhuspedagogik. Idag finns cirka 100 naturskolor i landet och tusentals elever deltar varje vecka i utomhuspedagogiska aktiviteter. Inga elever går permanent på en naturskola, utan en naturskola är ofta en resurs i kommunens regi som hjälper skolor och förskolor att utveckla undervisning utomhus. Alla Sveriges naturskolor samlas i naturskoleföreningen. En del naturskolor samverkar med naturum och utgår ifrån samma lokal som dem. Utredningen är ännu inte avslutad men en möjlighet som lyfts fram är samverkan med Samhällsbyggnadsförvaltningen i uppdraget gällande ett naturum som skulle kunna ha ett positivt bidrag till pedagogiken.

Föreningsliv

7.4 Nuläge

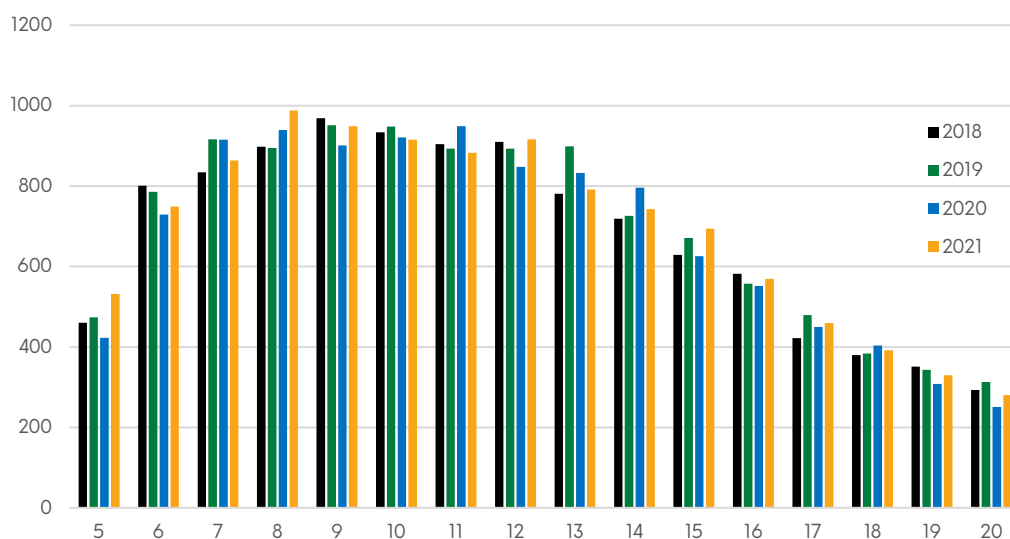
Delområdet föreningsliv är en viktig del för folkhälsan. Tillgång till anläggningar och ett stort utbud av olika föreningar har därmed en stor betydelse för kommunens invånare. I analysen nedan lyfts några delar av Växjö kommuns föreningsliv fram.

7.4.1 Lägesbedömning

Organiserad idrott. Enligt forskning finns stöd för att fysisk aktivitet, oavsett regi, är en viktig ingrediens för att uppnå god hälsa. Positiva effekter är bland annat minskade besvär i rörelseorgan, bättre mental hälsa, minskad risk för att insjukna i folksjukdomar som hjärt-kärlsjukdomar och förtida död. Störst relativ hälsoeffekt får personer som går från en stillasittande livsstil till att åtminstone röra sig på en måttlig nivå (Malm och Isaksson, 2017, s. 23). När det kommer till att utöva idrott i idrottsrörelsens regi kontra annan form är de direkta hälsoeffekterna däremot mer svårbedömda. Bland barn och unga innebär de tydligaste effekterna av organiserat idrottsutövande en minskad risk för psykisk ohälsa som kan uttryckas i termer av förbättrad livskvalitet, känsla av välmående samt förmåga att hantera känslor och motgångar (Hagberg, 2017, s. 45). Barn och unga som deltar i vuxenledda och regelbundna aktiviteter löper också mindre risk för normbrytande beteende, exempelvis skolk, än barn och unga som inte gör det (Socialstyrelsen, 2020, s. 44).

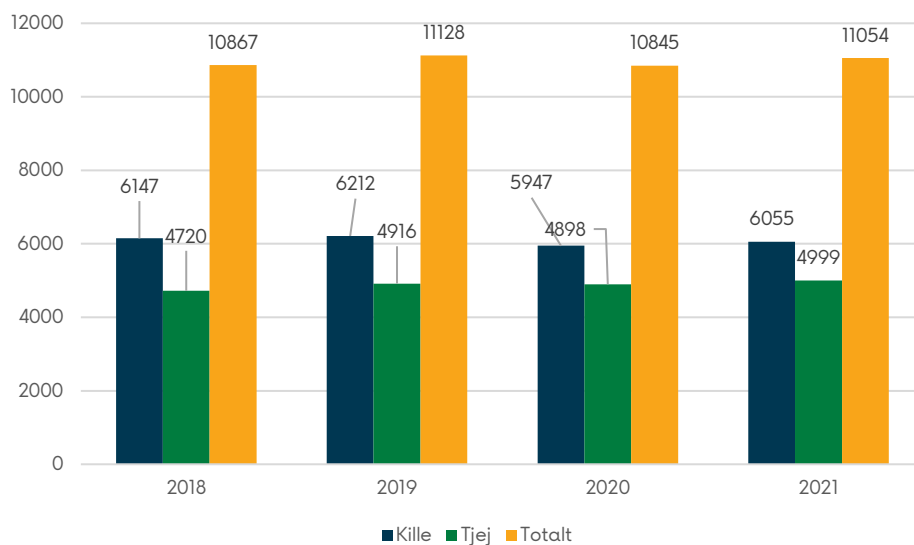
Idag sker en tydlig nedgång av andelen föreningsaktiva runt 11 års ålder, den så kallade 11-årspuckeln, och därefter sker en succesiv minskning (Strategi 2025, s. 1). Sett över tid har trenden i andra änden gått mot att barn inträder i organiserad verksamhet i allt tidigare ålder. Det är idag inte ovanligt med verksamhet för barn från 4 - 5 års ålder. En positiv aspekt av att delta i föreningsverksamhet vid tidig ålder är utvecklandet av rörelserikedom, ett brett begrepp som handlar om att skapa förmåga, förutsättningar och vilja att vara aktiv hela livet, oavsett om detta sker genom organiserat idrottsutövande eller ej. Viktigt är att denna typ av verksamhet har betoning på lek och glädje snarare än prestation och konkurrens (Riksidrottsförbundet, 2022). Vissa forskare menar samtidigt att en tidig debut kan leda till att barn tröttnar på sin idrott (Blomendahl et. al, 2014, s. 8-9). Tidig specialisering utgör en riskfaktor för avslutat deltagande, bland annat till följd av skador, förlorad motivation och stress (Riksidrottsförbundet, 2022). Likaså utgör tidig selektering en negativ faktor som kan motverka ett varaktigt idrottsutövande då det riskerar leda till en känsla av uppdelning i vilka som duger och ej. Barn utvecklas dessutom i olika takt vilket gör den individuella utvecklingen svår att förutse. Åsikter har vidare höjts för att tidig selektering utgör en orättfärdig typ av särbehandling som bryter mot barnkonventionens formulering om att barn är lika mycket värda och har samma rättigheter och att ingen får diskrimineras (Idrottsforskning, 2022).

Bilden av att det organiserade idrottandet minskar med stigande ålder återspeglar sig i Växjö kommuns statistik över antalet unika deltagare (individer) i bidragsberättigade fritidsföreningar vilket redovisas i figuren nedan. Statistiken avser barn och unga 5 - 20 år. År 2021 återfanns flest deltagare i åldern 8 år.

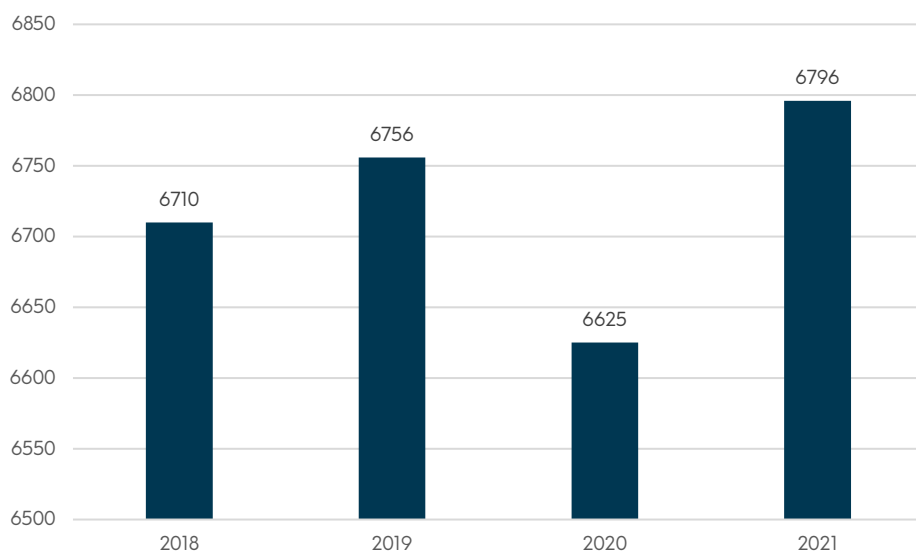
Figur: Unika deltagare i bidragsberättigade fritidsföreningar 5–20 år per årskull. Källa: Växjö kommuns bidragssystem.

År 2021 var det totalt 11 054 personer i åldern 5 - 20 år som var med i en bidragsberättigad fritidsförening. Det totala antalet invånare i denna åldersgrupp var 18 930. Antalet deltagare minskade under pandemiåret 2020, men därefter kan en uppgång skönjas, dock är antalet ännu inte tillbaka på 2019 års nivå, se figur nedan.

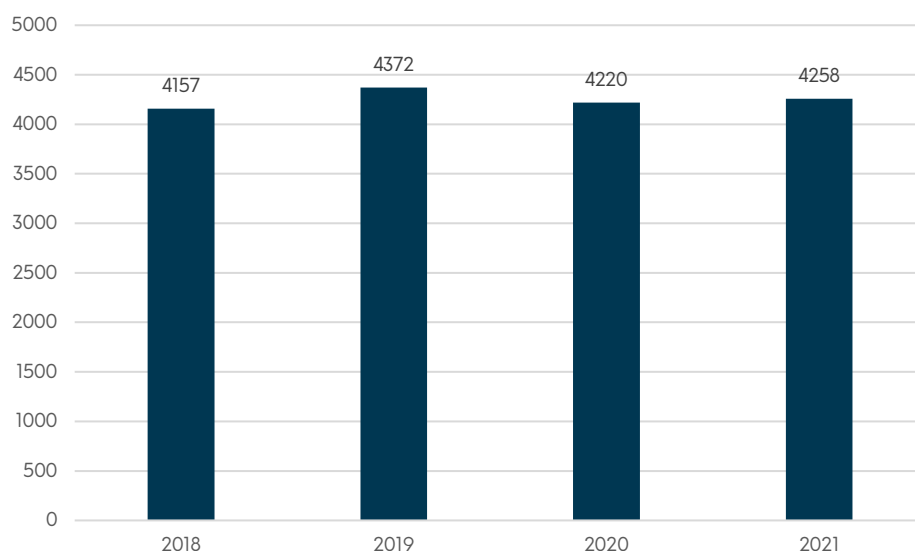

Figur: Antal unika deltagare i fritidsföreningar 5–20 år. Källa: Växjö kommuns bidragssystem

Antalet deltagare har sedan 2019 ökat med 40 barn i åldrarna 5–12 år, se figur nedan, medan antalet minskat med 114 i åldrarna 13–20 år, se figur nedan. En orsak till att minskningen är isolerad till äldre ungdomar kan vara att de restriktioner som infördes under pandemin möjliggjorde aktivitet för yngre barn. Föreningar signalerar också att ledare avslutat sitt engagemang, vilket var en utmaning redan innan pandemin.

Figur: Antal unika deltagare i bidragsberättigade fritidsföreningar 5–12 år. Källa: Växjö kommuns bidragssystem

Figur: Antal unika deltagare i bidragsberättigade fritidsföreningar 13–20 år. Källa: Växjö kommuns bidragssystem

Det är fler pojkar än flickor som deltar men under de senaste två åren har antalet pojkar minskat med 157 medan antalet flickor har ökat med 83. Den större nedgången bland pojkar är intressant och ger utrymme för ytterligare analys.

Den sammantagna bilden är att föreningsdeltagandet, liksom i övriga riket, fortsatt är störst bland yngre barn och att trenden börjar vika nedåt runt 11 års ålder. Antalet deltagare har minskat under pandemin men under 2021 ses en uppgång. Pojkar deltar alltjämt i större utsträckning än flickor men under pandemiåren minskade deltagandet bland pojkar medan flickors deltagande ökade. Vidare har deltagandet minskat bland ungdomar medan deltagandet bland yngre barn inte påverkats i någon negativ riktning.

Resultatet av LUPP⁶⁰-enkäten 2021, som besvaras av ungdomar i årskurs 8 och årskurs 2 på gymnasiet, visar att idrott och träning är den populäraste aktiviteten i båda åldersgrupperna men att yngre ungdomar är mer aktiva än de äldre. 70

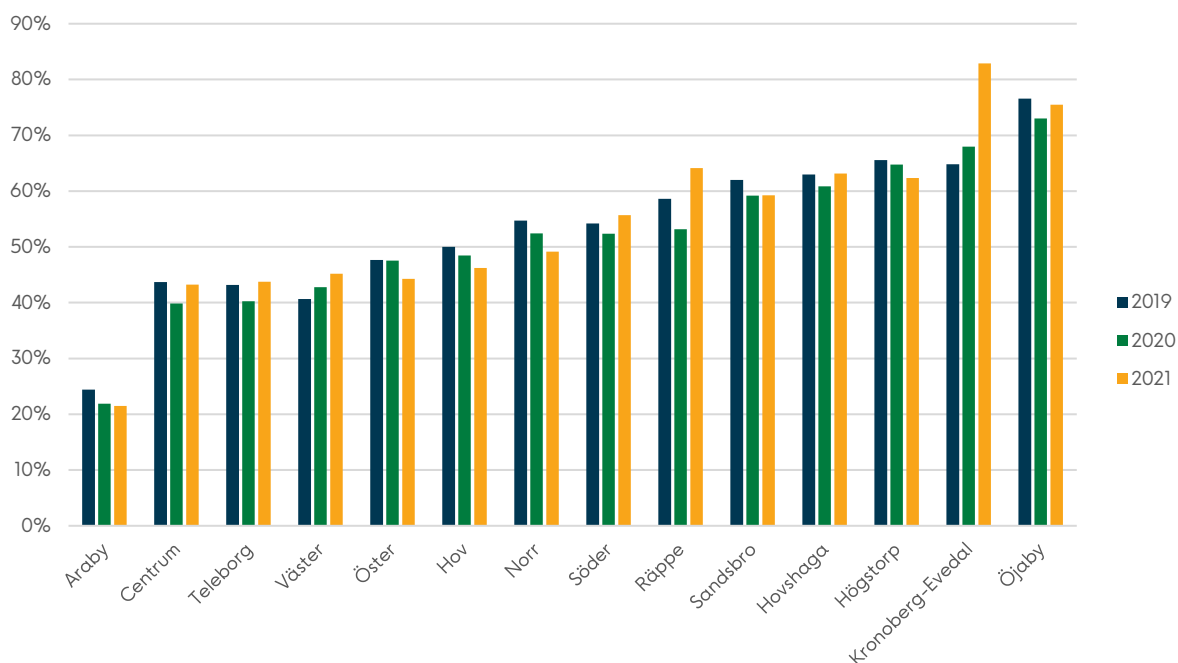
⁶⁰ LUPP – Uppföljning av den lokala ungdomspolitiken, MUCF:s enkät.

procent av de svarande i årskurs 8 uppger att de utövar aktiviteten flera gånger i veckan att jämföra med 56 procent i årskurs 2 gymnasium. Resultatet i årskurs 8 är avsevärt bättre än genomsnittet i riket där utfallet är 62 procent. Pojkar i högstadiet är något mer aktiva än flickor men skillnaden är störst i gymnasiet där 63 procent av pojkarna svarar att de utövar aktiviteten flera gånger i veckan att jämföra med 51 procent av flickorna. Resultatet i LUPP säger dock inget om durationen och intensiteten i den fysiska aktiviteten (LUPP 2021 Växjö kommun, s. 23).

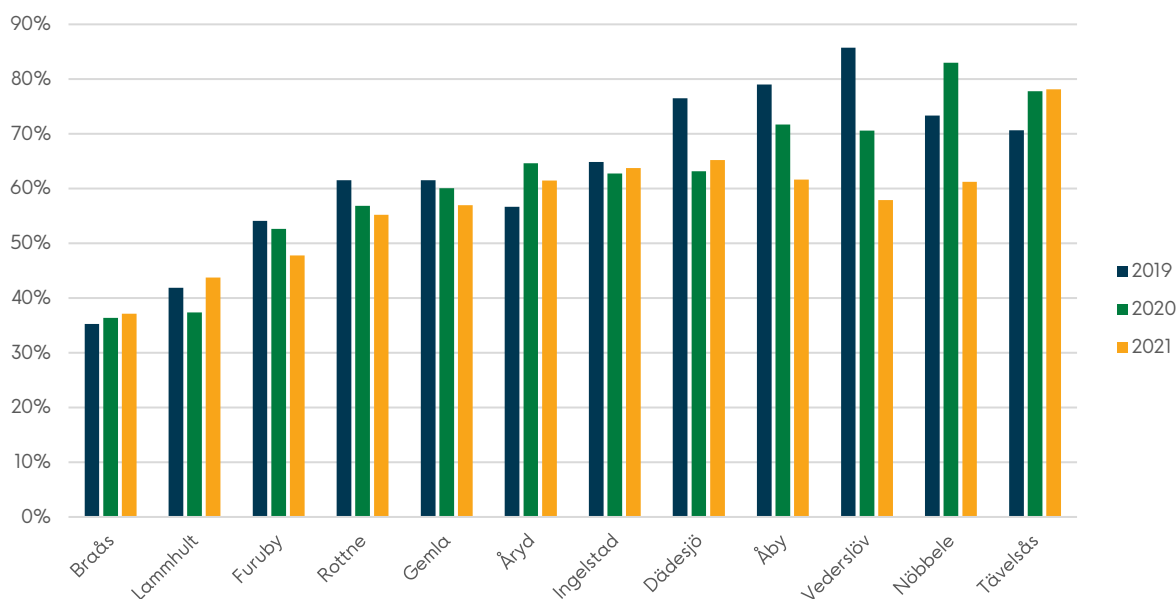
7.4.2 Trender och tendenser

Ojämnt fördelat föreningsliv. Ungas föreningsdeltagande är inte jämnt fördelat över befolkningen. Bland 15-åriga ungdomar med lågutbildade föräldrar med många gånger små ekonomiska resurser är 30 procent medlemmar i en idrottsförening jämfört med 80 procent av de med högutbildade föräldrar och med större ekonomiska resurser. Sannolikheten att ta del av föreningsidrotten varierar alltså med föräldrarnas socioekonomiska position (RF, 2022). Barn och unga som växer upp i socioekonomiskt utsatta områden deltar i lägre utsträckning i föreningsverksamhet och uppger i större utsträckning att de saknar möjligheter till en aktiv fritid. Bland dessa är det flickor som upplever sig ha sämst förutsättningar till en bra fritid (SOU 2017:47, s. 106–107).

Figurerna nedan visar hur stor andel barn och unga i åldern 5 - 20 år som är aktiva i en förening, per stadsdel respektive tätort. Araby är den stadsdel som särskilt sticker ut i termer av lågt föreningsdeltagande. Bland tätorterna är det Braås och Lammhult som har den lägsta andelen föreningsaktiva. Dessa tillhör alla kommunens fyra prioriterade områden, där även Teleborg ingår. 42 procent av de boende på Teleborg var aktiva år 2021. Stadsdelen inkluderar ett relativt stort geografiskt område där den socioekonomiska sammansättningen varierar mellan olika områden.

Figur: Deltagande i bidragsberättigade fritidsföreningar per stadsdel. Källa: Växjö kommuns bidragssystem.

Figur: Deltagande i bidragsberättigade fritidsföreningar per tätort. Källa: Växjö kommuns bidragssystem.

7.4.3 Insatser och åtgärder

Mot bakgrund av den utveckling som vi ser i samhället med ett ökat dagligt stillasittande, hälsoproblematik och utbrett socialt utanförskap i vissa områden är det av stor vikt att fler människor inkluderas och fortsätter vara aktiva genom hela livet. Detta går i linje med Riksidrottsförbundets förändringsarbete Strategi 2025 vars ambition är att alla oavsett ålder, bakgrund och ambitionsnivå ska ha möjlighet att idrotta i förening under hela livet. Möjligheten till elitsatsning ska värnas men kompletteras med en utvecklad verksamhet som i större utsträckning ger utrymme för den som deltar för att det är roligt och bra för hälsan (Strategi 2025, 2019 s. 10). Växjö kommun behöver fortsatt sträva efter att stödja föreningslivet i denna utveckling. Detta innebär bland annat utvecklade former för ekonomiskt stöd och samverkan som möjliggör nya typer av verksamheter. Något som sker inom det pågående arbetet med översyn och utveckling av kommunens föreningsstöd. Resultatet kommer också att innebära en högre grad av likvärdighet och transparens i fördelningen av stöd.

Några goda exempel på redan befintliga stöd som bidrar till folkhälsofrämjande insatser i ett bredare perspektiv kan nämnas de stöd som Växjö kommun beviljat orienteringsföreningen Växjö OK för satsningen på konceptet Hitta ut, likväl som Braås Golf:s nya aktivitetspark.

Idéburet offentligt partnerskap. I syfte att öka inkludering, stärka folkhälsan och ge förutsättningar för civilsamhället har Växjö kommun ingått ett tvåårigt Idéburet offentligt partnerskap med En frisk generation, Växjö BK, Växjö 4H samt Östers IF. Alla dessa bedriver olika former av öppen verksamhet som bidrar till en aktiv fritid för barn och unga, varav många från kommunens fyra prioriterade områden. Linnéuniversitetet har fått i uppdrag att genomföra följeforskning under partnerskapsperioden. Satsningen kommer, utöver den verksamhet som genereras, att innebära värdefulla erfarenheter i hur kommunen i framtiden kan strukturera samverkan med civilsamhället i syfte att lösa samhällsutmaningar.

Prova-på-idrott. Ett annat exempel på en pågående insats är Idrottsskolan #Whynottryit där ungdomar i högstadietåldern har möjlighet att vid flera återkommande tillfällen prova olika idrotter tillsammans med föreningar. Ungdomen väljer själv vilka aktiviteter denne vill anmäla sig till och deltagandet är avgiftsfritt. Insatsen bygger på samverkan mellan kultur- och fritidsförvaltningen, utbildningsförvaltningen, RF-SISU Småland och föreningslivet. Utfallet har hittills varit positivt och merparten av de deltagande ungdomarna har inte varit knutna till en förening. Ambitionen är att i ett kommande steg starta motsvarande verksamhet för personer med neuropsykiatrisk funktionsvariation.

7.4.4 Risker och konsekvenser

Anläggningar. I Växjö kommun finns idag ett stort antal anläggningar som ägs och förvaltas i olika regi; kultur- och fritidsnämndens, fastighetsbolagens och föreningars. Helt i linje med vad Boverket konstaterar så finns ett stort underhållsbehov kring ett flertal av dessa. Två konkreta exempel är Teleborgshallen och Värendsvallen. Det är angeläget att en underhållsplan på kort sikt etableras som tar hänsyn till ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Det förutsätter också en tydligare strategi, riktlinjer och stödformer för ansvarsförhållanden, drift och utveckling. Tillgängligheten till anläggningarna behöver utvecklas för att underlätta för exempelvis privatpersoner och företag att nyttja dessa. Det innebär bland annat investering i digitala låssystem. När det gäller nybyggnation är det konstaterat att det finns stort behov av en ny simhall och en ny isyta. Simhallen är av stor betydelse för förutsättningarna att bedriva sommarsimskola för målgruppen 6–20 år och förberedande simskola för barn i förskoleklass, insatser som bidrar till jämlika förutsättningar för en god hälsa och förebyggande av drunkningsolyckor.

Viktigt arbete görs också i uppdraget Arenastaden 2.0 genom framtagande av en vision med förslag på konkreta insatser för området. Samtliga intressenter inkluderas i arbetet men fokus ligger på att säkerställa idrottens förutsättningar. Frågor kring säkerhet, trivsel samt samverkan är centrala.

Gällande idrottshallar visar statistik över nyttjande på behov av fler sporthallar medan behovet av små idrottshallar är litet. Teleborg och Ingelstad är två platser där det finns behov av ytterligare sporthall idag. När det gäller små idrottshallar handlar det snarare om att eftersträva ett ökat nyttjande.

7.4.5 Omvärld och framtid

Ledarrekrytering. En förutsättning för ett livskraftigt föreningsliv är att det finns ledare på olika nivåer som vill driva och utveckla verksamheten. Samhället har under de senaste 30–40 åren gått mot en hög grad av individualisering där mycket tid och energi går åt till strävan efter självförverkligande. Möjlighet till individuell anpassning blir allt viktigare och verksamheter med stor frihetsgrad har fått ett ökat genomslag, exempelvis gym och olika former av gruppträning (Blomendahl et al 2014, s. 8–9). Detta ställer krav på föreningslivet att försöka hitta nya former för sin verksamhet och att i ännu större utsträckning visa på fördelar med ideellt engagemang så som den sociala gemenskapen och utvecklandet av ledarskapsförmågor. Många föreningar uttrycker att det finns utmaningar i fråga om att motivera till ideellt engagemang. Växjö kommun samverkar idag med RF-SISU Småland såväl som Linnéuniversitet för att bidra till kompetensutveckling. Detta sker bland annat genom Säker och trygg förening vars syfte är att stödja utvecklingen av ett hållbart föreningsliv med en positiv samhällspåverkan utifrån jämställdhet, mångfald, miljö och ekonomi. Under hösten 2022 och våren 2023 genomförs också en satsning på utvecklingsträffar för föreningar i tätorter och på landsbygden med fokus på att behålla och rekrytera ledare. Det är en typ av insats som i ett framtidsperspektiv kan utvecklas och fördjupas ytterligare.

Fysiska miljöer för idrott och fritid. En förutsättning för idrott och fritidsaktiviteter är att det finns ändamålsenliga anläggningar och platser för detta. I *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet* pekar författarna på sambandet mellan tillgängligheten till anläggningar och platser för fysisk aktivitet och människors benägenhet att aktivera sig. I rapporten pekas fyra former av hinder för barns användande av näridrottsplatser ut: kostnaden för inträde, det geografiska avståndet, brist på trygga och säkra transportsätt samt brist på utbud i lokalsamhället. Alla dessa hinder bidrar tillsammans och var för sig till en försämrade förutsättningar till fysisk aktivitet och måste därför tas i beaktande (Faskunger, 2007, s. 57).

År 2020 fick Boverket i uppdrag att fram ett underlag om hur kunskap om anläggningar och utemiljöer för idrott och fritid kan utvecklas, samlas och förmedlas. Boverket konstaterar i sin slutrapport att idrotts- och fritidsfrågor behöver sättas in i ett större sammanhang. Ytor för organiserad idrott och spontan aktivitet kan inte hänvisas till de ytor som blir över. För detta krävs att idrottens och fritidsutövarnas behov lyfts upp på den strategiska nivån. Genom prognoser för befolkningsutveckling och trender i samhället kan behov av samhällsservice planeras mer långsiktigt. Det förutsätter också bättre kunskap om befintliga anläggningar, dess nyttjande och tillgänglighet. Boverket pekar också på att många av

dagens idrotts- och fritidsanläggningar är byggda under 60- och 70-talet med ett stort behov av renovering och uppdatering. Dessa befintliga miljöer behöver i större utsträckning anpassas till nya och fler former av nyttjande. Vid byggnation av nya idrotts- och fritidsanläggningar är det nödvändigt att eftersträva ett så effektivt nyttjande som möjligt vilket innebär behov av samverkan mellan flera olika aktörer vilket kan innefatta bostadsbolag, olika kommunala förvaltningar, civilsamhälle och näringsliv (Boverket Rapport 2021:6, s. 27–28).

Tillgängliga träningsplatser. Mot bakgrund av tidigare förda resonemang avseende att föreningsdeltagandet minskar med stigande ålder och att fler behöver stimuleras till fysisk aktivitet under hela livet är möjlighet till spontan aktivitet viktig att uppmärksamma. Detta är ett sedan tidigare identifierat utvecklingsområde och SCB:s medborgarundersökning från 2021 bekräftar behovet av åtgärder. I denna svarar 64 procent i Växjö kommun att de är nöjda med utbudet av allmänna träningsplatser utomhus, till exempel utegym. Detta att jämföra med 70 procent i jämförelsegruppen större stad. En plan för investeringar är framtagen. Planen är på sikt är att alla Växjöbor ska ha tillgång till en plats för styrketräning såsom utegym, hinderbana, parkour alternativt aktivitet på hjul inom en kilometer från bostaden. Detta förutsätter nödvändiga ekonomiska medel för investeringar.

Grönstruktur

7.5 Nuläge

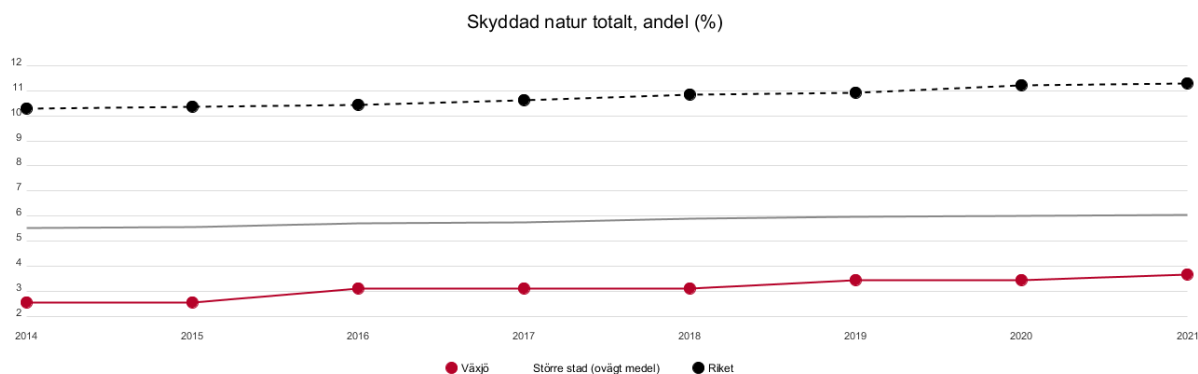
7.5.1 Lägesbedömning

Nedan presenteras analys för den del av målbilden samt de nyckeltal som rör grönstruktur; andel skyddad natur, areal betesmarker samt avstånd till natur/park.

Skyddad natur, betesmarker och tätortsnära grönområden baserar sig alla på biologisk mångfald. Allt liv på jorden rymms i begreppet biologisk mångfald (SLU, 2022; Jordbruksverket a, 2022). Förutom att alla arter har ett egenvärde och därmed rätt att finnas till, är den biologiska mångfalden och de gröna och blåa miljöerna också grundläggande för de ekosystemtjänster, eller naturnyttor, som naturen levererar. Det handlar till exempel om kulturella och rekreativa värden men också pollinering, vattenreglering och skugga.

Nyckeltalet skyddad natur definieras som areal skyddad natur totalt, dividerat med areal totalt i det geografiska området. Med skyddad natur avses område inom nationalpark, naturreservat, naturvårdsområden och biotopskyddsområde. Skydd av områden syftar till att trygga områdets höga naturvärden och stärka friluftslivet (Naturvårdsverket, 2022). Skyddade områden bidrar långsiktigt till att miljö kvalitetsmålen uppnås. De bidrar också till att Sverige kan uppfylla sina internationella åtaganden om bevarande av biologisk mångfald.

I Växjö kommun är 3,7 procent av naturen skyddad jämfört med drygt 6,1 procent i större städer, se figur nedan. Andelen ökade senast under 2019 då nya naturreservat tillkom.

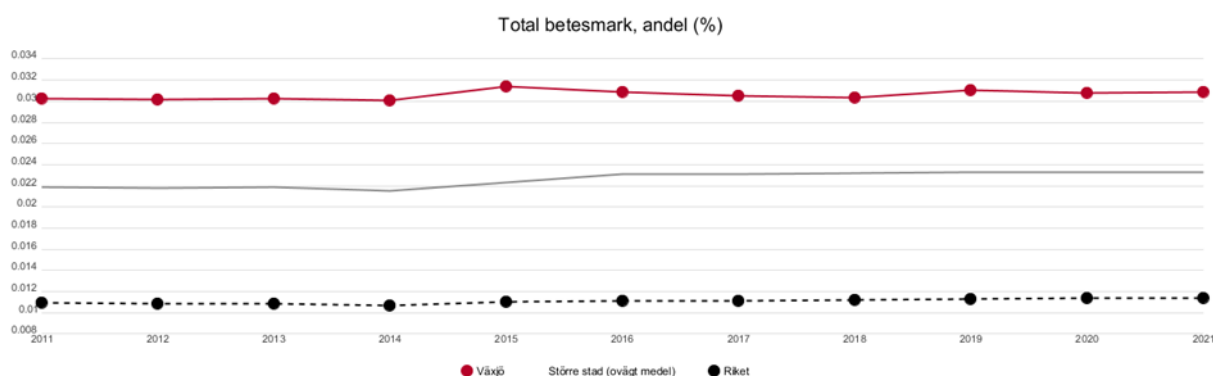
Figur: Andel skyddad natur totalt, procent. Källa: SCB

Det finns många skyddade områden i Växjö kommun med olika skyddsvärden, men många av dem är små, samtidigt som Växjö kommun i sig är en stor kommun till ytan, vilket delvis kan förklara den relativt låga andelen. Fler av de skyddade områdena ligger nära bebyggelse, vilket innebär att många invånare har skyddad naturmark alldeles inpå knuten.

Två aktuella uppdrag om reservatsbildning föreligger. Det handlar dels om Norra Öjaby på 50 hektar, dels om Hanefors på 8 hektar. Antagande av dessa kommer bidra till att andelen ökar. Det finns också ett uppdrag att utreda möjligheten att skapa ett naturreservat vid Hovs göl.

Ängs- och betesmarker tillhör våra allra mest artrika marker och de är hem för hundratals växter, svampar, insekter och andra djur (Jordbruksverket, 2022 b). Det är viktigt att sköta ängs- och betesmarkerna för att bevara den biologiska mångfalden.

Ängs- och betesmarkerna behöver betas av exempelvis kor, hästar eller får för att de ska behålla sin mångfald och inte växa igen och bli skog.

Figur: Andel total betesmark. Källa: Jordbruksverket

Arealen betesmark i kommunen uppgick till 5143 hektar år 2021 vilket innebar en ökning på 23 hektar jämfört med 2020. Växjö har nästan dubbelt så stor andel betesmark jämfört med de andra kommunerna som klassas som större stad, se figur ovan. Detta kan till stor del bero på att Växjö kommun är en stor kommun till ytan, med mycket landsbygd där det förekommer mycket betesmark.

Växjö kommunkoncern arbetar aktivt med att skapa mer kommunal betesmark både kring Växjö stad och i övriga kommundelar. I samhällsplaneringen värnar kommunen betesmark genom riktlinjer i den nya översiktsplanen.

	2020	2021
Andel invånare	90,2 (1 hektar)	89,6 (0,5 hektar)

Tabell: Andel invånare (procent) med max 300 meter till ett tillgängligt park- eller naturområde större än 0,5 hektar. (2021) resp.- 1 hektar (2020) Källa: Växjö kommun

För 2021 är nyckeltalet andel invånare med max 300 meter till ett tillgängligt park- eller naturområde större än 0,5 hektar 89,6 procent, se tabell ovan. Utifrån nyckeltalsanalysen går det att identifiera geografiska områden i Växjö stad och tätorterna där det är längre än 300 meter till ett tillgängligt park- eller naturområde större än 0,5 hektar. Dessa områden kallas bristområden.

De stora skillnaderna jämfört med förra årets analys är att antalet personer som bor i bristområden på Teleborg har minskat och att tidigare bristområden i stadsdelen Norr i stort sett har försvunnit. Stadens stora bristområden finns dock kvar. Dessa är: Växjö centrum, Araby-Hov-Väster, Arenastaden, Väster om Teleborg centrum, Södra Teleborg samt Södra Öjaby.

I kommunens tätorter utanför Växjö finns idag inga stora bristområden. Det förekommer dock några mindre bristområden.

Från och med 2021 tas nyckeltalet fram utifrån 300 meter till ett naturområde större än 0,5 hektar i hela kommunen. Analysen har fokuserat på staden och tätorterna. Underlaget har utgått från samma grönområden som i tidigare analyser men även adderat grönområden framtagna av SCB. Det går inte att jämföra med tidigare analyser då de beräknats med helt andra förutsättningar vad gäller storlek på grönområden och demografi. En jämförande beräkning har dock gjorts mot delåret 2020 där det analyserande nyckeltalet var som mest 300 meter till ett tillgängligt park- eller naturområde större än 1 hektar.

Det sker i dag en förtätning av bostäder inom delar av staden som har längre än 300 meter till tillräckligt stora gröna miljöer. Exempel på sådana områden är Stationsområdet och Arenastaden. Förtätning inom dessa delar av staden bidrar till att bostadsbeståndet ökar och att fler bostäder byggs i attraktiva lägen. Samtidigt påverkar ett ökat bostadsbyggande i dessa områden andelen Växjöbor som har högst 300 meter till ett tillgängligt park- eller naturområde. Mot bakgrund av denna problematik finns det ett behov av att ta fram ett förslag till hur gröna miljöer kan skapas alternativt kompenseras inom områden där boende idag inte har tillgång till tillräckliga gröna miljöer inom 300 meter.

7.5.2 Trender och tendenser

Det finns en kontinuerlig kunskapshöjning i samhället kring grönstrukturens stora betydelse för en hållbar utveckling. För att belysa naturens nytta för människan och vårt samhälle har på senare år begreppet ekosystemtjänster slagit igenom på allvar. Ekosystemtjänster, ibland också kallat naturnyttor, handlar om alla de tjänster som naturen levererar till vårt samhälle. Det handlar till exempel om kulturella och rekreativa värden men också om till exempel pollinering, skyfallsreglering och skugga. Att arbeta med ekosystemtjänster i fokus vid utvecklingen av vår kommun kommer bli allt viktigare.

Nyckeltalet som gäller avstånd till park eller natur har en negativ utveckling. Växjö är en expansiv stad och förtätning sker i attraktiva lägen. Det har inneburit att en ökad andel av Växjöborna har mer än 300 meter till 0,5 hektar park eller natur och målbilden har på grund av detta utvecklats negativt. Exempelvis har bostäder och invånarantalet inom Arenastaden och Centrum ökat i antal och i dessa områden finns det en brist på gröna tillgängliga områden. Dock byggs just nu Stig Svenssons park på Arenastaden vilket kommer hjälpa till att motverka det bristområdet. Det finns således goda exempel på bättre tendenser men kommunen behöver arbeta aktivt i frågan, då lösningar på bristområden inte kommer inte av sig självt.

Kommunens mindre tätorter klarar nyckeltalet idag, men (den antagna och överklagade) översiktsplanen föreslår en större exploatering i orterna. Där måste det bevakas och förebyggas att bristområden inte tillskapas genom en ohållbar exploatering.

För att fördjupat kartlägga tendenser och trender vad gäller tillgång till grönområden vore ytterligare varianter av analys intressanta. Exempelvis skulle analysen kunna baseras på faktiska vägar att ta sig säkert till ett grönområde (i stället för fågelvägen som mäts idag), bara ha med grönområden med rekreativ kvalitet (t. ex. ej grönområden i trafikplatser), och göra ett noggrannare urval kring vilka offentliga gröna miljöer som ingår i urvalet.

Betesmarkerna ökar i areal i Växjö kommun medan andel skyddad natur står stilla, och där ligger kommunen också en bra bit efter jämförbara kommuner. Även med kommande uppdrag om reservatsbildning förväntas Växjö kommun ligga något bakom jämförbara kommuner vad gäller andel skyddad natur.

7.5.3 Insatser och åtgärder

Växjö kommun bedriver ett aktivt arbete inom naturvård vilket innefattar åtgärder och insatser för att utveckla både biologisk mångfald och friluftsliv i kommunen. Till exempel har 1 miljon investerats under 2021–2022 på

friluftsanordningar i kommunen i form av vindskydd, broar, utegym, stigar och entréer. Den biologiska mångfalden gynnas genom att utveckla kommunens skogar till variationsrika blandskogar och genom insatser för att gynna pollinerande insekter genom till exempel blomrika ängar och boplatser. Kommunen arbetar också med bekämpning av invasiva främmande arter. Invasiva arter är arter som med människans hjälp flyttats från sin ursprungliga miljö i någon annan del av världen och som i sin nya miljö hotar det lokala ekosystemet.

Inom kommunens verksamhet pågår arbete för att öka andelen skyddad natur, som legat på en oförändrad nivå de senaste åren. Två aktuella uppdrag om reservatsbildning föreligger. Det handlar dels om Norra Öjaby på 50 hektar, dels om Hanefors på 8 hektar. Antagande av dessa skulle innebära att andelen skyddad natur ökar. Det finns också ett uppdrag att utreda möjligheten att skapa ett naturreservat vid Hovs göl. Vidare arbetar även Länsstyrelsen i Kronobergs län och Skogsstyrelsen med att skydda natur i kommunen vilket stärker målbilden Grönt och hälsosamt. Ett arbete med en strategi för reservatsbildning för Växjö kommun skulle kunna utveckla arbetet med att nå målbilden Grönt och hälsosamt på ett välgrundat och strategiskt sätt.

Växjö kommun arbetar sedan länge också aktivt med att tillskapa betesmark, bland annat genom statliga medel i Lokala naturvårdsprojekt (LONA). Under åren 2020–2022 har nya betesmarker skapats i Hanefors, Hovshaga naturreservat, Sjölidan, Teleborgs naturreservat, Braås Park naturreservat, Ekebergshult, Dänningelanda och Vikaholm.

Det treåriga EU Interreg-projektet Blue Green City har bidragit till att Växjö kommun blivit stärkta i arbetet med att bevara och värdesätta naturens ekosystemtjänster (nyttor från naturen). Nio olika åtgärder för ett ökat arbete med ekosystemtjänster i samhällsbyggnadsprocessen har utvecklats och implementeras nu i verksamheten.

Växjö kommuns ambitiösa sjörestaureringsarbete i Växjösjöarna (Trummen, Växjösjön, Södra Bergundasjön, Norra Bergundasjön) har skapat goda förutsättningar för ett rikt undervattensliv och en biologisk mångfald under ytan i våra sjöar. Fortsatt arbete med sjömiljöerna i Växjö kommun är en nyckel för biologisk mångfald.

Ett aktivt arbete med tillskapande eller kompensation av urbana grönområden behövs för att målbilden Grönt och hälsosamt ska ha en positiv utveckling. Detta arbete stärks av det uppdrag som finns om att ta fram en grönplan med syfte att underlätta hållbar exploatering och förtätning.

För att uppnå målbilden Grönt och hälsosamt behövs mandat och resurser för att driva åtgärder från aktuella strategiska planer framåt. Detta kan handla om åtgärder framarbetade inom ramen för Grönplan, Landsbygdsplan, Plan för biologisk mångfald, Strategisk plan för skog, Grönstrukturprogram, Plan för odling och Friluftsprogram. Det är därtill viktigt med resurser för att förvalta och utveckla de åtgärder och insatser som genomförs och kommunens natur- och parkområden.

7.5.4 Risker och konsekvenser

Den biologiska mångfalden står inför många utmaningar där biotopförstörelse, överexploatering och införsel av invasiva främmande arter är de tre största kategorierna (SLU, 2022; Jordbruksverket, 2022). I den första kategorin ingår bland annat förändrad markanvändning (till exempel genom skogsbruk, urbanisering och infrastrukturbygge), övergödning och klimatförändringar.

Det finns en målkonflikt vad gäller kommunens fysiska utveckling, med den exploatering och urbanisering som det innebär. Med fortsatt utveckling och tillväxt går det inte att bevara alla grönområden. För att inte riskera att förlora grundläggande värden för människor, djur och växter behövs ett fortsatt arbete med kartläggning, underlag och avvägningar för att landa i mest lämpad markanvändning för varje aktuellt område.

7.5.5 Omvärld och framtid

Synergieffekter grönstruktur och hälsa. Tillgängligheten till park och natur är av stor vikt för oss människor. I en enkätstudie från 2005 om svenskarnas syn på skogen och naturen svarade 80 procent att det är nödvändigt för livskvaliteten att komma ut i skog och mark. 42 procent svarade att det är absolut nödvändigt. Bara fyra procent svarade

att naturen saknar betydelse för deras livskvalitet (Kaios Future, 2005). En annan studie visar att välmåendet hos befolkningen sjunker med ungefär 30 procentenheter om chansen att komma ut i naturen uteblir (Fredman et al., 2008). Det finns alltså en konstaterad effekt för folkhälsan att värna och utveckla kommunens gröna miljöer. Coronapandemin har dessutom visat på ett ökat intresse för friluftsliv som verkar vara här för att stanna (Fredman et al., 2021).

Det är inte bara det självskattade välmåendet som påverkas av grönstruktur, utan vinsterna för folkhälsan är också mätbart på andra sätt. Närhet och tillgång till grönstruktur förväntas bli allt viktigare i ett varmare klimat. I en studie från State University i New York 2017 kom forskarna fram till att träden i tio storstäder runt om i världen minskar folkhälsokostnader med över 500 miljoner dollar (över fyra miljarder kronor) varje år genom den temperatursänkning som de bidrar med (The Hindu Business Line, 2018). Förutom att hjälpa till med att reglera temperaturen så bidrar träden med många fler ekosystemtjänster. Bland annat genom att träd renar luften och minskar risken för översvämningar samt lagrar koldioxid.

En studie från Oslo universitet visar på att för varje träd som fälls i en stad blir i genomsnitt en äldre person utsatt för en dag mer med temperaturer över 30 grader under ett år (Zander Venter et al., 2016).

Grönstruktur i olika former och biologisk mångfald är således fundamentalt för att möta framtidens utmaningar på ett hållbart sätt.

Den 19 december 2022 kom beskedet om att en ny överenskommelse nåtts på FN-mötet om biologisk mångfald i Montreal, COP 15. Det nya globala ramavtalet för biologisk mångfald innehåller 23 åtgärds mål till 2030 och fyra globala mål till 2050 (Convention on Biological Diversity, 2022).

Luftkvalitet

7.6 Nuläge

7.6.1 Lägesbedömning

Frisk luft är ett av 16 miljö kvalitetsmål som har antagits av svenska riksdagen för att främja hållbar utveckling. Enligt definitionen ska luften vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Två vanliga mått på partiklar som finns i stadsluft är PM_{2,5} och PM₁₀. Det är partiklar som är mindre än 2,5 respektive 10 mikrometer (µm) i diameter. När dessa partiklar når ner i andningsorganen orsakar de negativa hälsoeffekter både på kort och lång sikt. De större partiklarna PM₁₀ utgör den största massan av partiklar i luften och de bildas framför allt vid slitaget av vägbanan av dubbdäck.

För att följa upp det löpande luftvårdsarbetet och förtydliga miljö kvalitetsmål finns det följande preciseringar för partiklar PM₁₀:

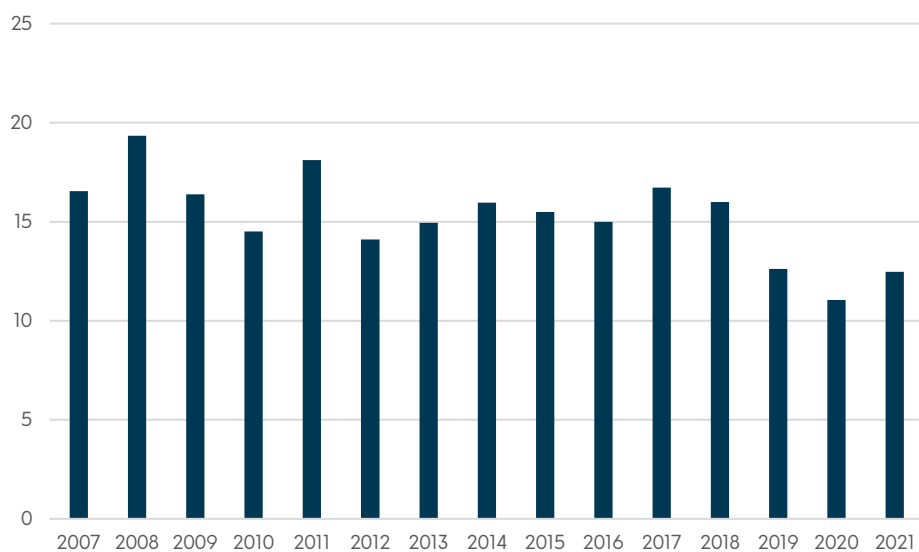
”Halterna av luftföroreningar inte överskrider lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av partiklar (PM₁₀) inte överstiger 15 mikrogram per kubikmeterluft beräknat som ett årsmedelvärde eller 30 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett dygnsmedelvärde” (Sveriges miljömål, 2018).

Luftvårdsarbete har stöd i lagstiftningen. Miljö kvalitetsnormen (MKN) är miljöbalkens juridiska styrmedel som kan ses som ett instrument för att styra mot miljö kvalitetsmål. Tillsammans med andra styrmedel är det ett verktyg för att minska luftföroreningar. Enligt luftkvalitetsförordningen (SFS 2010:477) ska varje kommun kontrollera att miljö kvalitetsnormer uppfylls inom kommunen. Beroende på förekommande haltnivåer ska man göra kontinuerliga mätningar eller kontrollera MKN genom objektiv skattning (IVL, 2022).

Varje kommun är skyldig att kontrollera att miljö kvalitetsnormerna för utomhusluft följs inom kommunen. Det är framför allt EU:s gemensamma gräns- och målvärden som avgör vad som ska kontrolleras. Gräns- och målvärdena återfinns i svensk lagstiftning som miljö kvalitetsnormer (Luftkvalitetsförordningen SFS 2010:477).

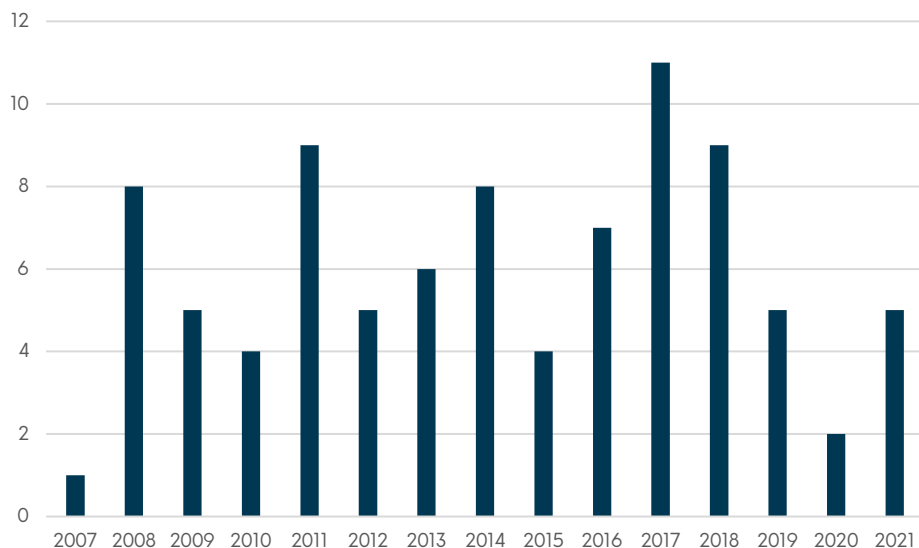
På uppdrag av Kronobergs Luftförbund utför IVL Svenska Miljöinstitutet mätningar i bakgrundsluft och i tätortsluft. Tätortsluften ska mätas där den är som smutsigast och där människor vistas. Mätningarna genomförs därför i trottoarmiljö vid de mest trafikerade gator. Vid årsskiftet 2019/2020 fick mätplatsen för urbant gaturum i Växjö bytas från Storgatan till Lidbergsgatan på grund av att korsningen där mätstationen tidigare satt skulle byggas om. En utredning genomfördes för att hitta den plats i Växjö som har hårdast belastning av luftföroreningar och mätutrustningen placerades vid den korsningen med högst belastning.

Miljö målet för årsmedelvärdet har överskridits några gånger de senaste åren i Växjö. Under senaste tre åren uppfylldes det nationella miljö målet för årsmedelvärde och man kan se en tendens till minskning, se figur nedan.

Figur: Årsmedelvärde av partiklar PM10, µg/m³. MKN=40, miljö mål=15. Källa: SMHI Datavärdskap Luft

Vad gäller antal dygn som överskrider miljö kvalitetsnormen för dygnsmedelvärdet i Växjö är det svårt att se någon tydligt minskande trend, se figur nedan. Halterna har legat långt under miljö kvalitetsnormen (max 35 dygn per år som överskrider 50 µg/m³) men det finns fortfarande vissa toppar vad gäller dygnsmedelvärde.

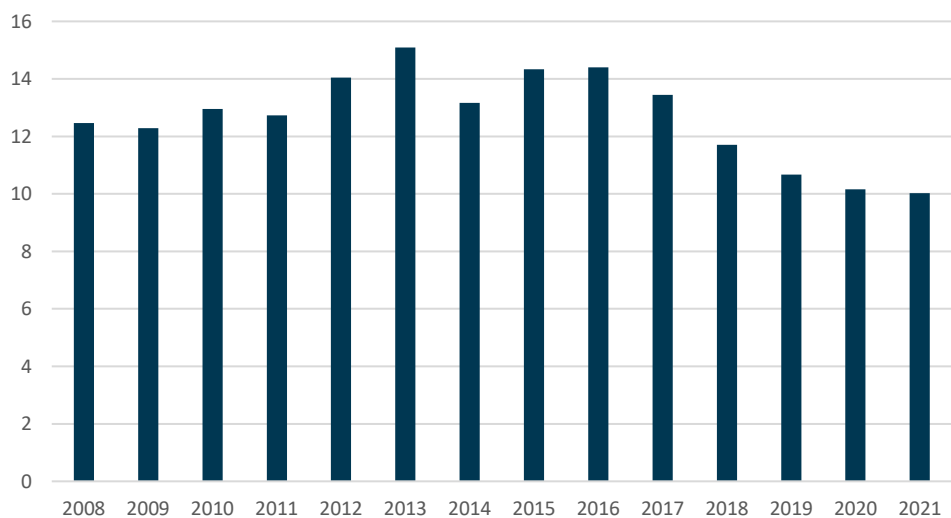

Figur: Antal dygn PM10 > 50 µg/m³. MKN=35. Källa: SMHI Datavärdskap Luft.

I Växjö följs även halten kväveoxider i luft upp. Kväveoxider är samlingsnamn för kväveoxid och kvävedioxid som bildas då luftens syre och kväve reagerar vid höga temperaturer.

Mätningar av kväveoxider i Växjö har skett i både gaturum och i urban bakgrund. I tabellen nedan presenteras halterna i gaturum från mätningar på Storgatan/Liedbergsgatan. Halterna av kväveoxider har generellt varit låga i Kronobergs län; de högsta halterna i länet har uppvisats i gaturum i Växjö. Under de senaste åren har NO₂-halter minskat. Det har inte skett några överskridanden av MKN (40 µg/m³) eller miljömålet (20 µg/m³) för NO₂ som årsmedelvärde under mätningperioden.

Den dominerande utsläppskällan för kväveoxider i länet bedöms vara vägtrafik. Enligt den nationella emissionsdatabasen stod transporter för 49 procent av utsläpp av kväveoxider i länet 2018. Andra utsläppskällor är el- och fjärrvärmeproduktion, jordbruk, industri samt egen uppvärmning (Fredriksson M. et al, 2022). Minskning av utsläpp av kväveoxider från vägtrafik beror framför allt på allt effektivare katalytisk avgasrening på bilar. För industri och energiproduktion infördes en avgift på utsläpp av kväveoxider i början på 1990-talet vilket också blev en bidragande faktor till minskningen (Naturvårdsverket, 2022).

Figur: Medelvärde NO₂ µg/m³. MKN=40, miljömål=20. Källa: SMHI Datavärdskap Luft

7.6.2 Trender och tendenser

En positiv trend har observerats på regional och nationell nivå men halterna av partiklar nationellt ligger långt från målnivån. Preciseringar för grova partiklar (PM10) överskrider fortfarande i gatumiljö i många stora städer samt i en rad mellanstora städer. Dygnsmedelvärdet för grova partiklar överskrider mer frekvent i södra Sverige i jämförelse med norra Sverige. Men det finns en positiv trend att årsmedelvärden för PM10 för gaturum minskar i de flesta kommuner (Naturvårdsverket, 2019).

Partikelhalter påverkas mycket av meteorologin, framför allt av mängden nederbörd, och därmed kan variationen mellan år vara stor. Under pandemin har halterna av partiklar och kvävedioxid minskat nationellt.

Halterna av PM 10 har varierat genom åren i Växjö men man ser en tendens till minskning. Det är svårt att dra slutsatser av resultatet om det beror på pandemin, flytten av mätplatsen eller om det är färre som kör med dubbdäck inne i stan.

Gällande halten kväveoxider har utsläppen nationellt mer än halverats sedan 1990. Minskningen beror främst på minskade utsläpp från transporter. Växjö har under flera år haft låga och minskande halter av kväveoxider.

7.6.3 Insatser och åtgärder

Enligt den nationella emissionsdatabasen är transportsektorn den största utsläppskällan av grova partiklar. Cirka hälften av utsläppen av PM10 i Kronobergs län kommer från transporter, dvs från slitage av däck, bromsar och vägar. Även förbrukning av fossila bränslen i trafiken bidrar till utsläpp av partiklar. Andra sektorer med stora utsläpp är egen uppvärmning av bostäder (cirka 21 procent) och jordbruk (cirka 13 procent) (Fredriksson M. et al, 2022).

Utsläpp från slitage av däck, vägar och bromsar har ökat sedan 1990 på grund att trafiken har ökat. Men den totala utsläppen från inrikes transporter har legat på ungefär samma nivå vilket förklaras med att förbrukning av bränslen har minskat och avgasrening på fordon har blivit bättre.

Halter av PM10 påverkas främst av användningen av dubbdäck. Enligt Trafikverket har dubbdäcksanvändning minskat under de senaste femton åren. Dock finns det stora regionala skillnader.

Passande åtgärder som kommuner kan vidta i sitt miljöarbete för att nå preciseringen i miljömålet gällande utsläpp av grova partiklar är:

- minska andelen av fordon med dubbdäck i tätbebyggelse
- hjälpa konsumenterna vid val av vinterdäck
- förbättra vinterväghållningen: sand som inte sliter på vägbanan, en snabb städning på våren efter vinters halkbekämpning

Dubbdäcksförbud är svårt att reglera för att många har bilen inne och utanför staden.

Egen uppvärmning av bostäder och lokaler är den andra största utsläppskällan av PM10 efter transporter. Utsläpp från vedeldning kan minskas betydligt om man eldar på rätt sätt. Man ska elda i en modern utrustning, använda torr ved, ta hjälp av rätt tändmedel och tända i toppen.

Kommunen har ansvar för den lokala luftkvalitén. I tätbebyggda områden ska uppvärmningssätt som inte ger lokala utsläpp, till exempel fjärrvärme, prioriteras.

I Växjö finns ett väl utbyggt fjärrvärmenät på cirka 45 mil som producerar värme och kyla till cirka 8 000 villor och 1 500 företag.

Skadliga miljö- och hälsoeffekter från vedeldning kan minskas genom en ökad förståelse att vedeldning inte är lämplig som primär uppvärmningskälla av bostaden i tätbebyggda områden. Kommunen bidrar genom informationsspridning och

utbildning. Kommunen påverkar också förekomsten av godkända vedeldningsutrustningar genom bygglovsansökningar. Dessutom ställer kommunen krav via tillsyn på enskilda fastighetsägare för att begränsa störningar och negativ påverkan från vedeldning.

7.6.4 Risker och konsekvenser

De föroreningar som är skadligast för hälsan är partiklar, marknära ozon och vissa kolväten (Naturvårdsverket, 2019). I svenska tätorter bedöms partiklar orsaka negativa hälsoeffekter sådana som för tidig dödlighet i hjärt- och kärlsjukdomar såväl som lungsjukdomar. En studie som finansierats av Naturvårdsverket visar att 7600 personer i Sverige dör i förtid årligen grund av luftföroreningar. Enligt studien uppskattas cirka 3600 dödsfall per år vara kopplade till långdistanstransport av föroreningar från kontinenten. Lokalt genererade partiklar (vägdamm, vedrök och avgaser) är svårare att koppla till förhöjd dödlighet. Utifrån exponerings-responssambandet görs en uppskattning i studien att över 900 dödsfall per år är kopplade till vedeldning och cirka 215 dödsfall kan kopplas till partiklar från vägdamm. Men osäkerhet i uppskattningar är ganska stor (Gustavsson, M. et al., 2018).

Det pågår forskning för att kartlägga vilken fraktion av partiklar från olika källor som har största påverkan på hälsan. Man kan säga att större partiklar PM10 har negativa hälsoeffekter på kortare sikt och leder till ökade besvär i luftvägar och hjärta samt att de har påverkan på dödlighet. Men det är inte helt kartlagt vilka effekter större partiklar har på lång sikt (Naturvårdsverket, 2019).

Småskalig förbränning av ved och pellets orsakar utsläpp av miljö- och hälsoskadliga luftföroreningar som har negativa hälsoeffekter och förtida dödsfall. Det finns studier som visar att vedeldning i tätbebyggda områden bidrar till försämrad luftkvalitet i ungefär samma utsträckning som utsläpp från trafiken (Segersson et al., 2017).

Luftföroreningar medför stora kostnader för samhället. I en studie från 2018 görs en grov uppskattning att hälsoeffekter från luftföroreningar orsakade samhällsekonomiska kostnader på 56 miljarder svenska kronor år 2015 (Gustavsson, M et al. 2018).

Att minska utsläppen av kväveoxider är viktigt ur flera perspektiv, både för hälsa och för miljön. De har negativa hälsoeffekter och påverkar andningsorganen. Kväveoxider bidrar också till övergödning och försurning av skog, mark och vatten (Naturvårdsverket, 2022).

8. Referenser

I denna referenslista redovisas referenser som varit centrala för de olika målbilderna, men framför allt sådana artiklar, och rapporter som är intressanta för den som vill fördjupa sig ytterligare inom något specifikt område. Observera att det i den löpande texten finns ett antal referenser och hänvisningar.

Referenser Klimat och miljösmart

Avfall Sverige (2022). [25/25-målet](#). Hämtad: 2022-12-19.

Canadell, J.G., P.M.S. Monteiro, M.H. Costa, L. Cotrim da Cunha, P.M. Cox, A.V. Eliseev, S. Henson, M. Ishii, S. Jaccard, C. Koven, A. Lohila, P.K. Patra, S. Piao, J. Rogelj, S. Syampungani, S. Zaehle, and K. Zickfeld, 2021: *Global Carbon and other Biogeochemical Cycles and Feedbacks*. In *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S.L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M.I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T.K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, and B. Zhou (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, pp. 673–816, doi:10.1017/9781009157896.007

Climate Change Ledership (2019). [Koldioxidbudgetprojekt för kommuner, regioner och län](#). Uppsala universitet. Hämtad: 2022-12-19.

DHI (2019). *Norra Bergundasjön och Våtmark vid Sundets Reningsverk*. Stockholm. DHI Sverige.

Ekomatcentrum (2021). [Marknadsrapport 2022-Ekologiskt i offentlig sektor](#). Sigtuna. Publicerad: 2022-05-16

Energimyndigheten (2022). [Energiläget i siffror 2022](#). Publicerad: 2022-03-15.

Energimyndigheten (2022). [Kartskikt över den officiella vindkraftsstatistiken 2021](#). 2022-05-11.

European Commission (2022). [EU taxonomy for sustainable activities](#). Hämtad: 2022-05-30.

Havs och Vattenmyndigheten (2022). [Tillförsel av fosfor till kusten](#). Hämtad 2022-10-24.

Huser, Brian. Limnolog Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) (2021). Intervju 16 september.

Kartha, S., Kemp-Benedict, E., Ghosh, E., Nazareth, A. and Gore, T. (2020). *The Carbon Inequality Era: An assessment of the global distribution of consumption emissions among individuals from 1990 to 2015 and beyond*. Joint Research Report. Stockholm Environment Institute and Oxfam International.

Mörrumsåns Vattenråd (2022). [Mörrumsån 2021](#). Halmstad: SGS Analytics Sweden AB. Hämtad: 2022-10-24.

Naturvårdsverket (2022). [Klimatet och konsumtionen](#). Hämtad: 2022-12-19.

PWC (2019). [Konsekvenser-för-sverige-av-klimatförändringar-i-andra-lander](#). Publicerad: april 2019.

RISE (2021). [Öppna listan – ett utdrag från RISE klimatdatabas för livsmedel v 2.0](#). Publicerad: 2021-10-23.

RKK Rådet (2022). [Kolada](#). Hämtad: 2022-12-19.

SSAM (2022). [Klimatbokslut 2021](#). Publicerad: 2022-04-29.

Stockholm Environment Institute (2022). [Konsumtionskompassen](#). Hämtad: 2022-12-19.

Trafikanalys (2021). [Förslag som leder till transportsektorns klimatomställning](#). Publicerad: 2022-09-15.

Trafikanalys (2021) [Resvanor-i-sverige-2021](#). Publicerad: 2022-12-19.

UN environment programme (2022). *Emission Gap Report 2022*. UNEP. 2022-10-27.

Växjö Energi (2022). [Bio-CCS](#). Hämtad: 2022-12-19.

Växjö Energi (2022). [Bioflygbränsle av skogsrester](#). Hämtad: 2022-12-19.

Referenser Tryggt och tillitsfullt

Andershed, A-K. & Andershed, H. (2019). Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken. I barn och unga som begår brott eller riskerar att begå brott, Kunskapsstöd för socialtjänst om att identifiera, utreda och bedöma behov. Stockholm: Socialstyrelsen

Anita Heber (2008) *En guide till trygghetsundersökningar om brott och trygghet*. Tryggare och mänskligare Göteborg.

Arbetsförmedlingen., Ekobrottsmyndigheten., Försäkringskassan., Kriminalvården., Kronofogdemyndigheten., Kustbevakning., Migrationsverket., Polismyndigheten., Skatteverket., Säkerhetspolisen., Tullverket., & Åklagarmyndigheten. (2021a). [Myndighetsgemensam lägesbild organiserad brottslighet 2021](#). Polismyndigheten.

Bergh, A., 2022. *Social tillit - varför är den viktig och hur främjas den*, Stockholm: Tankesmedjan Fores.

Björge, T. (2016) *Preventing crime – A holistic approach*. Palgrave Macmillan

Borås Stad (2021). [Borås Stads Riktlinjer för hemtjänst, korttidsvistelse och vård- och omsorgsboende samt regler för hemvårdsbidrag och förenklat beslutsfattande](#). 2021.

Brå (2008) [Brottsoffers benägenhet att polisanmäla brott](#). Rapport 2008:12; Brå (uå). Hämtad 2022-09-29.

Brå (2015) *Alkohol- och drogpåverkan vid misshandel, hot, personrån och sexualbrott*. Kortanalys, Brottsförebyggande rådet

Brå (2019) *Grov kvinnofridskränkning- Brottets hantering och utveckling i rättskedjan 1998–2017*. Rapport 2019:8

Brå (2020) *Skolundersökningen om brott 2019. Om utsatthet och delaktighet i brott*. Rapport 2020:11.

Brå (2021) *Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder. En jämförande studie av nivåer, trender och våldsmetoder*. Rapport 2021:8. Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Brå (2021a) *Anmälningssbenägenhet vid fyra typer av brott*. En statistisk analys av skillnader i anmälningssbenägenhet. Kortanalys 1/2021.

Brå (2022) *Nationella trygghetsundersökningen 2022. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Stockholm.

Brå (2022a) [Våld i nära relationer](#). Hämtat den 19 oktober 2022.

Brå (2022b) [Brottsutvecklingen till och med 2021](#). kortanalys 5/2022 (författare David Shannon; Brå: Stockholm)

Brå (2022c) *Skolundersökningen om brott 2021. Om utsatthet för och delaktighet i brott*. Rapport 2022:5

Brå (u.å) [GVI – en strategi mot grovt våld i kriminella miljöer](#). Hämtad den 21 oktober 2022.

Checkpoint (2021) [Cyberattacker mot verksamheter i Sverige har ökat med 131 procent på ett år](#). Hämtad 2022-10-20.

Dahlberg, L, N. Agahi, C. Lennartsson (2018). Lonelier than ever? Loneliness of older people over two decades. [Archives of Gerontology and Geriatrics](#), vol. 75, 96-103.

Doyle, M., Frogner, L., & Andershed, H. (2015). *Tryggare kan ingen vara? Människors trygghet i närvaro av poliser, ordningsvakter och polisvolontärer*. Polismyndigheten, Rikspolischefens kansli.

Ekberg, Margareta Stigsdotter (2010). [Dom kallar oss värstingar: om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis](#). Diss. Växjö: Linnéuniversitetet, 2010.

- Ekström, A. (2021). [Finns det en tystnadskultur i Göteborgs stad?](#) Göteborgs stad.
- Engdahl, O. (2011) "Vad fungerar?" Brottskontrollens förutsättningar och effekter. I B. Larsson & O. Engdahl (red.) Social kontroll. Övervakning, disciplinering och självreglering (s. 124–144). Liber.
- Estrada, Felipe (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem: utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Diss. Stockholm: Univ.
- Folkhälsomyndigheten (2020). *Konsekvenser för personer 70 år och äldre av smittskyddsåtgärder mot covid-19*. Art.nr. 20168.
- Folkhälsomyndigheten (2021). *Ensamhet och hälsa under covid-19-pandemin hos personer över 70 år*. Art.nr. 21041.
- Folkhälsomyndigheten, (2021a). *Nationella folkhälsoenkäten - Hälsa på lika villkor, u.o.* Folkhälsomyndigheten.
- Folkhälsomyndigheten, 2022. *Socialt deltagande, lågt (självrapporterat) efter kön, region och år*.
- Gerell M (2020) *Brottslighet som särskilt präglar utsatta områden*. I red. Gerell, Hallin, Nilvall & Westerdal Att vända utvecklingen - från utsatta områden till trygghet och delaktighet. Malmö universitet.
- Granath, S. (1998): "Våldet i skolan polisanmäls men har det blivit grövre?", *Apropå*, 5-6/98, s. 10-12.
- Hallin & Westerdahl (2020) *Utsatta livsvillkor*. I red. Gerell, Hallin, Nilvall & Westerdal Att vända utvecklingen - från utsatta områden till trygghet och delaktighet. Malmö universitet.
- Heber, A. (2008). *En guide till trygghetsundersökningar: om brott och trygghet*. Göteborg: Elanders.
- Hjort Klingberg, M., & Martinsson, K. (2020). *Hemtjänstmaffian: miljonsvindeln som förändrade äldreomsorgen*. Stockholm: Atlas.
- Holmberg, S & Rothstein, B (2022). *Den svenska tilliten fortsatt hög - men sjunker i utsatta grupper*. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin (red) *Du sköra nya värld*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hökerberg, J. (2021, 5 oktober). *Miljöfarligt avfall har hittats under Think Pink-sopor i Eskilstuna*. Dagens Nyheter.
- Ivert, A-K, Torstensson Levander, M, & Mellgren, C (2016). *Den ojämlika tryggheten: Stabilitet och förändring i bostadsområden över tid*. *Socialvetenskaplig Tidskrift*; 3-4, 211-229.
- Justitiedepartementet (2022) *Uppdrag att stärka arbetet för att minska tillgången till illegala vapen och motverka vapensmugglingen till Sverige*. Ju2022/02633 Regeringsbeslut
- Kolada (2022) *Anmälda våldsbrott*. [Fri sökning - Kolada](#). Hämtad: 2022-09-14.
- Kolada (2022a) *Anmälda brott om grov kvinnofridskränkning i kommunen*. [Fri sökning - Kolada](#). Hämtad 2022-10-19.
- Kolada (2022b) *Anmälda stöld- och tillgreppsbrott*. [Fri sökning - Kolada](#). Hämtad 2022-10-19.
- Kolada (2022c) *Invånare som avstår från att gå ut ensam*. [Fri sökning - Kolada](#). Hämtad 2022-10-19.
- Lokala Trygghetsmätning 2021. Växjö kommun och polisregion syd.
- Lärka, P. (2022, 4 juni). [Flera sopberg i Skåne kopplas till organiserad brottslighet](#). SVT nyheter Skåne.
- MSB (2022) *Klimatförändringarnas effekter på förekomsten av naturolyckor*.

Naturvårdsverket., Kustbevakningen., Länsstyrelserna i Gävleborgs, Norrbottens, Stockholms, Skånes och Västra Götalands län., Polismyndigheter., Tullverket., & Åklagarmyndigheten. (2022). *Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet (NV-02193-21)*. Miljödepartementet.

NOA (2021) *Lägesbild över utsatta områden. Regeringsuppdrag 2021*. Polismyndigheten. Stockholm.

Pavlidis, G. Hansen, T. Motel-Klingebiel, A. Aartsen, M. (2022). Network and solitude satisfaction as modifiers of disadvantages in the quality of life of older persons who are challenged by exclusion from social relations: a gender stratified analysis. *Applied Research in Quality of Life*, Springer, 2022. <https://doi.org/10.1007/s11482-022-10045-z>

Polismyndigheten. (u.å). *Miljöbrott – lagar och fakta*. Hämtad 2022-01-03.

Pwc (2020) *Cyberhoten mot Sverige 2020*. En undersökning om hur 100 större svenska bolag ser på cybersäkerhet nu och i ett framtidsperspektiv.

Region Halland, 2022. *Utformning och metod – Medskapande arbete om tillit*. Hämtad 2022-10-11.

RISE (2022) *Cyberhot mot Sverige – En sammanfattning för ledare och beslutsfattare*. RI.SE: centrum för cybersäkerhet.

Sirén A-L, Lindberg L. (2021) *Effektiva strategier för att förebygga ensamhet hos äldre*. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm; 2021. Rapport 2021:11. [Rapport \(folkhalsoguiden.se\)](http://rapport.folkhalsoguiden.se)

Skolinspektionen. 2022. *Trygghet – fördjupad analys av skolenkäten*. 2015:2159. Hämtad 2022-10-11.

Skolverket (2011). *Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm. Hämtad 2022-10-12.

SKR (2021a) *Förebygga välfärdsbrottslighet, fusk och oegentligheter*. Hämtad 2022-01-17.

SKR (2021b) *Välfärdsbrott och otillåten påverkan – från bidragsfusk till systemhotande brottslighet*.

Socialstyrelsen (2022) *Socialstyrelsens meddelandeblad: En fast omsorgskontakt i hemtjänsten*. Nr 2/2022.

Socialstyrelsen (2022). *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?* Art.nr. 2022-6-7918. Öppna. Socialstyrelsen.

SOM-institutet (2022) *Svenska trender 1986–2021*. Martinsson J & Andersson U (red.). Göteborgs universitet.

SOM-institutet (u.å.) *Svenska förtroendetrender 1986–2021*. Göteborgs universitet.

SOU (2015) *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*. Slutbetänkande av Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor SOU 2015:55

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2017). *Välfärdsteknik – digitala verktyg som stimulans för äldre personer med eller vid risk för psykisk ohälsa. En kartläggning av systematiska översikter*. Dnr: SBU2017/183.

Strang, P. (2014) *Att höra till – om ensamhet och gemenskap*. Natur & Kultur Akademisk. ISBN: 9789127137431

Sturup, J., Rostami, A., Mondani, H., Gerell, M., Sarnecki, J., & Edling, C. (2018). Increased Gun Violence Among Young Males in Sweden: A Descriptive National Survey and International Comparison. *European Journal on Criminal Policy and Research*.

Uittenbogaard, C., Ahlskog, T., & Grönlund, B. (2018). *Trygghet i samhället*. Stockholm: Stiftelsen Tryggare Sverige och Jure Förlag AB.

Växjö kommun (2020) *Uppföljning av 2013 års klimatanpassningsplan*.

Växjö kommun (2021) *LUPP 2021. Lokal uppföljning av ungdomspolitiken*. Slutrapport.

Weisburd, D., & Cambridge University Press. (2016). *Place matters: Criminology for the twenty-first century*.

Welsh, B., & Farrington, D. (2007). *Preventing Crime*. New York, NY: Springer-Verlag.

Referenser Rättvist och ansvarstagande

Delegationen mot segregation, [Segregationsbarometern – Ett digitalt verktyg från Delmos](#)

Folkhälsomyndigheten (2022). [Låg ekonomisk standard](#), vuxna. Stockholm. Hämtad 2022-10-24.

Folkhälsomyndigheten (2022b) [Inkomster och försörjningsmöjligheter](#) Hämtad 2022-10-24.

Folkhälsomyndigheten (2022c) [Ekonomisk standard](#) Stockholm. Hämtad 202-10-24.

Folkhälsomyndigheten (2022d) [Låg ekonomisk standard](#), barn. Stockholm. Hämtad 2022-10-24.

Folkhälsomyndigheten (2022e) [Hälsa hos barn och unga](#). Stockholm. Hämtad 2022-10-24.

Folkhälsomyndigheten (2022f) [Nationella folkhälsomål och målområden](#). Stockholm. Hämtad 2022-10-24.

Glokala Sverige (u.å) Arbetsbok – Agenda 2030 [SENASTE-Arbetsbok_Glokala_Sverige_2021](#)

Jämställdhetsmyndigheten (2022) Ekonomisk jämställdhet. [En uppföljning av senare års utveckling av det jämställdhetspolitiska delmålet](#). Rapport 2022:2.

Jämställdhetsmyndigheten (u.å) [Vad är jämställdhet?](#) Hämtad 2022-10-24.

Pettersson, C. (2022) Utveckla det vråkningsförebyggande arbetet. Förvaltningen arbete och välfärd. Dnr. NAV 2022-00172

Rädda Barnen (2021) Rädda Barnen (2021) [Barnfattigdom i Sverige](#). Årsrapport 2021.

SCB (u.å) [Sverige har flest trångbudda i Norden](#). Hämtad 2022-10-24.

SKR (2021) [Vägval för framtiden 4](#)

Socialstyrelsen (2015) [Beaktande av barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd En fallstudie av tre socialförvaltningar – En fallstudie av tre socialförvaltningar](#).

Socialstyrelsen (2022) [Individ- och familjeomsorg Lägesrapport 2022](#).

Socialstyrelsen (2022b) [Stöd för socialtjänsten i arbetet med att förebygga avhysningar](#).

Socialstyrelsen 2021 [Ekonomiskt bistånd Handbok för socialtjänsten](#)

SOU 2022:14. Sänk tröskeln till en god bostad. [Betänkande av utredningen om en socialt hållbar bostadsförsörjning](#). Regeringen.

Alsarve, J., & Boye, K. (2012). [Inte bara jämställdhet: Beslutet om föräldraledighet, moderskaps- och faderskapsideal och idéer om barns bästa](#). Sociologisk Forskning, 49 (2), 103–128.

Försäkringskassan (2018:8) De jämställda föräldrarna: Vad ökar sannolikheten för ett jämställt föräldrapenninguttag. Socialförsäkringsrapport 2013:8

Försäkringskassan (2021:4) Föräldrapenning bland samkönade och olikkönade föräldrar. Korta analyser 2021:4

Försäkringskassan (2021:2) Tillfällig föräldrapenning vid vård av barn. Varför ökade totalt antal nettodagar 2009–2018. Socialförsäkringsrapport 2021:2

Försäkringskassan (2022) Officiell statistik om föräldraförsäkringen 2021. Nyhetsarkiv

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) (2020) Vad vet föräldrar om föräldrapenningen? – En redovisning av nyblivna föräldrars kunskap om reglerna för föräldrapenning. Rapport 2020:3, s. 8 och 45 f.

Kantola, J., & Lombardo, E. (2021). *Strategies of right populists in opposing gender equality in a polarized European Parliament*. *International Political Science Review*, 42(5), 565–579. <https://doi.org/10.1177/0192512120963953>

SCB (2022) På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet. Statistiska centralbyrån

TCO (2022) Jämställdhetsindex. Från jämställda par till ojämsställda föräldrar. Rapport

Bay, S., Thunholm, S., Isaksson, E., Lindgren J., Appelgren J. (2022). Hot mot svenska allmänna val - Exempel och scenarier för valadministrationen. FOI-R-5298-SE

Edlund, I. (2006) *Processorienterad dokumenthantering i teori och praktik* ISSN 1651-6087. Uppsala universitet.

Holmberg, S. & Oscirkarsson, H. (2004) Väljare *Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts juridik, 2004.

Olsson, M. (2022) *Valdeltagandet minskar i Växjö – men klyftorna ökar*. Newsworthy. Publicerad 2022-11-14.

SCB (uå) *Valdeltagande i Sverige*. Senast uppdaterad 2022-04-08.

Sveriges riksdag (2022) *Demokratin i samhället*. Studiematerial från riksdagen. Johan Eriksson. Riksdagen.

Valmyndigheten [Rådata och statistik | Valmyndigheten](#)

Andersson, Björn; Cuconato, Morena; De Luigi, Nicola; Demozzi, Siliva; Forkby, Torbjörn; Ilardo, Marta; Martelli, Allesandro; Pitti, Ilaria; Tuorto, Dario; Zannoni, Federico (2016) PARTISPACE. National Contexts. Comparative Report.

Biesta, Gert; Lawy, Robert & Kelly, Narcie (2009) "Understanding young people's citizenship learning in everyday life: The role of contexts, relationships and dispositions"

Bremberg, Sven & Eriksson, Lily (2010) Investera i barns hälsa

Gustafsson, Jan-Eric; Westling Allodi, Mara; Alin Åkerman, Britta; Eriksson, Charli; Eriksson, Lilly; Fischbein, Siv; Granlund, Mats; Gustafsson, Per; Ljungdahl, Sofia; Ogden, Terje & Persson, Roland S. (2010) School, learning and mental health. A systematic review.

MUCF (2021) Fokus 21 - Vilja att förändra. *Drivkrafter, hinder och utmaningar för ungas samhällsengagemang*

Perski, Aleksander (2015) *Ur balans: om stress, utbrändhet och vägar tillbaka till ett balanserat liv*.

Barnombudsmannen (2022). *Rättspraxis gällande barnkonventionen*. Hämtad 2022-10-25.

Karmberg, I. & Tannerfalk, K. (2022). *Utvärdering implementering av barnkonventionen inom Växjö kommunkoncern*. Kommunledningsförvaltningen. Dnr. KS 2021-00062.

Larsson, M. & Hultman, E. (2019). *Barns rätt till delaktighet vid beslutsprocesser inom den sociala barnvården. Vad betyder barnkonventionen och den rättsliga utformningen för tillämpningen i praktiken?* *Barn*, 3-4, pp. 85-101.

Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, *British Educational Research Journal*, 33:6, pp. 927-942.

SKR (2022). *Implementeringsnycklar, uppföljning*. Hämtad 2022-10-25.

Unicef (2020). *Barnkonventionens ställning i Sverige*. Hämtad 2022-10-25.

Referenser Väckande och inkluderande

- Andersson, A. (2017). [Networks and success: access and use of social cirkapital among young adults in Sweden](#). Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Boverket (2022), [Trångbodda hushåll - Planering för bostadsförsörjning - Boverket](#) Hämtad 2023-01-10.
- Bunar, N. (2015). *Nyanlända och lärande: mottagande och inkludering*. ISBN 978-91-27142-36-7. Utgiven 2015-08-14.
- Carlhed Ydhag, C., Månsson, N., Osman, A. (2021) *Momentums of success, illusion and habitus: High-achieving upper secondary students' reasons for seeking academic success* International Journal of Educational Research, 109: 101805 <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101805>
- Dahlstedt, M., Harling M., Trumberg, A., Urban, S., Vesterberg V., (2019). *Fostran till valfrihet: Skolvalet, jämlikheten och framtiden*. ISBN 9789147125913. Utgiven 2019-04-24.
- Delegationen mot segregation (2022) [Platsens betydelse, Årsrapport 2022 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling i Sverige](#). Hämtad 2022-10-04.
- Delegationen mot segregation (2022). *Platsens betydelse. Årsrapport 2022 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling i Sverige*.
- Delmi (2021). *Ungas uppväxtvillkor och integration*, 2021:6. Delegationen för Migrationsstudier. Statens offentliga utredningar. Stockholm. ISBN:978-91-88021-75-5
- Fjellman, A. M., Yang Hansen, K., Beach, D., (2019). *School choice and implications for equity: the new political geography of the Swedish upper secondary school market*. 2019. ISSN: ISSN-0013-1911.
- Gerell, M., Hallin, P-O., Nilvall., & Westerdahl, S. (2020). *Att vända utvecklingen - från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. MAPIUS.
- Grönqvist, H., Niknami, S., (2020). *Studiegapet mellan inrikes och utrikes födda elever*. 2020. Stockholm. ISBN 978-91-88637-30-7. SNS Förlag.
- Hedström, P. (2019). *Segregation: Slutrapport från ett forskningsprogram*. 2019. Utgiven av Riksbankens jubileumsfond.
- Holmlund, H., Sjögren, A., Öckert, B, (2020). *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*. IFAU. ISSN 1651-1131.
- John Armbricht, Erik Lundberg, Robert Pettersson, Malin Zillinger (2021). [Covid-19 och hållbara evenemang - Påverkan anpassning och framtid för evenemang inom idrott och friluftsliv](#), 2021, s. 4, 8-9, 12-13, 27, 32
- Kalmar kommun (2019). [Evenemangsstrategi för Kalmar 2019](#), s. 5-6,
- Kulturförvaltningen Göteborgs stad (2020). [Rapport 2020:1 Kulturens värde och sociala effekter](#), 2020, s. 15 - 16 & 24
- Kulturrådet (2022). [Kulturpolitiska mål](#). Hämtad 2022-10-25.
- Kungliga biblioteket (2022). [Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022-2025](#), 2022, s. 7-9, 19, 26, 41, 45.
- Martin Wallstam, Dimitri Ioannides & Robert Pettersson (2020) [Evaluating the social impacts of events: in search of unified indicators for effective policymaking](#), Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events, 12:2, 122-141, DOI: 10.1080/19407963.2018.1515214
- Marie Björlekvist, Sanja Matic (2013). [Evenemang för en ökad attraktionskraft](#), 2013, s.18.
- MUCF (2020). *Ung idag 2020*, [Ungas rätt till en meningsfull fritid](#), 2020, s. 32.

MUCF (2021). *Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar*.

Myndigheten för kulturanalys (2021). [Så fri är konsten](#), rapport 2021:1, s. 10–11 & 17.

Myndigheten för kulturanalys (2017). [Barn och ungas kulturaktiviteter, rapport 2017:5](#), s 6–7.

Myndigheten för kulturanalys (2022). [En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen, rapport 2022:1](#), s.85–86.

Myndigheten för kulturanalys (2022). [Kulturens återhämtning, faktablad 2022:1](#), s.1 & 6.

Nordiskt samarbete (2022). [Konst och kultur som främjare av hållbar utveckling](#). Hämtad 2022-10-25.

Riksdagen (2022). [Bibliotekslag](#). Hämtad 2022-10-25.

Rönström, N. och Håkansson, J. (2021). Att leda utveckling av förbättringskapacitet och utbildningskvalitet. I Rönström, N. och Johansson, O. (red) (2021) *Att förbättra skolor med stöd i forskning*. Natur och kultur. Under utgivning våren 2021. Trumberg & Urban, 2019.

SCB (u.å). Statistik. Hämtad 2022-10-24.

Skolverket (2021). *Kommunernas aktivitetsansvar perioden 2020/2021*.

Skolinspektionen (u.å). [Beslut, rapporter & statistik](#). Hämtad 2022-10-24.

Skolverket (u.å). [Att granska och förbättra kvalitet](#). Hämtad 2022-12-28.

Skolverket (2012, 2015b, 2018b, 2021, 2021a). [Beskrivande statistik](#). Hämtad 2022-10-24.

SKR (2021). *Vägval för framtiden 4 SKR Megatrender 2021*.

SKR (2021). *Kommunernas aktivitetsansvar 2021*.

SKR, (2021) [Hur ger statsbidragen bäst effekt?](#). Hämtad 2022-11-01.

Svensk plattform för Industriell och Urban Symbios (2022). [Samarbete för ökad resursproduktivitet och miljöinnovation](#).

SOU (2015). [Service i glesbygd SOU](#). 2015:35. Stockholm. Statens offentliga utredningar. ISBN 978-91-38-24270-4

Statens offentliga utredningar (2022). *I Mål – vägar vidare för att fler ska nå målen med sin gymnasieutbildning*.

Trafikanalys (2017). [Sänkt bashastighet i tätort](#). 2017:16. Stockholm. Utgiven 2017-10-20.

Trafikverket (2022). [Trender i transportsystemet](#). 2022:11. Borlänge. ISBN: 978-91-8045-065-2.

Trafikverket (2020). [Prognos för persontrafiken 2040](#). Basprognos 2020-06-15. Borlänge. ISBN: 978-91-7725-660-1

UKÄ (2015). *Befolkningens utbildningsnivå och ekonomiska satsningar inom OECD Eftergymnasial utbildning i ett internationellt perspektiv*, 2015:2. Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2015.

Unicef (2022). [Barnkonventionen](#). Hämtad 2022-10-25.

Växjö kommun (2021). [Evenemangs- och mötesplan](#), 2021, s.8.

Växjö kommun (2021). [Besöksnärlingsplan](#), 2021, s.7

Växjö kommun (2022). Kultur- och fritidsnämndens delårsrapport 2022, s.17 – 18.

Växjö kommun (2021). [LUPP 2021](#), s. 24.

Växjö kommun (2018). [Trafikplan2030](#). Sweco Society AB. Malmö. Utgiven 2018-08-28.

Winqvist, J., Jaramillo, T, (2020) Hållbara Araby 2030 – Nulägesbeskrivning och omvärldsanalys enligt uppdrag, Växjö kommun Dnr. 2020-00355

Referenser - Grönt och hälsosamt

Boverket (2019). Rapport 2021:6. [Miljöer för idrott och fritid Hur kan kunskap utvecklas, samlas och förmedlas](#), s.27-28.

Christer Malm & Andreas Isaksson (2017). [Idrottens samhällsnytta, Idrott – en viktig faktor för fysisk och psykisk hälsa](#), Riksidrottsförbundet, 2017, s.23.

Convention on Biological Diversity (2022). *Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework*, GBF. Montreal. 2022

Faskunger Jonas (2007). [Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet](#), 2007, s.57.

Faskunger Johan (2020). [Friluftslivets möjligheter – En kunskapssammanställning av friluftslivets nytta för individ och samhälle](#), 2020, s.13-14.

Folkhälsomyndigheten (2022) *Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2022*.

Folkhälsomyndigheten (2021) *Miljöhälsorapport 2021 – Barns miljörelaterade hälsa*.

Folkhälsomyndigheten (2021) *Hälsokonsekvenser av klimatförändring i Sverige. En risk- och sårbarhetsanalys*

Fredman, Peter; Karlsson, Sven-Erik, Romild, Ulla & Sandell, Klas (red.) (2008). *Vara i naturen - varför eller varför inte? Delresultat från en nationell enkät om friluftsliv och naturturism i Sverige*. Rapport No. 2, Forskningsprogrammet: Friluftsliv i Förändring, Östersund.

Fredman P., Sandell K., Stenseke m. & Sörlin S. (2021). [Pandemin har visat att vi behöver stärka friluftslivet](#). DN debatt. Hämtad 2022-10-10.

Fredricsson M., Söderlund K. (2022). [Inledande kartläggning avseende luftkvalitet för Kronobergs län samt objektiva skattningar för länets kommuner för 2021](#). På uppdrag av Kronobergs läns luftvårdsförbund. Hämtad 2023-01-17.

Försäkringskassan (2020): *Socialförsäkringsrapport 2020:8. Sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser. En registerstudie av Sveriges arbetande befolkning i åldern 20-69 år*. ISSN 1654-8574.

Gustafsson, M., Lindén, J., Forsberg, B., Åström, S., & MM Johansson, E. (2022). Quantification of population exposure to NO₂, PM₁₀ and PM_{2.5}, and estimated health impacts 2019. Retrieved from IVL Svenska Miljöinstitutet website: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:ivl:diva-3998>

Idrottsforskning (2022). [Därför är det olämpligt att selektera idrottande barn](#). Hämtad 2022-10-14.

IVL svenska miljöinstitutet (2022). [Inledande kartläggning avseende luftkvalitet för Kronobergs län samt objektiva skattningar för länets kommuner för 2021](#). Smålandsluft. Juni 2022.

Jordbruksverket a (2022). [Vad är biologisk mångfald?](#) Hämtad 2022-10-10.

Jordbruksverket b (2022). [Ängs- och betesmarker](#). Hämtad 2022-10-10.

Kairos Future AB (2005). *Allmänhetens syn på och relation till skogen*. På uppdrag av Skogsstyrelsen.

Kultur- och fritidsnämnden. Delårsrapport 2022, s. 18. Växjö kommun.

Lars Hagberg, Johan Faskunger (red.), Paul Sjöblöm (red.) (2017). [Idrottens samhällsnytta – Hälsoekonomiska aspekter på Idrott](#), Riksidrottsförbundet, 2017, s.45.

Luftvårdsförbunden i Småland (2021). [Tätortsresultat](#). Hämtad 2022-10-14.

LUPP 2021, Växjö kommun, s. 25, [VXO KOMMUN slutrapport LUPP-2021](#). Växjö.

LUPP 2021, Växjö kommun, s.23 & 28 [VXO KOMMUN slutrapport LUPP-2021](#). Växjö.

Länsstyrelsen i Kronoberg (2021): *Barnmiljöhälsorapport 2021*, Kronoberg.

MYNAK (2021). *Arbetsmiljö och psykisk hälsa – Kunskapssammanställning 2021:4*.

Naturvårdsverket (2019). [Handbok om miljö kvalitetsnormer för utomhusluft](#). Version 4. Handbok, 2019:1

Naturvårdsverket (2022). [Kväveoxider, utsläpp till luft](#). Hämtad 2023-01-17.

Naturvårdsverket (2019). [Uppföljning av målen för friluftspolitiken](#). Hämtad 2022-10-14.

Naturvårdsverket (2021). [Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan](#), 2021, s.19 – 20.

Naturvårdsverket (2022). [Sveriges friluftslivsmål](#). Hämtad 2022-10-14.

Naturvårdsverket (2022). [Områdesskydd](#). Hämtad 2022-10-10.

Peter Fredman, Rosemare Ankre, Tatiana Chekalina (2019). [Friluftsliv 2018 – nationell undersökning av svenska folkets friluftsvanor](#), rapport 6887, 2019.

Regeringen (2017). [Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa](#), SOU 2017:47, s.106–107.

Region Kronoberg (2022): *Barn och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län*.

Riksidrottsförbundet (2022) [Forskningen bakom Min andra idrott](#). Hämtad 2022-10-14.

Riksidrottsförbundet SISU (2019). [Strategisk plan för idrotten](#), s.1, 10.

Riksidrottsförbundet SISU (2022). [Rörelserikedom – Västerbotten](#). Västerbotten. Hämtad 2022-10-24.

Segersson et al, 2017. *Health Impact of PM10, PM2.5 and Black Carbon Exposure Due to Different Source Sectors in Stockholm*. Gothenburg and Umea, Sweden.

SISU (2022). [Fakta om idrott och hållbar utveckling](#). Hämtad 2022-10-10.

SLU Sveriges Lantbruksuniversitet (2022). [Biologisk mångfald](#). Hämtad 2022-10-10.

SMHI (2022). [Datavårdskap luft](#). Hämtad 2022-10-14.

Socialstyrelsen (2021). *Statistik om socialtjänstinsatser till äldre*.

Socialstyrelsen (2020). [Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende](#). 2020, s.44.

Sveriges miljömål (2018). [Preciseringar av Frisk luft](#). Senast uppdaterad 8 mars 2018.

Sveriges miljömål (2018). *Preciseringar av Frisk luft*. 2018-03-08.

The Hindu Business Line (2018). [Trees provide annual services worth USD 500 mn per megacity](#). Hämtad 2022-10-10.

Trafikverket (2016). [Undersökningar av däcktyp i Sverige](#). Vintern 2016. Varberg.

Ulf Blomdahl, Stig Elofsson, Magnus Åkesson och Linda Lengheden (2014). [Segrar föreningslivet? En studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och unga](#). Ung livsstil, 2014, s. 8–9.

Växjö kommun (2017). [Friluftsprogram för Växjö kommun](#), 2017, s. 13–15.

Växjö kommun (2021). [Översiktsplan](#), 2021, s.21.

Växjö kommun (2018). *Gå och cykla till skolan. Transport till och från skolan. – en inventering vecka 41 2018*

Växjö kommun (2020). *Plan för god arbetshälsa. 2021–2026*. Växjö kommun.

Zander Venter mfl.: (2020). [Linking green infrastructure to urban heat and human health risk mitigation in Oslo, Norway](#). Science of The Total Environment, 2020. Doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.136193.

9. Bilaga 1 – Nyckeltal

Målbilder	Datakälla	Nyckeltal
Rättvist och ansvarstagande	LUPP	Andel elever i åk 8 som vill vara med och påverka i frågor som rör kommunen, procent
Rättvist och ansvarstagande	Kolada	Invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll, andel (procent)
Rättvist och ansvarstagande	Kolada	Invånare 18–64 år med låg inkomst, andel (procent)
Rättvist och ansvarstagande	Kolada	Föräldrapenningdagar som tas ut av män, andel av antal dagar (procent)
Rättvist och ansvarstagande	Kolada	Tillfälliga föräldrapenningdagar (VAB) som tas ut av män, andel av antal dagar (procent)
Rättvist och ansvarstagande	Kolada	Kvinnors mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst, andel (procent)
Rättvist och ansvarstagande	Kolada	Trångboddhet i flerbostadshus, enligt norm 2, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Invånare 25–64 år med eftergymnasial utbildning, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Förvärvsintensitet, utrikes födda 20–64 år, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Bruttoregionalprodukt (BRP), kr/inv
Växande och inkluderande	Kolada	Demografisk försörjningskvot
Växande och inkluderande	Kolada	Förvärvsarbetande invånare 20–64 år, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Elever i åk. 9 som är behöriga till yrkesprogram, hemkommun, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Gymnasieelever med examen eller studiebevis inom 4 år, hemkommun, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s, andel (procent)
Växande och inkluderande	Växjö kommun	Unga (18–24 år) som varken arbetar eller studerar eller finns i annan sysselsättning, andel procent
Växande och inkluderande	UC	Nettoökning av antal företag, antal
Växande och inkluderande	Växjö kommun	Befolkningsutveckling utanför Växjö tätort, antal
Växande och inkluderande	Växjö kommun	Tillgång till samhällsservice (antal tätorter med minst 3 av förskola, skola, vårdcentral, dagligvaruhandel och paketutlämning i orten)
Växande och inkluderande	Växjö kommun	Utsläpp av växthusgaser i relation till bruttoregionalprodukt, kg/tkr
Växande och inkluderande	Kolada	Elever i åk 3 som deltagit i alla delprov som klarat alla delprov för ämnesprovet i matematik, hemkommun, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Elever i åk 3 som deltagit i alla delprov som klarat alla delprov för ämnesprovet i svensk och svenska som andraspråk, hemkommun, andel (procent)
Växande och inkluderande	Kolada	Färdigställda bostäder i flerfamiljs- och småhus under året, antal/1000 inv
Växande och inkluderande	Växjö kommun	Andel hushåll som avslutas till egen försörjning från ekonomiskt bistånd (procent)
Klimat-och miljösmart	Jordbruksverket	Areal åkermark, hektar
Klimat-och miljösmart	Växjö kommun	Fosforhalt i Åsnens utlopp, µg/liter
Klimat-och miljösmart	Växjö kommun	Energianvändning per invånare, kWh/inv
Klimat-och miljösmart	Växjö kommun	Andel förnybar energi, procent
Klimat-och miljösmart	Region Kronoberg	Antal resor med kollektivtrafik (stadstrafik) per kommuninvånare och år
Klimat-och miljösmart	Växjö kommun	Kadmium i inkommande avloppsvatten till Sundet, kg/år
Klimat-och miljösmart	Växjö kommun, RUS	Utsläpp av växthusgaser, kg CO2e/inv
Klimat-och miljösmart	Kolada	Insamlat hushållsavfall totalt, kg/person
Klimat-och miljösmart	Kolada	Ekologiska livsmedel i kommunens verksamhet, andel (procent)
Klimat-och miljösmart	Kolada	Ekologiskt odlad åkermark, andel (procent)
Klimat-och miljösmart	Kolada	Hushållsavfall som samlats in för material-återvinning, inkl. biologisk behandling, andel (procent)
Klimat-och miljösmart	Kolada	Genomsnittlig körsträcka med personbil, mil/inv
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Anmälda stöld- och tillgreppsbrott, antal/1000 inv
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Anmälda brott om grov kvinnofridskränkning i kommunen, antal/100 000 inv
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Invånare 16–84 år med avsaknad av tillit till andra, andel (procent)
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Elever i åk 9: Jag känner mig trygg i skolan, positiva svar, andel (procent)
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Invånare 16–84 år som avstår från att gå ut ensam, andel (procent)
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Anmälda våldsbrott, antal/100 000 inv
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Invånare 16–84 år med lågt socialt deltagande, andel (procent)
Tryggt och tillitsfullt	Kolada	Brukarbedömning hemtjänst äldreomsorg - besvärar ofta av ensamhet, andel (procent)
Grönt och hälsosamt	Kolada	Invånare med fetma, andel (procent)
Grönt och hälsosamt	Kolada	Invånare med bra självskattat hälsotillstånd, andel (procent)
Grönt och hälsosamt	Kolada	Brukarbedömning hemtjänst äldreomsorg - hälsotillstånd, andel (procent)
Grönt och hälsosamt	Kolada	Skyddad natur totalt, andel (procent)
Grönt och hälsosamt	Växjö kommun	Andelen invånare som har högst 300 m till ett tillgängligt park- eller naturområde större än 0,5 hektar (procent)
Grönt och hälsosamt	Växjö kommun	Ärmedelvärde av partiklar PM10 µg/m3 luft
Grönt och hälsosamt	Växjö kommun	Andel elever i klass F-6 som cyklar och går till skolan, procent
Grönt och hälsosamt	Kolada	Total betesmark, hektar
Grönt och hälsosamt	Kolada	Invånare 16–84 år med gott psykiskt välbefinnande, andel (procent)

10. Bilaga 2 – Folkhälsomyndigheten

Folkhälsomyndighetens rekommendationer för fysisk aktivitet:

Rekommendationer för barn 0–5 år

Regelbunden fysisk aktivitet. Alla barn 0–5 år bör ha möjlighet att röra på sig på olika sätt flera gånger om dagen. För spädbarn kan det handla om lek och rörelse på golvet i rygg- och magläge och för barn 1–5 om lek, aktiv transport, utevistelse och utforskande av olika miljöer.

Minskat stillasittande. Under vaken tid bör småbarn inte begränsas i sin rörelse, förutom när det är nödvändigt. Långa perioder av stillasittande i till exempel barnvagn eller barnstol bör brytas av och ersättas med någon form av rörelse.

Rekommendationer för barn och unga 6–17 år

Regelbunden fysisk aktivitet. Alla barn och unga 6–17 år bör vara fysiskt aktiva under veckan, både vardagar och helger.

Minskat stillasittande. Långa perioder av stillasittande bör brytas av och ersättas med någon form av fysisk aktivitet.

Pulshöjande fysisk aktivitet i genomsnitt 60 minuter per dag.

Barn och unga bör i genomsnitt vara fysiskt aktiva i minst 60 minuter per dag, på en måttlig till hög intensitet som ger ökad puls och andning.

Fysisk aktivitet på hög intensitet och aktiviteter som stärker muskler och skelett minst tre dagar i veckan.

Fysisk aktivitet på hög intensitet ger en markant ökad puls och andning. Sådana aktiviteter bör ingå minst tre dagar i veckan, liksom muskelstärkande och skelettstärkande fysisk aktivitet. Aktiviteterna kan ingå som en naturlig del i att leka, springa och hoppa, eller som en del i planerad motion och idrott i skolan eller på fritiden.

Att tänka på! Barn och unga mår bra av att röra på sig regelbundet. Underlätta för barn att röra sig i vardagen och ge möjlighet till en variation av aktiviteter.

Vanor grundläggs tidigt, att ge förskolebarn och barn möjligheter att vara utomhus bidrar både till mer fysisk aktivitet och till deras utveckling.

Lite fysisk aktivitet är bättre än inget. Fysisk aktivitet främjar hälsan för barn och unga, även om de inte uppfyller rekommendationerna.

Rekommendationer för vuxna 18–64 år

Regelbunden fysisk aktivitet. Alla vuxna bör vara fysiskt aktiva under veckan, både vardagar och helger.

Minskat stillasittande. Vuxna bör begränsa den tid som de tillbringar med att sitta stilla. Långa perioder av stillasittande bör brytas av och ersättas med någon form av fysisk aktivitet.

Pulshöjande fysisk aktivitet i minst 150 – 300 minuter per vecka.

Vuxna bör varje vecka vara fysiskt aktiva på måttlig intensitet i minst 150–300 minuter eller minst 75–150 minuter av fysisk aktivitet på hög intensitet, eller en likvärdig kombination av måttlig och hög intensitet. Fysisk aktivitet på måttlig intensitet ger en ökad puls och andning, medan hög intensitet ger en markant ökning av puls och andning.

Mer fysisk aktivitet. Ytterligare hälsoeffekter kan uppnås med ökad mängd fysisk aktivitet. Per vecka gäller det alltså än 300 minuter på måttlig intensitet, eller mer än 150 minuter av fysisk aktivitet på hög intensitet, eller en likvärdig kombination av måttlig- och högintensiv aktivitet i veckan.

Ökad mängd fysisk aktivitet på måttlig och hög intensitet minskar även de negativa hälsoeffekterna av långvarigt stillasittande.

Muskelstärkande fysisk aktivitet minst två dagar i veckan.

Vuxna bör också ägna sig åt muskelstärkande aktiviteter på måttlig eller hög intensitet under minst två dagar i veckan. Aktiviteterna bör involvera kroppens alla större muskelgrupper.

Rekommendationer för vuxna 65 år och äldre

Regelbunden fysisk aktivitet. Alla vuxna 65 år och äldre bör vara fysiskt aktiva under veckan, både vardagar och helger.

Balansträning tre dagar i veckan.

För att bevara fysisk funktion och förebygga fall bör äldre vuxna komplettera vardagliga rörelser med fysisk aktivitet som kombinerar balans, styrka och rörlighet tre eller flera dagar i veckan.

Minskat stillasittande. Äldre vuxna bör begränsa den tid som de tillbringar med att sitta stilla. Långa perioder av stillasittande bör brytas av och ersättas med någon form av fysisk aktivitet.

Pulshöjande fysisk aktivitet i minst 150 – 300 minuter per vecka.

Äldre vuxna bör varje vecka vara fysiskt aktiva på måttlig intensitet i minst 150–300 minuter eller minst 75–150 minuter av fysisk aktivitet på hög intensitet, eller en likvärdig kombination av måttlig- och högintensiv aktivitet i veckan. Fysisk aktivitet på måttlig intensitet ger en ökad puls och andning, medan hög intensitet ger en markant ökning av puls och andning.

Mer fysisk aktivitet. Ytterligare hälsoeffekter kan uppnås med ökad mängd fysisk aktivitet. Per vecka gäller det alltså mer än 300 minuter fysisk aktivitet på måttlig intensitet, eller mer än 150 minuter av fysisk aktivitet på hög intensitet, eller en likvärdig kombination av måttlig- och högintensiv aktivitet i veckan.

Ökad mängd fysisk aktivitet på måttlig och hög intensitet minskar även de negativa hälsoeffekterna av långvarigt sittande.

Muskelstärkande fysisk aktivitet minst två dagar i veckan. Äldre vuxna bör också ägna sig åt muskelstärkande aktiviteter på måttlig eller hög intensitet, minst två dagar i veckan. Aktiviteterna bör involvera kroppens alla större muskelgrupper.

11. Bilaga 3 - Dataunderlag Grönt & hälsosamt

Dataunderlag för målbilden Grönt och hälsosamt:

Den nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor (HLV) är en nationell undersökning om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor. Syftet med undersökningen är att visa hur befolkningen mår och följa förändringar i hälsa över tid.

Folkhälsomyndigheten står bakom undersökningen som genomförs vartannat år.

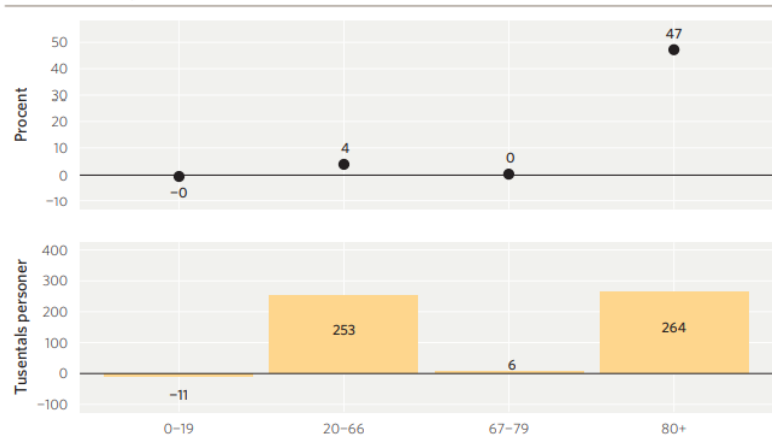
Enkätundersökningen Barn och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronoberg län har genomförts vart tredje år sedan 2003. År 2021 var sjunde gången som elever i årskurs 5, 8 och gymnasiet årskurs 2 besvarade enkäten. Frågorna är främst hämtade från Skolbarns hälsovanor i Sverige, den svenska versionen av Världshälsoorganisationens (WHO) internationella enkätundersökning Health Behaviour in School-aged Children (HBSC), samt från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) nationella skolundersökning om drogvanor.

Enkätundersökningen Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? (Socialstyrelsen, 2022) är en rikstäckande enkätundersökning av äldres uppfattning om kvaliteten i hemtjänsten och på äldreboenden. Syftet med undersökningen är att ge enskilda äldre en röst och att ta fram kvantitativa mått på äldreomsorgen utifrån de äldres perspektiv.

Sjukvårdsdata är inhämtad från Region Kronoberg och data om läkemedel från läkemedelsregistret och Registret över socialtjänstinsatser för äldre och personer med funktionsnedsättning, Socialstyrelsen.

12. Bilaga 3 – Diagram befolkningsutveckling

Diagram 1 • Befolkningsutveckling 2021-2031
Procent och antal personer

Källa: Statistiska centralbyrån, prognos april 2022

Under de kommande tio åren ökar befolkningen med 4,9 procent totalt. Det är en väsentligt långsammare ökningstakt än de senaste tio åren då ökningen var drygt 10 procent. Den största ökningen sker, både till antal och procent, i gruppen 80 år och äldre. Dessa ökar med drygt 47 procent medan personer i arbetsför ålder endast ökar med 4 procent. Detta kommer att innebära stora utmaningar med kompetensförsörjningen inom äldreomsorg och hälso- och sjukvård. Ökad personaltätthet i verksamheterna kommer i framtiden inte längre att vara ett alternativ.